

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДВНЗ «ДОННТУ»

Наукове історико-краєзнавче товариство «Спадщина»

**ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ
АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ
ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ**

*Матеріали
II Всеукраїнських педагогічних читань*

14 березня 2018 рік

Покровськ, 2018

УДК Ю: Ч 481

ББК 87:74.58

Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: II Всеукраїнські педагогічні читання (14 березня 2018 рік) – Покровськ, II ДВНЗ «ДонНТУ», 2018. - 213с.

Збірка містить праці учасників II Всеукраїнських педагогічних читань «Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції». Основні напрямки II Всеукраїнських педагогічних читань філософсько-педагогічні аспекти в освітній діяльності; формування професійної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарним дисциплінам; роль ВНЗ у формуванні правової культури і вихованні молоді; інноваційні технології у мовленнєвій підготовці. Матеріали відображають сучасний стан наукових досліджень щодо розвитку освітньої діяльності у ВНЗ.

Особливістю даної збірки матеріалів є виділення досліджень наукового історико-красназничого товариства «Спадщина», створеного за підтримкою кафедри загальнонаукової підготовки індустріального інституту ДВНЗ «ДонНТУ».

Матеріали розраховані на широке коло науковців, викладачів вищих навчальних закладів, красназничів, представників органів місцевого самоврядування, державних службовців, студентів. В матеріалах збережено авторський зміст та стилістику.

Оргкомітет конференції:

Дяченко Н.І. – завідувача кафедри ЗНП II ДВНЗ «ДонНТУ»,
доцент, к.і.н.

Моїсєєнко Л.М. - доцент, к.і.н.

Самофалова Т.В. - ст.викладач

Відповідальність за достовірність наведених у статтях даних та тверджень несуть їх автори. Стиль і орфографія авторів збережені.

Комп'ютерна верстка та обкладинка: Пославська О.П.

© Покровськ, II ДВНЗ «ДонНТУ», 2018р

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА СПАДЩИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В ОСВІТІ

Бабенко М.О. РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	6
Бабченко Р.П. ФОРМАЛЬНИЙ ТА НЕФОРМАЛЬНИЙ АСПЕКТ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	10
Блинова Д., Гайворонський П.Є. ГАЗЕТА «ПЧЕЛКА» ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО І ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	18
Бондаревська А., Шапкіна Л. М. ЛІДЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: МРІЇ ТА ДІЇ.....	21
Гайворонський П.Є. ШКІЛЬНЕ ПИСЬМОВЕ ПРИЛАДДЯ В ЕКСПОЗИЦІЇ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ «ЕПОХА І ШКОЛА».....	28
Давидов П.Г. ПРАВА ПАЦІЄНТА У КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	34
Кулик І. О. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ У ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ 1917-1918 РР.....	38
Моїсєєнко Л.М, Моїсєєнко А.А. ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ЗГУРТОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	42
Перепелиця В., Гайворонський П.Є. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НВК №1 ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКРАДИ	49
Терехов Є.Р. ВІДНОСИНИ УНР ТА ЗУНР У 1919 РОЦІ	53
Штегельський В.Л. УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ УНР (1919-1921 РР.)	57

КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Батицький В. ІСТОРІЯ ЗАСЕЛЕННЯ КОЛОНІЇ ШИДЛІВКА 1890 РІК	61
Белицький П.В. ПЕРШИЙ РОЗКЛАД РУХУ ПОЇЗДІВ ІЗ МІСТА ГРИШИНЕ	74
Белицький П.В. СТАНЦІЯ ДУБОВЕ: ІСТОРІЯ І ПРОТИРІЧЧЯ.....	81
Білоконь Д.П. ВОНИ ЗАСЛУГОВУЮТЬ НА ПАМ'ЯТЬ І ШАНУ.....	87
Кордюков В.В. ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА Невідомі сторінки з історії села Гришине	98

Кордюков В.В.	
РОКИ ЗАСНУВАННЯ ТА ПЕРШІ ПОСЕЛЕНЦІ СЕЛА ГРИШИНЕ.....	111
Носова Н.М.	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ПОЕМИ ДЖ. Г.БАЙРОНА «МАЗЕПА»	119
Яцюк М. М.	
ЗАДУНАЙСЬКІ ЗАПОРОЖЦІ В АЗОВСЬКОМУ ВІЙСЬКУ	123
Яцюк М. М., Шелудько Ю. Ю.	
«МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНОГО ОПИСУ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ ГРЕЦЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПРИАЗОВ'І	130

ФІЛОСОФІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Дяченко Н.І.	
ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ	133
Ляшок Н.Ю., Ляшок О.Я.	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АУДИТ КАК СОСТАВЛЯЮЩИЕ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА	138
Parkhomenko M.M, Sukhobrus L.S.	
LEGAL ANALYSIS OF ENACTMENT LEGISLATION ON THE STATUS OF INHABITED LOCALITIES WHERE ANTI-TERRORIST OPERATION TOOL PLACE	143
Тюлькин А. В.	
ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ И БЕЗРАБОТИЦЫ НА ВЫСШИЕ ОБРАЗОВАНИЕ УКРАИНЫ	148
Черкавская Т.М.	
ОБРАЗОВАНИЕ – ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНОГО РЫНКА ТРУДА.....	153

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Костов О. В., Пронько А. М.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА В ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	156
Новікова Ю.В.	
РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	158
Романій С.М.	
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	161
Романій С.М.	
БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС І «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	163
Сергієнко Л.Г.	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИСТЕМ.....	165

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Завгородня Н.В.	
ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ	
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	171
Ісаєнков О.О., Ісаєнков К.О., Ісаєнков Я.О.	
СИСТЕМА АНАЛІЗУ ТЕСТУВАННЯ СТУДЕНТІВ	175
Корнієнко В.Р	
НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ	180
Лесіна Є.В.	
РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ДИНАМІЧНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СЕРЕДОВИЩІ	
МАТЛАВ	182
Нємцева Н.С., Нємцев Е.М.	
ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ	186
Федоренко В. В.	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ВНЗ	191
МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК УМОВА ЕТНІЧНОГО РОЗВИТКУ І	
ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	
 Давидов П.Г.	
ЗНАЧЕННЯ МОВИ, У ПІЗНАННІ, СПІЛКУВАННІ ТА МИСЛЕННІ	
МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА	195
Мацюкіна Н.Г.	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ	
ОСВІТИ	198
Ненад Ю. М.	
МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА СХІДНОСТЕПОВОЇ ГОВІРКИ	202
Норенко М.С.	
ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЗІ ЗМІСТУ ТА МОВИ – CONTENTAND	
LANGUAGE INTEGRATED LEARNING	206
Самофалова Т.В.	
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ	
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	210
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	213

НАЦІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА СПАДЩИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В ОСВІТІ

УДК 377:352

Бабенко М.О. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Модернізація вітчизняної системи професійної освіти відповідно до євроінтеграційних вимог із орієнтацією на соціально-економічні зміни в українському суспільстві актуалізує потребу в кадровому забезпеченні вітчизняної промисловості фахівцями технічного профілю, які мають ґрунтовну базу теоретичних знань і спроможні виконувати широке коло виробничих завдань практико-орієнтованого характеру на первинних посадах. Соціальна важливість зазначеного завдання спонукає організаторів технічної освіти в регіонах із розвинутою індустрією переосмислити складники професійно-технічної підготовки, з огляду на історичні здобутки системи професійної освіти.

Одним із найважливіших промислових районів Наддніпрянської України наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. була Катеринославська губернія. До соціально-економічного й політичного життя України цей період увійшов як етап докорінних соціокультурних змін і пошуку шляхів розбудови системи технічної освіти згідно з вимогами економіки, техніки та технологій промислових галузей.

Передумови зародження середньої технічної освіти в Катеринославській губернії у другій половині ХІХ ст. були пов'язані з особливостями розвитку промисловості та освітньої системи, сформованими під впливом соціокультурних процесів попереднього періоду. Так, буржуазні реформи 60 – 70-х рр. ХІХ ст. спричинили бурхливий розвиток у Катеринославській губернії гірничої, залізничної, будівельної, металургійної, машинобудівельної та сільськогосподарської галузей народного господарства.

Інтенсивна індустріалізація краю вимагала забезпечення виробництва кваліфікованими кадрами, серед яких особливо затребуваними були фахівці середньої ланки з достатньо високим рівнем теоретичних знань та професійної обізнаності в практичній діяльності з певного фаху для виконання функцій помічників інженерів, організаторів праці робочих.

За сприяння Катеринославського Губернського земства на території губернії було організовано мережу професійно-технічних закладів із підготовки робочих для промислових підприємств і сільського господарства. Відкриття вищих технічних навчальних закладів губернії просувалося доволі

повільно. Тому зростаюча потреба виробництв у працівниках середньої ланки зумовила розбудову на Катеринославщині системи середніх технічних училищ, випускники яких мали забезпечити продуктивну діяльність промислових підприємств регіону.

Для забезпечення розвинутих галузей народного господарства кваліфікованими кадрами середньої ланки наприкінці XIX – на початку XX ст. у Катеринославській губернії працювали технічні училища, які підпорядковувалися різним міністерствам, діяли за власними статутами, мали різні джерела фінансування, готували фахівців за особливими навчальними планами, орієнтуючись на вимоги роботодавців, економічні зрушення й постійне вдосконалення промислових технологій.

Серед таких технічних навчальних закладів підпорядкування Міністерства народної освіти на території Катеринославської губернії провадили діяльність: Олександрівське середнє механіко-технічне училище, відкрите у 1900 р. в м. Олександрівську (Запоріжжя); Маріупольське нижче технічне училище, що засноване в 1901 р. Для задоволення кадрових потреб аграрних галузей на Катеринославщині працювали: Верхньодніпровське середнє сільськогосподарське училище, яке було перетворене в 1911 р. із нижчої сільськогосподарської школи й підпорядковувалося Міністерству землеробства та державного майна; Катеринославське землемірне училище, що відкрите в 1914 р. за ініціативи Міністерства юстиції. У системі середніх технічних навчальних закладів Катеринославщини працювали також Катеринославські технічні курси (Technikum) В.Х. Коробочкіна, засновані в січні 1911 р. та являли собою особливу форму підготовки промисловців середньої ланки за зразком і програмою німецьких технікумів.

Питання організаційного, фінансового й інформаційного характеру в таких училищах вирішувались відповідно до статутів у залежності від галузевого підпорядкування. Статуту промислових училищ окреслювали завдання з функціонування навчального закладу, його підпорядкування, принципи формування кадрового складу, терміни навчання, вимоги до вступників, джерела фінансування, порядок розв'язання господарських питань та ін. Система внутрішнього узгодження складників організації діяльності технічних училищ Катеринославщини була приблизно однаковою. Розподіл загальної діяльності на навчально-виховну й господарчу зумовлював роботу в навчальних закладах педагогічних рад і господарчих комітетів. Винятком становили гірничі училища, в яких із питань навчання й господарювання працювала єдина училищна рада. Для піклування про матеріальне забезпечення та для контролю за діяльністю технічних училищ обирали попечительські ради.

Фінансування середніх технічних навчальних закладів Катеринославщини здійснювалося за рахунок насамперед коштів державного

бюджету або міністерств-засновників, які самостійно обирали політику щодо формування грошового фонду. Лише гірниче училище ім. С.С. Полякова фінансували за кошти засновника С. Полякова, а після його смерті – Товариства Південно-Руської кам'яновугільної промисловості. Також бюджет технічних училищ поповнювали за рахунок внесків плати за навчання особистих пожертвувань громадян, грошових коштів від продажу виробів навчальних майстерень, доброчинних заходів та ін. Навчання в училищах було платним, однак існували різні категорії учнів, яких із певних причин звільняли від оплати або які отримували стипендії.

Діяльність промислових училищ не обмежувалася підготовкою фахівців середньої ланки. При технічних училищах відкривали ремісничі школи й курси для дорослих, сприяючи професійному вдосконаленню та поширенню технічних знань, підвищенню загального освітнього рівня робітничих верств населення.

Реалізація кадрової політики в закладах системи середньої технічної освіти Катеринославщини наприкінці XIX – на початку XX ст. проходила згідно з нормативними документами, відповідно до завдання підготовки кваліфікованих промислових кадрів середньої ланки з необхідним рівнем теоретичних знань і практичних навичок. Навчальний процес із теоретичної підготовки учнів мали забезпечувати викладачі, які здобули класичну вищу й фахову вищу освіту. Для якісної практичної підготовки учнів у майстернях організовували роботу кваліфіковані фахівці, які мали середню технічну освіту, за наявності стажу практичної діяльності на виробництвах або в разі проходження спеціальної підготовки, оплачуваної за рахунок державних коштів.

На навчання в технічних училищах приймали лише представників чоловічої статі. Вимоги до віку й початкового освітнього рівня вступників залежали від тривалості навчання, тому вік учнів міг бути від 10 (у молодших класах Олександрівського середнього механіко-технічного училища з семирічним терміном навчання) до 24 років (максимальне відтермінування для військовозобов'язаних учнів). Освітній рівень під час вступу до першого класу коливався від однокласного народного училища до чотирьох класів гімназії. Обмеження з кількості місць у перших класах сприяло утворенню конкурсу, що давало змогу вступити до училища більш здатним до навчання юнакам. Вступ до технічних училищ був можливий і до більш старших класів за умови відповідності рівня знань вступників програмі курсу.

Під час вступу до технічних училищ підпорядкування галузевих міністерств у конкурсному відборі перевагу надавали представникам певних пільгових категорій: у гірничих училищах – дітям гірників, у залізничних технічних училищах – вихідцям із сімей залізничників, у Верхньодніпровському сільськогосподарському середньому технічному

училищі – синам службовців по відомству Головного управління землеустрою та землеробства в Катеринославській губернії або жителів сільських районів губернії. Перед екзаменами всі вступники обов'язково підлягали медичному огляду. Серед вимог до майбутніх учнів не існувало обмежень стосовно станової належності та релігійних переконань, основну частку учнів середніх технічних училищ утворювали вихідці з родин селян і міщан православного віросповідання. Для підвищення рівня підготовки до вступних іспитів у технічних училищах відкривали платні початкові класи.

Зміст навчального складника діяльності середніх технічних навчальних закладів формувався з орієнтацією на ознайомлення фахівців середньої ланки з теоретичними основами виробництва в певній галузі та на подальше застосування набутих професійних практичних навичок у конкретних виробничих умовах. Предметний складник навчальних планів підготовки технічних фахівців середньої ланки являв собою поєднання загальноосвітніх, природничо-технічних і фахових дисциплін. Особливу увагу зосереджували на опануванні учнями професійних навичок, тому вагома частина загального навчального навантаження (до 48%) була запланована для занять у майстернях або в лабораторіях. Обов'язковим було також проходження літніх ознайомчих і виробничих практик, загальна тривалість яких становила не менше від шести місяців упродовж усього періоду навчання. Для контролю якості знань учнів застосовували різні методи: поурочних балів, оцінювання практичних вправ, проведення опитувань під час занять, класних і домашніх письмових робіт, семестрових і річних перевірних іспитів, звітування з практики, обов'язкових випускних випробувань.

Першорядним завданням виховання визнане формування морально стійких, законослухняних і дисциплінованих осіб. Серед інших завдань виховання майбутніх технічних фахівців середньої ланки виявлено складники формування всебічно розвинутої особистості: розумове, трудове, естетичне та фізичне виховання. Вагомий вплив на формування методики виховання в професійній школі мали новітні педагогічні явища пореформеного періоду, в основу яких покладено ідею превалювання загальнолюдського чинника над професійним.

Початок ХХ ст. відзначився в історії становлення технічної освіти спробами реформування чинної системи, а саме: активним обговоренням учасниками з'їздів гірничопромисловців півдня Росії модернізації гірничої освіти; розроблення міністром народної освіти П. Ігнатьєвим у 1917 р. проекту «Положення про професійні навчальні заклади, класи та курси»; реорганізація в 1915 р. Маріупольського нижчого механіко-технічного училища на середнє.

Подальші революційні події призупинили прогресивні зміни в професійно-освітній галузі. Проте історичний досвід становлення професійної освіти дореволюційної Катеринославщини став фундаментом подальшої розбудови середньої та вищої технічної освіти в регіоні.

Література:

1. Федосова І. Становлення промислової освіти як фундаменту професійно-технічної школи Катеринославщини наприкінці XIX – початку XX ст. / І. Федосова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Збірник наукових праць.–Харків : ТОВ «Видавництво НТМТ», 2016. – № 5 (79). – С. 170–181.

2. Бабенко М. О. Особенности формирования среднего технического образования в Екатеринославской губернии в конце XIX – начале XX века / М. О. Бабенко // Science and Education a New Dimension. – Pedagogy and Psychology. – 2016. – IV (42). – Issue: 87. – P. 7–11.

УДК

Бабченко Р.П. (ГО «Донецька регіональна організація Всеукраїнської екологічної ліги»)

ФОРМАЛЬНИЙ ТА НЕФОРМАЛЬНИЙ АСПЕКТ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Перехід до інклюзивної освіти ,згідно нового Закону про освіту в Україні(2017р.), повинен відбуватися на зміні пріоритетів у навчальному процесі: по-перше, враховувати індивідуальні особливості дітей, по –друге методи,форми навчання повинні бути спрямованими на пошук оптимальних шляхів розвитку на користь усім дітям.

Міністерство освіти та науки(МОН) України із залученими державними та недержавними установами з п'яти регіонів:Київ,Вінницька,Львівська,Рівненська,Дніпропетровська області активно на протязі 2016р співпрацювали з Європейським фондом освіти(ЄФО) щодо децентралізації професійно-технічної освіти .3-4 квітня 2017р була представлена Зелена книга ,результат дебатів про ПТО в Україні (Green paper).Вона є основою для практичного впровадження пропозицій,які відображаються у білій книзі подібних обговорень ,що стало основою до прийняття реформ та Закону про освіту.

Основною пропозицією стала децентралізація цієї ланки освіти стосовно регіонального розвитку .

В онлайн консультаціях на сайті МОН України щодо проекту Закону про освіту в Україні фахівці від освіти,громадськість висловлювали свою

точку зору на сучасну школу: чому вчити, якими методами і який очікувати результат.

Зокрема, Всеукраїнська екологічна ліга (ВЕЛ), Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», враховуючи свій 20 річний досвід екологічної освіти та виховання молоді у школах, ПТО, коледжах, та у співпраці з громадським рухом в Україні EdCamp «Відповідальне вчительство» у дискусії про освітній закон надали наступні пропозиції:

1. Програми навчання дітей у закладах різного рівня акредитації повинні містити поняття «сталій(збалансований) розвиток», розкриття його змісту стосовно віку дітей у тих формах, методах навчання, які доступні їм. Це стосується початкової школи та предметів природничих дисциплін у середній, старшій школі.

Позашкільні заходи мають бути практичними та закріплювати навички поведінки дітей у природі та захисті довкілля.

2. Громадськість – вчителі щодо розвитку неформальної екологічної освіти на протязі останніх 20 років напрацювали різноманітні підходи, форми, методи, заходи, які неодноразово обговорювалися на круглих столах, форумах, які пропонують застосовувати у навчанні.

Зокрема, Національний еколого-натуралістичний центр (НЕНЦ) учнівської молоді МОН України вже три роки проводить всеукраїнські екологічні форуми з метою обговорення пропозицій з освітянами, громадськістю щодо освіти для сталого(збалансованого) розвитку.

Їх пропозиції: об'єднання шкільної, позашкільної ланок освіти у формуванні природохоронного світогляду на засадах сталого розвитку, проведення на всеукраїнському та регіональному рівнях спільних заходів щодо виховання у дітей дружньої поведінки в природі, заощадливого збереження енергоресурсів у побуді та захисту води, повітря, землі від забруднень тощо.

З особистого досвіду зазначу, що дитячий громадський рух «Екологічна варта» має розповсюдження у всіх областях України, у містах та селах регіонів. Ця неформальна екологічна освіта не тільки дітей, але і дорослих, які їх виховують, дозволяють донести до свідомості не тільки проблеми, але і шляхи їх вирішення. Це і науково-дослідницька діяльність у заповідниках і вивчення стану ґрунтів, води, повітря у містах та селах тощо. Це цікаві практичні акції «Збережи ялинку. Замість ялинки зимовий букет», «Збережи первоцвіти. Первоцвіти своїми руками», «Посади своє дерево», «Прибери планету», конкурс творчості: художньої, літературної, ІТ продукції «Мій голос віддаю на захист природи», фестиваль екотеатрів «Свіжий вітер», конкурс проектів «Рішення місцевих екологічних проблем» тощо.

Сьогодні ми озброєні знаннями про екологію, але недосконалість навчальних програм у освіті, відсутність нових підходів до втілення нової моделі господарювання та формування екологічної свідомості людей на засадах збалансованого розвитку ще відсутнє у нашому соціумі, особливо в Донбасі.

Так, Донецька регіональна організація Всеукраїнської екологічної ліги (ДРО ВЕЛ), Донецька обласна організація «Екологічна варта» пропонують свій досвід системного підходу до освіти для сталого розвитку не тільки у формальному секторі, у навчальних закладах, де працюють вчителі – координатори, а й у позашкільній роботі з дітьми.

Практичні природоохоронні заходи педагогів, учнів, населення не тільки покращать довкілля міст та сел, а й стануть підґрунтям до об'єднання людей у громадах та розвитку соціуму та зміни моделі відносин у сферах господарської діяльності на ресурсо-енергозберігаючу, задоволення інтересів людей щодо культурних, освітніх, екологічних потреб тощо.

У зв'язку з війною і зміною керівництва Донецької області треба відновити співпрацю з Департаментом освіти та науки, Департаментом екології та природних ресурсів Донецької ОДА, і запропонувати їм співпрацю, партнерство у неформальному вихованні та освіті молоді, населення.

Стосовно діяльності осередків Донецької регіональної організації ВЕЛ за проектом Програми «Освіта для збалансованого розвитку» (ОЗР)- створення навчально- тренінгових центрів на регіональному рівні в наших осередках ВЕЛ, який був замовлений Департаментом екології та природних ресурсів Донецької ОДА ще у 2012 році- досі не реалізований.. повністю.. Директору Департаменту Натрусу С.П.. подано звернення щодо партнерства у фінансуванні Програми «ОЗР» спільно із Департаментом освіти та науки .

З 2015 року на території Донецької області , підконтрольній Україні , діють 5 осередків Донецької регіональної організації ВЕЛ, районні- Покровський (голова Павлюк Ю.Ю.), Ясинуватський (селищні: Желанівський (голова Яструбенко Н.Г.), Очеретинський (голова Гофтарчук Я.О.), міські- Дружківський (голова Гіс Г.Г.), Краматорський (голова Пісарев С.М.), які об'єднали 43 активіста громадського руху серед дорослих та 277 серед дітей у 5 осередках ВДС «Екологічна варта»:

Виконання завдань на регіональному рівні – це розповсюдження інформації щодо Стратегії сталого розвитку. Почали з громад та їх органів місцевого самоврядування, де є наші осередки ВЕЛ, ВДС «Екологічна варта» в Донецькій області, а також на форумах, семінарах, тренінгах , які започатковані іншими інститутами громадянського суспільства. як у Донецькій області, так і в інших областях України.

Для цієї діяльності пройшли навчання активісти місцевих осередків ДРО ВЕЛ :Павлюк Ю.Ю., Рikuнова Н.С., Пісарев С.М., Гофтарчук Я.О.,Яструбенко Н.Г.,ПінькевичІ.М. у створеному Центрі кращих практик збалансованого розвитку ВЕЛ, Виграїв Шевченківського р-ну Черкаської обл, 2016-2017рр.

На протязі 2015-2017 років відбулися конференції ініційовані ВЕЛ з означеної тематики:

1.«Відновлення Донбасу на засадах збалансованого (сталого)розвитку» з метою інформаційної,грантової допомоги ПРООН Донбасу, Слов'янськ ,2015р. Голова Бабченко Р.П. на секції «Освіта», поділилася досвідом Донецької обласної ВЕЛ щодо формальної і неформальної освіти ,залучення громадськості до природоохоронних акцій , голова наукової ради ВЕЛ Бурковський О.П.- щодо розвитку ПЗФ області.

2.У 2016 році фахівці,науковці,громадськість зібралися у Святогірську на науково-практичній конференції «Збереження біологічного та ландшафтного біорізноманіття як складова екологічного та патріотичного виховання населення України».

Гості та учасники зі різних куточків України впевнилися у красі НПП «Святі гори» ,обговорили шляхи збереження,відновлення та створення заповідних територій та вшанували пам'ять загиблих українських воїнів на донецькій землі. Бабченко Р.П.,Бурковський О.П., Пісарев С.М.,Капітанова Л.М. виступили на секціях з доповідями,Яструбенко Н.Г.,Гофтарчук Я.О. –у обговоренні.

3-4.Заходи ВЕЛ, Національного екологічного центру учнівської молоді в Києві за підтримки ПРООН та МОН України відбулися і у 2017р: III Всеукраїнський форум «Освіта для збалансованого розвитку», Всеукраїнська конференції «Енергоефективна школа». Взяли участь Гофтарчук Я.О. Яструбенко Н.Г. Голова Бабченко Р.П. виступила з доповідями 1.«Досвід впровадження принципів освіти для збалансованого розвитку у професійно-технічних навчальних закладах».2. «Забезпечення енергоефективності навчальних закладів на основі грантової підтримки та впровадження державних програм».

Учасниці отримали матеріали,збірки публікацій та фахові видання з біоенергетичних ресурсів тощо,розповсюджують їх у громадах.

Саме так Всеукраїнська екологічна ліга готує громадських експертів з питань освіти для сталого (збалансованого)розвитку ,забезпечує їх методичний рівень. Дякуємо за цю самовіддану працю щодо видавничої діяльності голові ВЕЛ Тимочко Т.В.,Виконкому ВЕЛ!

Створено Наукову Раду організації,яку очолює Бурковський О.П.,магістр,фахівець з земельних питань.До складу Ради входить член ВЕЛ:Моїсеєнко Л.М.,доцент,к.і.н..

Напрямок роботи Наукової Ради -це розвиток ПЗФ Донецької області, підготовка наукових обґрунтувань ландшафтних територій у Покровському і Добропольському районах, освіта молоді на засадах збалансованого розвитку, підготовка звернень до органів влади на національному, регіональному рівнях, робота зі ЗМІ.

Видавнича та просвітницька діяльність: голови Наукової Ради ДРО ВЕЛ.:

1. Участь в написанні брошури «Степові ландшафти Донецької та Луганської областей» Бурковський О.П., Василюк О.В., Єрьомін В.О., Коломицев Г.О. – Київ, 2017, 40 с.

2. Участь у конференції «Заповідна справа у Степовій зоні України» (Урзуф, 14-15 березня 2017 р.) та публікація у збірці: Бурковський О.П. Перспективи консервації земель та приватного заповідання після впровадження ринку земель сільськогосподарського призначення. «Заповідна справа у Степовій зоні України»// Праці Всеукраїнської науково-практичної конференції, Вип 2, Т 1, Київ 2017, - 304 с.

3. Доповідь на Школі заповідної справи ім. Т. Андрієнко 11-15 липня 2017 р. «Перспективи відновлення природних екосистем та приватного заповідання в разі впровадження ринку земель сільськогосподарського призначення».

4. Монтаж та випуск україномовної та англійської версії аматорського короткометражного документального фільму «Караковські степи»: <https://www.youtube.com/watch?v=qu7pGJBRyvc>

6. Регулярна участь в краєзнавчому проєкті «Джерела» телекомпанії «Орбіта» (м. Покровськ).

З ініціативи ДВНЗ «ДонНТУ» та наукового історико- краєзнавчого товариства «Спадщина», голова Моїсєєнко Л.М., к.і.н. доцент, Дяченко Н.І. – завідувача кафедри ЗНП ІІ ДВНЗ «ДонНТУ», доцент, к.і.н., відбулися Всеукраїнські педагогічні читання «Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції». Учасники розказали про наш край, його проблеми та шляхи їх вирішення в складних умовах військового конфлікту.

Учасниця Бабченко Р.П. надала інтерв'ю студентській газеті щодо впровадження освіти для збалансованого розвитку у вищому закладі та розповсюдила електронні матеріали конференції на круглому столі «Сталий розвиток в Україні: регіональний вимір» 20.04.2017р, Київ.

Продовжують просвітницьку діяльність з ОЗР і в осередках обласної організації.

Так, **Дружківський міський осередок Донецької обласної організації ВЕЛ** очолював на протязі останніх 15 років Швець М. О., за фахом географ, заслужений вчитель України. Разом з дружиною Швець Н. Я., вчителем біології проводили виховні освітні заходи серед дітей та вчителів у

мальовничому куточку Донеччини - геологічній пам'ятки природи загальнодержавного значення «Закам'янілі дерева», що розташований поблизу стм. Олексієво-Дружківка Констянтинівського району Донецької області.

Скільки добрих справ Швець М.О.,Швець Н.Я. разом з колегами-вчителями,членами ВЕЛ зробили і отримали нагород за виховання дітей,педагогів у любові до природи рідного краю!Вони Почесні члени осередку Донецької організації ВЕЛ,зараз на пенсії. Дякуємо їм за громадянську позицію,за підготовку приємниці –нової голови Дружківського осередку ДРО ВЕЛ Гіс Г.Г.,координатора шкільного осередку ВДС «Екологічна варта»,вчителя біології.

Разом зі школярами вона прийняла естафету у збереженні унікальних ландшафтів з червонокнижними рослинами України,рідного краю.

Акція «Збережи первоцвіти»в Олексієво-Дружківському НВК №14 традиційно проходить у березні за різними напрямками у шкільній та позашкільній екологічній освіті.

Зокрема у 2017 році для учнів молодших класів старшокласники проводять інформаційні «п'ятихвилинки» «Первоцвіти Донеччини», вікторини «Подорож у країну первоцвітів», керівник гуртка декоративно-ужиткового мистецтва Абраменко Т.О. проводить майстер-клас з вишивання первоцвітів, учні виготовляють так подарункові вироби .

Гіс Г.Г.охопила просвітницькою природоохоронною діяльністю всю школу:для 5класів проведена година спілкування «Доля первоцвітів у наших руках»,для учнів 6-7 класів - захист міні-проектів «Первоцвіти просять захисту», учні 8-9 класів пройшли анкетування «Чи знаєш ти первоцвіти?» ,а старша школа прийняла активну участь у диспуті «Екологічна роль первоцвітів: наскільки вона значна?».

Методична робота на засадах освіти для збалансованого розвитку вчителя-це і доповіді на конференціях, і призові місця в обласному турі конкурсу ВЕЛ «Мій голос віддаю на захист природи» , номінація-розробка,проведення позашкільного заходу «Поводження з відходами в побуті».

У Краматорському міському осередку ВЕЛ його голова Пісарєв С.М., координатор міського осередку ВДС «Екологічна варта» Капітанова Л.М. співпрацюють з міською радою у фінансуванні проектної діяльності Краматорського ЦДЮТ та міських організацій- ВЕЛ , «Екологічна варта».

На місцевому рівні проводять практичні освітні заходи в РЛП «Краматорський» з молоддю,залучають дітей до навчання в Малій Академії Наук ,підготовці науково-дослідницьких проектів у НПП «Святі гори, «Меотида».

Щорічно наполегливо проводиться позашкільне природоохоронне виховання та освіта дітей у міському Центрі позашкільної роботи .

Підсумкові виставки робіт учнів –учасників акцій: «Турбота про птахів взимку» , «Зимова красуня », «Збережемо наші первоцвіти»,інших проходять у ЦПР,в них задіяні всі школи міста та велика кількість учасників(до3-4 тисяч в акції).

У партнерстві з міською радою, голова Краматорського осередку ВЕЛ Пісарєв С.М. нагороджує учасників грамотами управління освіти Краматорської міської ради та цінними подарунками призерів акцій.

Покровський осередок ВЕЛ створений у 2016 році,але за результативністю молодих активістів ВЕЛ має великі успіхи у діяльності в навчальних закладах ,де працюють.

Голова Павлюк Ю.Ю керує екологічними акціями у школі №5 Мирноградської міської ради .Зі школярами приймає участь в міському екологічному квесті «Мирноград – перлина Донбасу»;у щорічних макулатурнірах, Всеукраїнському конкурсі «Моральний вчинок» (екологічний напрямок); міському флешмобі «Земля – наш спільний дім», який проходить у рамках Всеукраїнської акції «Зробимо Україну чистою разом»; організатор акцій «Чисте довкілля».

Учні школи є учасниками Міжнародного інтерактивного конкурсу «МАН-Юніор Ерудит», який проводиться Національним центром «Мала академія наук України», беруть також активну участь у Всеукраїнських конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук у секції «Екологія» та займають призові міста.

Заступник голови ВЕЛ Покровського осередку ,директор комунального позашкільного навчального закладу «Районна станція юних натуралістів» Рикунова Н.С приділяє велику увагу патріотичному,екологічному вихованні учнів, активно приймає участь у заходах НЕНЦ учнівської молоді МОН у всеукраїнських конкурсах,акціях.

У Всеукраїнському конкурсі з флористики та фітодизайну «Україна вишивана» композиція «Вкраїна наша – це рушник де доля вишита народом» створена вихованцями гуртка «Студія екологічного дизайну» Гродівської ЗОШ посіла третє місце. У районних позашкільних закладах освіти Рикунова Н.С двічі провела конкурс «Мій голос віддаю на захист природи»,12 учасників посіли призові місця в обласному конкурсі .

Дитячу організацію -шкільний осередок ВДС «Екологічна варта»заснувала в ЗОШ №3 м. Покровська переселенка з Донецьку вчитель Корнієнко Л.О. Її вихованці приймають учать у акціях «Збережи ялинку.Замість ялинки зимовий букет», «Наша допомога птахам»,інших,брали участь у позашкільних екскурсіях до місцевих заказників природи,проводили там дослідження.

Координатор та вартівці співпрацюють з молодіжною організацією «Національна спілка скаутів» та проводять спільні заходи у Центрі молоді м.Покровськ.

Представники міської ради Покровська та голова ДРО ВЕЛ Бабченко Р.П.з спільно працювали над проектом Центру для молоді на семінарі «Запуск регіонів Донбас», організатори Український інститут міжнародної політики, партнери USAID, США у 2016р.

Ясинуватський районний осередок ВЕЛ та Желаннівський осередок «Екологічна варта», якими керує Яструбенко Н.Г. кожного року здають на утилізацію батарейки, 2016-2017рр збрали до 200 кг, продовжують це робити ради екологічного менталітету мешканців району!

Голова Яструбенко Н.Г. та голова Очеретинського смт осередку Гофтарчук Я.О. провели освітній захід «Екологічний брейн-ринг - 2016» між командами учнів загальноосвітніх шкіл Желаннівського та Очеретинського освітніх округів, нагородили переможців, залучили до членства у «Екологічну варту» дітей, їх кількість склала вже 121 вартівець.

Очеретинський смт осередок входить у Ясинуватський. Голова Гофтарчук Я.О. керує методичним об'єднанням вчителів, районною організацією «Екологічна варта» Очеретинського освітнього округу. Проводять практичні акції «Збережи ялинку», «Збережи первоцвіти». Вчителі вже другий рік проводять конкурс «Мій голос віддає на захист природи» у опорній школі, цього року член ВЕЛ Кривенко Л.Б., з учнями 2 класу, перемогли у номінації «Конкурс оповідань на тему: «Вода у моєму житті»», Відеоролик на тему: «Що я роблю для збереження довкілля в Україні».

Окремо дякуємо ветеранам Донецької обласної ВЕЛ, головам осередків, які впродовж десятиліть працюють на місцях, дбаючи про рідний край: Швець М.О., Швець Н.Я., Пісарев С.М., Бабченко Р.П., Яструбенко Н.Г.! Подяка активній молоді: Гофтарчук Я.О., Пінкевич І.М., Бурковський О.П., Павлюк Ю.Ю.

До 20-річчя ВЕЛ голова Донецької обласної організації ВЕЛ підвела підсумки роботи на зборах і нагородила грамотами членів Правління, голів осередків, їх заступників, членів ВЕЛ. Відбулися урочисті заходи у Києві, 15.12.2017р, де активісти ДРО ВЕЛ нагороджені грамотами, подарунками.

Закликаємо освітян долучатися до громадського екологічного руху, підтримати наш шлях у формальній та неформальній освіті для сталого (збалансованого) розвитку регіону і країни!

Інформаційні джерела:

1. <http://education-ua.org/ua/analytics/1002-zakon-ukrajini-pro-osvitu>

Закон України «Про освіту»-01.07.2017р

2. <http://education-ua.org/ua/analytics/948-zelena-kniga-pro-ptov-ukrajini> - Європейський фонд освіти /Зелена книга про ПТО в Україні-9.04.2017р
3. <http://education-ua.org/ua/analytics/839-diti-i-papery-yak-dosyagti-balansu-u-shkoli/> EdCamp в Україні-Діти і папери.Як досягти балансу у школі?-23.11.2016р
4. <https://nenc.gov.ua/?p=10863>«Енергоефективна школа»-25.09.2017р
5. <http://www.ecoleague.net/forumy-konferentsii-kruhli-stoly-seminary/provedeni-zakhody/2015-rik/item/929-konferentsiia-perspektyvy-vidnovlennia-skhodu-ukrainy-na-zasadakh-zbalansovanoho-rozvytku-24-25-veresnia-2015-r-m-sloviansk>Перспективи відновлення Сходу України на засадах збалансованого розвитку
6. <https://www.facebook.com/Донецька-регіональна-організація-Всеукраїнської-екологічної-ліги-1648859681795209/>

УДК

Блинова Дар'я,

(НВК№1 Покровської міськради.

Керівник Гайворонський Петро Євгенович)

ГАЗЕТА «ПЧЕЛКА» ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО І ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Шкільна газета відіграє важливу роль у житті учнівського колективу. Вона оперативно відображає навчальні успіхи, виховні заходи, суспільні життя шкільного колективу. Не виключенням є і шкільна газета НВК Покровської міської Ради «П4єлк@». Вона інформує про події в навчальному закладі, рідному місті, участь наших талановитих дітей в різноманітних конкурсах та змаганнях. Далеко не кожна школа має таку можливість видавати власну газету, але в НВК№1 вона успішно виходить уже майже десять років.

Дізнавшись більше про історію заснування цієї газети, можна з упевненістю сказати, що вона дійсно унікальна. Ідея її назви прийшла нашим учням, коли ті перебували в одному з таборів для журналістів у Святогорську. Назва газети поєднує в собі символ бджоли, як уособлення мудрості, родючості, працьовитості, господарності, душу землі, захист і материнство, а також оригінальну її подачу.

Мета газети – виховання патріотичних почуттів учнів, ознайомлення з досягненнями і, більш того, знаходження нових підходів до пізнання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Адже головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своїх Батьківщини, держави, народу, нації. Тому нерідко на сторінках цієї газети можна знайти статті на тему козацтва, героїв нашої

Батьківщини або поглиблення знань про мову. Наприклад, стаття під назвою «Козаки – захисники вітчизни», у якій розповідається про святкування Дня захисника України 14 жовтня та перебування на острові Хортиця. Учні НВК також крокували центральним сільським майданом, змагалися у вмінні шикуватись і співали козацькі пісні й зайняли I місце. Нестримана відвага, майстерне володіння зброєю, близьке дихання далекого минулого залишають незабутні враження у відвідувачів [1].

«Мова – ДНК нації» – ще одна колонка, де ми поглиблюємо знання з української мови, бо рідна мова — це невід’ємна частина нашого краю і душа народу. Її звуки чує й сприймає дитина ще з колисковою, яку співає їй мати, і супроводжує мова дитину протягом усього життя. Ніжна й співуча, вона звучить у серці кожного з нас [2].

Також порушена дуже цікава тема – волонтерство. Небагато хто знає, що такі люди є, і вони поряд! Героїню газети, Жабіну Анну, дуже вразило те, що саме ті, хто попри все: низькі зарплати, підвищення цін, допомагають армії і опікуються населенням. Мова там йде про героя нашого часу – Миколу Миколайовича Ташлицького [3].

Нещодавно була опублікована стаття про «CoolturФест «Навесні», створений Фундацією соціальних інновацій «3 країни в Україну» в рамках проекту «Обличчя міст» за участю відомих українських письменників, поетів та музикантів. Звичайно, всюди – суцільні кореспонденти ШГ «П4єлк@» не змогли оминати таку подію. Там вони дізналися про нову збірку відомої журналістки, режисерки й письменниці Олени Максименко «Не – прикаяні», де отримали її автограф та побажання на першій сторінці! Тому для тих, хто хоче зрозуміти себе, подивитися на світ «іншими очима», отримати гострі відчуття за короткий час – рекомендовано [3].

Сучасний світ потребує людей з високим рівнем культури, людини ефективної, здатної швидко орієнтуватись і приймати оптимальні рішення в будь-яких обставинах. Чим вищий рівень знань людини, тим ширші можливості відкриваються перед нею, тим легше знаходить вона своє місце у світі. Тому проблема оволодіння знаннями стає чи не найголовнішою. «Чим більше знаєш, тим більше можеш», – говорили древні філософи. Життя кожної людини починається з народження, а формування особистості – з навчання.

І це розуміє значна частина учнів НВК. Вони впевнені, що гартуватися треба у праці й терпінні, що для людини немає нічого недосяжного, що від неї залежить здоров’я суспільства. Саме суспільству вони мусять віддати всі свої сили, щоб воно було здоровим, жило щасливим і повноцінним життям.

Талановитих дітей у школі багато. Це ті, кращі з кращих, що вже знають, що слід уміти обирати вірний шлях у житті. Одні мріють стати мистцями, письменниками, інші науковцями. Про це і багато про що інше

читач може дізнатися з газети «П4єлк@». Вихованці НВК№1 систематично беруть участь у всебічних олімпіадах з біології, хімії, фізики, української мови, правознавства та інших предметів, де показують високі результати. За підсумками минулого року школа здобула багато призових місць і в позакласних виховних заходах, патріотичних іграх: III місце у міському етапі військово-спортивної гри «Зарниця», II місце в міській спартакіаді «Юність» у 2014р. Команда учнів 8-10 класів взяла участь у зльоті дитячих патріотичних організацій Донецької області у м. Святогірськ і зайняла IV місце. Наша школа пишається нашими юними талантами [4].

Багато сторінок газети «П4єлк@» присвячені скаутському руху, який у своїй основі використовує власні методи виховання, метою якого є підтримка молоді в її духовному, розумовому і фізичному розвитку для того, щоб вона могла відігравати суттєву роль у житті сучасного суспільства. Скаути дружньо беруть участь у змаганнях, піших походах по рідному краю, подорожують Країною. Також проводять клубні дні на яких отримують нові знання, заряджаються енергією і отримують задоволення. Такі зустрічі дозволяють учням з різних шкіл поспілкуватися, поділитися своїми планами, набути навички [5].

«П4єлк@» приділяє увагу подіям Другої Світової війни, роки якої лягли важким тягарем на плечі жителів нашого міста. З честю відстоювали герої рідний Красноармійськ. Тисячі жителів було знищено окупантами, понад 8295 радянських воїнів полягли на полях боїв за місто, 4788 наших земляків загинуло на фронтах Другої Світової. Із сторінок газети ми дізнаємось, що у нашому місті в загальноосвітній школі № 5 було створено музей, постійно діючу експозицію якого присвячено нашому рідному місту в роки війни. Відвідують цей музей і учні нашої школи, де дізнаються про героїзм В. І. Шибанкова, на честь якого названо головну площу нашого міста, і його бойових товаришів. На площі встановлено пам'ятник визволителям, та палає вічний вогонь. Також почули про героїчні вчинки молодих красноармійських підпільників. Кожен відчув гордість за свою Батьківщину і свій народ, пошану до її великих звершень і гідних сторінок минулого. А ще газета повідомила, що створений музей і в НВК №1. Його назва «Епоха і школа», а його експозиція розповідає про розвиток освіти в Покровську.

Ось так і виховують редколегія та шпальта газети в учнях патріотизм, любов до рідного краю, до України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. П4єлк@. – 2015. – жовтень. – №51
2. П4єлк@. – 2017. – лютий – березень. – №62
3. П4єлк@. – 2017. – квітень – травень. – №63
4. П4єлк@. – 2013. – лютий. – №42
5. П4єлк@. – 2011. – лютий. – №21

Бондаревська А., Шашкіна Л. М.

ЛІДЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: МРІЇ ТА ДІЇ

Українці ще з давніх-давен намагалися сформувати власну державність, розуміючи свою єдність, але інші могутніші країни майже завжди намагалися завадити цьому процесу. Через місцезоположення нашої країни інші держави були зацікавлені в тому, щоб використати нашу землю, ресурси, людей.

Якщо подивитися на політичну карту світу на початку ХХ століття, то можна помітити, що цей вік став переломним. Замість одних країн з'являються інші, змінюється політичний устрій держав : монархії стають республіками, колонії - незалежними державами. Це був час суттєвих змін.

До 1917 року Україна не мала своєї територіальної цілісності, бо була розділена між двома імперіями - Австро-Угорщиною та Росією. Революція стала для неї поштовхом до створення власної державності.

Період після другої революції в Росії 1917 року, на який вплинула Перша Світова війна, стала поштовхом для початку української революції, мета якої було здобуття державності і розв'язування соціально-економічних проблем.

На сьогоднішній день велика кількість сучасних українців почали цікавитися історичним минулим нашої країни, не звертаючи уваги на те, що ті «факти», які вони знаходять, можуть не відповідати дійсності.

Михайло Грушевський став символом надії народу на існування незалежної України, обіцяючи зробити для цього все можливе. Але його мета так і не була досягнута через нестачу часу та досвіду в керуванні державою.

Під час створення нового українського парламенту Грушевський був у Москві. На його адресу прийшло безліч телеграм, в яких повідомлялося про його обрання головою ЦР. 11 березня 1917 року він вирушив до Києва. Перетворювати цю організацію в перший в історії України парламент повинен був саме він.. Грушевський здобув заслужений авторитет провідника українського руху, а отже став небезпечною особою для урядових кіл як Росії, так і Австро-Угорщини. З початком світової війни повертається до Києва, де відразу ж був заарештований. Заслання відбував у Симбірську, Казані, Москві.

Після Лютневої революції в Росії у лютому 1917 р. український народ тримав можливість здобути власну державність. Цю боротьбу очолила Українська Центральна Рада — єдина парламентська інституція, утворена на руїнах самодержавства. Визначальним принципом творення українського парламенту був широкий демократизм. До його складу ввійшли представники всіх політичних партій, товариств, спілок, ради військових,

селянських, робітничих депутатів, всіх українських земель та українських колоній-громад, національних меншостей. Легітимність Української Центральної Ради забезпечив Всеукраїнський національний з'їзд. Таємним голосуванням практично одногласно головою українського парламенту був обраний Михайло Грушевський. Він був лідером, головним конструктором політики Української Центральної Ради, мав великий вплив на її рішення, був ініціатором та співавтором найголовніших документів. Незаперечною заслугою Грушевського стало те, що Центральна Рада за рік пройшла шлях від обережних гасел за автономію України до проголошення суверенної, ні від кого незалежної Української Народної Республіки в січні 1918 року та прийняття її Конституції уже в квітні 1918 року.

"Я считаю, что это была самая высокая честь, которой я когда-либо испытал, и один из моментов крупнейшей национальной нашей консолидации. Я поблагодарил за такую честь, но все-таки настоял, чтобы было проведено тайное голосование карточками - чтобы факт выбора не был поддан каким-либо толкованиям.

"Когда подсчитали голоса, оказалось, что выбор был единогласным. 588 делегатов проголосовало за Грушевского. Только 5 карточек были пустыми (включая карточку самого Грушевского). В зале поднялась овация.

Через декілька днів Центральна рада мала свій інформаційний лист «Вісті з Української ради» та газету «Нова Рада»

У Грушевського були власні погляди на формування держави: він вважав, що державу формують народні маси, а управління повинно захищати їх інтереси. Він бачив Україну як автономну демократичну країну та її об'єднання с такою ж, зміненою під час революції, демократичною Росією. Чому ж він мріяв про таке майбутнє для нашої держави?

По-перше, ми повинні розуміти, що його політичні погляди формувалися часом, в який він жив. Перша світова війна стала причиною розпаду імперського ладу в світі: розвалилися Австро-Угорська, Османська та Російська імперії – створилася нова політична карта світу. Грушевський за своїм поглядом на світ був людиною XIX століття, вважавши що імперіалістична форма держав властива найсильнішим, але XX століття в корені змінило цю сталу думку.

На мою думку, особистість Грушевського сформувалася саме тим періодом, в який він жив, йому довелося змінитися, щоб втілити свої ідеї в життя, щоб стати гідним лідером новоствореної республіки.

Чи вдалося йому зробити все те, що планувалося та обіцялося народу? Ні, але він допоміг Україні стати на її шлях до власної державності, підтримав її у прагненні незалежності та усіма силами боровся за це.

Під час навчання в Полтавській семінарії, Петлюра починає звертатися до політичної діяльності: був одним з засновників таємного гуртка

та згодом стає членом Української Радикальної Партії, її національно-визвольній течії. Петлюра був помітний в суспільно-політичній сфері ще в дореволюційний період.

В 1917 році Петлюра вважав, що ЦР мусить мати повний контроль за військами та не допускати конфліктів з Росією, бо тоді б шансів на перемогу не було. Його позиція була дуже прагматична відносно цього часу. Петлюру проголосили Генеральним секретарем військових справ 31 жовтня 1917 року. В нього були свої погляди на майбутнє країни: він розумів, що Україна не матиме шансів на розвиток, якщо стане складовою Росії, тому що російське розуміння соціалізму та демократії зовсім відрізняється від українського. Він бачив загрозу в більшовицькій Росії, вважав це шляхом до поневолення. Саме це і послугувало причиною до створення армії, яка б захищала їх права. Ми знаємо, яку ціну заплатив український народ, який не прислухався до перестороги Петлюри. За його наказом армія УНР пішла в Зимовий похід, що допомогло продовжити збройну боротьбу за незалежність.

Симон Петлюра був дивовижним промовцем. Він сповідував погляди соціалістів, автономістів, пізніше феодалів, схилився до західної моделі соціал-демократії.

Вийшло так, що погляди Петлюри кардинально відрізнялися від поглядів голови Генерального секретаріату Винниченка, тому що той не бачив необхідності у власно українській армії. Це послугувало причиною тому, що Петлюра вийшов зі складу уряду і самостійно почав створювати військові частини, які згодом стануть надією України на ліквідацію більшовицького повстання. Як же він сам оцінював національно-визвольну боротьбу українського народу 1917-1920 рр.? В промові на політичній нараді 26 листопада 1919 р. він, між іншим, сказав: «Чи ми своєю боротьбою здобули для України - що-небудь? Так, наша боротьба в історії українського народу буде записана золотими буквами. Ми виступили на арену історії тоді, коли весь світ не знав, що таке Україна. Ніхто не хотів її визнати, як самостійну державу, ніхто не вважав нашого народу за окрему націю. Єдиною боротьбою, впертою і безкомпромісною, ми показали світові, що Україна є, що її народ живе і бореться за своє право, за свою свободу й державну незалежність. Ті, що легковажили наш рух, тепер побачили, що ми така сила, якої не можна не брати на увагу. Самі російські більшовики словами Леніна заявляють, що тільки через боротьбу з Україною більшовизм не дійшов до Західної Європи. Признаймося без гордощів і без зайвої скромності, що за час двохлітньої нашої боротьби ми створили українську націю, яка й надалі активно боротиметься за свої права, за право самостійно й ні від кого незалежно порядкувати на своїй землі». І це правда! Симон Петлюра й його прихильники боролися не даремно. Вони заслужили вічну вдячність української нації. Їхньою боротьбою ми й прийдешні покоління

українців будемо пишатися, а їх поразки й помилки стануть нам пересторогою!

На другий день до Києва прибув Симон Петлюра. У звичайній вояцькій шинелі, з багнетом за плечима, він йшов на чолі чорних гайдамаків, бадьорий, енергійний. Дивлячись на нього вірилось, що тепер ми переможемо! Козаки вже й тоді його любили дуже, йшли за ним на все. І. Гаврилюк

Петлюра був змушений прийняти управління Директорією, коли більшовики витіснили їх війська з Києву. На нього впала велика відповідальність, на країну нападали з всіх боків: більшовики, денікінці, армія Махна.

7 травня 1920 року більшовики захопили столицю, Петлюра був вимушений здатися.

Отже, на думку Автора, Симон Петлюра до останнього боровся за незалежне майбутнє України, намагаючись оборонити її сильною армією, що не подобалося В. Винниченку.

Хтось вважає Петлюру злочинцем та негідником, хтось бачить у ньому героя, для когось він став символом революції. Так, звичайно, ця історична постать є дуже суперечливою. Але ми можемо бути впевнені в тому, що Петлюра став опором від більшовицької влади. Навіть після його смерті, більшовики продовжували шукати «петлюрівців» та знищували їх.

Також Петлюру називають русофобом. Насправді він був контрреволюціонером, в правлінні державою представляв соціал-демократичну партію і був близьким з есерами.

Навіть Булгаков в своїй «Білій гвардії» зобразив Петлюру як щось неймовірно страшне, а не як звичайну людину. Більшовики вважали його найбільшим злом та згодом пропагували цю теорію. Вони зробили з нього так званого антигероя, людину, яку багато хто ненавидів. Але Петлюра відстоював незалежність Української Народної Республіки від «поневолення» більшовицькою владою.

УЦР мала чіткі плани на майбутнє України та рішуче намагалася їх привести в життя. Політика ґрунтувалася на впливі інтелігенції, але проблема була в тому, що таких людей було дуже мало, щоб створити власну державність. В світі на той час УНР не була визнана серед інших країн, тому не мала підтримки зі сторони. Ті ідеї, які були заплановані на початку, не були виконані.

По-перше, не дивлячись на всі зусилля, ЦР не змогла ввести кардинальні зміни в політичні, соціально-економічні та національні сфери життя. Так, однозначно це був великий крок до створення власної державності, але чому ж мети так і не було досягнуто?

На думку Автора, авторитет ЦР серед народу поступово падав: було

надано багато обіцянок, які так і не здійснилися. Реформи, які були введені, не задовольняли деяких людей: заможні виступали проти націоналізації земель, восьмигодинного робочого дня.

А по-друге, Брест-Литовський мирний договір мав неоднозначні наслідки. За договором Україна зобов'язалася надавати продовольство Німеччині та Австро-Угорщині. Це була неймовірна кількість продуктів, Україна не мала можливості виконати свої обов'язки. Незадоволеність німецької влади викликала те, що у селян насильно забирали їжу та інші необхідні їм речі.

Всі ці помилки призвели до Гетьманського перевороту 29 квітня 1918 року: встановлювалась держава з монархічною формою правління, на чолі якої був Павло Скоропадський.

Німецько-австрійське командування дуже швидко переконалось, що молоді українські політики неспроможні виконати свої зобов'язання. Адже ЦР не мала дієвого адміністративного апарату виконавчої влади для реалізації цих планів.

Отже, на думку Автора, укладення цього договору мало як позитивні так і негативні наслідки. Щодо негативних можемо сказати, що кількість продуктів, які потрібно було віддати, була неймовірно велика, і населення не мало можливості виконати умови цього договору. Це призвело до голодування та смертей безлічі людей. В них забирали все: і їжу, й особисті речі. Попри всі жахливі наслідки, все ж таки підписання цього договору дало можливість українцям продемонструвати готовність до активної зовнішньої політики та співпраці на міжнародній арені. Це був успіх молодого непрофесійної української дипломатії. Незалежна Польща прагнула відновити кордони, які мала у 1772 році, УНР потрібно було боротися з більшовиками. Петлюра зрозумів, що один він не зможе їм протидіяти та почав шукати допомогу в Польщі. За договором вона одержувала території Східної Галичини, Західної Волині, Холмщини, Поділля, Полісся. Розгорнулася боротьба польських військ(з військами УНР) та більшовиками. Останнім часом відносини між Польщею та Україною на "історичному фронті" складаються не найкраще. Та все ж іноді сторони ніби шукають порозуміння. Принаймні польські історики й політики намагаються подавати Варшавський договір, підписаний Юзефом Пілсудським і Симоном Петлюрою 21 квітня 1920 р., як своєрідний приклад "польсько-української співпраці". Чи справді це так? І чи може цей договір стати для нас таким прикладом?

На що розраховував Петлюра? Очевидно, на те, що цей союз матиме позитивні результати і дасть змогу зберегти УНР. Відтак "головний отаман" виглядатиме як переможець. А переможців не судять.

Не виключено також, що Варшавський договір не зводився лише до

польсько-українських відносин, а мав ширший — міжнародний контекст. Так, Петлюра під час зустрічі з Мазепою заявив: "Наш договір з поляками підписаний при активній допомозі Франції". Це видається цілком вірогідним, бо саме тоді на Заході шукали військово-політичні сили, які згодні б якнайактивніше боротися проти більшовизму. Помітне місце в цих планах відводилося Польщі. Тому союз поляків з антибільшовицькими силами лише вітався. Можливо, Петлюра, підписуючи цей договір, сподівався, що західні держави визнають УНР і нададуть їй підтримку.

У ситуації, що склалася на осінь 1920 р., польська сторона вирішила відмовитися від Варшавського договору. 12 жовтня 1920 р. у Ризі було укладено договір про перемир'я й прелімінарні умови миру між Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою та Українською Соціалістичною Радянською Республікою з одного боку і Польщею — з іншого. А 18 березня 1921 р. сторони підписали Ризький договір, який формально поклав край польсько-радянському збройному конфлікту і санкціонував поділ українських і білоруських земель між Польщею і Радянською Росією. За цим договором Польща отримала західноукраїнські землі, які раніше їм "віддавав" Варшавський договір. ...Весь похід на Україну був ганебним нападом на народ з боку осіб, що за всяку ціну захотіли мати владу над Україною...

«Політичне мошенство, шарлатанство, зрадливість — ось до чого докотився отой петлюрівський уряд. Вони зрадили революцію. Українська революція вмерла ще 1919 року. Пізніш виступала вже петлюрівщина, як типова контр-революція, в змові з польською шляхтою, поміщиками, проти інтересів народу».

Варшавський договір, за великим рахунком, виявився корисним лише для поляків. Вони отримали союзника, який допоміг їм відстояти незалежність. Українцям же, як на перший погляд, цей союз нічого не дав. Звідси й такі негативні оцінки Варшавського договору у спогадах українських діячів періоду Визвольних змагань. Адже писали вони їх після загибелі УНР. Цей негатив перейшов і в сучасну українську історіографію.

Та попри позірну безрезультатність для українців Варшавського договору, він усе ж таки мав для них один позитив — зберіг на деякий час УНР. Українська армія ще майже рік боролася з більшовиками. Це показало останнім, що український національний рух є силою, з якою слід рахуватися. Чи не було це однією з причин згадуваної українізації радянської України в 1920-х рр.?

Отже, Автор вважає, що укладення Варшавської угоди ніяк не допомогло УНР в боротьбі з більшовиками, а навпаки прискорило її розпад. Ми маємо врахувати те, що на той час Петлюра бачив у цьому єдиний вихід, щоб боротися з найголовнішими, на його думку, ворогами - більшовицькою

Росією.

Отже, після революції 1917 року в Росії Україна отримала змогу від'єднатися та стати незалежною. Почалися створюватися різні політичні партії, формувалися різні думки про майбутню державу. Великим кроком вперед стало створення Центральної Ради - представницького органу тимчасового державного правління. Люди почали не тільки прагнути автономії, а й розпочали активні дії для цього, але здобули нових ворогів - Радянську Росію, яка не розділяла погляди на відокремлення України.

Лідерами та представниками України було обрано не політиків, а звичайних людей, які вчилися на власних помилках, котрих було дуже багато. Але ми не можемо засуджувати їхні дії через те, що все, що вони робили – було єдиним виходом з ситуацій, які склалися.

На жаль, територія України була дуже цікавою для інших держав: хтось бачив у ній джерело ресурсів, хтось просто необхідний клаптик землі. Але ніхто не бачив людей, які вже втомилися від нескінченних війн та загарбань. Нарешті вони знайшли в собі сили, щоб створити власну автономну державу. "У такій страшній боротьбі треба бути свободним і незв'язаним! Се перша умова і велика необхідність – вимога самостійності, котрої тому мусять до останнього боронити всі, кому дорогі інтереси України і її трудового народу".

Автор хоче наголосити на тому, що період з 1917 по 1921 роки зміг продемонструвати світові те, що найсильніше бажання українців - незалежна та сильна держава.

Отже, хоч і формально українська революція закінчилася поразкою, але все ж таки згуртувала сили народу, підняла національний дух і показала, що Україна має всі шанси на незалежність. «..Ми були титанами, і були першими, прагнули створити самостійну і незалежну державу...» (В. Вінниченко).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- http://kuncevo.ucoz.ru/index/istorija_ukrajini_10_turchenko_f_g_11_12/0-144.
- [http://edufuture.biz/index.php?title=УЦР. Її керівництво,...ал. Други й Універсал](http://edufuture.biz/index.php?title=УЦР._Її_керівництво,...ал._Други_й_Універсал).
- [http://biogra.in.ua/Біографія М С Грушевського](http://biogra.in.ua/Біографія_М_С_Грушевського).
- <http://bookster.com.ua/myhajlo-grushevskij/>.
- <http://academia.in.ua/конспекти/конспект-уроку-на-тему-«м...манський-перевороті»>.
- <http://dt.ua/history/varshavskiy-dogovir-1920-roku-ukrayinska-ocinka.html>.
- http://kremenzanasip-1.ucoz.com/news/zavdjaki_istorichnij...skij/2016-

10-03-1014.

<http://www.DoneckForum.com/forum213/thread53613-8.html>.

Губіна С.Л., Історія України в таблицях і схемах. 10-11 класи. Вид. 4-е-доповнене-Х.: Навчальна література, 2016-112с.

В. Винниченко «Відродження нації».

УДК

Гайворонський Петро Євгенович,
НВК №1 Покровської міської ради

ШКІЛЬНЕ ПИСЬМОВЕ ПРИЛАДДЯ В ЕКСПОЗИЦІЇ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ «ЕПОХА І ШКОЛА»

Шкільне приладдя, яке було незмінним протягом багатьох тисячоліть швидко й ґрунтовно змінювалося протягом останнього сторіччя. Змінилися засоби письма – ручки, пера, чорнила, чорнильниці, догляд за ними. Завдання музеїв у тому числі шкільних зберегти все це для наступних поколінь, бо письмове приладдя – то частина культурної спадщини людства, а ручка й перо стали символом знань, культури, письменників і писемності загалом.

На жаль, тема історії письмового приладдя практично не розроблена у вітчизняній і зарубіжній історичній науці, зокрема, в історії культури. Окремих досліджень в історичній літературі немає, а в Інтернеті є лише фрагментарні короткі аматорські дослідження. Метою цього виступу й є привертати увагу дослідників до теми. Завданням дослідження є вивчення й класифікація письмового приладдя, яке наявне в музеї НВК №1, ознайомлення з ним широкого загалу.

До шкільного письмового приладдя можна віднести чорнильниці, пера, чорнила, ручки, олівці й супутні речі: перочинні ножі, перочистки, пенали, прес-пап'єс, промокальний папір, гумки (1). Зупинимось на деяких з них, представлених у шкільному музеї «Епоха і школа». Оскільки місто Покровськ молоде, засноване в останній чверті XIX сторіччя, то саме до того часу й відносяться перші експонати музею. Головними письмовими приборами були чорнильниця й перо. Останнє спочатку в повному сенсі слова було пером крупного птаха, найчастіше з гусака. Птах цей в прадавні часи став свійським, доступний у всі часи, махові пір'їни його крила крупні, міцні, найкраще підходять для письма. Перед вжитком, перо слід належним чином обробити – полагодити. Для цього ножом надрізається й загострюється кінчик пера, витягається внутрішня стружка, робиться невеликий надріз. Для обробки пера існував спеціальний перочинний ніж (не обов'язково складний). В цьому випадку назва ножа вживається в його первинному сенсі – ніж для налагодження (чинки) пера. Він виконував свою основну функцію до початку XX сторіччя, коли сталі пера остаточно

витіснили гусячі. Гусяче перо в експозиції сучасне, як і перочинний ніж, який у XX сторіччі втратив своє первинне призначення і використовувався для заточки олівців (2).

Перочинний ніж і перочистка

Сталеве перо винайшов в 1748 році Йоханнес Янссен. Але лише в 1842 році, майже через 100 років, одна фірма в Німеччині почала масове виробництво таких «пір'інок». А винайдена з роками авторучка просто з'єднала в одне ціле перо, тримач і ємкість для чорнила, не змінивши при цьому сам принцип листа. Авторучки були «піпеткові» й поршневі, в залежності від пристрою для набору в ручку чорнил. Але авторучками в школі аж до сімдесятих років минулого сторіччя дозволяли писати лише в старших класах. А в молодших – мочай в чорнильницю! Вважалося, що «самописка» псує несталий почерк. І це певною мірою так і було, бо пером авторучки не можна було зробити натиску, який вимагала тодішня каліграфія.

Сталеві пера були різної форми і навіть розміру, залежно від того, для чого вони призначалися – письма, написання плаката, креслення й ін. У школі більш всього любили пера, які писали тонко, а в потрібних місцях, при натиску, контур букви товщав, і виходило красиво. Краще всього для цієї мети підходило перо зірочка, або «11-й номер» (це число було нанесено на пері) (3).

Учитель користувався у своїй роботі перами «зірочка» для перевірки учнівських робіт і перами «гуска» («гусочка», або, як ще їх називали, «качечка», «вуточка»). В експозиції музею експонуються сталеві пера, а також дерев'яні ручки зі сталевими перотримачами: учнівською, циліндричної форми, і конічної канцелярської. Пера постійно потребували чистки, оскільки в них часто застрягали часточки паперу, з-за чого при письмі виходили «клякси» (чорнильні плями) й чорнильні затяжки.

Перочистки виготовлялися з кількох шматочків тканини, якій додавали округлої форми і зшивали. Така перочистка у музеї лежить поруч однієї з ручок.

Чорнила висихали не відразу й для того, щоб не розмазати написане, перед перевертанням сторінки його потрібно було промокати спеціальним промокальним папером – «промокашкою». Такий папір обов'язково вкладався при виробництві зошитів у кожен з них і так поступав у продаж. Для зручності для промокання виготовлялися прес-пап'є. Спеціальний прибор, у який заправлялася промокальний папір (4). Один з них присутній в експозиції. Серед експонатів є й авторучки, в тому числі кулькові, які в Україні увійшли у вжиток у 70-роках XX сторіччя й витіснили решту простих і автоматичних ручок (5).

Дерев'яний прес-пап'є

Ручки, олівці, пера, гумки складалися в пенал. Пенали виготовлялися з дерева й мали, як правило форму паралелепіпеда. З сімдесятих років все більшої популярності набувають циліндричні пенали. До сорокових років й ті й інші виготовлялися з дошки, а пізніше з фанери (6). В усі часи виготовлялися пенали й із тканини, але, поки вживалися сталеві пера, такі пенали мали недолік: перо проривало тканину й кололося. Серед музейних експонатів є старий дерев'яний пенал з дошки й легкі фанерні пенали 70-80-х років (7).

Дерев'яний пенал 1940-х р.р.

Окрема мова про такий важливий письмовий прилад, яким є чорнильниця. В фондах музею є декілька чорнильниць і чорнильних приборів. Найстаріша з них, виготовлена з товстого скла й датується орієнтовно другою половиною XIX століття. Її знайшла під час весінніх сільськогосподарських робіт экс-заступник директор НВК№1 Бакун Євгенія Олександрівна. Визначити призначення прибору було неважно, оскільки на його дні збереглися сухі залишки чорнил.

Скляна чорнильниця XIX ст.

Чорнилами в різні часи слугували різні рідини. У народі з позаминулого сторіччя в якості чорнил використовувався сік бузини, а починаючи з XX сторіччя – хімічні речовини. В канцелярських магазинах продавалися готові для вжитку рідинні чорнила, порошки й пігулки. Пачка чорнильного порошку наявна в музеї. Це невеличкий пакет виготовлений на Слов'янському олівецьовому заводі.

Пакет з хімічним чорнильним порошком

Керамічна чорнильниця 1920-х р.р.

У двадцятих роках у вжитку міцно закріплюється чорнильниця – невиливайка (8). Оскільки в країні проходила кампанія ліквідації неписьменності, такі чорнильниці випускалися багатомільйонними накладками. Спочатку вони виготовлялися з простої кераміки, а пізніше було налагоджено їх випуск на порцелянових заводах. Вони були дуже міцними, практично не розбивалися.

Наймасовіший тип чорнильниці-невиливайки

Чорнильниці 30-70 років практично не змінювалися, крім написів, малюнків, клейм та інших дрібних деталей. В музеї є кілька зразків чорнильниць 20-70-х років. Керамічну чорнильницю кінця 1920-х років знайшла при обробці свого городу й подарувала музею Солонінова Людмила Миколаївна.

Наприкінці шістдесятих років вітчизняна промисловість почала виготовляти легкі тендітні пластмасові чорнильниці, але ера чорнильниць на той час уже спливала й прибори з пластмаси не довго протрималися у вжитку. Чорнильниці школярі носили в спеціально пошитих з тканини невеличких сумочках, схожих на кисети. Носили їх окремо, поза портфелем.

Пластмасова чорнильниця з сумочкою.

В експозиції наявні й чорнильні прибори, які вживалися в канцеляріях, зокрема, й у шкільних. Один з приборів передав до музею Борис Панасович Єкасьов. Це карболітовий прибор 1930-х років, який належав його батькові Панасу Єкасьову. Інший прибор, що зберігається в музеї виготовлений з дерева, датується 1960-ми роками минулого сторіччя (9).

Експозиція музею викликає жваву цікавість у учнів, педагогів, співробітників і гостей навчального закладу. Багато з них беруть активну участь у поповненні експозиції й фондів музею, у дослідницько-пошуковій роботі. Це, в свою чергу, збагачує їх культурний потенціал і історичні знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Методическое руководство обучения письму. СПб.: «Издание Т-ва И.Д.Сытина». – 1912.
2. Фонд музею «Епоха і школа», вітрина І.
3. Електронний ресурс. – <http://www.azovlib.ru/index.php/2016-04-06-12-23-27/2016-06-28-07-36-47/2016-06-28-08-04-48/2-uncategorised/308-2016-09-15-10-20-07>
4. Прес-пап'є. Вікіпедія. – Електронний ресурс. – <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81-%D0%BF%D0%B0%D0%BF%27%D1%94>
5. Чернильница и перо. – Електронний ресурс. – <http://pedagog.wmsite.ru/iz-istorii-veschej/>
6. Пенал. Вікіпедія. – Електронний ресурс. – <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BB>

7. Фонд музею «Епоха і школа», вітрини II, III.
8. Чернильниця-непроливайка. – Електронний ресурс. – <http://www.azovlib.ru/index.php/2016-04-06-12-23-27/2016-06-28-07-36-47/2016-06-28-08-04-48/2-uncategorised/308-2016-09-15-10-20-07>
9. Фонд музею. Блок III

УДК 341. 231

Давидов П.Г.(ДонНМУ м. Лиман)

ПРАВА ПАЦІЄНТА У КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Варто зазначити, те що, сьогодні ідеологічним підґрунтям формування громадянського суспільства в Україні, виступає державне визнання і реалізація прав людини і громадянина. Важливою частиною цих прав є права пацієнта, тобто людини, яка звернулася до медичного працівника чи закладу охорони здоров'я за медичною допомогою.

Актуальність проблеми. Адже тут дуже актуальним аспектом у реалізації прав пацієнтів виступає саме дотримання найважливіших ціннісних принципів медичної етики, у фундамент якої закладені Клятва Гіппократа, норми загальнолюдської моралі і Загальної декларації прав людини.

Права пацієнта як частина громадянських та особистих прав людини сьогодні в Україні є достатньо болючою темою, оскільки проблеми, пов'язані з нею, стосуються практично кожного громадянина.

Результати дослідження. Відносини між пацієнтом і працівниками охорони здоров'я, зокрема між пацієнтом і лікарем, який його лікує, завжди були непростими. З одного боку, пацієнт претендує на виключне вирішення своїх проблем, а з іншого – лікар, озброєний знаннями, обладнанням і технологіями, не завжди спроможний надати йому таку допомогу. Внаслідок цього досягти балансу інтересів вдається не завжди.

На сьогодні права пацієнта не мають чіткого нормативного визначення. Лишу у ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я [3] говориться про права пацієнта на кваліфіковану медико-санітарну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я; достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь.

Складність визначення цієї категорії полягає у тому, що норми, які стосуються прав пацієнтів, не кодифіковані в одному нормативному акті, а «розпорошені» у численних як законодавчих, так і підзаконних нормативно-

правових актах, включаючи акти Кабінету Міністрів, і особливо акти Міністерства охорони здоров'я України.

Як зазначає ряд науковців, зокрема, З.С. Гладун та І.Я. Сенюта сучасне українське законодавство не містить визначення терміна «пацієнт», науковцями, як юридичного так і медичного профілю висловлюються пропозиції щодо його нормативного визначення і запропонували ввести цей термін до норм нової редакції Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Основу регулювання відносин між пацієнтом і лікарем чи іншими медичними працівниками становлять норми моралі та етики, які з часом оформились в окрему галузь знань – медичну етику. То ж і не дивно, що у більшості міжнародних документів, наукових досліджень і публікацій часто йдеться саме про комплексне етико-правове регулювання медичних відносин. Отже, відносини між пацієнтом і лікарем чи іншими працівниками охорони здоров'я регулюються як правовими, так і морально-етичними нормами, які в цій сфері відносин набувають характеру медико-етичних, деонтологічних норм.

Важливими засадами правового статусу пацієнта є принципи його нормативно-правового регулювання. Амстердамська декларація щодо просування прав пацієнтів в Європі (1994) закріпила такі принципи прав пацієнта: пошана прав людини і людських цінностей в охороні здоров'я, інформація про медичну допомогу і як нею краще користуватися, конфіденційність і приватність лікування та організації медичної допомоги.

Сьогодні у відповідності до ч. 2 ст. 284 ЦК, пацієнт має право на вибір як медичного закладу, так і методів лікування, дискусії з цього приводу доцільні лише в обговоренні деонтологічних проблем спілкування лікаря і хворого з метою досягти консенсусу в напрямках боротьби з хворобою [4]. Прийняття пацієнтом рішення щодо методів власного лікування є доцільним з огляду на те, що пацієнт повинен мати можливість обрати засіб поновлення власного здоров'я із застосуванням найбільш для нього прийнятних втручання. Це може бути більш або менш агресивне втручання, консервативне або хірургічне лікування, більш або менш тривалий час лікування тощо. Врешті пацієнт, враховуючи перспективу розвитку хвороби, її небезпечність для життя у співвідношенні із запропонованими лікарем методами лікування, може взагалі відмовитись від нього. Крім того, він не позбавлений права порівняти запропоновані методи лікування з тими, про які він отримав відомості і пропозицію послуг у іншого лікаря. Що ж стосується обізнаності пацієнта в окремих питаннях лікування власної хвороби за допомогою його начитаності, то юридичної проблеми тут не виникає. Врешті пацієнт, враховуючи перспективу розвитку хвороби, її небезпечність для життя у співвідношенні із запропонованими лікарем методами лікування, може взагалі

відмовитись від нього. Крім того, він не позбавлений права порівняти запропоновані методи лікування з тими, про які він отримав відомості і пропозицію послуг у іншого лікаря.

Отже, спілкування обох сторін в жодному разі не може зашкодити якості послуги, хоча, безумовно, конструктивна співпраця та взаєморозуміння між пацієнтом і лікарем сприятиме пошуку нових напрямів лікування.

Крім того у відповідності до ст. 287 ЦК, людина, яка перебуває на стаціонарному лікуванні, має право на допуск до неї інших медичних працівників. Отже, пацієнт, навіть перебуваючи на стаціонарному лікуванні, не позбавлений права звернутися за допомогою до іншого лікаря поряд з обраним у означеному медичному закладі [4].

Таким чином, узагальнюючи викладене, можна визначити змістові складові права на вибір лікаря. До них слід віднести права:

- обрати медичний заклад або іншого фахівця в галузі медицини, який має право надавати послуги з медичної допомоги;
- обрати лікаря в межах медичного закладу;
- вимагати скликання консиліуму;
- вимагати залучення іншого фахівця для надання консультаційної допомоги (наприклад, у разі якщо людина має інші хвороби, які можуть бути ускладнені лікуванням);
- залучити іншого фахівця до власного лікування.

Одним із головних прав, наданих пацієнтові, можна вважати право пацієнта на участь у власному лікуванні. Воно проголошено у ч. 2 ст. 284 ЦК [4]. Цивільний кодекс вперше в історії розвитку законодавства України виокремив це право. Тенденція до законодавчого закріплення прав пацієнта взагалі і права на участь у власному лікуванні зокрема продиктована врахуванням міжнародних нормативно-правових актів у питаннях медичної допомоги. Ще 1980 року Комітетом міністрів Ради Європи була прийнята Рекомендація (К (80)4) державам учасникам стосовно проблеми пацієнта як активного учасника свого власного лікування. Зазначені рекомендації були обумовлені рядом факторів, серед яких Комітет міністрів відмітив те, що здатність пацієнтів надати допомогу самому собі є важливим вкладом у збереження і поновлення здоров'я. У цьому документі звернена увага на: суттєвий перехід від підпорядкованості пацієнта до співробітництва з лікарем; ризик технічних розробок в медицині; важкість розмежування між профілактикою і початком лікування. Рекомендаціями визнана позитивність руху людей, які намагаються самовизначитись у наданні їм медичної допомоги, окремі пацієнти і населення в цілому переходять від пасивної залежності до активної участі у власному лікуванні та поновленні здоров'я, створюють асоціації, здатні брати участь у роботі системи надання медичної допомоги. Така активна участь пацієнтів пов'язана із самонавчанням,

підвищенням рівня знань основ надання допомоги, які надають пацієнтові змогу краще зрозуміти рівень можливостей і обмежень професійної медичної допомоги, більш свідомо приймати рішення стосовно власного лікування.

При цьому варто вказати на те, що ряд науковців досліджуючи класифікацію прав громадян у сфері охорони здоров'я, зокрема, І. Григор'єв і О. Александрова серед інших прав пацієнтів виділяють право на самолікування [2, с. 44]. Таке право може бути реалізовано шляхом відмови від укладення договору про надання медичної допомоги або відмови від будь-якого медичного втручання з одночасним вжиттям власних заходів, спрямованих на поліпшення фізичних страждань і поновлення свого здоров'я. Разом з тим таке право може бути реалізовано і шляхом участі у власному лікуванні поряд з наданням медичної допомоги лікарем. У цьому разі дії обох сторін мають бути узгодженими між собою. Це означає не лише те, що пацієнт застосовує поряд з призначеннями лікаря власні заходи лікування. Така участь у власному лікуванні може виявлятися у визначенні разом з лікарем заходів, спрямованих на відновлення здоров'я.

Висновки. Демократизація охорони здоров'я в Україні – процес непростий. Проте, реформи у сфері охорони здоров'я, які зараз реалізуються в Україні дають нам надії, на прискорений поступ у справі визнання і захисту прав пацієнтів. Проте, щоб ці зміни були незворотними і сприяли розбудові громадянського суспільства в Україні, потрібні значні зусилля як з боку влади, так і з боку громадськості.

Проте, якщо кожна людина не буде знати своїх прав, зокрема у сфері охорони здоров'я і прагнути їх реалізації усі реформи будуть лише «косметичними». Бо навіть безпосередня участь хворого у власному лікуванні виявляється вже на стадії надання згоди на медичне втручання і реалізації права на вибір лікаря. Але це лише початковий етап, де участь пацієнта обмежена прийняттям рішення про обрання надавача послуг. Проте кожний наступний етап лікування розширює зазначені межі.

При цьому, варто зазначити, що й сьогодні існують як прихильники участі пацієнта у прийнятті рішень, так і противники.

Список використаних джерел:

1. Безпека пацієнтів міжнародні підходи та наше бачення / Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів. – К., 2006. – 26 с.
Безпека пацієнтів – міжнародні підходи та наше бачення / Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів. – К., 2006. – 26 с.

2. Григорьев И., Александрова О. Классификация прав граждан в сфере охраны здоровья с позиции их юридической силы // Врач. – 2003. – № 10.

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Кулик І. О. (ЗОШ № 9 м. Мирноград)

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ У ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ 1917-1918 РР.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною з огляду сучасної ситуації в Україні. Військова агресія з боку Російської Федерації показала необхідність у створенні боєздатної армії, яка зможе дати відсіч ворогу та зберегти територіальну цілісність держави.

Від моменту проголошення незалежності і до 2014 року відбувався процес розпаду армії, доведення її до майже небоездатного стану. Частково це було викликано надією України на міжнародних партнерів та довірою до «східного сусіда». Але події у Криму та на Донбасі показали ілюзорність таких поглядів. Початок бойових дій зумовив початок відродження українських збройних сил, їх реформування, перетворення на збройні сили європейського зразка.

Потреба у вивченні подій Національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. зростає не тільки у зв'язку з відзначенням століття від початку Української революції, а більшою мірою - у певному повторенні ситуації. Адже сьогодні, вступаючи у новий етап свого розвитку, обираючи європейський вектор, Україна знову зіштовхується з протиборством з боку Росії, її бажанням повернути нашу державу до своєї сфери впливу. Тому сьогодні необхідно не повторити минулих помилок, та використати досвід у боротьбі за власну незалежність.

Період національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. є одним з найважливіших етапів розвитку української національної ідеї, її державності. Лютнева революція певним чином посприяла піднесенню українського національно-визвольного руху, проявом якого стало створення Центральної Ради – представницькому органу українців.

У процесі українського державного відродження велику роль зіграв військовий рух, який, будучи масовим та організованим, став каталізатором боротьби за українську державність. Його становлення відбувалось одразу ж після повалення самодержавства. Українці, які воювали у складі російської

армії, створювали національні гуртки, різноманітні товариства, військові клуби. Намагаючись зробити військових рух контрольованим, Центральна Рада створила Український Військовий Комітет. Так розпочався процес українізації [1, с. 7].

Тимчасовий уряд досить неохоче йшов на процес українізації російських військових з'єднань, наслідком чого були частими випадки самочинної українізації, рушійною силою якої став рядовий та молодший офіцерський склад.

Тимчасовий уряд досить неохоче йшов на процес українізації російських військових з'єднань, наслідком чого були частими випадки самочинної українізації, рушійною силою якої став рядовий та молодший офіцерський склад.

Не зважаючи на ентузіазм українців у справі творення власної армії, існував ряд проблем, вирішити які протягом існування Тимчасового уряду не вдалось:

- Автономістська позиція Центральної Ради, відкидання необхідності у власних збройних силах, небажання йти на відкриту конфронтацію з Тимчасовим урядом.

- Невелика кількість українських офіцерів (більшість українців були рядовими та прапорщиками), серед яких ще менша кількість залишалась незросійченими.

- Супротив Тимчасового уряду і всіх його структур процесу українізації [3, с. 85].

Досить важливим з боку національного руху була українізація 34-го корпусу генерала П. Скоропадського. У липні 1917 року йому було запропоновано українізувати свій корпус, генерал виявив свою готовність за умови, що у його корпусі вищі посади будуть займати офіцери-українці. У кінці липня був виданий відповідний наказ стосовно українізації. Але одразу ж ці дії зустріли супротив в обличчі командувача Південно-Західним фронтом А.Денікіна. На практиці, командування гальмувало цей процес, а ті офіцери, яких все ж було переведено до корпусу П. Скоропадського, доволі неприхильно ставились до українізації [4, с. 47].

Процес реорганізації та українізації корпусу тривав до листопада 1917 року як через брак офіцерських кадрів, так і через постійні зміни у складі. Але, не зважаючи на це, саме військо генерала П. Скоропадського стало основною військовою силою, яку Центральна Рада змогла протиставити більшовикам

Більшовицький переворот 25 жовтня 1917 року змінив ситуацію. На території України була проголошена УНР, а всю повноту влади отримала Центральна Рада та Генеральний Секретаріат. Розпочався новий період військового будівництва, який був невід'ємною частиною державного.

Агресія більшовиків змусила уряд УНР переглянути свою позицію щодо необхідності існування регулярних збройних сил, яку чітко характеризували слова Володимира Винниченка: «В Україні нема потреби творити своєї армії, бо вона нікого поневолювати не хоче». Результатом війни з більшовиками стало створення у кінці грудня 1917 року регулярної Армії УНР, яка надалі боролась за українську державність у січні 1918 року [7, с. 59].

Активізація військових дій призвела до прийняття 9 січня 1918 року Четвертого Універсалу, за яким була проголошена державна самостійність УНР. Проголошення незалежності Центральною Радою перетворювало конфлікт з більшовиками з внутрішнього на міждержавний та дало змогу продовжити перемовини з Німеччиною та її союзниками у Брест-Литовську як самостійній державі [2, с. 17].

Основні бойові дії україно-російської війни проходили на Лівобережжі, де вже з моменту їх початку ініціативу утримували більшовики. У середині січня розпочались бої за київський стратегічний плацдарм, у самому Києві стартувало повстання проти Центральної Ради, у якому брало участь 2 тис. червоногвардійців та частина гарнізону. У столиці також знаходились 15 тис. колишніх офіцерів царської армії, досить вороже налаштованих проти УНР. Частини Армії УНР у Києві, які активно боронили місто, нараховували всього 5 тис. осіб. Бої завершилися 26 січня 1918 року, коли Центральна Рада та її регулярні частини покинули столицю. Війська, які вийшли з Києва, були реорганізовані в Окремий Запорізький загін під командуванням генерала К. Прісовського [8, с. 166].

Досить цікавими є висновки Ісаака Мазепи стосовно ситуації, яка склалася під час оборони Києва: «...Майже всі військові формування, що залишились внаслідок від попередньої влади, або повстали внаслідок т. зв. «українізації» армії, або перестали бути боєздатні...Адже є історичним фактом, що з 20-тисячного війська, яке мало боронити Київ від російських більшовицьких відділів Муравйова, на захист Центральної Ради виступило лише коло 3000 вояків...Всі інші т. зв. «українізовані» війська Центральної Ради в рішучий момент показали, що вони існують лише на папері: хиталися або заявляли про свій нейтралітет, а деякі відділи, як Богунівський полк, Шевченківський полк та інші, навіть частково йшли проти Центральної Ради» [6, с. 285].

У результаті Брестського миру та закінчення українсько-російської війни починається останній етап творення армії, головною ознакою якого став перехід до активної розбудови боєздатної армії. У цей період був підготований план реформування збройних сил та розпочався процес формування постійної армії. До керування збройними силами були залучені

як українські офіцери, так і офіцери старої російської армії. Була створена система підготовки старшинських кадрів, налагоджена дисципліна.

Також на початку квітня 1918 року військове міністерство почало роботу по створенню українського Військово-Морського флоту, однак через те, що за Брестським договором УНР відмовлявся від Криму, була втрачена можливість встановлення контролю за Чорноморським флотом. Похід Н. Болбочана до Криму через тиск Німеччини завершився безрезультатно, тому ідея створення флоту так і залишилась нереалізованою [8, с. 196].

Результатом діяльності військового міністерства у 1918 році стало формування української армії, яка складалася з восьми армійських корпусів: Київського, Волинського, Подільського, Одеського, Чернігівського, Полтавського, Катеринославського. Українська армія офіційно отримала назву Збройні Сили УНР, до лав яких почався перший призов. На квітень 1918 року загальна кількість солдат складала 60 тис. осіб, з яких 20 тис. перебувало у складі гарнізонів [5, с. 57].

Проте позитивні зрушення, які відбулись навесні 1918 року, сталися запізно. Військова присутність Німеччини та Австро-Угорщини негативно впливали на процес військового та державного будівництва, що призвело до перевороту та встановлення нового режиму – Гетьманату, а створені у добу Центральної Ради збройні сили і надалі продовжили своє існування, займаючи важливе місце у боротьбі за незалежність України.

Отже, після Лютневої революції в українців з'явилася можливість власного державного будівництва, в авангарді якого був військовий рух. Самочинну українізацію, яка розпочалась у російських військових частинах, підтримала Центральна Рада, намагаючись встановити над нею контроль. Але, з іншого боку, цьому процесу чинив опір Тимчасовий уряд, і це стало одним з факторів провалу українізації. Але з моменту Жовтневої революції та початку українсько-російської війни розпочався новий етап творення армії, адже для того, щоб дати відсіч більшовицькій агресії, було необхідно мати боєздатну армію. Брестський мир змінив ситуацію, поставив УНР під контроль окупаційних військ, але, не зважаючи на це, продовжувався процес військового будівництва. Проблемаю було те, що артилерія і флот опинились під контролем окупантів. В інших сферах реформи провести все ж вдалось, хоча вони були проведені з запізненням та виявилися досить неповними. Наступний етап військового будівництва розпочався вже при новому режимі П. Скоропадського.

Список використаної літератури

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада й українізація військових частин російської армії / В. Верстюк. // Український історичний журнал. – 2012. – С. 4–27.
2. Голубко В. Є. Військове будівництво в Україні періоду Центральної Ради : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Голубко В. Є. – Львів, 1998. – 28 с.
3. Ковальчук М. Українізація на Південно-Західному фронті російської армії (травень – листопад 1917 р.) / М. Ковальчук. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – С. 45–86.
4. Ковальчук М. Українізація 34-го корпусу російської армії / Михайло Ковальчук. // Мандрівець. – 2012. – № 2. – С. 42–49.
5. Кудлай О. Організація та становлення народного міністерства військових справ Української Народної Республіки (червень 1917 – квітень 1918 рр.) / Олександра Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.: Ін-т історії України НАН України. – 2012. – № 8. – С. 33–63.
6. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917-1921. / Ісаак Мазепа. – К. : Темпора, 2003. – 609 с.
7. Ткачук П. Діяльність Української Народної Республіки зі створення власних Збройних сил (грудень 1917 – квітень 1918 рр.) / П. Ткачук. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – С. 56–62.
8. Удовиченко О. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917-1921 / Олександр Удовиченко. – К.: Україна, 1995. – 274 с.

Моїсеєнко Л.М, Моїсеєнко А.А.

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ЗГУРТОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

В статті розглянуті питання формування загальноукраїнської згуртованості, розвитку співробітництва у гуманітарній, культурній, освітній сферах, налагодження міжрегіональних зв'язків, що об'єднують Україну.

Ключові слова: *конфлікт, розділене суспільство, згуртоване суспільство, тренінг, волонтер, фестиваль.*

Впродовж останніх років питання єдності українського простору набуло надзвичайної ваги. Зовнішні загрози та внутрішні виклики спонукають державу до переосмислення своєї політики щодо регіонів. Немає жодних

сумнівів, що сьогодні вона має бути спрямованою на інтеграцію регіонів та формування на всьому українському державному просторі умов для міжрегіональної єдності та загальноукраїнської згуртованості. Не випадково однією із стратегічних цілей державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави [1]

На території нашої країни відбуваються конфлікти різного рівня, з різними підставами і факторами, що розділяють суспільство. Це і конфлікти всередині громадянського суспільства, між різними соціальними групами, всередині активістських груп, а також значно складніший та гостріший багатосторонній геополітичний конфлікт, однією зі сторін якого є Україна. Тобто у найзагальнішому вигляді можна сказати, що конфлікти є «в» і «навколо» України (під конфліктом «навколо» України мається на увазі зовнішній відносно суспільства України, але такий, що відбувається на території України, конфлікт).

На сьогоднішній момент наше суспільство має ознаки розділеності, поляризації на різних рівнях (від державної риторики до медіа, в активістських колах, в різних спільнотах), а в дискурсі присутні так звані 3 «Д» (дегуманізація, деперсоналізація, делегітимізація).

Характерними рисами «розділеного суспільства» є: - потоншення соціальної тканини суспільства, тобто ізоляція його членів один від одного; - дистанціювання і протиставлення груп за релігійною, етнічною чи будь-якого іншого ознакою; - поява вигнанців у суспільстві; - формування негативних стереотипів, взаємні упередження і побоювання між різними групами; - прояв расової, релігійної, соціальної нетерпимості в усіх сферах суспільного життя, особливо під час різних масових заходів, у відносинах з правоохоронними органами, у медіа.

Ситуація додатково ускладнюються новими факторами: великою міграцією населення, проблемами інтеграції ВПО в місцеві спільноти, потребою у самоорганізації суспільства загалом і лобюванні своїх інтересів на різних рівнях влади при здійсненні загальнодержавних реформ [2].

Тому актуальним питанням залишається проблема побудови згуртованого суспільства, а відповідно до цього актуальність набуває питання впливу на громадську думку та формування відповідної свідомості людини.

Дослідженням проблеми згуртованого українського суспільства на основі української національної ідеї займалися історики, соціологи, політологи, культурологи, науковці різних галузей знань: В.Брюховецький, А.Єрмолаєв, О.Забужко, В.Крисаченко, І.Курас, Ю. Опалько, Г. Палій, Ю.Полунєєв, М.Попович, В. Фесенко та ін.

Доволі активно також обговорюються питання впливу інформаційних технологій на громадську думку [3], формування активної громадянської позиції [4] формування національної свідомості та ментального компоненту [5], формування згуртованості українського суспільства [6,7].

Метою статті є аналіз процесів формування загальноукраїнської згуртованості в Україні.

Ідея суспільної солідарності знайшла своє відображення у творах М.Вебера, П.Сорокіна, була докладно осмислена та викладена у творчості Е. Дюркгейма - французького соціолога та філософа. Він виділив два типи соціальної солідарності. По-перше, механічну солідарність, що була типовою для традиційного, архаїчного суспільства і ґрунтувалася на нерозвиненості і подібності людей, які складають суспільство.

По-друге, органічну солідарність, яка породжується розподілом суспільної праці і яка заснована не на подібності, а на розходженні індивідів. І якщо механічна солідарність припускає поглинання індивіда колективом, то органічна солідарність, навпаки, припускає розвиток особистості [8].

Під соціальною згуртованістю в цілому розуміють включеність і участь членів суспільства у політичному, економічному та культурному житті; це почуття солідарності і приналежності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства. В основі соціальної згуртованості суспільства – добробут абсолютної більшості громадян, гармонічні і стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції [9].

Зміст категорії «соціальна згуртованість» докладно викладено в однойменній концепції, розробленої в 1990-і рр. в рамках Ради Європи і включеної в політичну стратегію Ради Європи на другому Саміті глав держав і урядів в 1997 р в якості основних рекомендацій для організації соціальної політики даної коаліції держав. На думку авторів концепції, соціальна згуртованість відображає наявність спільних цінностей і сильних соціальних зв'язків у суспільстві, а також згода членів спільноти виконувати свої спільні обов'язки. У такому значенні поняття соціальної згуртованості близько ідеї соціальної солідарності, коли люди та їх групи, розуміючи природу публічного блага і будучи готові діяти заради нього, об'єднуються заради спільної справи, ідентифікуючи себе як відповідальних членів спільноти [10].

На початку ХХІ ст. соціальна згуртованість як соціально-економічна категорія в країнах Європейського Союзу, ряді інших країн було включено у програмні документи, концепції та згодом набуло практичного звучання. Нині положення Концепції соціальної згуртованості, що розроблена у 90-ті роки минулого століття, використовуються багатьма країнами Європи при розробці основних засад та положень національної соціальної політики.

У концепції соціального згуртування Ради Європи обов'язковою ознакою згуртованих громад вважається добробут [11]. Добробут в даному випадку трактується широко: він включає не тільки доступ до товарів індивідуального споживання, але й до суспільних благ: громадської безпеки, чистого повітря, знання, місць відпочинку. Добробут передбачає задоволення від життя, насолоду від красивих краєвидів, участь у процесі прийняття рішення щодо розвитку громади.

Ще однією ознакою згуртованого суспільства є відповідальність: відповідальність держави перед особистістю, особистості перед державою, відповідальність бізнесу перед громадами, відповідальність громадянина перед співгромадянами, державою і навпаки.

Наступною ознакою згуртованого суспільства є сталість, як підхід, що забезпечує економічний розвиток суспільства, раціональне використання ресурсів, збереженню суспільних благ для наступних поколінь.

Американський соціолог Френсіс Фукуяма у своїй науковій праці «Довіра: соціальні чесноти і шлях до процвітання» доводить, що основними чинниками, що впливають на формування згуртованого суспільства є довіра та соціальний капітал.

Основні перепони, що можуть впливати на рівень соціальної згуртованості, обумовлені **глобалізацією, демографічними змінами, зростанням міграції та різноманіття культур, політичними змінами, соціально-економічними змінами, світоглядними проблемами** [12].

Формування соціальної згуртованості суспільства є довгим та складним процесом соціальної взаємодії. В решті-решт те суспільний ідеал, досягти який вдавалося небагатьом суспільствам.

Тим не менше, суспільна згуртованість є процесом, який формується через участь у програмах і проектах, також це навчання та виховання, комунікація, діалоговий процес.

В сучасному світі вироблені безліч технік та методів, що використовуються в Україні для активізації громадянської активності, формування патріотичної, політичної свідомості тощо. На сучасному етапі популярності набирають інтерактивні методи, серед яких тренінги, воркшопи, фестивалі.

Тренінги - це інтенсивна форма навчання та формування навичок. Формування тренінгів в окремий метод навчання і поява пізніше їх різновидів пов'язують з ім'ям американського психолога Курта Левіна. Цей соціальний психолог в 1946 році створив спеціальні тренінгові групи, метою яких було вдосконалення навичок спілкування.

В основу був покладений принцип навчання в групі, що давав найбільшу результативність.

Пізніше була заснована Національна лабораторія тренінгу, де почали навчати політиків, менеджерів, управлінців вмінню вирішувати конфліктні ситуації, керувати, ефективно спілкуватися.

У 1954 році з'являються групи сензитивності, спрямовані на розвиток здатності відчувати свій і чужий стан, прояснення основних життєвих цінностей і установок людини.

Великий внесок у розвиток тренінгового процесу вніс Карл Роджерс. У 60-х роках його тренінги життєвих і соціальних умінь застосовувалися для підготовки менеджерів, вчителів, консультантів тощо.

У 1971 році М. Форверг (Німеччина) розробив метод соціально-психологічного тренінгу. Він почав застосовувати різні рольові ігри, які сприяли формуванню комунікативних навичок [13].

Сьогодні тренінги активно використовуються в нашому регіоні. Тільки за 2016-2017 рік в Покровську було проведено більше 30 тренінгів для громадських активістів, студентської молоді, представників мілкового та середнього бізнесу. Вони носили характер виїзних і проходили в самому місті, проводилися як зовнішніми так і місцевими тренерами.

На наш погляд цей метод є продуктивним процесом, бо гарантує модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду .
(<https://uk.wikipedia.org/>)

Етно -, музичні - , літературні, кіно- фестивалі стали одним з методів культурної інтервенції в Україні

Фестивалі покликані популяризувати український культурний продукт. У рамках фестивалю відбуваються майстер-класи, відкриті бібліотеки, кінопокази, концерти [14]. Мета цих заходів - сприяти якісному оновленню країни, впливати як на кожну людину, так і взаємодіяти із суспільством в цілому, активізувати локальну, урбаністичну громаду міста та пробудити громадську діяльність, об'єднати міських активістів, навчити та мотивувати їх до нових власних проєктів.

Так, наприклад, протягом чотирьох років у Покровську Донецької області було проведено кілька виїзних фестивалів та чотири фестивалі, що були проведені мешканцями міста та громадськими активістами: влітку 2016 р. Фестиваль «Від етно до модерну» за підтримки Фондації соціальних інновацій «З країни в Україну», навесні 2017 року - «#CoolтурФест «Навесні» - літературний фестиваль, етно-фестиваль знов за підтримки Фондації соціальних інновацій «З країни в Україну», та проходив в рамках проєкту «Обличчя міст», та восени 2017 року – етно-фестиваль «Східний оберіг». Крім того вже традиційними стали фестивалі до Дня Європи, що проводяться в травні вже кілька років поспіль. Гасло одного з фестивалів, що проводяться за підтримки Благодійного фонду «З країни в Україну» –

«Люди змінюють людей!». У складі Фонду волонтери з 24 міст України. За плечима Фонду такі успішні проекти, як освітній захід «Відкривай Україну» та благодійний рок-фестиваль «Музика Гідності» [15]. Фонд працює з 2014 року та допоміг організувати фестивалі майже у всіх областях України.

Етнофестиваль «Східний оберіг» проводився за підтримки Покровської міської ради Донецької області та уряду Нідерландів. «Мета фесту – популяризація традиційної української культури та її спадщини для мешканців Донецької області і всієї України й інформування про світову культуру та зацікавлення українців Донецького регіону різноманітними видами українського народного мистецтва. Захід відбувся в межах проекту «ДНК Покровська: в мені історія країни» [16].

Головною особливістю вище вказаних фестивалів є їх локальність. Програму для кожного фестивалю готують його жителі, виходячи з місцевих особливостей, що дає можливість згуртувати активних громадян та підключити до організації та проведення фестивалю молодь. Але на фестиваль приїждять діячі культури та майстри з різних куточків України, що сприяє налагодженню комунікації, стиранню стереотипів та інтеграції суспільства. І хоча фестивалі є одномоментним актом, та все ж мають багато корисного.

Так, особливість фестивалів полягає в тому, що всі організатори працюють на волонтерських засадах.

Волонтерська робота - ще один шлях у формуванні громадянської активності, виховання відповідальності.

Волонтерська допомога - один із важливих методів добровільної соціальної роботи. Основні підходи до неї сформульовані у Загальній декларації волонтерів, яку прийнято на IX Конгресі Міжнародної асоціації волонтерів (Франція, 14 вересня 1990 р.).

Волонтерство - інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку. Це добровільна соціальна робота, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, поглибленню почуття солідарності, задоволенню потреб людини

Таким чином, в ході соціальної взаємодії посилюються та поліпшуються міжособистісні, групові, між інституційні, формальні й неформальні стосунки. З часом вони перетворюються на мережі, здатні охопити кожного члена громади. Відбувається формування розвинутих горизонтальних, вертикальних, багатовекторних і багаторівневих стосунків, що є фактором, що впливає на формування згуртованого суспільства.

В ході соціальної взаємодії в результаті зміцнення і розвинення мережі створюється соціальна інфраструктура, здатна сприяти згуртуванню: швидко мобілізуватися і реагувати на соціальні загрози й виклики, досягати суспільних цілей щодо складання та реалізації планів розвитку громади. Так

формується «соціальний капітал» - ресурс, за допомогою якого громада вирішує складні проблеми в суспільстві. Відповідно, соціальне згуртування можна визначити, як процес генерування та накопичення соціального капіталу з метою його подальшого використання для задоволення соціальних потреб та збільшення добробуту.

Отже, формування соціально згуртованого суспільства є складним процесом. Соціальне згуртування об'єднує різні складові: соціальний процес + спроможність; соціальний процес + соціальний капітал; соціальний капітал + спільні цінності, спільне бачення майбутнього, спільна ідентичність тощо [17].

Напрямами подальшого дослідження може бути дослідження становлення та розвитку громадянської активності та роботи громадської ради, організація діалогового процесу в громадах, проектна діяльність як фактори, що впливають на формування згуртованості українського суспільства.

Примітки.

1. Загальноукраїнська згуртованість – ключова мета державної регіональної політики. URL: <https://www.csi.org.ua/zagalnoukrayinska-zgurtovanist-klyuchova-meta-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky/> (Дата звернення 28.01.2018)
2. Терещенко Інна. «Як ефективно спланувати та провести важливий діалог». URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/OSCE/DIAL101/2017_T1/courseware/4eaca45e514645a48a188c1066efff39/808c06f440814024bd823f0fbb6988d6/ (Дата звернення 28.01.2018)
3. Стефанчук У. Інформаційні технології та їхній вплив на формування громадської думки в Україні./ Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 20, 2008. с 129-133.
4. Мороз А.С. Формування активної громадянської позиції молоді як запорука успішної інтеграції України до світового співтовариства. / Гілея. Політичні науки. ВІП. 41.С. 490-501.
5. Кіндрат В.К. Технологія формування національної свідомості у студентів вищого навчального закладу . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету Випуск 9 (52), 2014.
6. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів URL: ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/2144/3/Soc_zgurt.doc (Дата звернення 21.01.2018)
7. Кирилюк В. В. Основні чинники формування соціальної згуртованості суспільства / В. В. Кирилюк // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2014. - Т. 19, Вип. 2(5). - С. 55-58. -

- URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_2\(5\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_2(5)_14). (Дата звернення 20.01.2018)
8. Ідея соціальної солідарності URL: http://pidruchniki.com/17190512/sotsiologiya/ideya_sotsialnoyi_solidarnosti (Дата звернення 28.01.2018)
 9. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів URL: ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/2144/3/Soc_zgurt.doc (Дата звернення 28.01.2018)
 10. Соціальна згуртованість товариства як важливе напрямок соціальної політики
URL: http://stud.com.ua/48038/sotsiologiya/sotsialna_zgurtovanist_tovaristva_vazhlive_napryamok_sotsialnoyi_politiki (Дата звернення 28.01.2018)
 11. Оржель О. концептуальні підходи до визначення соціального згуртування URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12oovvsz.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12oovvsz.pdf) (Дата звернення 28.01.2018)
 12. Соціальна згуртованість товариства як важливе напрямок соціальної політики URL: http://stud.com.ua/48038/sotsiologiya/sotsialna_zgurtovanist_tovaristva_vazhlive_napryamok_sotsialnoyi_politiki (Дата звернення 25.01.2018)
 13. Історія виникнення тренінгів URL: <https://www.rbc.ua/ukr/digests/istoriya-vozniknoveniya-treningov-18072013122100> (Дата звернення 22.01.2018)
 14. Фестиваль “3 країни в Україну” знову подорожуватиме Донецчиною. URL: <https://www.dotb.dn.ua/2017/08/festival-z-krayini-v-ukrayinu-znovu-podorozhuvatime-donechchinoyu/> Новини Донецчини © Філія ПАТ НСТУ Донецька РД (Дата звернення 26.02.2018)
 15. Фестиваль «3 країни в Україну» справжнє свято для патріотів. URL: <https://www.obozrevatel.com/society/14253-festival-z-kraini-v-ukrainu-spravzhne-svyato-dlya-patriotiv.htm> (Дата звернення: 26.01.2018)
 16. Етно-фестиваль «Східний оберіг» URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2309113-pokrovsk-prijme-premernij-etnofestival-shidnij-oberig.html>
 17. Оржель О. концептуальні підходи до визначення соціального згуртування URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12_oovvsz.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12_oovvsz.pdf)

Перепелиця Вікторія, Гайворонський П.С.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НВК №1 ПОКРОВСЬКОЇ МІСЬКРАДИ

Мета цієї роботи полягає у висвітленні етапів розвитку національно-патріотичного виховання, особистості, творчості та індивідуальності дітей і молоді у навчальних закладах України на прикладі НВК №1 м. Покровська.

Альберт Ейнштейн одного разу сказав: «Кожен із нас – геній, але якщо оцінювати рибу за її вмінням лазити по деревах, та все життя проживе, впевнена в тому, що вона – невдаха». Світ змінився, тепер нам потрібні люди творчі, винахідливі, креативні, здатні критично мислити. Уявіть, скільки дітей почували себе наче та риба: самотньо та непотрібно. Але сучасні методи освіти дають змогу маленьким українцям відкритися світові у повній мірі (4).

Всякий громадянин змалечку повинен знати, що навколо завжди будуть люди, які допоможуть розвинути вже існуючі здібності на благо Батьківщині. Так, працівники НВК №1 кожного року набувають певного розвитку для того, щоб учні були впевнені – вони в надійних руках. Для цього впроваджуються різноманітні засоби національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування шанобливого ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації (1).

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення поваги до військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння брати участь в життєдіяльності громадського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;

НВК №1 Покровської міськради – сучасний освітній заклад, який вдало користується новітніми засобами задля виховання учнів і формування свідомого суспільства; плекає національну еліту України, людей національно-державного, патріотично-гуманістичного типу світосприйняття і світорозуміння, громадян незрадливої любові до Вітчизни, особистостей сильних волею та характером; розробляє та впроваджує інноваційні виховні технології формування патріотизму, високих моральних цінностей, соціальної активності та громадянської відповідальності, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, культури здоров'я. Кожного року заклад продовжує розвиватися в усіх напрямках, але найбільш виразно діє система національно-патріотичного виховання.

Першим нововведенням у цьому напрямку були тематичні виховні години «Державні символи України», «Молодь - майбутнє держави та церкви», «День Соборності України», «Цікавий світ професій» «День пам'яті», «Тиждень здоров'я» «Річниця Чорнобильської катастрофи» «Тиждень збереження природи», «День українського козацтва» і т.д. Учні дізнаються багато цікавої інформації, навчаються новому та весь тиждень обмінюються досвідом серед однолітків. Також НВК має Дерево пізнання, де для кожного вчителя і учня чітко та лаконічно викладено факти щодо тематики виховних тижнів в таблицях, схемах та яскравих зображеннях.

У вільному доступі для всіх працівників і учнів є власний історичний музей. У ньому зібрані цікаві експонати з історії освіти Донеччини та рідного краю в цілому. Регулярно там проводяться виставки та поновлюються стенди. Ми шануємо героїв АТО, серед яких є випускники і НВК №1, слідкуємо за перебігом подій у історії нашої країни.

Активно діє і шкільне самоврядування. Регулярно проводяться масові заходи, флешмоби («Український прапор») та брейн-ринги («Цікаві факти про Україну») на тематику української культури. Часто проводяться заходи на кшталт Шевченківських читань, Дня української писемності та мови, Дня козацтва. Небайдужі учні нашої школи були також за сприяння децентралізації – про це свідчить третє місце у творчому конкурсі «Єдина громада» в рамках проекту «Сприяння децентралізації у Східній та Центральній Україні». НВК №1 також брала участь у Відкритій Покровській Лізі KBK, де виступ у українському стилі демонструвала команда «Козаки».

«НБК – це спортивна країна, що не підвладна рокам!» Кожен навчальний рік заклад починає з Дня здоров'я, де діти набираються сил та енергії для нових перемог. Неабияким успіхом користуються серед наших учнів спортивні ігри та конкурси. Рік за роком у спортивній воєнно-патріотичній грі «Джура» команда НБК №1 виборювала лише призові місця. А починається все в наших спортивних чемпіонів з гри між шостими класами «Олімпійське лелечення», де не один раз наша команда ставала обласними призерами.

Шкільна бібліотека також багата на приклади національно-патріотичного виховання. До кожного свята проводяться виставки відповідної літератури. На думку наших учнів, найцікавішими були тематична виставка до Дня соборності України «Соборна мати Україна – одна на всіх як оберіг» та тематична виставка до Дня захисника України «Герої сьогодення» (2). Та, звісно ж, вчителі більш за все вподобали тематичну книжкову виставку до Дня українського козацтва «Свято козацької слави» та «Історія української державності». Завдяки плідній роботі співробітників, бібліотеку стали відвідувати вдвічі частіше.

Та, напевно, найбільшим проривом серед шкіл Донбасу стали зустрічі з військовими. Учням завжди цікаво дізнатись про основи захисту Вітчизни та першої медичної допомоги. Зустрічі завжди легкі та змістовні.

Підсумовуючи, можна сказати, що національно-патріотичне виховання позитивно впливає на суспільне життя дітей та молоді. Воно наскрізно пронизує весь навчально-виховний процес НБК №1, органічно поєднує патріотичне, громадянське, моральне, родинне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання. Національне виховання здійснюється насамперед у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формується світогляд, національна самосвідомість. Людська пам'ять безмежна, і нащадки повинні знати своє минуле, щоб достойно планувати майбутнє, не втратити коренів свого родоводу й гідно продовжити традиції українського народу (3). Саме такі завдання реалізуються у навчально-виховній роботі усього педколективу НБК №1. Заклад доводить: розум людини здатен досягти глибини від атома до безмежного космосу, а все ж таке, головне в її серці залишається добро і любов.

Список використаних джерел:

1. Наказ МОН від 16.06.2015 №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і

молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах».

2. Шкільна газета «П4єлк@.nvk»
3. Шкільна телестудія «SweetPeople media»
4. <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>

Терехов С.Р. (ЗОШ № 9 м. Мирноград)

ВІДНОСИНИ УНР ТА ЗУНР У 1919 РОЦІ

На сучасному етапі свого розвитку наша держава переживає складний процес трансформації суспільної думки щодо визначення національної ідеї. Найактуальнішою в цьому контексті є тема єдності. Україна пройшла довгий та тернистий шлях до незалежності, перебуваючи у складі різних держав, які намагалися знищити національну свідомість українців. Одним з найяскравіших прикладів цього можна вважати події Національно-визвольних змагань 1917-1921 років, коли 22 січня 1919 року дві частини України об'єдналися в одну державу, що мало доленосні наслідки для подальшого розвитку нашої країни. Тоді зберегти свою державність, на жаль, не вдалось. З цього приводу можна виділити цілий комплекс причин, які є актуальними і для сьогодення, в тому числі: війна та непорозуміння між різними частинами держави. Дослідження теми відносин УНР і ЗУНР допоможе в розумінні як минулих, так і сучасних подій, адже ідея єдності та державності, як на той момент, так і на сьогодні, превалює в українському суспільстві.

В нашій статті досліджені відносини Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки у період січня – листопада 1919 року. Шляхом співставлення основних принципів політичного устрою, концепцій розвитку Української держави, визначення причинно-наслідкових зв'язків об'єднання й розриву УНР та ЗУНР.

Соборницькі настрої галицького суспільства і насамперед війська мали досить потужний вплив на процес об'єднання двох українських держав – УНР і ЗУНР, який розпочався вже восени 1918 р. Перші дипломатичні контакти Львова з Києвом відбулися 7 листопада 1918 р., коли делегація галичан у складі О. Назарука і В. Шухевича виїхала у Наддніпрянщину і мала аудієнцію у гетьмана П. Скоропадського.

23 листопада уряд ЗУНР скерував до Наддніпрянщини другу делегацію у складі Л. Цегельського і Д. Левицького. 1 грудня у Фастові між

УНР і ЗУНР було підписано перший не тільки міждержавний, але й взагалі від початку Української національної революції, договір – «Передвступний договір, заключений дня 1 грудня 1918 року в м. Фастові між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю», яка була схвалена Національною Радою ЗУНР 3 січня 1919 р.

Урочиста акція святкування й проголошення Акта Злуки відбулася 22 січня 1919 р. на Софіївській площі біля собору [6, с. 101].

Проголошення акту соборності відбулось через ряд вагомих зовнішньо- та внутрішньополітичних причин:

1. Одвічне прагнення українців до створення власної, єдиної держави.
2. Розвиток соборницької ідеї в умовах розпаду Російської, Австро-Угорської імперій та утвердження української державності по обидва береги Збруча.
3. Потреба об'єднаного військового захисту в умовах війни з більшовиками та поляками

4. Необхідність скоординованих зусиль по відстоюванню українських інтересів на Паризькій мирній конференції [5, с. 101].

Об'єднання УНР і ЗУНР стало моделлю демократичного, об'єднання територій в єдиній суверенній державі. Національна єднання базувалася на таких принципах, як історичне самоусвідомлення спільності, ідеали свободи і незалежності, добровільне волевиявлення, опора на власні політичні і матеріальні ресурси.

Сам факт проголошення об'єднання ЗУНР і УНР мав величезне морально-політичне значення, підтвердивши прагнення українського народу жити в незалежній і соборній Українській державі.

Формально об'єднавшись в одну державу, фактично, обидві сторони проводили самостійний курс, як у внутрішній так і у зовнішній політиці.

На початковому етапі втілення Акту Злуки між обома державами ще підтримувалися тісні стосунки, незважаючи на розбіжності цільових завдань С. Петлюра направив армію проти більшовиків і виступав за порозуміння з поляками, в той час як для наддністрянців це було зовсім неприйнятним.

18 січня 1919 р. відбулося урочисте відкриття Паризької мирної конференції. УНР запрошення на конференцію не отримала, звернення УНР з метою отримання запрошення на конференцію були залишені без уваги. На конференцію українська делегація прибуває без запрошення, тому вона не була визнана повноправним учасником.

У відповідності з досягнутою у березні між урядами УНР і ЗУНР домовленістю, делегація була «спільною для обох частин України» і заступала на конференції «цілість української справи». Однак на практиці її роботі в цьому напрямі постійно заважали існуючі суперечності між обома

сторонами. Через це галицькі дипломати в грудні 1919 р. вийшли із спільної делегації УНР і діяли цілком самостійно [2, с. 29].

Внутрішня політика обох республік також відрізнялася, а закони не відповідали ідеям соборності України, що підкреслювало недосконалість правових умов об'єднання УНР і ЗУНР.

Одним з каменів спотикання було, так зване, земельне питання. Соціалістичний уряд УНР проголошує ліквідацію приватної власності на землю, але не погоджуючись із такою позицією, західноукраїнський уряд не тільки вирішив підготувати власну аграрну реформу, а й розкритикував перетворення Директорії.

Гривня не стала основною грошовою одиницею в Західній області, а населення ЗОУНР продовжувало користуватися австрійськими коронами, яким було більше довіри, ніж українській валюті [3, с. 171].

Період червня-жовтня 1919 року (Кам'янець-Подільський період) ще більше поглиблює прірву у відносинах галицького та наддніпрянського урядів. Намагання Директорії підпорядкувати собі ЗОУНР закінчуються нічим, як і спроби налагодження відносин. Причинами такого конфлікту стають економічні та ідеологічні погляди - соціалістична програма Директорії протирічила баченню держави діячами ЗУНР, особистий конфлікт С. Петлюри та Є. Петрушевича, який так і не був вирішений [7, с. 331].

З переходом Галицької Армії за Збруч, окрім економічних та ідеологічних протиріч, загострились військові. Якщо Директорія бачила своїм основним ворогом Денікіна і намагалася досягнути порозуміння з поляками, то наддністрияни бачили своїм ворогом поляків. Диктатор ЗОУНР досить неохоче прийняв рішення про спільні бойові дії проти ЗСПР. Це було пов'язано з різною метою боротьби. [4, с. 309] Поганий зв'язок між армією УНР та Галицькою армією, ігнорування військових невдач та проблем галичан С. Петлюрою призвели до зближення Галицької армії та ЗСПР [1, 169].

Перехід Галицької Армії на сторону Збройних Сил Півдня Росії ознаменував кінець спільної боротьби Директорії УНР та ЗОУНР за українську державність. Фактично, після цього єдиним представником українського народу стала Директорія УНР. Офіційно розрив відносин між УНР і ЗОУНР стався 4 грудня 1919 року, але фактично денонсація відбулася при підписанні договору Галицької Армії зі ЗСПР, за згодою Диктатора ЗОУНР. Отже, політичне протистояння проведів УНР та ЗОУНР, породжене сповіданням різних ідеологічних засад державотворення та напрямків зовнішньополітичної орієнтації, врешті призвело до краху боротьби за українську державність у 1919 році [8, с. 88].

Сьогодні, у державному будівництві, важливо не повторити помилок того часу, й подолати відмінності між різними частинами України, якщо ми дійсно хочемо стати членами Європейської спільноти. Об'єднання залишило глибинний слід в історичній пам'яті українського народу. Фактичного державного об'єднання УНР і ЗУНР не відбулося, але історичний досвід державотворення як на сході, так і на заході України буде дуже цінним для українських політиків, для державотворення сучасної незалежної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гай-Нижник П. Взаємини Директорії та уряду УНР в період від їхнього прибуття до Кам'янця-Подільського і до остаточного виходу на чужину (березень 1919 - листопад 1920 рр.) // Кам'янець-Подільський - остання столиця Української Народної Республіки: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, Кам'янець-Подільський, 6-7 жовтня 2009 р. - Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. - С.162-183.
2. Єпик Л. Українсько-польські відносини за часів Директорії УНР (1919-1920 рр.) // Матеріали Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції. – Суми, 2011. – С.28-33.
3. Курас І. Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні, 1917–1920 рр. / Іван Федорович Курас, Валерій Федорович Солдатенко. – К.: Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса, 2001. – 245 с.
4. Лозовий В. Взаємини урядів УНР та ЗОУНР у Кам'янецьку добу Директорії (липень – листопад 1919 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : Збірник наукових праць. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. — № 20. — С. 307-312.
5. Скорич Л. Акт Злуки 22 січня 1919 р.: передумови і наслідки // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Тематичний випуск “Держава та армія”. — 2008. — № 612. — С.97-101.
6. Тимченко Р. Відносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 - квітень 1920 рр.) / Р.В. Тимченко — К.: Інститут історії України НАНУ, 2013. – 347 с.
7. Тимченко Р. Взаємини Симона Петлюри і Євгена Петрушевича у контексті українського державотворення (листопад 1918 – липень 1919 рр.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. — № 18. — С. 327-335.

8. Томюк І. Причини та наслідки вимушеного об'єднання Української галицької армії з Добровольчою армією уряду А. І. Денікіна (листопад – грудень 1919 р.) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Тематичний випуск «Держава та армія». — 2008. — № 612. — С. 86-91.

Штегельський В.Л. (ЗОШ № 9 м. Мирноград)

УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ УНР (1919-1921 РР.)

Після розпаду Радянського Союзу Україна опинилась перед вибором нового вектору розвитку. Нашій державі довгий час вдавалося балансувати між Сходом та Заходом, між Росією та США, але подальші події показали необхідність чіткого вибору зовнішньополітичної орієнтації. Протягом 1990-початку 2000 рр. США залишалась одним з головних партнерів нашої держави та надавала як зовнішньополітичну, так і фінансову допомогу, завдяки чому Україна змогла вистояти як у кризові періоди кінця минулого століття, так і сьогодні, під час війни з Росією. Тому варто зазначити, що американсько-українські відносини мають досить давню історію розвитку і починаються набагато раніше 1991 року. Одним з ключових питань залишається вивчення міждержавних відносин в роки Української революції, особливо у кінцевому її етапі. Адже як і тоді, наша держава опинилась в умовах війни з сильним північним сусідом, та потребувала зовнішньої підтримки, і багато в чому саме через її відсутність територію України окупували більшовики, і їх влада протрималась більше 70 років.

Після повалення Гетьманату перед Директорією УНР постала проблема якнайширшого зовнішньополітичного визнання країни. У спадок від держави Скоропадського УНР отримала декілька посольств, в основному, у країнах Четверного союзу – Німеччині, Австро-Угорщині, Болгарії, Туреччині. Поразка Німеччини у війні призвела до переорієнтації Директорії на переможців. Політика Директорії виходила з того факту, що вже з січня 1919 року держава опинилась затиснутою у трикутнику, з одного боку це були більшовики, з іншого Польща, яка намагалась захопити західноукраїнські землі, а з півдня – ЗСПР, підтримані Антантою. Саме з останньою необхідно було шукати спільну мову, адже для обох сторін спільним ворогом були більшовики, а Україна могла стати надійним елементом «санітарного кордону», який мала за мету створити Антанта.

Для налагодження відносин з західними державами від 9 січня 1919 року був виданий закон про створення дипломатичних місій УНР та затверджено їх штат [2, с. 424], а наступного дня було ухвалено законопроект про призначення дипмісії до США [10, с. 204]. Штат місії складав 8 осіб: голова – Євген Голіцинський; три радники – Юліан Бачинський, Максим

Гехтер, Ілля Епштейн; секретар – Віктор Козакевич; два аташе - Андрій Кумицький та Євген Слабченко, урядовець – Ілько Борщак. В травні 1919 р. Є. Голіцинський був відкликаний з посади голови місії до США, замість нього головував Ю. Бачинський [4]. Кошторис місії склав близько 1,5 млн. карбованців. Крім дипмісії була відряджена торгівельно-економічна місія [8, с. 187].

У першій половині 1919 року, через посилення більшовиків прохолодне ставлення США до УНР змінилось на зацікавлення українською справою. Проте український уряд так і не був офіційно визнаний Вашингтоном. У свою чергу, представник американської делегації, що приїжджав в Україну влітку 1919 року для того в цілях створення коаліції ЗСПР та Польщі, жодним чином не згадав про УНР. Хоча й використовуючи певні дипломатичні маневри, і попри невизнання американцями Директорії, остання все ж домовилась про купівлю зброї, обхідними шляхами між обома урядами був заключений ряд домовленостей, які не зіграли значної ролі [5, с. 17].

Загалом, США, як і країни Антанти, досить негативно сприймали ідею незалежності України, адже вони мали іншу кінцеву мету – відновлення єдності Росії, тому вагомої підтримки Україна так і не отримала. Представники США, намагаючись спрямувати польські сили проти більшовиків, а не проти частини УНР – ЗУНР, вимагали якнайшвидше заключити мирний договір між двома державами, а також відкласти питання про міждержавні кордони [7, с. 64]. Представники ЗУНР, які бачили в обличчі США бачили захисника власних інтересів були розчаровані. Адже позиція Вашингтона з територіального питання, яке було наріжним каменем польсько-українського порозуміння жодним чином не відрізнялась від позиції Антанти. Представники США не розуміючи глибини протиріч виступали за приєднання Східної Галичини до Польщі [9, с. 56].

Однією з проблем, що перешкоджали налагодженню українсько-американських стосунків, стали єврейські погроми, у яких звинувачували Директорію. Через це українці в очах євреїв мали досить низький авторитет [1, с. 216]. До уряду США часто звертались єврейські організації, як українські, так і іноземні, часто кладучи провину на Петлюрівців, що також негативно грало на іміджі українців. Дипмісія майже не намагалась налагодити контакти з американськими єврейськими організаціями щоб довести власну позицію, що також було проти УНР [3, с. 16].

У 1919 році значно активізувалась українська діаспора у США, розпочавши фінансування дипломатичної місії УНР. Сам голова Ю. Бачинський частково з власних коштів покривав її витрати, але цього було недостатньо. Повноцінне існування за власні кошти дипмісії залишалось неможливим невизнання з боку Вашингтону та неможливість роботи

зазначеної вище торгівельно-економічної місії. Ще однією проблемою стало непорозуміння між УНР та ЗУНР, яке негативно вплинуло на самих українців у США, які більшою мірою були вихідцями з Галичини та воліли підтримати власну Батьківщину. Тому представники діаспори почали підтримувати утворене у 1920 році окреме представництво ЗУНР, а також західноукраїнський еміграційний уряд, а не УНР [11, с. 53-55].

Втративши більшість власної території, навесні 1920 року уряд УНР посилив дипломатичну активність. С. Петлюра спробував заключити союз з Польщею, а через неї вийти на світову арену та домогтись міжнародного визнання. Спроби Ю. Бачинського протягом лютого-квітня 1920 року звернутись до президента США наштовхувались на відмову, а американський й надалі уряд не сприймав УНР як державу та союзника у боротьбі з більшовиками.

У травні 1920 року голова української дипломатичної місії звернувся до уряду США з меморандумом про визнання УНР. У цьому Меморандумі українська делегація наполягала на своїй етнічній, мовній та культурній відмінності від Польщі та Росії, коротко була описана українська історія [12, с. 6-9]. Українська делегація апелювала до факту визнання з боку Польщі, але американська сторона обрала позицію очікування. У США й надалі не вірили у тривалість українсько-польського союзу, серед американського істеблішменту продовжувала домінувати позиція збереження єдиної Росії. Представники американського уряду продовжували контакти з українськими дипломатами, не надаючи, однак жодних надій на визнання у даний час [10, с. 216].

Через те, що між Україною та США налагодити повноцінні відносини так й не вдалось, 24 грудня 1920 року дипломатична місія УНР в США була відкликана, а діяльність її керівника Ю. Бачинського була піддана критиці з боку міністра іноземних справ А. Ніковського. У своїй відповіді Ю. Бачинський звернувся до того факту, що у США діяло дві дипломатичні місії, і саме місія представника міністерства торгівлі та фінансів М. Імханицького повинна була займатись частиною питань, чого вона не робила. Наявність двох місій певним чином плутала американський уряд, але втручатись у суперечку від не бажав. У свою чергу, місія Ю. Бачинського видавала українознавчі брошури та статті, намагалася вести переговори про допомогу з Американським Червоним Хрестом, але успішному їх закінченню заважав факт невизнання Директорії з боку США [10, с. 218-219].

Отже, протягом 1919-1921 рр. український уряд намагався налагодити відносини з країнами Антанти, для цього був посланий ряд дипломатичних місій до цих країн. Спроба української дипмісії на чолі з Ю. Бачинським налагодити відносини з представниками США наштовхувались на ряд проблем, починаючи від внутрішніх конфліктів та низьким

авторитетом української справи через єврейські погроми, закінчуючи невизнанням з боку США української держави. Українська еміграція, яка підтримувала українську справу, також виявилась розколотою через конфлікт УНР та ЗУНР та прийняла бік останньої.

У США, як і у інших Західних держав, не було єдиної дипломатичної лінії стосовно української справи, держави Антанти бачили Україну у складі відновленої Росії, не бажаючи сприймати бажань українців. Той факт, що Директорія стрімко втрачала власні території, означав втрату будь-яких можливостей дипломатичного визнання з боку США, американські представники просто не вірили в те, що УНР здатна стати серйозною силою у боротьбі з більшовиками. Ліквідація дипломатичної місії у США не означала полишення спроб українсько-американського порозуміння. Після еміграції українського уряду відносини перейшли на рівень контактів представників УНР як приватних осіб з американськими урядовими структурами, а українська діаспора продовжувала підтримувати українську справу аж до незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр. / І. Б. Дацків. – Тернопіль: Астон, 2009. – 520 с.
2. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. – Том 2 / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – 744 с.
3. Камінський Є. Україна і політика США (1917–1990 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Є. Камінський. – Львів, 1993. – 39 с
4. Кучерук О. Щоденник члена української дипломатичної місії США Ілька Борщака за 1919 – 1920 роки як джерело до історії дипломатії доби Української революції 1917 – 1921 років Частина II [Електронний ресурс] / О. Кучерук // UA ForeignAffairs. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/shchodennik-chlena-ukrajinskoji-diplomatichnoji-misiji-ssha-il>
5. Кучик О. С. Україна в зовнішній політиці Антанти (1917-1920 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Кучик Олександр Сергійович – Львів, 2002. – 24 с.
6. Ластовець Н. Місія УНР у США 1919-1921 рр.: проблеми становлення / Н. Ластовець. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.. – 2016. – № 2 (129). – С. 31-33.

7. Макарчук О. Г. Політика Франції, Великобританії та США щодо України (1918-1921 рр.) / О. Г. Макарчук, В. С. Макарчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2000. – № 408 : Держава та армія. – С. 60-66.

8. Соловйова В.В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917 – 1921 рр. / В. В. Соловйова. – Київ-Донецьк: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 394 с.

9. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР / Матвій Стахів – Л.: ВЦ НТШ, 1964. – Т.6: Директорія і Антанта – 247 с.

10. Терещенко О. Дипломатична місія УНР у США в листах Юліана Бачинського / О. Терещенко. // «Архіви України». – 2015. – №4. – С. 201-229.

11. Трембіцький В. Американські українці в допомозі Українській Державі і її народів 1914-1923 рр. / В. Трембіцький. // Альманах УНС. – 1971. – С. 49-62.

12. Bachynskyi Yu. Memorandum to the Government of the United States on the Recognition of the Ukrainian People's Republic / Yu. Bachynskyi. – Washinton: Friends of Ukraine, 1920. – 19 p.

НАУКОВЕ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО «СПАДЩИНА»

КРАЄЗНАВСТВО ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Батицький В.

ІСТОРІЯ ЗАСЕЛЕННЯ КОЛОНІЇ ШИДЛІВКА 1890 РІК

Село Шилівка сьогодні являється центром сільської ради, яке розташоване за 24 кілометра на південний захід від районного центру і залізничної станції міста Добропілля. У 2017 році Шилівській сільраді підпорядковані 9 населених пунктів.

До 1917 року помешкання Шидлівка (Шидлово, Шилівка) відносилося до Катеринославської губернії Павлоградського повіту Криворізької волості; у радянський період – Сталінська (Донецька область), Добропільський (Гришинський, Красноармійський, Постишевський) район. У теперішній час – село Шилівка Донецької області Добропільського району. На початку свого

поселення був період коли колонію Шидлово відносили до Таврійської губернії, Мелітопольського повіту, Пришибської волості.

У Російській імперії взагалі і під час перебування її у стані “советов” особливо, історію не писали, її вигадували. Тому доволі дуже тяжко знайти якісь історичні матеріали про історію життя у колонії Шидлівка до 1941 року. Більш ранню історичну інформацію отримано від предків земляків колонії, які у теперішній час мешкають у Німеччині. У Донецькому обласному державному архіві, до окупації обласного центру військами Російської федерації, був фонд № Ф-392 Шидлівського відділення приходу Людвігсталь Санкт-Петербурзької євангельсько-лютеранської консисторії за 1898–1921 роки. При можливому ознайомленні матеріалів архіву буде більше інформації про життя у цій колонії у ті часи. У 1920 році почали записувати народжених та померлих у книзі сільської ради, потім цю справу передали до загсу.

На тлі формування України могутньої багатоетнічної держави сучасного європейського зразка та зростання інтересу до її формування як такої, впродовж багатьох століть посилену увагу привертає історичний досвід залучення урядом Російської імперії різноманітних народів і етносів для економічного розвитку імперії, створення на малозаселених землях імперії, починаючи з другої половини XVIII століття національних районів і округів. Одним із таких етносів, активне заселення якого теренів Південної і Степової України приходить на вказаний період, є німці.

Шидлівка – поселення протестантів, яке засноване у другій половині XIX століття німцями-колоністами. Вільні цілинні землі біля села Гришине, царський уряд Російської імперії роздавав поміщикам та колоністам більш всього по Столипінській реформі. Масові переселення німців-колоністів прийшовся на кінець 1880-их років. Так і появилася колонія Шидлівка, яка згодом розрослася до 90 дворів, українських сімей проживало всього 12. У нових краях колоністи зразу ж побачили нову Батьківщину, те місце, де можна будувати родини, народжувати і вирощувати дітей, працювати і бути щасливими. Судячи по тому, як вони відбудовувалися було видно, що німці прийшли не тимчасово, а надовго. Полюбили землю, як нібито самі народилися і вирости на ній. Переселення німців до колонії Шидлівка проходили аж до 1937 року - року початку масових репресій німецького населення.

Німці поселялися на нові землі не за один рік і практично з різних регіонів Російської імперії. В основному переселенці були з України, з старих материнських колоній – Волинської, Катеринославської, Донецької, Житомирської, Таврійської, Київської, Миколаївської, Одеської, Херсонської губерній. Були переселенці з Німеччини, Польщі (Варшавська губернія), Білорусії, Росії (Омська, Павлодарська, Актюбінська, Оренбургська губернії

та Північно-Кавказський край). М.Костюк стверджує, що основна маса колоністів прибувала з царства Польського, що було зв'язано з наслідками Польського повстання 1863-1864 років, її складали силезійці і померанці, а також вихідці з Пруссії, брандербуржці і шваби, чії предки емігрували до Польщі. Роберт Тіш, використовуючи данні польських архівів, описує, що пізніше 1915 року на територію колонії Шидлівка переселялися потомки німецько-польських колоністів з польської Волька Бенковська. У списках перших поселенців німецької колонії багато польських прізвищ, а саме – Батицький, Гашинський, Кобилянський, Ковальський, Козицький, Конецький, Луневський, Михайлевська, Свідерський, Фінський, Худаска, Фенські та інші.

Із розповідей сина Курта Вільгельм, родину Ковальських, як і інші німецькі сім'ї, у 1915 році депортували з Польщі на схід України. Родина матері Аврелії Вільгельмівни Ковальської опинилися на Донбасі, у німецькій колонії Шидлово. У другій половині 1936 року, батько Адам Францевич Вільгельм, побоюючись розгорнутих більшовиками арештів представників німецької інтелігенції, разом з родиною переїхав до районного центру Полудине Північно-Казахстанської області, де став працювати у районній газеті. У 1942 році батька мобілізували до трудармії, на Челябметалургбуд. Так як спецпоселенцям (хоча батько з матір'ю переїхали до Казахстану добровільно) було заборонено викладати в школі історію, батько деякий час працював економістом у місцевій МТС.

Андрій Манн з Дортмунда говорить, що багато мешканців колонії Шидлівка були вихідцями з Пришибських колоній Таврійської губернії, які і були засновниками майбутнього поселення.

З розповіді Неллі Кутовенко (Роде) її дід Вільгельм Генріхович Роде народився 12.11.1878 року у Німеччині, а бабуса Маріанна (Фенські) Роде народилася 25.06.1880 року у Варшаві. До першої світової війни вони мешкали у селі Домброво Сохачевського повіту Варшавської губернії. Вільгельм працював у Варшаві на підприємстві, де обробляли каміння. Після війни 1914 року вони приїхали жити до колонії Шидлівка, де він виготовляв пам'ятники на гробки колонії і фонтани.

З самого початку колонія мала назву Шидлівка. Це добре видно ще на поправленій та доповненій мапі 1908 року, яка була складена землеміром М.Грінером у 1891 році. Ще на мапі 1941 року, яку використовували у роки другої світової війни, колонія називалася Шидлівка. В основних публікаціях дата заснування колонії датується 1890 роком. Але джерелознавцями регіону знайдена значно старіша дата опублікування у матеріалах Одеського державного архіву колонії Шидлово. Так у списках мешканців колонії Шидлово, до депортації 1941 року, звернули увагу на голову родини Meermann Eduarda, який народився 23 листопада 1864 року у Шидлово. Так,

що ця дата є самою ранньою про публікацію назви поселення Шидлово. Наскільки вона достовірна треба ще досліджувати. Є ще запис дня народження Zeiger Amalie (дівоче Froescher), яка народилася у колонії Шидлово у 1889 році.

На військово-топографічній мапі Катеринославської та Харківської губерній 1869 року на території майбутньої колонії позначено, що по обидва берега річки Гришинка був “скотский двор”. Назви помешкання на мапі у ті роки ще не написано.

Поблизу колонії Шидлівка на мапі нанесено чотири одиночні кургани, круглої форми, які побудовані з землі. Сьогодні вони майже знищені, шляхом інтенсивної обробки сільськогосподарською технікою орендарів. На півдні колонії, на одному з курганів знайдено тесану кам'яну плиту розміром 175 на 115 сантиметрів. Можливо це людиноподібна стела – втілення образів родоначальників. Вони підкреслювали провідну роль чоловіка у племені та роді. Ця антропоморфна (людиноподібна) стела була встановлена на кургані, біля якого проводили релігійні дійства того часу. Невідомо, але можливо ця стела була у перекриттях поховань під курганим насипом. Людиноподібні стели, як і фалодні камені, були також символами вшанування предків, символами плодючості та продовження роду.

У радянські часи, при нічному виконанні технологічної операції у полі, трактор Т-74 тракториста Артема Плісюка провалився у землю. Будучи у нетверезому стані, тракторист дуже перелякався, бо побачив у вікно трактора світячі вогники. То заглядали у вікно бродячі телята, які вилізли з-під огорожі літнього табору, який знаходився неподалік. А.Плісюк вже думав, що по його душу прийшли чорти. Побіг у село і розповів селянам. Вранці селяни побачили, що трактор провалився у кам'яну могилу, яка була викладена великими плахами каменю. Не проводячи ніяких досліджень, могилу засипали землею, а плаху поклали зверху могили. На кургані, який знаходиться на півночі села, при проведенні селянами стихійних розкопок, знайшли скелет однієї людини, два горщики з зерном та чотири круглі тесані камінці.

Біля річки Гришинка, на правому березі, викладачем предмету історії Олександром Миколайовичем Петренко та учнями кружка молодих археологів Добропільської школи №7, знайдено давню стоянку часів кам'яного століття і періоду бронзи. Палеолітична стоянка розташована на пологому схилі неподалік від русла річки. На тимчасовому поселенні знайдені фрагменти від керамічного посуду, залишки багатьох кісток великої та малої рогатої худоби. Все це говорить про переважно господарську діяльність у цьому поселенні, про прихатнє скотарство та землеробство.

“Чорними археологами” на території села Шилівка влітку 2016 року знайдена стара печатка з гербом, на якій написано дві букви С та К. Певно,

що печатка власника якогось знатного роду. Микола Олексійович Воробйов у 2016 році знайшов на своєму городі предмет виготовлений з бронзи. Це була нагорода невідомого учасника у Всесвітній виставці у Парижі 1900 року (Burmeister & Wain Copenhagen Denmark Perfect №0 Grand Prix Paris 1900 Shipbuilders and Engineers)

У будинку на два господарі, в якому після закінчення другої світової війни мешкала родина Никифора Михайловича Соловйова та Федора Васильовича Тимошенка, у Погосподарській книзі Шилівської сільської ради написано, що будинок цей був побудований у 1870 році. Це ще одна чергова дата ранішнього життя на цій колонії. В основному будинки у колонії німцями були побудовані після 1900 року, в яких після закінчення другої світової війни мешкали родини М.М.Батицького, Г.В.Бєбіч, В.В.Бєбіч, П.В.Христофорової, І.В.Большакова, М.Є.Кузнецова, Д.М.Кобилянського, О.С.Заварзіна, М.Ю.Щербини, М.О.Білого, Є.І.Гаранжи та інші.

Із спогадів Макара Леонтійовича Леонова (1878 року народження), мешканця села Кам'янка, масове заселення території колонії німецьким населенням відбулося у 1880 – 1885 роках. Процес заселення колонії Шидлово тривав і на початку XX століття.

Володіння поміщика Івана Євдокимовича Шидлівського були продані німецьким колоністам по тій причині, що земельні ділянки пана знаходилися у залозі у Харківському Земельному Банку. Закладна сума коштів у банку у 1902 році складала тридцять вісім тисяч п'ятнадцять рублів.

Існують різні версії щодо походження назви села. Старожили розповідають про поміщика Шидлівського, який володів землями у цих краях. Від його прізвища і пішла назва помешкання. Назва німецької колонії була надана російського найменування тому, що у 1890 році був виданий Указ, в якому відмічалось, що “все эти поселения устраивались по усмотрению владельцев без разрешения начальства”, що “планов для этих колоний ни кем не составлялось” і що “областное управление находит необходимым подчинить их общему порядку управления с присвоением всем поселениям русских названий ...” І далі було ще раз підкреслено: “... поселениям и отдельным дачам присваивать русские наименования”.

По версії вчителя іноземної мови Валентини Володимірівни Гончарової (Мандрик), німецькі поселенці були згодні на таку російську назву своєї колонії тому, що саме слово Schid на німецькій мові означало жерех – назву річкової риби.

Все-таки Шидлівка це не німецька назва. Шидлово є у Республіці Польській. Можливо, враховуючи те, що багато поселенців колонії були з Польщі, або мали польську національність, це і дало привід на згоду нової назви поселення.

Ще взимку 1914-1915 років по Указу російського уряду всі німецькі поселення Російської імперії були зареєстровані, колонії перейменовані. Колонії Шидлівка у цьому плані пощастило, його назва залишилася колишня, так як вона спочатку звучала по-російськи.

Мешканці колонії були не задоволені з приводу нових правил, які були введені російським урядом по русифікації імен колоністів. Німецькі колоністи говорили – всі ми тепер “овичи” і “овны”. Згідно новому положенню, колоністи повинні були нарешті перейти на нормальні, прийняті у Росії імена та по-батькові. Вільгельмовичі писалися Васильовичами, Іоганновичі – Івановичами, Фрідріховичі - Федоровичами і так далі. На початку XX століття німці частіше почали називати своїх дітей російськими та українськими іменами, а саме – Іван, Віктор, Олександр, Андрій, Антон, Василь, Володимир, Михайло, Данило, Опанас, Яків, Матвій, Микола та інші. І тільки у радянські часи німцям було дозволено називати своїх дітей німецькими іменами.

Треба відмітити, що В.Ленін взагалі недолюбливав російський народ. У його роду не було і краплини російської крові. Мати його була німкою з домішкою шведської і жидівської кровей. Батько – наполовину калмик, наполовину чуваш. В.Ленін виховувався у дусі німецької акуратності і дисципліни. Мати постійно йому говорила “русская обломовщина, учись у немцев”, “русский дурак”, “русские идиоты”. У своїх посланнях В.Ленін говорив про російський народ тільки у принизливій формі.

Взимку 1918 року московські більшовики мали великі проблеми по забезпеченню населення продовольством. В.Ленін у телеграмі місцевим Радам і місцевим продовольчим органам писав: “... вжити рішучих, негайних заходів для вилучення лишків хліба і відправлення його голодуючим губерніям, до Петрограду і фронту. У своїй роботі, спираючись на найбільш селянство, будьте нещадні до куркулів, які ховають хліб. Оголосіть населенню, що лишки хліба, не доставлені до визначеного строку у зσιпні пункти, будуть реквізовані на користь солдатів, покалічених і бідних селян. ...вдатися до реквізиції, попереджати, що вони будуть позбавлені міського продовольства: мила, мануфактури, цукру, цвяхів і всього іншого. Як захід впливу опечатайте продовольчі лавки у таких місцях. Розставляйте кордони для боротьби з вивозом хліба мішечниками. До тих, хто не має посвідчень, застосовуйте конфіскацію, а до інших – реквізицію. Дійте з рішучістю революціонерів, які врятовують революцію від голодної смерті.”

В Енциклопедії Брокгауза і Єфрона 1896 року зазначається, що серед німців, які населяли Донецький край, не було неграмотних. До середини XIX століття уряд практично не втручався у справи начальної школи колоністів. 24 лютого 1897 року “высочайше утвержденным мнением Государственного совета” міністру освіти було надане право, по мірі можливості, поступово

вводили у школах поселення-власників викладання на російській мові, а Закон Божий і рідну мову викладали на німецькій мові. Намагання замінити всіх німецьких вчителів росіянами або заставити у короткий термін німецьких вчителів вивчити російську мову були провальними. Тому новий закон і говорив про поступове його використання.

Курс на русифікацію торкнувся і питання викладання Закону Божого для дітей лютеранської віри. Був наданий дозвіл на використання на уроках релігії дві мови, російську і німецьку. Це була тимчасова міра, яка була узгоджена з Петербургською лютеранською консисторією.

Закон про мову від 23 березня 1907 року “О разрешении в школах бывших немецких колонистов преподавания на немецком языке” торкався начальних шкіл у німецьких поселеннях Катеринославської губернії, але тільки тих шкіл, які утримувала громада. Після жовтневої революції 1917 року, викладання у Шидлівській школі проводили на українській та російських мовах, німецька була як іноземна.

20 квітня 1938 року була прийнята постанова РНК УРСР і ЦК КП(б) “Про обов’язкове вивчення у неросійських школах України російської мови”. Вивчення російської мови почали з 1 вересня 1938 року по всіх початкових школах з другого класу, а по неповній середній школі – з третього класу.

У 1958 році була видана Постанова пленуму ЦК про перехід всіх українських шкіл на російську мову навчання. Тільки батьки околиць сіл, діти яких ходили на навчання до Шилівської школи, згоди не надали на перехід навчання своїх дітей з української на російську мову. Тому у радянські часи, викладання предметів у Шидлівській школі вчителі проводили на українській мові.

Працелюбні хлібороби наводили всюди порядок. Відзначалися моральністю, гуманністю і тверезістю. Широко торгували сільгосппродуктами, землю обробляли машинами, у землеробстві дотримувалися сівозмін. Одну і ту ж культуру сіяли на тому ж самому місці тільки після 5 років. Після 5 років використання, залишали ділянку під паром – для відпочинку. Особлива увага приділялася посівному матеріалу, який повинен бути тільки високого сорту і належав дбайливому зберіганню до самого врожаю. Німці займалися землеробством, тваринництвом, товарним городництвом, розведенням фруктових і тутових дерев, всілякими ремеслами. Серед промислів переважало шовківництво й тютюнництво. Незважаючи на малосімейність, рівень організації господарств у німців був значно вищим порівняно з господарствами навколишніх сіл і хуторів. Кожна родина вирощувала шовкопрядів, а у тваринництві найбільшу увагу приділяли вирощуванню свиней.

Із спогадів В.Г.Роде нам відомо, що з 1914-го по 1927-й рік німецьким родинам уряд Російської імперії виділяв по три гектара землі, яку вони обробляли до початку періоду колективізації на селі.

Німці відрізнялися неймовірним працелюбством, строгою дисципліною і були дуже дружні. У поле виїжджали до сходу сонця, працювали цілий день, додому поверталися за темно. І так щодня, без вихідних. Вирощували в основному яру пшеницю, ячмінь, менше овес, жито, кукурудзу, частково льон і просо, овочі.

Колоністи займалися розведенням породистих корів і коней. Червона німецька порода корів давала жирне молоко і у великій кількості. Симентальська швейцарська порода корів двійного використання і коні арабської породи - полукровки, відмічалися особливою витривалістю, приносили додатковий прибуток общині. Кролів, овець, свиней і птицю вирощували тільки для особистого вживання.

Мешканець колонії Шидлівка Лінкін був самим багатим на поселенні. Він мав мобільну машину (локомобіль), молотарку, сівалку і другі знаряддя праці. Колоністи в основному використовували сільгосптехніку та обладнання, виготовлене на машинобудівному і чавунно-ливарному заводах братів Якова, Петра і Герхарда Нібур. На заводах колонії Нью-Йорк (нині селище міського типу Новгородське) виготовлялися рядові сівалки, букері багатолемішні з підйомом і без, жнивні машини, молотарки, соломорізки, котки, мотори, вальцеві станки для селян, олійниці, обладнання парових млинів.

Отримуючи високі врожаї, колоністи мали можливість формувати запаси зерна на випадок стихійного лиха. Ось чому посухи не дуже впливали на німецькі господарства. У неврожайні роки німці навіть допомагали селянам навколишніх сіл і хуторів.

Колонія жила за принципом самоврядування: загальні збори колоністів обирали сільський приказ у складі старшини, голови й писаря. Приказ мав стежити за порядком у колонії і своєчасною сплатою податків. Найвища влада належала загальному сходу, який мав право виключати з колонії, призначати збори тощо. Всі німці колонії Шидлівка мали російське громадянство. Самоуправління у колонії було частковим, діла велися на німецькій мові, тільки для губернського начальства всі папери писали на російській мові.

Також колективно, гуртом німецькі поселенці боролися з бідністю. Малоземельним селянам наділяли орендовані або резервні угіддя, допомагали фінансово. У результаті чого община колоністів пошти не знала класового розшарування і, відповідним чином, ніяких гострих соціально-економічних конфліктів – “класової боротьби” у лютеранській колонії не було.

Спочатку німецькі поселенці будували свої помешкання з саману, дахи покривали очеретом. Коли побудували свій цегельний завод, то почали будувати свої будинки з цегли. Можливо, що будинки будувала якась одна будівельна бригада, бо вони були в основному однакові.

Враховуючи те, що до 1890 року виробництво цегли та черепиці розвивалося дуже повільно, товчок до більш інтенсивного розвитку цегельних заводів дало Таврійське Губернське земство, яке почало видавати суди і допомогу сільському населенню на улаштування черепичних дахів, а заводчикам на улаштування нових і покращення існуючих заводів. Більш сильний товчок розвитку цегельно-черепичному виробництву дало землевпорядкування, у зв'язку з яким почалося улаштування нових поселень, внаслідок чого появилася сильна потреба сільського населення у цеглі і черепиці, завдяки чому за останні 3-4 роки появилися більше 100 заводів.

При допомозі сприяння казни на кустарне виробництво цегли, клопотання розглядалося Губернською Нарадою по вогнестійкому будівництву. Суди видавалися без відсотків на строк не більше 5 років. Погашення суд проводилося щорічно рівними частинами. При цьому власник заводу, який отримав суду на будівництво цегельного заводу, повинен був доставляти дані про кількість вироблених виробів і про місця їх збуту щорічно Губернській Землепорядній Комісії. При необхідності Губернська Комісія направляла на цегельний завод свого інструктора-спеціаліста, який давав поради, показував способи формування та випалювання виробів і взагалі допомагав у постановці справи і у веденні виробництва.

Тільки у 1910 році було збудовано Шидлівський цегельний завод на початку лівого берега другого ставка. Характерною особливістю виробництва цегли на цьому заводі було те, що воно носило не фабричне, а кустарне виробництво, тобто з невеликою продуктивністю і з доволі примітивним обладнанням. Глину та пісок для виробництва цегли проминали у творильній ямі, у вигляді кола, звично двома високими колесами, які приводили у рух при допомозі коней.

Станіслав Захарович Пліш розповідав, що біля ставка він ще бачив одну цілу піч для випічки цегли з суміші глини, піску та інших домішок. Печі були великого розміру, в які можна було заштовхнути кінну бричку. Висотою печі були у зріст людини, ворота були виготовлені з заліза. Збоку стін печей були канали по яким поступало гаряче повітря від спалювання соломи і вугілля у напільних печах для сушки сирцю.

Житло поселенці будували в основному з цегли, використовуючи при цьому так званий прусський метод, при якому всі приміщення – житлові й господарські – розташовувалися під одним дахом. Цегла, яку виготовляли у колонії Шидлівка, була без тавра тому, що завод був примітивний і не було у

нього одного багатого власника. З часом, у радянські часи, цегельний завод розвалили, печі загорнули землею.

У німецькій колонії була розвинена доброчинність, високо цінувалися грамотність і порядність. Колонія складалася з однієї дуже широкої вулиці, два ряди будинків тонули у зелені дерев. Уподовж рівної лінії тягнулися високі земляні тротуари, вимощені каменем та цеглою, які особливо активно використовувалися у часи весняної і осінньої непогоди. А влітку розкидисті акації давали пішоходам тінь і прохолоду.

Подвір'я у всіх однакові: 20 сажень (1сажень = 2,1 м) ширини і 120 довжини. Перед подвір'ям квітник. На одній стороні стояв витягнутий будинок. Під продовженням його даху розташовувалися конюшня і корівник, потім був сарай для возів та реманенту. На задньому подвір'ї високі скирти соломи і сушений гній, який використовували взимку для опалення будинків. На подвір'ях акуратних господарів і на вулиці колонії не було сміття.

Мешканка хутора Крутоярівки (Атраховича) Межівського району Ганна Михайлівна Добжанська у своїх спогадах повідомляла, що коли вона вперше попала до колонії Шидлівка у 1925 році, то була дуже вражена побаченням. Саме ніби попала до раю. По території колонії понад подвір'ями були прокладені тротуарні доріжки та побудовані арочні ворота з керамічної цегли, під подвір'ями – квіткові алеї, всюди чисто, у садах яблуні, груші, вишні, шовковиця.

Сади – велика радість мешканців колонії Шидлівка. Кожен господар намагався зробити його неповторним. Доглядали за деревами, як за малими дітьми і отримували дуже багаті врожаї яблук, груш, слив, абрикос, вишень. Але у роки другої світової війни, при сурових морозних зимах, коли помешкання німців були зайняті переселенцями з Російської федерації, прекрасні німецькі сади були вирубані і спалені у плитках на опалення будинків.

У деяких колоністів, город був засаджений солодкою, солодець (*Glycyrrhiza*). На сьогодні ця культура збереглася на городі Лідії Миколаївни Штим та Івана Миколайовича Дяк. Солодку голу німці використовували у харчовій промисловості: для підсолоджування пива, лимонаду, квасу; у медицині (як відхаркувальний, жовчогінний та легкий послаблюючий засіб); екстракт кореня - для кулінарних і кондитерських виробів. У цій культурі знаходиться дуже багато цукру. Селяни пробували гнати самогон з настоєм солодки, але нічого не виходило, бо рідина була занадто солодкою. Цінні речовини, що додають солодкий смак кореня рослини солодше цукру у 40 разів.

Із ремісників у колонії Шидлівка були тесляр, коваль, чоботар, швець. Господарства колоністів вважалися зразковими. Жили німці заможнo завдяки

своїй працьовитості. Якщо не хватало рук, то вони наймали селян з околиць сіл та хуторів.

Побут, організація господарств німецьких колоністів були тісно пов'язані з їхнім релігійним вченням. Проповіді закликали до покори, відмови від воєн і насильства. Лютеранські колонії були спочатку об'єднані в Євангельсько-лютеранський церковний округ Грюнау. Перші три роки не було у колонії особистого пастора, тому богослужіння проводилися у поселенні своїми силами, з співом та читанням проповідей у будинках колоністів. Надалі, у зв'язку з значним ростом кількості поселень, утворилися наступні євангельсько-лютеранські церковні округи: Людвігсталь (заснований у 1864 р.), Шидлово (1899 р.), Розенфельд (1884 р.) і Луганськ (1900 р.).

*Бувша школа, побудована німецькими поселенцями. Рік
будівництва 1903*

*Приміщення ФАПу та церкви Різдва Пресвятої Богородиці
Української православної церкви Донецької єпархії Київського
патріархату*

*Старе приміщення сільського магазину, побудоване
німцями*

Приміщення кірхи лютеран колонії

Література

1. Алєєва І.В. “Лист до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України”. Вх. №32дж-301/16-А/6. 21.04.2017.
2. Алєєва І.В. “Спогади”. місто Донецьк. 16.06.2013.
3. “Архивное дело №4266”. УССР. Управление внутренних дел. Исполком Донецкого обласного Совета народных депутатов. 21 августа 1992 г. №5/3-М-89. г. Донецк.
4. Батицький В.М. “Спогади”. с. Лиман Добропільського району Донецької області. 1990.
5. Белицкий П.В. “История городов и сел направления Красноармейск – Доброполье – Лозовая”. Электронный ресурс. 22.08.2011.
6. Блінова З.С. (Шейко). Рукопис. “Я хочу доповнити ще деякі деталі...” м. Покровськ Донецької області. 10.01.2018.
7. Бобылева С.И., Петрова Т.Л. “Кто виноват? Российское общество и немецкий вопрос в годы первой мировой войны”. Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара. 2009.
8. “Боротьба за октябрь на Артемовщине”. Издательство “Пролетарий”. 1929. с. 236-239, 329-335.
9. Бугулова Л. “20 лет спустя”. Газета “Днепропетровский металлург”. №41 (6563), 01.06.1984.

10. Буцин Л. “Автобиография”. г. Мюнхен, Германия. 01.06.1958.
11. “Військово-топографічна мапа Катеринославської та Харківської губерній”. 1869.
12. “Вручення медалі “За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг”. Газета “Сталінський шлях”. №27 (1816) 23.02.1946.
13. Гагара О.К.(Середня). “Спогади”. м. Красноармійськ Донецької області. 02.06.2014.
14. Гак И.И. “Моя история”. Ваг्रेuth. Электронный ресурс. 18.08.2001.
15. Гамеляк В.В. (Особа). Рукопис “Погляд у минуле. Із пам’яті мого дитинства 50-54 рр.” м. Ходорів Жидачівського району Львівської області. 17.01.2018.

УДК 908

Белицкий П.В., ДВНЗ «ДонНТУ», ГО «НІКО «Спадщина»

ПЕРШИЙ РОЗКЛАД РУХУ ПОЇЗДІВ ІЗ МІСТА ГРИШИНЕ

Наведено розклад руху пасажирських поїздів по станції Гришине на травень 1917 року, а також можливості пасажирів в плані поїздок залізницями Донецького краю і східної частини України напередодні загострення збройного конфлікту 1917-1921 років.

**СТАНЦІЯ ГРИШИНЕ, ПАСАЖИРСЬКИЙ ПОТЯГ, ПЕРЕСАДКА,
ЗЕМСЬКА ПІДВОДА, ВАРТІСТЬ ПРОЇЗДУ**

Актуальність теми, зв’язок досліджень з іншими задачами історичного краєзнавства. В 1917 році пристанційне селище Гришине отримало статус міста [1]. Однією із характерних особливостей міста є його доступність, тобто – можливість швидкого досягнення із будь-якої точки країни, а також виїзду в будь-якому напрямі. Вказана доступність сприяє подальшому соціально-економічному розвитку міста, що є для населеного пункту додатковою запорукою збереження статусу міста в майбутньому.

Оскільки рейсове пасажирське сполучення через новостворене місто Гришине (сучасний Покровськ) в 1917 році існувало лише залізницею, саме на залізничний транспорт і покладалася задача зв’язку міста із іншими населеними пунктами, портами й пристанями. Через район міста і сусіднього села Гришине проходили великі проїжджі дороги Гришине – Барвінкове – Єлец і Катеринослав (Дніпро) – Бахмут, втім будівництво шосе в Гришинському вугленосному районі, станом на 1916 рік, не планувалося, і до 1917 року тут не було обладнано [2].

Як і сьогодні, 100 років тому місто Гришине переживало війну (яку, щоправда, вела Російська імперія, з 1917 року – Російська республіка) і навіть революційний безлад, які не сприяли ані соціально-економічному розвитку

населеного пункту, ані покращенню його рейсового пасажирського сполучення із іншими населеними пунктами. Отже, вивчення ролі й можливостей в 1917 році рейсового пасажирського транспорту міста Гришине, регіону в цілому, задля аналізу ситуації в теперішній час і прогнозування розвитку міста в найближчому майбутньому, є актуальною задачею краєзнавства.

Аналіз досліджень і публікацій. Традиційно історію і сьогодення залізничного транспорту розглядають крізь призму вантажоперевезень, оскільки саме вони забезпечують прибутки на залізниці. Вважається, що пасажирський залізничний транспорт несе на собі соціальне навантаження і є збитковим. Історія пасажирського сполучення відсувається на другий план, що в значній мірі призводить до недооцінювання ролі пасажирського транспорту в історії міста, регіону, держави. Не дивлячись на достатню кількість друкованих матеріалів історичного і краєзнавчого характеру з історії Катерининської залізниці та станції Гришине [3; 4], питання історії рейсового пасажирського залізничного сполучення в цьому субрегіоні майже не вивчене і потребує подальших досліджень.

Постановка задачі. Метою роботи є відтворення можливостей пасажирів в плані поїздок від станції Гришине до міст і портів східної України, а також умов здійснення цих поїздок.

Для досягнення даної мети слід вирішити наступні *задачі*:

1. Відтворити залізничну інфраструктуру Гришинського вугленосного району і розклад руху пасажирських потягів по станції Гришине станом на 1917 рік;
2. Виявити закономірності цінової політики на рейсовому й нерейсовому транспорті субрегіону, у порівнянні із вартістю проїзду в сучасному рейсовому і нерейсовому транспорті.

Викладення матеріалу і результати.

Залізнична інфраструктура Гришинського вугленосного району. Під колишнім Гришинським вугленосним районом слід розуміти вугленосну смугу шириною 25-30 км, що простягається у загальному напрямі з півдня на північ від долини річки Вовча (район Курахівки, Сонцівки) до долини річки Самара (район Олександрівки), із центром в сучасному місті Покровськ. Наприкінці XIX – початку XX століття тут було закладено низку високопродуктивних вугільних рудників, то ж район мав потребу у власній залізничній інфраструктурі – як для вивезення вугілля рудників до споживача, так і для регулярних перевезень робітників цих рудників [5].

Розвиток вуглевидобутку в Гришинському вугленосному районі не мав прямого відношення до придання Гришиному міського статусу, але сприяв розвитку залізниці, яка відігравала у становленні міста не останню

роль. Станом на 1917 рік, в Гришинському вугленосному районі діяли наступні залізничні лінії [5]:

- Ясинувата – Чаплине – Катеринослав – «Перша Катерининська залізниця», двоколійна, із вугленавантажувальними станціями Желанна, Гришине, Удачна, а також роз'їздом Блок-пост № 11 (Гродівка);

- Рутченкове – Гришине – Добропілля і північні Гришинські колії, одноколійні, із вугленавантажувальними станціями Роя, Курахівка, Коханівка, Селидівка, Бельгійський, Сазонове, Добропілля. В перспективі передбачалося налагодити навантаження вугілля по роз'їздах Старомихайлівка, Гострий, Чунишине, Сухецький. По станції Красногорівка велося навантаження вогнетривкої цегли.

Крім того, в Гришинському вугленосному районі було заплановане тотальне залізничне будівництво, яке мало компенсувати відсутність в субрегіоні шосейних доріг. З 1914 року будувалася Домброво-Донецька залізниця (Гришине – Канів – Рівне), яка мала забезпечити додатковий вихід донецькому вугіллю на ринки України. На 1922-1927 роки на державному рівні було заплановане будівництво залізниці Краматорська (Дружківка) – Гришине – Царекостянтинівка (Комиш-Зоря) – Маріуполь, яка мала забезпечити вихід Гришинського вугілля на Москву – Петроград (Санкт-Петербург) і до незамерзаючих портів Чорного й Азовського морів, а також сприяти налагодженню вантажного транзиту. Рада З'їзду гірничопромисловців півдня Росії клопотала про будівництво колії в напрямі Гришине – Лозова [2].

Найбільшою станцією Гришинського вугленосного району було, власне, Гришине. Найбільші обсяги навантаження вугілля по даному пункту (в порівнянні із сусідніми Удачною, Гродівкою та Желанною) спостерігалися ще з кінця XIX – початку XX століття, що також сприяло появі тут залізничного вузлу, а також непрямым чином вплинуло і на придання залізничному селищу міського статусу [5].

Розклад руху пасажирських потягів по станції Гришине в 1917 році [6] приводиться в таблиці 1 у звичній для сучасного пасажиря формі.

З таблиці 1 слідує, що транспортне залізничне пасажирське сполучення від станції Гришине в 1917 році в географічному плані було на порядок кращим, ніж у 2017 році, хоча кількість пар потягів на основному ході Катерининської залізниці сто років тому була така ж сама, як і зараз. Слід також знову зауважити, що рейсового сполучення дорогами Гришинського вугленосного району в 1917 році не існувало, що виводить сучасну ситуацію із міжгороднім та міждержавним транспортним сполученням з Покровська на один рівень із такою століття тому.

Головна відмінність залізничного розкладу руху по станції Гришине у 1917 році від такого для Покровська у 2017 році – відсутність приміських

потягів. Останні 100 років тому були більш притаманні для великих міст (Катеринослав, Харків, Маріуполь), хоча після подій 1917-1921 років такі також курсували від Авдіївки до Очеретиного. Але тут знову треба зробити ремарку: у складі приміського потягу дореволюційного зразку були наявні вагони I, II, III і IV класів, - як і в потязі далекого прямування. То ж, дореволюційний приміський потяг не обов'язково був дешевим – він

Таблиця 1 – Розклад руху пасажирських потягів по станції Гришине станом на травень 1917 року

№	кате-горія	сполучення	при-буття	сто-янка	відправ-лення	вагони
13bis	пас.	Ростов – Київ – Одеса	01:34	10	01:44	I-III
13	пас.	Ростов – Катеринослав	02:31	10	02:41	I-III
	в.б.с.	Маріуполь – Катеринослав	02:31	10	02:41	I-II
	в.б.с.	Луганськ – Катеринослав	02:31	10	02:41	III
14	пас.	Катеринослав – Ростов	02:54	10	03:04	I-III
	в.б.с.	Катеринослав – Маріуполь	02:54	10	03:04	I-II
	в.б.с.	Катеринослав – Луганськ	02:54	10	03:04	III
22	пас.	Гришине – Рутченкове			03:10	II-IV
102	т.-п.	Гришине – Добропілля			05:00	II-IV
14bis	пас.	Одеса – Київ – Ростов	04:53	10	05:03	I-III
101	т.-п.	Добропілля – Гришине	08:40			II-IV
11	пас.	Харцизьк – Долинська	09:06	10	09:16	I-III
4	пошт.	Долинська – Харцизьк	11:03	5	11:08	I-III
32	т.-п.	Долинська – Харцизьк	12:54	10	13:14	IV
21	пас.	Рутченкове – Гришине	13:20			II-IV
5е	шв.	Ростов – Київ	13:33	10	13:43	I-III
	в.б.с.	Кисловодськ – Київ	13:33	10	13:43	I-II
6е	шв.	Київ – Ростов	15:42	10	15:52	I-III
	в.б.с.	Київ – Кисловодськ	15:42	10	15:52	I-II
104	т.-п.	Гришине – Добропілля			16:00	II-IV
103	т.-п.	Добропілля – Гришине	19:25			II-IV
3	пошт.	Харцизьк – Долинська	19:44	5	19:49	I-III
12	пас.	Долинська – Харцизьк	20:04	10	20:14	I-III
31	т.-п.	Харцизьк – Долинська	21:16	24	21:40	IV

Примітка. Скорочення у розкладі: пас. – пасажирський, в.б.с. – вагон безпересадочного сполучення, т.-п. – товаро-пасажирський, пошт. – поштовий, шв. – швидкий.

просто прямував на коротку відстань. Також на дореволюційний приміський потяг розповсюджувалася класифікація пасажирських складів далекого прямування: він міг бути пасажирським, швидким, кур'єрським, поштовим, товаро-пасажирським тощо. І на відміну від сьогодення, приміські потяги не утворювали мережу, - тоді було неможливо дістатися з одного кінця країни до іншого, пересідаючи з одних приміських потягів на інші [7; 8].

Отже, роль теперішніх приміських поїздів на станції Гришине у 1917 році виконували окремі поїзди далекого прямування і місцевого сполучення. На напрямі Гришине – Рутченкове це був пасажирські потяги № 22/21, на напрямі Гришине – Добропілля – товаро-пасажирські склади №№ 102/101 і 104/103. Більш швидкої альтернативи для них не було. Що стосується основного напрямку Катерининської залізниці – Ясинувата – Катеринослав, - в межах теперішньої зони сполучення приміських поїздів від станції Покровськ (Ясинувата – Чаплине) роль приміського потягу виконували поштові потяги № 3/4. На відміну від інших пасажирських складів, вони робили зупинку на всіх роздільних пунктах, відкритих для пасажирських операцій, в тому числі по постах і блок-постах № 4 (тепер – зупинний пункт 452 км, він же – Ясинувата-2), Галушкіне (437 км), Гродівка, Фурсове, Кирпичове. Швидкі потяги № 5е/6е в межах теперішньої зони приміського сполучення робили зупинки лише по Ясинуватій, Авдіївці, Гришиному, Межовій та Чаплиному [6].

Усі потяги, що курсували в 1917 році головним ходом Катерининської залізниці, заходили на станцію Синельникове-I (Південне), то ж була зручна пересадка на потяги призначення Севастополь і Харків – Москва. По станції Долинська можна було зробити пересадку на потяг до Миколаєва – Херсона. По Ясинуватій були зручними пересадки до Караванної, Маріуполя, Костянтинівки, Луганська – Звірового. Поїзди Луганського призначення курсували через Єнакієве, що надзвичайно ускладнювало сполучення міста Гришине із центром повіту в Бахмуті. Треба було робити щонайменше одну пересадку по Харцизьку [6].

Найбільш вживаними серед місцевого населення, в плані службових і соціальних міграцій, залишалися маршрути прямування потягами від станції Гришине в напрямках на Катеринослав і Харків (через Синельникове). В Катеринославі, окрім губернського центру, знаходилося гірниче управління південної Росії, а для вугільного Донецького краю це було немаловажним фактором. Харків здавна був торговельним центром в Україні, і тут знаходилася Рада З'їзду гірничопромисловців півдня Росії (впливова недержавна організація промислової буржуазії), а також підрайонний комітет із перевезення вантажів. Крім того, багато фірм, які мали робочі потужності в Донецькому краї, мали юридичну адресу в Харкові.

Навесні 1918 року, коли між більшовицькою Російською республікою та її державними утвореннями-сателітами на території України (УРСР, Донкривбас), і з іншого боку – Українською народною республікою та її союзниками Німеччиною та Австро-Угорщиною, розпочалися активні бойові дії, зв'язок між Гришином, Харковом і Катеринославом тимчасово було порушено. У травні 1918 року, коли фронт пішов далеко на схід, оперативно налагодити зв'язок виявилось нелегким завданням. Між Чаплиним і

Синельниковим, внаслідок псування мостів через річки Вовча, Терса тощо, рух припинився. Пасажирам доводилося долати цю аварійну ділянку залізниці на конях по ґрунтових дорогах [9].

Отже, не дивлячись на те, що залізнична інфраструктура Гришинського вугленосного району в 1917 році мала потенційно менше можливостей, аніж сучасна (не було залізниць Покровськ – Новомосковськ і Мерцалове – Дубове), розклад руху потягів по станції Гришине надавав значно більше можливостей у безпересадочному сполученні між станцією Гришине і містами України і Росії. Це головним чином досягалося призначенням одиночних вагонів безпересадочного сполучення та їх груп.

Цінову політику дореволюційного залізничного транспорту важко назвати демократичною, але зазвичай для неї не було адекватної альтернативи. В першому приближенні, при прямуванні на далеку відстань, вартість проїзду у вагоні I класу була сумірною із вартістю сучасного купейного квитка, II класу – плацкартного, III класу – загального, IV класу – приміського квитка. У місцевому сполученні вартість проїзду за квитком I класу наближувалася до ціни сучасного квитка у СВ. Найдешевший, IV клас призначався, зазвичай, із купою застережень, - на-кшталт, проїзд по груповому квитку 50 і більше чоловік від пункту А до пункту Б. Та й він був далеким від сучасного приміського тарифу на салу відстань [6].

Ціни на проїзд у поїзді від Добропілля до Гришиного, з урахуванням «тимчасового військового податку» (25 % від вартості квитка), були такими: за тарифом вагону II класу – 79 коп. для дорослого і 20 коп. для дитини; за тарифом вагону III класу – 53 коп. для дорослого і 14 коп. для дитини; за тарифом IV класу – 27 коп. для дорослого і 8 коп. для дитини. За кожні 10 фунтів (4,1 кг) багажу пасажир сплачував по 2 коп. Заробітна платня робочого – в середньому 34,5...37,5 золотих крб./місяць або номінально – 133...145 крб./місяць, що в гривневому еквіваленті, з урахуванням сучасного курсу російського карбованця до української гривні, складає 22...24 тис. грн. на місяць. Звісно, сучасні робітники, навіть на провідних українських підприємствах, стільки за місяць не отримують [6; 10].

Співвідношення вартості проїзду дорослого пасажира у вагоні IV класу від Добропілля до Гришиного та середньої заробітної платні робочого сто років тому складало приблизно 1:140. Якщо брати умовну заробітну платню робочого в сучасній Україні в розмірі 5 тис. грн., то отримані у підсумку 35,7 грн. в приміському поїзді від Добропілля до Покровська (якщо такий потяг зараз буде призначений) – це та ціна, яку платили наші пращури за проїзд у вагоні IV класу. Майже в 5 разів більше, аніж за сучасними тарифами Донецької залізниці. Це навіть більше, аніж вартість проїзду в автобусі, який зараз вважається більш дорогим, аніж приміський поїзд і вагон III (а на велику відстань – і II) класу регіонального експресу. Ремарка: як і

зараз, 100 років тому пасажирський сектор залізничних перевезень вважався збитковим, але тоді ситуація не була ускладненою внаслідок великої кількості пасажирів пільгових категорій.

Восени 1917 року поїзди місцевого сполучення було скасовано – у зв'язку із ускладненням соціально-політичної ситуації в країні. Після скасування товаро-пасажирських потягів Добропільського призначення, на рудники можна було потрапити земською підводою, викликавши її на станції Гришине по телефону. Станом на лютий 1918 року, вартість проїзду земською підводою від Гришиного до маєтку Г.Зудремана (село Зелене Добропільського району) коштував 8...10 крб. Середня заробітна платня робочого у травні 1918 року – 280 крб. за номіналом (або 27,7 золотих крб. на місяць). Це дорівнює вартості проїзду від Покровська до Родинського, і навіть Білицького, на сучасному таксомоторі, значно швидшому, ніж тодішня земська підвода. Тоді за 10 крб. можна було придбати (на вибір) 4,5 десятки яєць, 18 кг хліба, 26 ведер молока (по 10 литров кожне), 3,5 кг м'яса або 1 кг домашнього вершкового масла [10; 11].

Отже, у порівнянні із вартістю проїзду земською підводою, тарифи на залізничні перевезення були значно дешевшими, - якщо йде розмова про вагони пасажирського потягу III і IV класу. Це було в рази дешевше, ніж проїзд у гужовому транспорті. Втім, якщо вартість проїзду у дореволюційному вагоні IV класу порівнювати із вартістю проїзду в сучасному приміському поїзді на аналогічну відстань, залізничний транспорт 100-річної давнини виходив у рази дорожче, ніж сучасний вид соціальних залізничних перевезень.

Висновки, напрями подальших досліджень. В результаті дослідження встановлено:

1. Залізнична інфраструктура Гришинського вугленосного району в 1917 році мала потенційно менше можливостей, ніж сучасна (не було залізниць Покровськ – Новомосковськ і Мерцалове – Дубове), але розклад руху потягів по станції Гришине надавав значно більше можливостей у безпересадочному сполученні між станцією Гришине і Одесою, Києвом, Долинською, Маріуполем, Луганськом, Ростовом, Кисловодском. Це головним чином досягалося призначенням одиночних вагонів безпересадочного сполучення та їх груп.

2. У порівнянні із вартістю проїзду земською підводою, тарифи на залізничні перевезення у вагоні пасажирського потягу III і IV класу були в рази дешевшими. Втім, якщо вартість проїзду у дореволюційному вагоні IV класу порівнювати із вартістю проїзду в сучасному приміському поїзді на аналогічну відстань, залізничний транспорт 100-річної давнини виходив у рази дорожче, ніж сучасний вид соціальних залізничних перевезень. Для залізничного сполучення Гришине – Добропілля квиток у вагоні IV класу

потягу формування Катерининської залізниці коштував майже в 5 разів дорожче, ніж у сучасному приміському потязі формування Донецької залізниці на аналогічну відстань.

Напрями подальших досліджень: вивчення історії рейсового пасажирського сполучення на залізничному вузлі Гришине – Постишеве – Красноармійськ – Покровськ, починаючи з 1884 року і до сучасності; встановлення закономірностей у конкуренції за право перевезення пасажирів між залізничним і автомобільним транспортом Покровського і Добропільського районів у 40-х роках ХХ століття – на початку ХХІ століття.

Перелік посилань:

1. Гайворонський П.Є. Красноармійськ: історія, адміністративний статус, зміна назв [Текст] // Историко-краеведческий альманах «Любимый город» / Ред.-сост.: П.Е.Гайворонский. – Донецк, 2013.
2. Труды ХLI Съезда горнопромышленников юга России. – Т. I [Текст]. – Х., 1917.
3. Алдакимов Д.К. Красноармейск железнодорожный [Текст] / Д.К.Алдакисов, К.Х.Клименко. – Донецк, 1979.
4. Стальные пути Донбасса [Текст] / Ред. коллегия: В. В. Приклонский (пред.) и др. - Донецк, 1970.
5. Гапеев А.А. Геологический очерк западной окраины Донецкого бассейна [Текст]. – Л., 1927. – 97 с.
6. Официальный указатель железнодорожных и других пассажирских сообщений с мая 1917 года [Текст]. – Пг., 1917.
7. Официальный указатель железнодорожных, паровозных и других пассажирских сообщений. Зимнее движение 1911-12 г. [Текст] – СПб., 1911.
8. Официальный указатель железнодорожных и других пассажирских сообщений с ноября 1916 года [Текст] / Ред.: С.К.Дьяков. – М., 1916.
9. Правление акционерного общества каменноугольных копей «Григорьевка-Гришино» [Текст] // Державний архів Донецької області, фонд № 184, опис № 1, справа № 1.
10. Анкетные листы по устройству детских колоний в Гришинском районе в 1918 году // Державний архів Донецької області, фонд № Р-1475, опис № 1, справа № 16.
11. Средние зарплаты в России и СССР с 1853 по 2010 годы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maxpark.com/community/1161/content/644281>.

© Белицкий П.В. і автори матеріалів, 2018 рік

УДК 908

Белицкий П.В., ДВНЗ «ДонНТУ», ГО «НІКО «Спадщина»

СТАНЦІЯ ДУБОВЕ: ІСТОРІЯ І ПРОТИРІЧЧЯ

Розглянуто ключові події в історії станції Дубове, що обслуговує село Малинівка Барвінківського району Харківської області крізь призму визначення дати заснування станції. Встановлені маловідомі факти з історії роздільного пункту протягом його існування.

Проблема та її зв'язок із науковими і практичними задачами. Фундаментальна праця з історії міст і сіл Української РСР, в тому числі – Харківської області [1], була присвячена подіям і особистостям, які були таким чи іншим чином пов'язані із містами, селищами і великими селами

України. Історію малих сіл у виданнях, що вийшли в рамках даної праці, висвітлено не було, хоча малі села і хутори – це більшість населених пунктів на українських землях у складі Російської імперії та СРСР, і життя в них у значній мірі сформувало менталітет теперішніх українців.

Станція Дубове знаходиться на території Барвінківського району Харківської області у 85 км від станції Покровськ. Станція є вузловим пунктом із декількома вантажними терміналами. Однак ані її історія, ані історія села Малинівка, яке примикає до території станції, досі не висвітлена, і така ситуація потребує якомога скорішого виправлення. Ті дані, що було опубліковано у радянських виданнях, не підкріплюються жодним документом чи письмовою згадкою в офіційних виданнях відповідної епохи. Ситуацію ускладнює те, що в селі Малинівка нині відсутня середня чи початкова школа (учні їздять автобусом в сусідні Пригоже і Гаврилівку), а в 2005-2006 роках ліквідовано останній осередок краєзнавства у селі – місцевий клуб.

Отже, із урахуванням інтересу з боку населення України до історії залізниць, станцій, населених пунктів (в яких проживають, проживали чи народилися люди), що останнім часом зростає, дослідження маловідомих сторінок історії відповідних об'єктів є актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Історію села Малинівка і станції Дубове не освітлюють чисельні путівники та спеціалізовані видання з історії Харківської області, дореволюційних Південних та сучасної Донецької залізниць [1-3]. Обмежена апріорна інформація з озвученого питання є причиною пошуку ключових моментів історії станції Дубове, чому присвячена дана стаття.

Мета і задачі роботи. Метою роботи є систематизація даних щодо ключових моментів в історії станції Дубове: заснування роздільного пункту, облаштування по роздільному пункті залізничного вузлу, призначення пасажирських потягів. Для досягнення даної мети слід вирішити наступні задачі:

- вказати на перші згадки в дореволюційних виданнях про роздільний пункт на території сучасної станції Дубове і порівняти їх із даними радянського періоду щодо дати заснування станції;
- встановити статус роздільного пункту на території сучасної станції Дубове та об'єкти пасажирської інфраструктури мали місце на станції Дубове в перші роки її існування.

Викладення матеріалу і результати. Село Малинівка, яке нині обслуговує вузлова станція Дубове, було засноване після 1861 року. На плані генерального межування Ізюмського повіту, складеному після 1870 року, Малинівка «біля витoku річки Сухий Торець» значиться як село [4]. Вказана Малинівка «у вершині балки Торець» і на карті Ф.Ф.Шуберта (1875 рік) [5]. У 1864 році у власницькому селі Малинівка (Голодрабівка) «при вершині річки [Сухий] Торець» значилося 18 душ населення при 4 дворах [6, с. 97]. У

«Довідковій книжці для Харківської єпархії» (1904 рік) на місці села Малинівка (7 верст від волосного центру Гаврилівка, в напрямі Пригожого, Барбалатівки) вказаний населений пункт Крутоярівка [7, с. 289].

У 1869 році було відкрито рух по Курсько-Харково-Азовській залізниці, на якій були відкриті станції Надеждіне (Близнюки) і Гаврилівка [8]. Станцію при селі Малинівка відкрили згодом [9].

Станція Дубове також є «реперною точкою» на трасі Курсько-Харково-Азовської залізниці, оскільки саме тут ділянка залізниці Лозова – Слово'янськ йде з вододілу Дніпра і Дона в долину річки Сухий Торець, і опускається до Казенного Торця. Вододілом Дніпра і Дона побудовано ділянку залізниці Дубове – Золоті Пруди в 1960 році.

Офіційна історіографія веде літочислення станції Дубове з 1908 року [10, с. 147]. Але документи дореволюційної епохи відкривають маловідомі сторінки історії цього полустанку.

Перші згадки про роздільні пункти в районі села Малинівка в доступних документах по лінії Міністерства шляхів сполучення датовані 1887 роком, - на 20 років раніше офіційної дати народження станції Дубове. У «Вказівнику російських залізниць» на 395-й версті від Курська вказано роз'їзд Малинівка, що збігається із сучасною станцією Дубове. Село Малинівка територіально належало Харківській губернії, роз'їзд – Катеринославській [9, с. 55]. В Харківському календарі полустанція Малинівка фігурує з 1883 року [11, с. 295].

Отже, вперше роздільний пункт на перегоні Надеждіне – Гаврилівка на місці сучасної станції Дубове, було згадано в 1883 році, що на 25 років раніше офіційної дати заснування станції.

Першим статусом роздільного пункту була категорія полустанції Курсько-Харківсько-Азовської залізниці. У вказівнику пасажирських сполучень 1894 року на ділянці Надеждіне – Гаврилівка значився роз'їзд № 14 [12, с. 146 т. 217]. Тоді по роз'їзді зупинялися товаро-пасажирський і поштовий поїзди у сполученні Курськ – Ростов, і в зворотному напрямі. У 1897 році за роз'їзді № 14 зупинялися пасажирські поїзди Харків – Ростов і Москва – Ростов, останній - з безпересадочними вагонами Харків – Дебальцеве [13, с. 101 т. 208].

У 1901-1902 роках було складено проект Рудниково-Лозівської залізниці, - від лінії Лозова – Слово'янськ до станції Руднична (Рутченкове). Пунктом примикання проєктованої Рудниково-Лозівської залізниці до існуючої ділянки Лозова – Слово'янськ було вказано роз'їзд № 14, що в 28 верстах від Лозової та 397 верстах від Курська [14, с. 6]. Відстань співпадає з такою, що наведена в «Путівнику» за 1887 рік від станції Лозова-Азовська до Малинівки (в останньому джерелі – 27,5 верст) [9, с. 55]. Таким чином, немає сумніву, що Малинівка і роз'їзд № 14 – один і той самий роздільний пункт, розташований на місці сучасної станції Дубове.

Додаткове підтвердження тому - схема Південних залізниць, що додається до «Матеріалів з обстеження залізниць» (1910 рік, додаток 1). В останньому документі на ділянці Лозова – Слов'янськ вказано роз'їзд № 14 Дубове [15].

Згідно із проектними даними правління Токмацької залізниці [16, с. 5, 49], до роз'їзду № 14 Малинівка мала примикати сполучна гілка до станції Золотий Колодязь (проектована станція Токмацької залізниці у версті на північ від вже існуючої станції Мерцалове).

У вказівнику пасажирських сполучень (офіційному виданні Міністерства шляхів сполучення для широкого кола читачів) за 1911 рік роздільний пункт Дубове вказано роз'їздом, а не станцією. У 1911 році по Дубовому зупинялися 4 пари потягів Харків – Ростов: 3 пари пасажирських (№№ 4 р з вагонами Катеринослав – Луганськ, 10р з вагонами Харків – Маріуполь і 12р з вагонами Полтава – Ростов) і 1 пара товаро-пасажирських. Тільки швидкий потяг (№ 8р) проходив Дубове без зупинки [17, с. 209 т. 208].

Найбільш правдивою є версія про те, що в 1908 році назву роз'їзду № 14 Малинівка було замінено на роз'їзд № 14 Дубове, але документів та письмових джерел із даним перейменуванням досі не знайдено. Більш того, обидві назви роздільного пункту, - «Малинівка» і «Дубове», - різними відомствами використовувалися паралельно одне одному. Так, на карті Харківської губернії (1890 рік) на місці сучасної станції вказаний роздільний пункт Дубове [18]. У записці до археологічної карти Харківської губернії (1906 рік) вказано роз'їзд Малинівка [19, с. 54]. Станцію (!) Малинівка вказано у статистичній карті Артемівського округу (1928 рік) [20].

В Харківському календарі в ці роки роз'їзд № 14 вказаний як діючий. Так, в 1903-1905 роках начальником роздільного пункту «Роз'їзд № 14» був міщанин Пилипчук Д.С., в 1906-1907 роках – селянин Медведєв М.Я., в 1908 році наглядачем роз'їзду був почесний громадянин Загурський Г.С. [21, с. 85; 22, с. 48; 23, с. 49]. Більш вірогідним є припущення про те, що на початку 90-х років полустанція Малинівка була переведена в категорію роз'їздів, і їй було присвоєно назву «Роз'їзд № 14». У згаданих вище «Вказівниках пасажирських сполучень», а також у списку станцій за 1897 рік і «Харківському календарі» за 1893 рік, сучасна станція Дубове має саме таку назву [24, с. 287; 25, с. 18].

У «Загальному календарі» за 1915 рік [26, с. 288] також числиться роз'їзд Дубове. Такий самий статус роздільного пункту Дубове вказано у відповідній таблиці офіційних вказівників пасажирських сполучень за 1913, 1916, 1917, і навіть 1922-23 і 1925 роки. До речі, в 20-х роках минулого століття по Дубовому зупинявся один-єдиний пасажирсько-товарний поїзд. Приміські поїзди, які зараз тільки і зупиняються по Дубовому, зі Слов'янська ходили лише до Барвінкове – Гаврилівки, а з Лозової – лише в до Панютиного [27, т. 456, 526; 28, с. 105 т. 411, с. 192 т. 526].

В «Довіднику для залізничних статистичних відділів» за 1913 рік вказано роз'їзд Дубово, але інформації про перейменування його (тим більше дати перейменування) немає [29, с. 32]. На роз'їзді не пізніше 1909/1910 року була відкрита квиткова каса [15, с. 112]. З 1898 року на роз'їзді було обладнане водопостачання, для чого було проведене відчуження землі поміщика Іванова (в 3,5 км від станції Дубове на правому схилі «балки Торець», - витоки Сухого Торця, - розташоване село Іванівка) [30, спр. 192]. Станом на 1925 рік Дубове числиться вже закритим роз'їздом [31, с. 40-41].

Не до кінця розкритим є питання про присвоєння роз'їзду № 14 назви саме «Дубове», адже балка Дубова, струмок якої впадає в річку Сухий Торець, знаходиться на значному віддаленні від роздільного пункту [6]. Саме по тій балці знаходиться село Дубове Близнюківського району Харківської області. Згідно із Вікіпедією, село Дубове, що знаходиться в 7 км від станції, було засноване в 1956 році. Але село Дубове при балці Сухий Торець (23 двори) вказане на карті Генштабу РСЧА (склейка 1937-1942 років), то ж цілком можливо, що воно було також засноване на початку XX століття [32; 33].

І безпосередньо перед початком Радянсько-Німецької війни (в 1940 році), і в роки німецької окупації східної частини України (1942 рік) по станції Дубове зупинялася 1 пара пасажирських потягів на добу [34, с. 390-391 т. 526; 35, р. 24-25 т. 17]. Після відступу німецьких військ зі східної України пасажирських потягів на напрям Харків – Дубове практично не було – в 1944 році з Харкова до Лозової ходив один вантажний потяг на добу (із причепленням пасажирських або пристосованих вантажних вагонів), звідки теж товарняком приходилося добиратися до Дубового. Але і той потяг часто не призначали [36]. Збільшення кількості пар потягів (в основному – приміських), що зупинялися по станції Дубове, розпочалося в 50-ті – 60-ті роки минулого століття. Перші приміські потяги на Мерцалове пішли в 1962-63 роках [37, с. 397 т. 303].

Отже, за часи існування роздільного пункту на території сучасної станції Дубове, останній мав статуси полустанції та технічного роз'їзду. Присвоєння Дубовому категорії станції пов'язано із проектуванням і початком будівництва залізниці Дубове – Мерцалове у 50-х роках XX століття.

Висновки, напрямки подальших досліджень. Встановлено ключові події в історії станції Дубове Донецької залізниці, а саме:

- перші відомості про роздільний пункт на території станції Дубове було відкрито не пізніше 1883 року. За часи існування роздільного пункту, останній носив назву «Малинівка», «Роз'їзд № 14», «Дубове», а також їх комбінації («Роз'їзд № 14 Малинівка», «Роз'їзд № 14 Дубове»). В 1908 році, імовірно, роз'їзду було присвоєно назву «Дубове» у зв'язку із об'єднанням Курсько-Харківсько-Севастопольської і Харково-

Миколаївської залізниці у Південні залізниці, оскільки на кожній був роз'їзд № 14;

- за роки існування роздільного пункту на місці сучасної станції Дубове, остання була в категорії полустанцій (80-ті роки XIX століття), технічних роз'їздів (90-ті роки XIX століття – 40-і роки XX століття) і станцій (з 40-х – 50-х років XX століття). З кінця XIX – початку XX століття на роз'їзді № 14 (Дубове) було водопостачання та квиткова каса. В 90-х роках XIX століття по 40-і роки XX століття по роз'їзді № 14 Дубове зупинялися 1-3 пари пасажирських потягів на добу.

Напрями подальших досліджень: уточнення дати заснування станції Дубове, інформації про присвоєння розглянутій станції найменування «Дубове», систематизація даних про вантажообіг станції.

Перелік посилань

1. История мест і сіл Української РСР. Харківська область. – К., 1966. – 1086 с.
2. Отдельные главы книги «А так зарождалась наша магистраль». – 1969-1970 г.г. – С правками К.Клименко и В.Мартыненко // Государственный архив Донецкой области, фонд № Р-6806, опись № 1, справа № 20.
3. Иллюстрированный спутник по Курско-Харьково-Севастопольской железной дороге. Х., 1902. – [312 с.].
4. Генеральный уездный план Харьковской губернии Изюмского уезда. Часть 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://freemap.com.ua/maps/pgm/harkovskaya/izumskiy.rar>.
5. Это место: Трёхверстовка Шуберта онлайн и в цвете / Лист 25-15 Александровка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etomesto.ru/map/online/shubert/25/map/25-15-1.png>.
6. Харьковская губерния. Список населённых мест по сведениям 1864 года / Ред.: Н.Штиглиц. – СПб., 1869.
7. Самойлович И. Справочная книжка для Харьковской епархии. – Х., 1904. – 471 с.
8. Отдельные главы книги «А так зарождалась наша магистраль». – 1969-1970 г.г. – С правками К.Клименко и В.Мартыненко // Государственный архив Донецкой области, фонд № Р-6806., опись № 1, дело № 20.
9. Скорино И.А. Указатель русских железных дорог. – [СПб.], 1887.
10. Архангельский А.С., Архангельский В.А. Железнодорожные станции СССР / В 2-х томах. – Т. I. – М., 1981.
11. Харьковский календарь на 1884 год. – Под ред. П.С.Ефименко. – Х., 1883. – [721 с.].
12. Указатель железнодорожных, пароходных и иных пассажирских сообщений. Зимнее движение 1894-1895 г. – СПб., 1894.
13. Официальный указатель железнодорожных, пароходных и других пассажирских сообщений. Летнее движение 1897 г. – СПб., 1897.
14. Табурно И.П. Пояснительная записка к сооружению Рудничная-Лозовской железной дороги. – СПб., 1902.
15. Материалы по обследованию железных дорог. Южные железные дороги. – СПб., 1910.
16. Коммерческая записка о проектируемой линии Цареконстантиновка – Гришино – Краматорская. – Пг., 1916.
17. Официальный указатель железнодорожных, пароходных и других пассажирских сообщений. Зимнее движение 1911-12 г. – СПб., 1911.
18. Старинные карты: nocturne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ic.pics.livejournal.com/_nocturne/4385313/18251/18251_original.jpg.
19. Багалей Д.И. Археологическая карта Харьковской губернии с объяснительным текстом. – М., 1906. – 92 с.
20. Шахты и рудники Донбасса: Карта Артёмовского округа (1928) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tw1npeaks.blogspot.com/2017/01/karta-artemovskogo-okruga-1928.html>.

21. Адрес-календарь / Харьковский календарь на 1904 год. – Под ред. М.И.Плещеева. – Х., [1904]. – [729 с.].
22. Адрес-календарь / Харьковский календарь на 1906 год. – Х., 1906. – [756 с.].
23. Адрес-календарь / Харьковский календарь на 1908 год. – Х., 1908. – [400 с.].
24. Харьковский календарь на 1893 год : В двух книгах. – Х., 1893. – [798 с.].
25. Полный список станций всех Российских железных дорог. – СПб., 1897. – 87 с.
26. Всеобщий календарь на 1915 год. – Пг., 1915.
27. Официальный указатель железнодорожных, паровых и других пассажирских сообщений. Зимнее движение 1922-23 г. – М., 1922.
28. Официальный указатель железнодорожных, паровых и других пассажирских сообщений. Летнее движение 1925 г. / Ред.: С.Е.Брюль – М., 1925.
29. Справочник для железнодорожных статистических отделов. – СПб., 1913.
30. Описание дел архива Государственного Совета / Том XX: Дела Государственного Совета с 1895 года по 1899 год. – Пг., 1914. – 510 с.
31. Административное деление Донецких железных дорог на 1 октября 1925 г. – Х., 1925. – 97 с.
32. Дубове (Близнюківський район). - Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дубове_\(Близнюківський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Дубове_(Близнюківський_район)).
33. Карта решения командующих 57, 37 и 12 А на наступление // ЦАМО, фонд 251, опись 646, дело 211, документ 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://pamyat-naroda.ru/documents/view?id=101034045&backurl=q%5CСхема%20№%20наступательной%20операции%2057%20армии%20и%2037%20армии%20>
34. Официальный указатель железнодорожных, водных и других пассажирских сообщений на 1940 г. / Отв. ред.: М.Кречетников. – М., 1940.
35. Taschenfahrplan für die östliche Ukraine nebst Anschlußstrecken und den wichtigsten Fernverbindungen. Ausgabe August 1942. – Nachdr.-Mainz. – 1942-1980. – 31 с.
36. Історія – Гаврилівський навчально-виховний комплекс Барвинківської районної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gavrylivka-barv.edu.kh.ua/informaciya_pro_zaklad/istoriya/.
37. Указатель железнодорожных пассажирских сообщений с 26 мая 1963 года. – М., 1963. – 739 с.

© Белицький П.В.

Білоконь Д.П.

ВОНИ ЗАСЛУГОВУЮТЬ НА ПАМ'ЯТЬ І ШАНУ

З давніх давен українці господарювали на землі. Цьому сприяла багата родюча земля та теплий м'який клімат. Тут були багаті на черешні, яблуні, груші та сливи сади. Безмежні можливості для рільництва та городництва. Спочатку пшениця й жито, ріпа, буряк та капуста, а згодом картопля, сонях, квасоля, баштанні культури, кукурудза – гості з Америки, які потрапили до нас через Європу. Веселі і працьовиті українці саджали в щедру землю нові овочі, годували свої родини та свійських тварин, а залишок возили на ярмарок. Так українські хлібороби, садівники, городники заробили славу годувальників всієї держави. Після скасування в Російській імперії кріпацтва багато селян нашого краю, який входив до складу Бахмутського повіту Селидівської або Гришинської волостей, складали гроші, щоб купити або

взяти в оренду ділянку землі. Працювали на власній землі великими родинами. А в останню чверть XIX ст. до нас, у Пустинку, прибули селяни з засушливої Херсонської губернії. Вони взяли у пана О.О. Розинга в довгострокову оренду по 20 десятин землі. Це були родини Малишів, Школових, Алексеевих, Ткаченків. Місцеві стали їх називати тавричанами. Тавричани вправно господарювали: поставили гарні просторі хати, обзавелися худобою, кіньми, що й колишні кріпаки, а зараз вільні Марини, Ткачуки та Карнаухи теж стали газдами і перетворили Пустинку та навколишні села: Новомиколаївку, Новоолександрівку та Отраду на багатий та квітучий край. За стан здоров'я, освіту та добробут селян дбали Земські управи. То ж у волосних селах було відкрито лікарні, амбулаторії, школи, пошта, ощадні каси тощо. Так бажаючі навчати дітей селяни возили їх на власних бричках до школи чи училища, або учні жили у родичів, чи на квартирах. Були і приватні школи. Дітлахів селяни віддавали на навчання до теслярів, бондарів, шевців, кравців, колашників, кухарів. Так мешканка Пустинки, Колодна Гаща, навчалася у Селидівці у кращого кравця. Вона жила у нього вдома не лише була швачкою, а й гляділа дітей, прибирала у хатах, ходила до лавки. Та за сім років навчання, коли вже стала повнолітньою, стала першокласною модисткою, повернулась у Пустинку і до 70-х років минулого століття обшивала село. Все на світі уміла Гаща Устимівна: шила верхній жіночий і чоловічий одяг, модні сукні й сорочки, галіфе і брюки - дудочки, виготовляла войлок і валянки, лагодила швейні машинки. Отакими суперкравчинями були й Гусакова з Жовтої, бабуса Зиви Галі та тітка Уляшка з Новоолександрівки, про яку розповідала вчителька, Валентина Солод. Фахівців: ковалів, мулярів, стельмахів, гончарів у селах вистачало. Було багато худоби, тож в кожному селі був ветеринар. За порядком і поведінкою порушників закону спостерігав становий пристав.

У Жовтому на початку XX ст. були амбулаторія, земська школа, пошта, заїзд, комутатор, який забезпечував телефонний зв'язок. Про все це я нагадую, що царська Росія на початку XX ст. була багатою і розвиненою країною, щоби адепти комунізму та марксистки – симоністи не повторювали нісенітницю, що «Ленин от царизма в наследство соху, а сделал страну индустриальной державой». У нас уже тоді був залізний плуг і хоч небагато тракторів «Фордзон-путиловец» а також вантажівка «АМО». І у Європі на той час був переважно гужовий транспорт.

Селянство було заможним, бо наживало статки власною працею. А хто не хотів працювати на землі, подалися у пролетаріат: на Ветку у Юзівку, на заводи або на залізницю. До річі, Пустинка та Отрадне до 1861 р. належали Розингам, Жовте, Новомиколаївка та Новоолександрівка – Бахіревим, а Новоюріївка – Сонцовим. Під час Столипінської аграрної реформи(1907-1911) на одрубних землях, що дворянство продало державі, у нас виник так званий «столипінський» хутір - Новогригоріївський, його заснували на правому березі р. Солоної на схід від Отрадного по лівий бік Палієвої балки. Засновники хутора - родини Передріїв, Кошових, Корнієнків, Маслів, Дзюбів, Слухаїв, Демченків. Там розбили сад, сіяли пшеницю, кукурудзу. Відкрили невеличку шахту, де працювало 6 людей, був і терикон, який розпахали у 60-ті р.

Здавалося б, селяни мали всі можливості створити рай тут, на землі, ще за життя, та почалася Перша світова війна, а потім кривавий Жовтневий переворот. Більшовики, завдяки своїм лукавим гаслам про рівність, свободу та демократію, заручилися підтримкою пролетарів та частини селянства. Лише невеличка часточка комуністів була справді віддана ідеалам справедливого майбутнього, як Павка Корчагін, а переважна більшість – це авантюристи, грабіжники та вбивці. Все націоналізоване розграбували, продукти поїли, спиртне з столітніх винних погребів випили. Як наслідок голод 1921 р. Щоби зберегти владу, запровадили червоний терор та військовий комунізм. Уповноважені продрозкладки та продзагонів накиннулися на селянство. Нібито давши землю, партія на XIV з'їзді взяла курс на колективізацію, а поки що селян - одноосібників обклали непосильними податками майже на всі продукти виробництва. Оподатковувалось з 1920 р. вершкове масло по 3 фунти з кожної корови і щоб жирність становила не менше, як 84%. Якщо на весні було 20 курей, то податок на кожну курку – 10 яєць. Була введена обов'язкова поставка крупної рогатої худоби – 8 % від кожної череди, 25 % овець, 20% свиней. На бджолярів – з кожного колодного вулика на рік 3 фунти меду, а з рамкового – 8 фунтів. Податок на птахівництво на рік живої ваги: 10 курей – 3 фунти, 10 гусей чи індиків – 10 фунтів, 10 качок - 5 фунтів. За несплату податків було суворе покарання аж до конфіскації майна. Селяни чинили спротив, а влада відповіла постановою «Про посилення боротьби з контрреволюцією на селі». У Харкові під час суцільної колективізації в 1927 р. В. Молотову

поставили запитання: «Нащо ви малюєте на гербі серп і молот? Намалювали б два молоти, що лупцюють нас (селян) з обох боків». До насильницької колективізації залучили комсомол, бо на селі комсомольських осередків було набагато більше, ніж партійних. Звичайним явищем стали нічні обшуки та арешти селян, які відмовлялись йти до колгоспу. Непоодинокими були випадки, коли комсомольці клали на стіл револьвер і поряд два списки, пропонуючи робити вибір: або вступити у колгосп, або бути розстріляним. Жителька Новоолексіївки Т. М. Єфросиніна (Макаренко) розповідала, що «буксири», тобто активісти, все забрали з будинку, випродали і з дівчат знущалися: скидали спідниці. Старожителька Воскобойник згадувала, як комсомолка Пелагея не дозволяла приймати у колгосп вигнанців з Куркульського хутору під час голоду 1933 р. На зборах ця комсомолка кричала: «Не дамо їм роботи, хай всі куркулі передохнуть!» А жителька Новогригоріївського хутора з родини потерпілого від репресій Павла Дзюби, говорила, як місцеві камсючки (спочатку їх звали – комса, тобто скорочено комсактив), ходили по хутору з прапорами, лаялись, надівали червоні косинки, лазили по горищах, погрібах та скринях, крали мед. В Новоолексіївці пограбованих, а не засланих у Північний край селян, із малечою, без майна і без худоби викинули з рідних домівок. Нещасні вирили землянки десь приблизно поміж садом і Червоною Моголою і заснували Куркульський хутір – Висилки. Скільки ж горя вони випили! Розкуркулили їх у 1929, а під час Голодомору, у 1933, вони просилися у колгосп «Шлях Бідноти», та комуністи були проти, але всупереч їм голова – Стрільник Т.Ф. прийняв багатодітних Солод Пелагею та Сороку Явдоху. Вони вижили, бо було хоч якесь спільне харчування. Жінки їли баланду без хліба, а коржі крадькома на грішних місцях виносили і вдома годували дітей і ні одне не померло з голоду. А коли головою колгоспу став Гук А. І., то прийняв у когосп Єфросиніних Антона і Тимоху, Придатья Саву, Педенко Ольгу. Донька Гука - Чечета Г.А. згадала декілька прізвищ засланих Куркульського хутора, чиїх прізвищ нема у книгах «Реабілітовані історією». Отже олексіївці, репресовані сталінським режимом: Макаренко Макар Макарович, Ярош Панфіл Федорович, Хацько Федір, Хацько Іван Стефанович, Хацько Аврам Федорович, Авраменко Денис Семенович, Авраменко Дмитро, Авраменко Іван, Хацько Семен Семенович, Гайдоба Павло, Колісник Гаврило, Колісник Іван, Зіва Микита. Завдяки цієї щирій та добropорядній

бабусі, ми знайшли для історії кілька прізвищ, які заслуговують на пам'ять і добре ім'я. Прізвища людей, яких зганьбила більшовицька влада.

Про масштаби репресій проти селянства в Україні красномовно говорить велика кількість потерпілих на теренах Петрівської сільради, що в Покровському районі Донецької області. Важко збагнути, за що злочинний режим переслідував селян. За що їх грабували, позбавляли власної хати, заганяли в копальні або на каторжні роботи у Північний край? Вони ж не були грабіжниками, дармоїдами чи пияками. Навпаки це була еліта, загартовані працею люди, котрі чесно бажали забезпечити собі добробут, а дітям освіту. Це був потужний генофонд держави. Де в світі бачили, щоб розстрілювали або піддавали тортурам фермера чи бауера – годувальника всього населення держави? 10 років витрачено, щоб знайти прізвища потерпілих від репресій. Чимало нащадків поділилися спогадами та фотодокументами. Але були й інші, кому байдуже, за що пограбували чи розстріляли їхню рідню. Про пошуки репресованих була розповідь у книзі «Село моє, уквітчане садами», а про нові знахідки розповімо зараз. Про кого не маємо документів, лише назвемо їхні прізвища. Сподіваємось, що відгукнуться нащадки, або не байдужі до рідної історії громадяни.

З розповіді Зіви Галини Захарівни. Її мати, Марія Павлівна і тітка, Галина Павлівна, походили з родини Гусаків, які мешкали в с. Жовте. В їхній родині всі були кравці і швачки, добре працювали, обшивали і панів, і крамарів, і селян. Заробляли добрі гроші. На початку 30-х років їх розкуркулили і вислали в Архангельський край. Не вислали лише діда і бабу, а дорослих і дітей вивезли і викинули на Півночі. Одбувши строк, молоді втекли на Кубань, їхали у товарних поїздах, ховалися поміж лісом, тобто дерев'яними колодами, які везли на Південь для будівництва. Одна з дівчаток так і не доїхала: загинула в потязі, її задушило дерев'яним стовпом. На Кубані вони знову піднялись, бо усіх їх батьки навчили шити і вони стали відомими кравцями. А самі вони у Жовту прибули із Херсонської губернії, їх тут називали - тавричанами. Предки Галини Захарівни по батьківській лінії теж були репресовані. Її прадід, Петро Марин, жив теж у с. Жовте на упорядкованому батьківському подвір'ї, у нього було троє дітей: Іван, Василина і Мотря. Мотря і є бабусею Галі Зіви. Як заможних господарів, батька і сина Івана вислали у Північний край, а дівки – Василина і Мотря - повиходили заміж, це їх врятувало. Мотря вийшла за Утку Павла, у них було

трое дітей: Грицько, Семен і Захарько, батько моєї респондентки. Мотря і Василина були відомими народними цілительками. Мотря лікувала незаживаючі рани, жіночі хвороби і кровотечі, Василина – жовтяницю. Василина – це бабуся Кушнарьова П. І. Захарько Утка був коваль, гарний фахівець, мудра і поміркована людина, коли хто будував хату, то просили у нього поради. Був одружений на Гусаковій М. П. ,таврчанці, діти – Іван і Галина.

Грицько Утка (1902-1981) – рішучий,активний революціонер, пристав до комуністів, розкуркулював, став головою колгоспу «12-ліття Жовтня», та сам у 1932 був заарештований, його судили і вислали на будівництво Біломорканалу. Не загинув від сухот чи цинги, бо був гарним чоботарем, шив взуття начальникам та їхнім жінкам, тож звільнився. Його діти: Олександр, Галина, Віктор – відомий хірург і журналіст, Мотя Григорівна Соляник – громадський кореспондент, педагог.

Колісник Євдокія Миколаївна(1910 р.н)„, бабуся Янчук О.О., жила у Селидівці, мала велику працювиту родину, активісти все забрали, вигнали з хати, заслали у Сибір на сплав лісу, жили біля великої річки. Вислали із дітьми: Софією, Тетяною, Ольгою, Григорієм. Діти згодом повтікали у Сталіно без документів, там наймалися на роботу до заможних євреїв, так один з тих добрих людей був начальником. Він поміг молодим людям зробити документи. Так вони жили у Сталіно, аж поки матір не відбула строк, і оселилися у Петровці.

Так і прожив з тавром «куркуля» першопоселенець Новоолексіїки Антон Іванович Єфросинін, бо відмовився вступати до колгоспу, дітей його – Івана і Павла у школі дражнили Куркулем і Індусом, жив у землянці на Висилках. Його син, Іван Антонович, учасник Сталінградської битви, кавалер ордену «Вітчизняної війни 1 ступеню» (не ювілейного), учитель Петрівської школи.

Масло Сергій Давидович, який жив на Юріївці, одружений був на Полупан Ірині Юхимівні, вони мали багато дітей, були господарями. Приїхало ОДПУ з місцевими активістами, забрали пару робочих коней та пару виїзних з екіпажем, а у Ірининої сестри, Марії Полупан, відібрали скриню з добром, а потім в тієї скрині держали рамки до вуликів, а хто ж украв Марійчин посаг? Родину Масла С.Д. готували на висилку, та їхній син, Павло, якому тоді було 12 років, зробив з картоплі печатку, підробив документи, нібито взяті з РВР

с. Жовтого, суть тієї фальшивої довідки полягала в тому, що вони не куркулі, а незаможні середняки. Так голі й босі Масли все ж залишилися вдома. Павлик тією печаткою допоміг ще кільком нещасним родинам підробити документи. Микола Петрович Полупан про долю свого батька, Петра Юимовича, розповідав так: «Батько був грамотний, бо ріс у родині священнослужителя, жили ми в хаті під соломою, але, мабуть через віру в Бога у батька все відібрали, вилучили документи й викинули з хутора, як тоді говорили, дали «вовчий білет». У жодному селі не приймали нашу родину, не брали на роботу в колгосп без документів, а вивезли в концтабір для куркулів у с. Степанівку біля Курахового. Батька ганяли на роботу в радгосп «Бремсберг» біля Цукурихи, або в 5-те відділення радгоспу «Металург». Як злочинця, прийняли на найшкідливішу і найнебезпечнішу роботу в шахту-мишоловню саночником: дві шлейки попід руками, ошийник, як хомут, на котках баддя з вугіллям. А батько, повзаючи на колінах, підвозив це до ствола. Могиленець Тимофій Федосійович прибув у Петрівку з майном, коровами, кіньми, з двома синами і невістками. Збудували землянку, а щоби зробити хату, потрібна була цегла, так Могиленці своїми возами їздили під Карлівку, де були розробки шамотної глини, возили глину у Петровку, ногами місили, ліпили цеглу, самотужки зробили піч, де випалювали її, таким же чином робили й черепицю, і потім уже зробили хату довжиною у 20 метрів. Так от до нього почали навідуватися голова сільради з активістами і щоб уникнути висилки на Соловки, він із родиною кинув усе майно і хату і в чому були втекли в Макіївку. Макаренко Макар Леонтійович жив в Новоолексіївці, багатодітна родина його, працюючи з ранку до ночі, здобула собі достаток. Одного дня до них прийшли представники влади з комсомолками у червоних хустках і почали грабувати: одні полізли у комору, інші на горище, дехто у погріб. Повиносили з хати меблі: комод, дивани, ліжка, шафи, стіл, дзеркала. В результаті обібрана до нитки родина втекла у Красногорівку, де вже були наші тавричани з Пустинки.

Афонін Кузьма Никифорович прибув у Пустинку з Воронезької губернії наприкінці XIX ст., поневірявся спочатку в наймах, теслював у пані Розинг, доки та не примітила працюютого парубка, який начебто ніколи не кидав з рук пилку та рубанок. Непитушого, чесного молодика помітили й дівчата. Незабаром він одружився. Молодому подружжю пані Розинг подарувала

кілька десятин землі. Родина росла, більшовики добавили ріллі. У них наприкінці 20-х уже були дві пари коней, лошата, вози, а на ярмарок і до церкви справили собі тачанку, в якій могла поміститися вся сім'я. Та накинулися на сім'ю голодранці-активісти: Карнаух, Фурдіяка та Марин, сім раз описували майно, а потім все до цурочки забрали, так Кузьма з сімома дітьми опинився просто неба. Посадили його у Гришине в допр, по-нашому, у в'язницю. Все відібрали, а рубанок і пилку залишили, він із ними не розлучався, от він начальникам то ослінчик, то лавку, то табуретку зробить, аж поки хтось не підказав: «Тікай, Кузя, ніхто не буде гнатися». Він утік до Красногорівки, а туди саме пригнали пустинців і його родину. Там зліпили землянку і зажили. Перед війною повернулися додому тільки не в свою хату, а в совгоспівську, яку кожного року податківці обмірювали, та щороку на Перше Травня і Дні Жовтневої революції його знову на кілька днів саджали за ґрати, хоч слава про нього, як чудо-теслю ходила вже навколишніми селами й містами. Він оформлював фасади і двері в кінотеатрах і Будинках культури. Ніколи не зрікався Бога, уже сивий як лунь пішки ходив до церкви і по дорозі додому помер. Отак бідував лицар пилки і рубанку куркуль – Кузьма Афонін. А сина його – Семена, який не вступив до колгоспу, був господарем-одноосібником розстріляли перед наступом німців за вироком НКВС. (Із спогадів односельців та доньки – А.К.Ладичак).

Гладченко Варвара Антонівна. Її батьки під час Столипінської реформи вирушили до Казахстану, щоби створити омріяний хутір. Через 20 років комуністи пограбували, оголосили куркулями, посадили на гарбу, нібито вивезти на будівництво Турксибу, та викинули у степу. Довго йшли степом, поки не натрапили на село. Це була Барвинівка в Омській області, там жили українці, їм надала притулок родина Гаврющенко Федора Федосійовича. Більше не думали забагатіти, уродженці теплої, як мати, України, тяжко переносили суворий сибірський клімат, всі хворіли. Строк відбули, вирішили заробити грошей на потяг і сказали собі: «Поїдемо на Донбас, хоч під тином помремо, та у теплі» Так опинилися в Новоолексіївці. Під час війни як одиноку й бездітну Варвару відправили у Німеччину, стала оstarбайтером, після звільнення Червоною Армією, пішки із Європи прийшла додому, довіри до неї від влади не було, роботи не давали, весь час нагадували: «Не забувай, де ти була». З 1946 по 1950 стояла на обліку в

НКВС. В музеї с. Пепрівки зберігається довідка, що «Гладченко В.А. була примусово виселена у Німеччину, але з окупантами не співробітничала».

Алексеев Митрофан Михайлович – тавричанин, хлібороб загинув на Соловках, місце його заслання відвідала онука – Алексеева Т.І. На Соловки викинули весь рід цих трударів. Його син – Іван Митрофанович був понад 30 років директором Пустинської школи. Це була гуманна й талановита людина.

Малиші – велика родина селян-одноосібників.

Школові. Доля цих трударів, які прибули з Херсонської губернії найтрагічніша. Один корінний пустунець, дід Панько, розповідав, що в дитинстві у Школових, у яких був багатий сад і город з небувалими овочами, ранньої весни Панько, як і будь-який шибеник, крав щавель, а той його впіймав і вітшамагав. Пройшли роки, почалася революція, місцеві більшовики збирали компромат на багатих селян. А той (Панько)й розпятав про пригоду зі щавлем. Так ті Школового живцем укинули в яму, що була вирита біля Красної Могили в Новоолексіївці. І зараз подекують, що там загинули не одні Школові.

Марин Петро Миколайович 1891 р. н.– корінний мешканець Пустинки, зазнав репресій: розкуркулення і заслання в Північний край на сім років. Його брати, Корній та Архип, теж з родинами були викинуті з хат, пограбовані і потрапили на заслання. Любов Іванівна Морозовська, онука Архипа Марина, розповідала, що після повернення з Півночі, влада його не залишала поза увагою, одно робили обшуки та описували майно. Та попри нелюдському ставленню місцевих партійців та красних партизан, як вони себе величали, Петро Марин виховав своїх дітей справжніми синами вітчизни: син Павло Петрович воював на Малій Землі, а Микола Петрович служив зв'язківцем, кавалер ордена «Слави». Передрій Терентій Петрович разом з братами прибув на Григоріївку на початку минулого століття, коли проводилася аграрна реформа. Молоді селяни завзято господарювали, саджали каліброване насіння, читали агрономічну літературу, залишали землю під пар, для високого врожаю вводили сівозміну, розбили садки, розводили крупну рогату худобу та коней. Та все відібрала радянська влада, щоб не було багатих. Розкуркулили і Терешка, і Єлісея, і Михея. А відібрану у Терентія дебелу дерев'яну комору притягли аж у Пустинку.

Алексєєв Никифор Олександрович 1885р. н. 3 роки заслання .

Кальчук Данило Гордійович 1896 р. н. ,с. Петрівка, 3 роки заслання.

Марин Павло Миколайович 1904 р. н. , с. Пустинка, освіта вища, викладач географії красногорівської фабрично заводської школи.

Колісник Іван Трохимович 1886 р.н. х. Отрадный, Пустинської сільради, шість р. таборів і позбавлення прав на п'ять р.

Житко Єгор Петрович 1879 р.н. с. Пустинка , вісім років таборів.

Жітко Олексій Петрович 1911 р.н. червоноармієць , заарештований у 1944 р.

Корнієнко Федір Йосипович 1922 р.н. с. Григорівка Селидівського району, проживав у Кураховому, студент гірничного технікуму, заарешт. у травні 1948 р. , засудж. на шість р. дев'ять міс. ВТТ з конф. майна.

Авраменко Дмитро Панасович с. Воровське.

Кийко Євмен, розкуркулений, його донька – Кийко Мотря Євменівна, вийшла проти волі батька за бідного Петра Стрільника з Григорівки, закоханий Петро її викрав, вони таємно повінчалися. Її син , Олександр Петрович Стрільник, проживає у с. Ленинка (тепер – Григоріївка), своїй невістці, Стрільник Ніні Григорівні, бабуса Мотря розповідала, що служила у пані Розинг покоївкою, Софія Андріївна цю привітну і покірливу дівчину полюбила і навчила куховарити і пекти хліб, тому Мотря варила дуже смачний борщ. І ще пані навчила її прати тонку і коштовну білизну, у Розингів Мотря носила білий батистовий накрохмалений фартушок і в подальшому житті Мотрона Євменівна була дуже охайна, у неї були випрасувані сукні, а білі комірці просто сяяли. Про пані Мотря Євменівна завжди згадувала з повагою. Оці навіть дуже скупі факти з життя колишньої володарки села Отрадного дуже цінні, бо ми майже нічого не знаємо про поміщицю. А мати Мотрі Стрільник була Маслівною, тобто походила з Маслівського хутора, що побіля Лисівки. Доля цього населеного пункту теж цікава.

Ткаченко Пилип – першопоселенець Новоолексіївки, гарно господарював, поставив хату, родиною обробляли землю, купили меблі, держали корів і коней. А тут прийшов голова сільради з активістами розкуркулювати. Обурився Пилип, схопив вила і сказав, що як тронуть – заколе. Так його не заслали, а запроторили в копальню в Новоекономічне з вісьмома дітьми. Помер у 1937 р. , а родина оселилася в Ленінці. Його син,

Дмитро Пилипович, був людиною добродісною, у радянські часи він один на всю Петрівку ходив у церкву і на цвинтарі з жіночим хором співав псалми. Гусакова Марія Юхимівна, уродженка с. Жовте за те, що говорила правду, коли бригадири кривдили колгоспників, була заарештована, позбавлена прав і заслана в Північний край. Бережний Олексій, х. Отрадный.

Демченко Рисований Розстріляні.

Афонін Семен Кузьмич, 1911 р.н. , житель с. Пустинка, одноосібник, розстріляний 6. 11. 1941.

Карнаух Гаврило народився у Пустинці, заарештований і розстріляний в 1937 р. був приватним перевізником в с. Звереве.

Уваров Харитон Антонович 1905 р. н.. українець, освіта початкова, безпартійний, робітник шахти Селидівського р-ну, заарештований у 1937 р. засуджений трійкою НКВС 29.12.1937 до розстрілу з конфіскацією майна стор 552т 7.

Мета цієї праці – привернути увагу громадськості до питання репресій відносно селянства, яке своєю героїчною працею створювало продовольчу стабільність держави. Бо поки на селі був «куркуль», ми експортували хліб і продукти сільгоспвиробництва, не пили молока із порошку і не їли ковбаси із ГМО. Репресоване селянство заслуговує на пам'ять і шану. Якби інститут Національної Пам'яті підняв питання, щоби в селах хоча б поставили брилу з іменами розстріляних і потерпілих селян, щоби до них носили квіти, поминали їх. А то на честь учасників Великої Вітчизняної війни стоять гіганти – меморіали, а про зазнавших тортур трудівників села згадує лише телебачення та книга «Реабілітовані історією».

* * *

Стаття про реприсованих Пустинської сільради викликала інтерес односельців. Особливо нащадків реприсованих. Спогади про потерпілих надходять. Гірничий інженер Віктор Григорович Хацько (1953р.н.) розповів про трагічну долю своєї родини. Його бабуся, Федора Могиленець – донька розкуркуленого мешканця х.Отрада, Могиленця. А дід пана Віктора по батькові, Дмитро Хацько, жив на Григорівці, працював у колгоспі ім. Шевченка. Він (та і не він один) бачив, як голова колгоспу викопав у бригаді картоплю і продавав на базарі.

--- Що ж ти робиш, негіднику, - обурився він на голову колгоспу. Так той поскаржився у МКВС на Дмитра Хацька за наклеп. І його без суда і слідства

розстріляв дільничний на прізвище Райко. Навіть могилки немає. Родичі Хацьків навіть прізвище поміняли, щоб не цькували дітей у школі.

Жителька села Вишневе Марія Михайлівна Гайдоба, розповіла про дідуся її чоловіка, Костянтина Федоровича – Грицька Гайдобу. На відрубках під час Столипінської аграрної реформи, Григорій Гайдоба взяв в оренду землю на манівцях Юріївки, Селидівської волості і заснував хутір. Працювала вся родина і дідусь ще наймав робітників. Платив чесно і до нього залюбки йшли люди на сезонні роботи. Гайдоба сів зернові, культури мав велику пасіку, займався садівництвом. Повністю розраховувався з наймитами восени. Зазвичай він говорив:

--- Петро, ти добре працював, даю тобі повний робот, у тебе восьмеро дітей і на них даю надбавку.

---- Степан, ти вправно працював, у тебе п'ятеро даю надбавку і на дітей.

---- А ти, Іван, погано робив оте не зробив, того не доглянув, даю повний розет і більше до мене не приходь не прийму.

Він стежив за всіма. Коли його родину пограбували і викинули з хутора то ще довго ріс сад. А після війни ще на подвір'ї росли чотири горіха і дітлахи у Пустинську школу приносили повні пазухи волоських горіхів, яких наші діти ще й не куштували.

Використана література:

1. Морозов А.И. Дебальцево. Взгляд сквозь годы. Донецк 2013- С.255-257;
2. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України. Неупереджений погляд. Харків в-о Школа 2007- С.373-380;
3. Україна радянська. Події та катастрофи «комуністичного раю» 1917-1938 рр. під загальною ред. Ефіменка Г. Харків, в-о Глобус 2017-С.316-317;

УДК 621.311.6

Кордюков В.В. НІКО «СПАДЩИНА»

ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Невідомі сторінки з історії села Гришине

Кожна людина незалежно від того, в якій країні вона живе, пам'ятає і любить свою малу Батьківщину, місце, де вона з'явилася на світ, зростала, де живуть її близькі. Любов до цього місця в серці людини поселяється

назавжди. Поступово виростаючи, вона прив'язується до рідних місць, до друзів, до природи, до свого міста. Не має значення, чи є твоя Батьківщина маленьким селищем або великим містом, головне - що це все знайоме і близьке тобі з самого дитинства. Ми не обираємо Батьківщину, її треба приймати і любити такою, яка вона є. А з часом людина починає усвідомлювати свою приналежність до неї і відповідальність за неї.

Починаючи розповідь про історію Покровщини, як частину Запорозької спадщини, перш за все хотілось би зазначити, що історичних досліджень нашого краю - чи мало. У нашому краї дослідницькими працями стосовно козащини, заселення території займалися краєзнавці Покровського району: Микола Яцюк, Петро Гайворонський, Андрій Кондратьєв та ін.. Тому розповідь у першу чергу піде про історію села Гришине на землях якого у майбутньому буде збудована залізнична станція та пристанційне селище, яке потім зросте до міста обласного підпорядкування. Але в історії села є питання, які і сьогодні ще не мають чіткої відповіді: хто заснував село Гришине; до якої паланки належала територія майбутньої слободи; хто були перші поселенці; скільки землі було відведено для мешканців слободи; в яку церкву ходили молитися перші мешканці Гришиного, доки не мали своєї та багато ін. Тому у подальшій розповіді буде зроблена спроба проаналізувати версії та легенди, на підставі знайдених нових архівних даних.

Історія минулих часів Територія сучасного Покровського краю у часи існування Нової Запорозької Січі (1734-1775pp.) належала Самарській паланці* (хоча є і інші точки зору), тому мова буде йти про межі цієї території (слободи Гришине). Ще задовго до кочових народів та козаків, на Покровщині вирувало життя, про яке свідчать археологічні знахідки дослідника з міста Добропілля, краєзнавця, викладача історії Добропільської школи №7, Олександра Миколайовича Петренка, який у своїх публікаціях, щодо археологічних пам'яток писав так: « На сьогоднішній день пам'ятників кам'яної доби на території поблизу річки Гришинка знайдено не багато. Відомо чотири стоянки поблизу річки біля села Лиман. Палеолітичні стоянки біля села Лиман розташовані на пагорбах між балками або на пологих схилах таких водорозділів, знахідки з них презентовані нечисленними, невиразними, крем'яними відщепами. Знахідки на поверхні дозволяють говорити про їх пізні датування в рамках палеоліту ». Було також зазначено, що малу

кількість пам'яток сучасної доби на території поблизу річки Гришинка можна пояснити, насамперед, відсутністю на території покладів кремнію, який служив основним матеріалом для виготовлення знарядь праці в той час. Крім цього, незначна кількість палеолітичних пам'яток пов'язана з відсутністю на даній території ландшафтних укриттів (гrotів, печер, скельних виступів і високих мисів), які в умовах клімату того часу були необхідні людям. На заплавлених поселеннях поблизу річки Гришинка (біля села Лиман) переважно видом господарської діяльності було, швидше за все, придомове скотарство та землеробство. Про це побічно може свідчити підйомний матеріал з цих пам'яток. Це фрагменти кераміки, безліч кісток великої рогатої худоби, нечисленні крем'яні відщепи і знаряддя праці. У цій місцевості знаходиться велика кількість залишків курганів, більша частина яких вже розорана і втратила своє існування. На території самого села Гришине археологами знайдені сарматський меч і кам'яні скульптури кочівників IX—XIII ст., які знаходяться у Покровському історичному музеї.

Краєзнавець з міста Покровськ Петро Євгенович Гайворонський організував археологічну експедицію, якою біля сіл Новотроїцького та Нововасилівки були проведені архіологічні дослідження поселень бронзової доби (XIV-XIII століття до Різдва Хрестового). Дослідникам посміхнулася удача, вони на ораному полі знайшли писаницю, яка являла собою зображення зоряного неба, виконаного у стилізованій формі. На малюнку сузір'я, зображене у вигляді людей і тварин, яке, без сумніву, можна вважати астрономічною кам'яною мапою.

Цікаві дослідження провів історик з міста Мирнограда Андрій Вікторович Кондратьєв, який дослідив стародавні поселення на берегах річки Казенний Торець, біля села Новоекономічне. Також археологічні дослідження проводилися на Бахмутсько – Катеринославському тракті, на території, де колись розташовувалася станція Марченська.

Треба зазначити, що з давніх часів у наших краях мешкали кочові народи, які у кривавих війнах усували один одного і залишили після себе нагадування у вигляді курганів, половецьких баб, у назвах річок та ін. Останніми господарями цих територій були татари, які постійно кочували не залишаючи після себе будь яких населених пунктів а тільки назви річок Гайчул, Сухі, Мокрі Яли та ін. Але, минув час і з XVI ст. цю територію (Дикого Поля) стали розвідувати і поступово обживати не

тільки запорозькі козаки, а також посполиті, утикачі від кріпацтва, люди, які шукали кращої долі. Почали виникати невеликі поселення, котрі засновувалися в умовах постійної суперечки між татарами. Володарями Дикого Поля у ті часи бажали бути усі (татари, росіяни, поляки), тому межі цієї території часто змінювалися, в залежності від політичних та військових обставин. Земля тут була родюча (тучний чорнозем), багато водилося звіра та птиці, у річках було безліч риби, але жити у степу було дуже ризиковано та досить небезпечно. У ті часи прибутковим заробітком у татар була торгівля людьми, тому вони постійно нищпорили по степу невеликими загонами, щоб захопити « ясир* ». [1;2]

Географічні дані Якщо розглядати Покровщину в сучасних її межах, слід зазначити, що вона не розташовувалася на шляхах великих історичних подій. Географічно ця територія була рівнинного вигляду, яку пронизали безліч балок, ярів, порослих очеретом, чагарником та низькорослими деревами. У північній частині села розташовувалися другий і третій яри, які простягалися у східному напрямку до Купрієвої могили. У другому яру брала свій початок річка Головачова, яка протікала у західному напрямку біля почтарської дачі і з'єднувалася з річкою Гришина біля села Щеглова. Річка Головачова слугувала кордоном між земельною ділянкою мешканців села Гришине та ділянкою поміщиці Абазихи. Балка Баєвий яр брала свій початок у східно-південній частині села, де з правого боку розташовувалася невелика лісова смуга. Баєва балка простягалася у західному напрямку до могили Дочки (приблизно початок с.Поліжаєвки), де і закінчувалася. Є легенда, що у цій місцевості жила заможна людина на прізвище Бай, який мав багато « рабів ». Ця місцева легенда є вигадкою і з топонімом « баєвий яр » нічого спільного немає. На території села з лівої сторони у південно-західному напрямку брали свій початок майже дев'ять невеликих балок. Через село проходило до двадцяти невеликих шляхів у різних напрямках і один губернський шлях (Бахмутсько-Катеринославський). Зустрічалися балки де росли дуб, клен, граб, верба, осика, береза, липа, берест, чорноклена акація, ліщина та лозник. У нашій місцевості водилося багато різного звіра: вовки, лисиці, зайці, барсуки, дикі кози, ховрахи, хом'яки, куниці, горностаї, рідко зустрічалися ведмеді. З диких птахів: орли, дрохви, журавлі, тетерева, куропатки, жайворонки, лебеді, перепела, лелеки, гуси, качки, водяні кури, шуліки, яструби, дятли, сови, зозулі та інші. [3;4]

Трав'янистий покрив земельної ділянки, якою володіли селяни, представлений безліччю видів трав: житняк гребінчастий, полин гіркий, люцерна жовта, молочай степовий, шандра рання, перстач піщаний, синяк звичайний, шавлія дібровна, кермек донецький, аїр болотний, типчак, тонконіг, мишій, пирій, спориш, кульбаба, череда, ромашка, звіробій, подорожник, тростник та ін.. Медоноси починають цвісти з ранньої весни, коли з'являються перші проліски. Слідом за ними зацвітає гусяча цибуля, а по берегах, ярах та балках зацвітають мати-й-мачуха, жабник, жовтець, ліщина. У квітні з'являються жовті і червоні квітки степових тюльпанів, верба-бредина, анемона, а до кінця місяця степ набуває червоно-бордовий вигляд - це зацвіли півонії. На початку травня цвітуть жовті півники, глуха кропова, робінія жовта, яблуні, горицвіт, чебрець. У червні – шипшина, крушина, герань, кипрей, конюшина, фіолетова шавлія. Головні медоноси для бджіл: липа синяк, шавлія лікарська, буркун білий.[5;6;7]

Нашу місцевість перетинало багато струмків та невеликих річок, більша частина яких в літній час пересихала. Гідрологічне дослідження нашого краю і в цілому Бахмутського та Павлоградського повітів ретельно дослідив професор О.В.Гуров, ще у 1893 році. Треба зазначити, що річки не тільки напували та годували мешканців на прилеглий території, а й слугували водними шляхами та кордонами. На Покровщині беруть свій початок майже десять річок різної категорії, але не всі вони були придатні до судноплавства (тільки окремі річки та їх ділянки) і відносилися до розряду річок малого рівня. Але три річки: Вовча, Казений Торець та Солона були більш придатними до плавання невеликими човнами у певний час року та на окремих ділянках. Тому на географічних мапах XVII - XVIII ст. малих річок, таких, як Солоненька, Сольоненька, Горденка (Городецька, Ковалиха), Сінна, Журавка - ми не зустрінемо. Річка Солона вперше з'являється на мапах 1749 (мапа Бібікова – Солонена), а потім на мапах 1787 та 1792 рр. часів Катеринославського намісництва, а Гришинка вже присутня на мапі Російської імперії 1799 року. Більш докладно вони зображені на ПГМ Катеринославської губернії 1830 року і далі позначені на мапах П.О.Тучкова - Ф.Ф. Шуберта та І.О.Стрельбицького (з 1846 - 1900 роки, які вдосконалювалися до 20-х років XX століття). На мапі 1842 року річка Гришина протікала по центральній балці села і мала вигляд струмка. Її русло робило хвилясті повороти між глиняними купинами порослими

очеретом. Вона ніколи не була широкою і глибокою, але у весняний період могла розширювати своє русло (за рахунок танення снігів та дощів) на 2-3 тижні. Довжина річки дорівнює 24,3 версти* (26 км.). Бере свій початок у північно-східній частині сучасного міста Покровська (з двох балок у районі селища Челюскінців) і впадає вона у річку Бик за селом Лиман (у ті давні часи його ще не було). Річка Гришина є лівою притокою річки Бик. Площа басейну річки понад 160 км². На мапі ПГМ 1830 року, протікаючи перед сільцем Євдокіян поле з правого боку, вона приймає струмок з Гришиного та Кантемірового яру, а вже за сільцем з лівого боку впадають струмки з яру Кривого та Солодкого. Сучасний вигляд русла річки має чотири штучних водойми, де розводять не місцеві види риб : амур, судак, товстолобик, карась, сазан. У самій річці на сьогодні риби взагалі немає. Ширина русла не перевищує 1,5-2 метри. Похил річки - 2,6 м/км. Гідронім Лиман пов'язано з тим, що у тій частині на річках Бик і Гришина було багато лиманів*. Вже наприкінці XIX та у другій половині XX століття з'являються місцеві назви плесів*: **Кацапський** – за легендою втопилася людина російського походження; **Миколин** – поблизу мешкав Микола Батицький, який насадив багато дерев акації (робінія) на березі річки; **Лукіна** – улюблене місце риболовлі місцевого довгожителя; **Цикаленкова** – мешкала заможна людина, яка збудувала вітряний млин; **На греблі** – улюблене місце купання мешканців села. Широка заплава в місці злиття двох річок використовувалася під пасовища. Завдяки незайманою місцевості, тут зберігся мальовничий ландшафт* степової України. На території села Гришине земля використовувалася під городи, а за межами села під ріллю та косовицю. [8;9;10]

Відсутність малих річок на мапах часів козаччини, можна пояснити тим, що вони не мали стратегічного значення у житті запорозьких козаків, а виконували лише побутову, питну та рибну функцію. Сучасний стан річок Покровського району та їх історію, вивчив і описав у своїй книзі « Путешествия по рекам родного края » краєзнавець В.В. Кордюков. У книзі річка Гришина описана досить докладно (історія, географічні показники, рослинний, тваринний світ, наявність населених пунктів, екологічна ситуація сучасного стану та ін.), тому зайвий раз повторювати вже відомі факти потреби немає. Не менше цікавий і рослинний світ Покровщини, який майже за 250 років зазнав значних змін. Природознавник та дослідник з

села Новоекономічного О.Бурковський, який провів досить ретельне дослідження рослинного світу, описав його сучасний стан та шляхи збереження. Запорозькі степи під час скасування Січі 1775 року перебували майже в первісній красі. Високі та буйні трави у ті часи, ще ховали в собі цілі гурти худоби, і тільки високі роги волів випиналися з-під трави на світ. В степах трава була надто висока під осінь од вітрів та дощів лягала цілим шаром на землю. Поміж тими високими травами мешкала велика сила дикого звіра й птиці, але це все було у сиву давнину.

Паланкова належність Територія сучасної Покровщини, як вже вище зазначалося, входила до складу земель Самарської паланки. Щоб підтвердити, чи спростувати це твердження треба звернутися до інших джерел, які, можливо, дадуть відповідь на це питання. Слід зазначити, що ніхто з істориків минулого точних меж Самарської паланки не приводить. Дмитро Яворницький у книзі « Історія запорозьких козаків. Побут запорозької громади. Том І» писав: « **Границі вольностей запорізьких козаків у різний час і від різних обставин постійно змінювалися. Звідси визначити з точністю межі землі низових козаків досить важко, а іноді, при відсутності яких би то не було на цей рахунок вказівок, і зовсім неможливо ...** ». Український історик, професор В. Голобуцький приводе такі дані:« **На лівому березі Дніпра знаходились Протовчанська, Орельська, Самарська й Калміуська паланки. Вони межували на півночі з Гетьманщиною й Слобожанщиною, на сході - з Областю Донського Війська, на півдні - з землями Кримського ханства** ». Більшість дослідників вважають, що південною межею слугувала річка Вовча, а північною - Самара. Ці умовні межі скоріше усього пов'язані з частою зміною самої території запорозьких земель, що приводило до змін кордонів самих паланок (залежно від політично-військових обставин). На острові Хортиця у музеї « Історії запорозького козацтва » є мапа, яка дає уяву про паланковий устрій.[11;12;13]

Фрагмент мапи паланок на Запорозьких землях

О.Скальковський у книзі «Історія Нової-Січі, або Останнього Коша Запорозького » наводить такі свідчення стосовно кордонів Самарської паланки:

2) Самарская паланка, лежащая за Днѣпромъ по обѣимъ сторонамъ р. Самары, была самою важною и богатою частью Запорожья. Въ ней было все его общественное хозяйство и лучшіе зимовники старшинъ и козаковъ. Она и въ древности считалась весьма плодородною, ибо Боп-

У Самарській паланці є перелік зимівників розташованих біля річок та урвищ:

1. На рѣкъ Самаръ.	4. Въ Сороковыхъ-бай-
ракахъ.
2. Въ Великомъ Лугѣ.	5. На рѣкъ Московкѣ
3. У Хортицы.	

(р. Мокрая Московка	23. На ур. Хрящевомъ.
впадаетъ въ Днѣпръ	24. На Лучинѣ.
противъ Хортицкаго ос-	25. На уст. Жуковой.
трова).	26. Близъ Биркута.
6. На р. Вовчей.	27. Въ Козловомъ островѣ,
7. На устьѣ р. Визивки.	близъ пороговъ.
8. На устьѣ р. Терновки.	28. На уст. р. Свидахи.
9. На устьѣ р. Тер-	29. На р. Кильчени.
новки.	30. На р. Великой Терновкѣ
10. Въ Богдановомъ.	31. На р. Орловщинѣ.
11. Въ Сухой-Чаплинкѣ.	32. На Омелютиномъ.
12. На р. Терси.	33. На р. Опалихѣ.
13. На р. Вороновой (впа-	34. Надъ р. Збурьевкою.
дающей въ Днѣпръ у	35. У Звонецкаго порога.
Вороновой Заборы).	36. Въ Яцевомъ-байрактѣ.
14. На р. Быкъ.	37. Въ ур. Касандѣ.
15. На р. Протовчи.	38. Въ Пристѣнкѣ.
16. На р. Кушугумѣ (ру-	39. У Лоханскаго порога.
кавъ прорѣзывающемъ	40. Надъ р. Обыткомъ.
о. Великій-Дугъ).	41. У Вольнаго порога.
17. На уст. Конской (гра-	42. Въ Гришиной (балкѣ).
ницѣ Таврической гу-	43. Въ Харевой (Царевой)
бернии).	Дубровѣ.
18. На Днѣпрѣ, въ Сердю-	44. Въ Кочерзи.
ковомъ).	45. На уст. р. Бобровки.
19. Въ Хашцевомъ.	46. Въ Песчаномъ-броду
20. У Лишней балки.	за мостомъ.

Наявність у цьому переліку річок Самара, Вовча та Бик, зайвий раз побічно підтверджує, що у цьому межріччі розташовувалася Самарська паланка. На користь цього ствердження є свідчення в Катеринославській науковій архівній комісії 1904 – 1915рр., щодо переліку зимівників по річках Самарської паланки, в яку входили річки Покровського району (р.Солона), а також наближені до нього річки: Самара, Бик та Вовча.

Т.Чухліб писав: « Универсал гетмана Б. Хмельницкого от 15 января 1655 г. подтверждал, что под его властью находилась вся территория от Изюмского перевоза вплоть до Дона: "...От самарских же земель *через степь до самой реки Дона*, где еще за гетмана казацкого Предслава Лянцкоронского казаки запорожские свои зимовники имели...». Не дає опису кордонів Самарської паланки і Архив Коша Нової Запорозької Січі, корпус документів 1734-1775 рр. том 5. Але, в цьому томі описане розташування зимівників по річках Самарі, Вовчій, Бику, що зайвий раз підтверджує належність цих річок до складу Самарської паланки. Тому,

підводячи підсумок вище наведених фактів, можна припустити, що межами Самарської паланки на півдні слугувала річка Вовча; на півночі Самара; на сході річка Казений Торець; на заході Дніпро. Тому Покровщина розташовувалася у південно-східній частині Самарської паланки.[14]

Засновники села Гришине Кожен населений пункт має свою певну особисту історію, де є місце спогадам та легендам, але не всі вони мають документальні підтвердження. Тому є потреба почати обговорення цієї теми з років заснування села Гришине, спробувати проаналізувати на основі архівних матеріалів, легенд, версій, щодо засновників села. Розібратися у роках його можливого заснування, бо це є ті «білі плями», які тривалий час залишалися мало дослідженими. В основі історії села Гришине лежать спогади місцевого дослідника Осипа Ілліча Фісая, який тривалий час збирав спогади, легенди та архівні матеріали стосовно історії села. Копія цього дослідження (історії села Гришине) знаходиться в історичному музеї міста Покровська. Для дослідників воно цікаве версіями прізвищ перших засновників села, заселенням слободи та інше. За версією О.Фісая першими поселенцями та засновниками села Гришине були козак Гриша, який мешкав тут невеликий час і виїхав, а потім через 10 років на цьому місці оселився біглий каторжник Гришка Зверев з товаришем, на честь якого і було нібито назване село та невелика річка, протікаюча через нього. Ця версія походить від священників місцевої церкви, які вели історію села (літопис). Документальних підтверджень існування такого «літопису», на жаль, не збереглося. Розглядаючи ці версії з документальної точки зору, треба зазначити, що архівні дані стосовно розташування зимівників та їх мешканців ми можемо знайти тільки за часів Нової Січі. Відповідно до опису за 1756 рік (Архів Нової Запорозької Січі) в урочищі Гришине було чотири зимівника, де проживали козаки Кущевського куріня (Левко Білокінь Іван Семченко, Іван Швець, Василь Шульга). Але ці дані на жаль не прив'язані до конкретної місцевості і тому там ми не знайдемо засновників села Гришине на прізвисько - Гриша. На ландкарті 1750 року, де позначені зимівники – річки Гришинки взагалі немає.

Фрагмент мапи 1750 року

За даними Катеринославської вченної архівної комісії, зимівники на території Покровщини згадуються на річці Солоной (Самарська паланка) у кількості одного. У часи козаччини бігли люди селилися на запорозьких вольностях, але вони бралися на облік в зимівнику а потім і в паланці. Жити самостійно без дозволу на території запорозьких вольностей у часи Нової Січі було майже неможливо (листування Коша з кн. Розумовським) а їх за свідченнями у перші часи прибуло сюди - 30 чоловік. Тому, підводячи підсумок, слід зазначити, що версія з біглим каторжником Гришкою, та іншим козаком часів Б.Хмельницького – це красива легенда і не більше. У ті часи треба було проявити чималу відвагу та заслужити честь серед запорозького товариства, щоб воно дало згоду назвати слободу, річку, балку, могилу або інший об'єкт на честь хороброго воїна, а не на ім'я біглого каторжника. Можна припустити, що назву військова слобода отримала, маючи поблизу козацьку могилу, або якусь подію часів козаччини, яку хотіли зберегти запорозькі козаки у такий спосіб. І такі побічні свідчення є у ЦДІАК ф.229. Вперше їх оприлюднив історик А.Кондратьєв з м.Мирноград. Ця справа стосується меж Запорозьких володінь 1764 року, дані були зібрані військовим старшиною есаулом Андрієм Порохнею у вересні 1764 року, де він описує: « ...между Быком и Добревками могила разроблена. От тех же урочищ, на вершине Гришиной балки могила разроблена и тамо козак куреня Динского (Донского) Гриша, давними временами, Татарами пострелян, потому и балка называется

Гришиной. От тех же впрочем, просто суперником, из Запорожских дач балка прозывается Тор-Казенный, до хутора Ваула коей також Данского куреня козаком числелся... ».[22] Хутір козака Ваула, це приблизно територія сучасного міста Мирнограда, тому і могила розташовувалася, мабуть десь на невеликій відстані від майбутнього села Гришине. Можна припустити, що там знаходилася спостережна башта де запорозький козак Гриша слідкував за пересуванням татар у степу. Згадуються наші місця у подорожніх нотатках ректора Катеринославської духовної семінарії Якова Вечеркова 20 серпня 1823 року, який описував так:

Между Славянкою, Гришиною и Бахмутомъ по степамъ много насыпей, похожихъ на могилы. Все поле подобно великому кладбищу. Мнѣнія о сихъ кладбищныхъ могилахъ различны. Думаютъ, что это дѣйствительно могилы, въ которыхъ древніе народы похороняли своихъ покойниковъ, а особенно воиновъ. Сіе мнѣніе основывается на томъ, что въ нѣкоторыхъ, разрытыхъ не глубоко могилахъ, находятъ камни, грубо обтесанные. Другіе полагаютъ, что сіи могилы суть, вырытая изъ норъ земля бабиками или сурками.

Могил навкруги села Гришине було багато і мали вони різні назви. Могили біля села Сергіївки-Чорна, Чуріна; біля села Олексійовки – Арбузова, Бузиновата; біля Слов'янки – могила Гончара; біля села Гришине на шляху – могила Купрійова, на півдні від села могила – Козак, на західній частині дві могили Соболеві, на півночі – могила Дочки; біля села Нове-економічне в яру Сінному - могила Солонцевата, Степова, Караковська; на шляху з села Весела Долина – могила Чаплінська, біля Яру Брудного (Грязного) – могила Геєвка, могила Лазорева – біля шляху з села Гришине на село Нове-економічне; на шляху до села Зелене – могила Ремонтірська, біля села Гродівка могили були без назв; у балці Солоній – могили Каракова та Баба; у селі Селидівка у балці Лозовій - могили Уткіни.

Взагалі, якщо підрахувати на мапі Стрельбицького їх налічується до 50 одиниць (в межах сел Гришине, Сергіївка, Нове-економічне). Тому така кількість могил може давати зайвий привід для підтвердження версії з

загиблим козаком Гришою. Але, як показує час, не всі вони використовувалися у назвах населених пунктів, тому більшість з них була забута, а з часом зникла взагалі. Назва Гришине викликає і сьогодні у істориків та краєзнавців різне трактування. Існує кілька версій походження цієї назви. Можливо, в основі топоніма лежить ім'я Гриша або прізвисько Гриша (з наголосом на останній склад). Справа в тому, що козаки при зарахуванні в Військо Запорозьке отримували нове прізвисько. Найбільш поширені імена у козаків були Іван, Василь, Федір, Григорій, Грицько, Гриша, Петро, Степан, Микола та ін. Часто прізвиська запорізьким козакам давалося по зовнішнім прикметам, звичкам, місцем де він колись мешкав і безліч інших факторів та причин.

Треба зазначити, що у 2015 році вийшла книга, присвячена 140 – річчю міста Красноармійська, де я був співавтором проекту та відповідав за написання глави щодо історії села Гришине. Моя версія тоді стосовно засновника села схилялася до думки, що засновник козак Гриша, який жив у зимівнику і нібито держав тут пасіку і медом забезпечував Самарський Пустино - Миколаївський монастир (Д.Яворницький – Гришина пасіка). Але минув час і більш глибоке дослідження спростувало раніше озвучену версію. Сьогодні можна припустити, що скоріше за все, назва пов'язана з могилою загиблого козака Гриши (є посилання на архівну справу), де він ніс спостережну службу і був уродженцем з Дону. У часи Запоріжжя козаки приписувалися до тих куренів, де були побратими з однієї місцевості. Перші поселенці нових слобод у більшості своєї були бувалими запорожцями і, можливо, у такий спосіб хотіли зберегти пам'ять про загиблого товариша, який загинув захищаючи запорозькі вольності від бусурманів. Тому село і річка отримали назву Гришине (річка Гришинка, Гришина), хоча у ті часи російський уряд намагався усіляко знищити саму згадку про славні часи Запоріжжя.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайворонський П.Є. Історія міського статусу міста Красноармійська / Донецьк: «Каштан», 2013. – С.13-14;
2. Кондратьев А.В. Димитров: историко – краеведческие очерки / Донецк ООО «Издательско – полиграфическое предприятие «ПРОМІНЬ» 2011 – С.104-106

3. Екатеринославская губерния. Руководство для начальных училищ означенной губернии. Составил народный учитель Ив. Ив. Хмиров / Александровск Печатано в Типографии Б.Я.Штерн? 1894 – С.5-21
4. РДІА ф.380 оп.7, спр.123, листи 61;62;64;69;
5. Кордюков В.В. Путешествия по рекам родного края / Историко-краеведческие очерки / Краматорск 2016 – С.96 – 118
6. Милер Д.П. Заселение Новороссийского края и Потемкин / 2-ое издание Паровая Типо-Литография М.Зильберберг и С-вья 1901 – С. 10-40
7. Памятная Книжка и Адрес-Календарь Екатеринославской Губернии на 1889 год. / Составил Н.С. Быстрицкий / Екатеринослав. Печатано в типография Губернского Правления 1889. – С.2-92;104- 117;122-139
8. Гидрогеологическое исследование (изучение подземных и родниковых вод) Павлоградского и Бахмутского уездов Екатеринославской губернии в виду обводнения и орошения края, с приложением главы о полезны ископаемых: отчет / Екатеринославское губернское земство; сост. А.В. Гуров. – Х.: Типография Зильберберга, 1893. – С. 22-30; 49;52-68; 400; 476-520
9. РДІА ф.380 оп.7, спр.123, листи 61;62;64;69;
10. Планы генерального межування (ПГМ) Екатеринославской губернии, Бахмутський повіт 1830 рік / л.31;32
11. Макидонов А.В. Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века / Запорожье «Просвіта» 2011 – С.4-7
12. Літопис Донбасу: Краєзнавчий збірник. Випуск II. Ювілейний / Яцюк М.М. Бондаренко Н.П. Запорозькі старожитності в Донбасі і їх заселення у другій половині XVIII століття / Видавництво «Донбас» Донецьк, 1994. – С.31-35
13. Журнал КИЕВКАЯ СТАРИНА ЕЖЕМЕСЯЧНИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ / №11, 1883 / Займанщина в левобережной Украине XVII и XVIII ст./ Типография ИМПЕРАТОРСКОГО Университета Св.Владимира Н.Т.Корчак-Новицкого, 1898
14. Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів. 1734-1775. Том 5./ Реєстр Війська Запорозького Низового 1756 року / Упорядники: Гісцова Л. 3., Демченко Л. Я., Кузик Т. Л., Муравцева Л. М. – Київ, 2008. – С. 1-29; 262-274

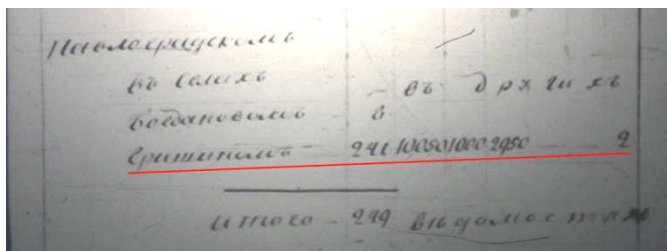
Кордюков В.В. НІКО«СПАДЩИНА»

РОКИ ЗАСНУВАННЯ ТА ПЕРШІ ПОСЕЛЕНЦІ СЕЛА ГРИШИНЕ

Роки заснування і перші поселенці села Колонізація запорозьких земель відбувалася дуже стрімко, завдяки зусиллям князя Потьомкіна. У той час видавалося багато наказів та розпоряджень, про це вже доповідалося

вище. 25 липня 1781 року вийшов наказ, який забор'язував водити в Новоросію економічних (державних) селян « добровільно і за власним бажанням ». Але ще раніше в серпні 1778 року почався переведення греків і вірмен в Азовську губернію з Кримського ханства. В. М. Кабузан у своїй книзі « Заселення Новоросії (Катеринославської та Херсонської губерній) у XVIII - першій половині XIX століття (1719-1858) » наводить цікаві та важливі дані, на які можна посилається, проводячи дослідження стосовно Покровського краю. Він вважав, що до початку заселення колишніх запорозьких земель на території майбутньої Катеринославської губернії (в межах 1806 р.) існувало всього 138 населених пунктів, з яких 86 - належали державним поселенцям (62,32%), а решта 52% - були у приватній власності. Наказ від 25 червня 1781 року надавав можливість переселяти державних та поміщицьких селян з внутрішніх губерній в Азовську і Новоросійську. Цим наказом передбачалося перевести в Новоросію до 24 000 економічних селян « добровільно і за їх власним бажанням », а також до 26 000 поміщицьких селян. Найбільш інтенсивно заселялися і засвоювалися північні частини колишнього Війська Запорозького - Павлоградський та Новомосковський повіти. Павлоградський повіт належав до числа найбільш заселених у 70-х — початку 80-х років XVIII ст., про це свідчать статистичні дані, що населення тут виросло на 4172 душі (30,06%). Повіти Бахмутської провінції (Бахмутський і Донецький) в період з 1776 по 1780 повільно заселялися, усього засновано було 3 селища (два державних і одне поміщицьке), а в Донецькому жодного. Але з часом чисельність селян зростає і вже до 1790 року, за окремими показниками наближаються до чисельності Павлоградського повіту. Наприклад, у процентному відношенні однодворців і військових поселенців було у Павлоградському повіті – **13,7%(од.) ; 6,5 %(в.)** ; в Бахмутському повіті – **12,5%(од.); 0% (в.)**. Ці дані можуть побічно слугувати прикладом, щодо можливої приналежності села Гришина до Павлоградського повіту у ті часи. Підтвердженням цього висновку є наказ N 352 від 1797 року Урядового Сенату (Канцелярія генерал-прокурора), за яким були складені губернаторами відомості, котрі потім надавалися до верховної влади. У відомості Павлоградського повіту є дані про кількість однодворців у Катеринославській губернії, та землі ораної і неораної, котра була відведена під слободу Гришине. Тоді у слободі мешкало 241 житель згідно 5-го ревизького перепису*, громада

села мала 10050 десятин зручної землі, з якої 1000 десятин була незручна.[1;2;3;4;5]

Фрагмент відомості однодворчих поселень за 1797 рік

Адміністративна реформа 1784 року змінила мапу Новоросії, тож ні один з повітів не відповідав в точності кордонам Новоросійської та Азовської губерній. Накази від 22 січня 1784 року визначили остаточну структуру Катеринославського намісництва. Вони наказували розділити Катеринославську губернію на 15 повітів: Катеринославський, Олександрійський, Аленкопільський, Бахмутський, Донецький, Єлисаветградський, Константиноградський, Кременчуцький, Маріупольський, Новомосковський, Ольвіопольський, Павлоградський, Полтавський, Слов'янський та Херсонський. З усіх цих повітів до складу Новоросії в межах після 1803 року увійшли Катеринославський, Олександрійський, Єлисаветградський, Маріупольський, Новомосковський, Ольвіопольський, Павлоградський, Херсонський, а також частина Алексопольського, Бахмутського та Донецького. Але, ця реформа була не довга, тривала вона до смерті Катерини II (6 листопада 1796 року), а вже 12 грудня 1796 року Павло I своїм наказом скасовує намісництва і замінює їх на губернії. Зазнають змін і кордони бувалих повітів. Тому цей період не оставив описів населених пунктів, які були вже створені, чи тільки засновувалися. Треба зазначити, що вже у 1797 році найбільш засвоєною і заселеною вважалася частина Бахмутської провінції, яка відійшла до Куп'янського та Ізюмського повітів Слобідсько-Української (Харківської) губернії, хоча поселень однодворців не було взагалі (переважали поміщицькі наділи). [6;7;]

II. Въ *Екатери́нской* провинціи:

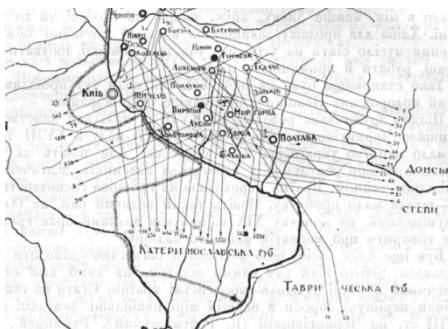
1). Донецкій	} Пикинерные полки,
2). Дзятровскій	
3). Однодворескія слободы и округи на линіи,	
4). Государственныя села, и	
5). Владыческія имѣнія.	

III. Въ *Полтавской* провинціи:

1). Бахмутскій	} Гусарскіе	} полки,
2). Самарскій		
3). Луганской Пикинерный		
4). Конный козацкій		
5). Государственныя и помѣщичьи села,		
6). Поселеніе и служители Солнаго вѣдомства.		

Фрагмент з книги О.Скальковського т.1

Потьомкін свого часу залучав для заселення краю народ з різних місць Російської імперії: Чернігівської, Курської, Брянської, Полтавської, Харківської та інших губерній. Були випадки, коли переселяли казенних селян сюди з дуже далеких губерній—Ярославської, Костромської, Володимирської. Н.Полонська-Василенко у своїх дослідженнях писала, що переселення з того чи іншого повіту залежало від його залюдненості. Наприклад, у Полтавській губернії припадало 33 душі на одну квадратну версту, тому і переселенців з цієї губернії було більше, ніж з інших. Особливо радо царський уряд приймав іноземців, яким давалися пільги на вигідних умовах.[4]

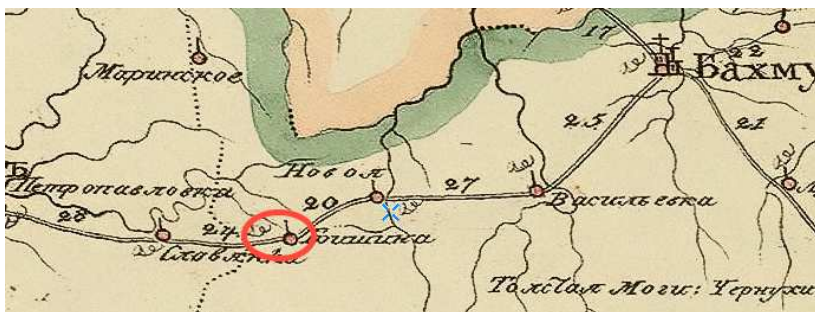
Мапа селянських втеч на Лівобережній Україні на прикінці XVIII століття [62]

Тому можна припустити, що село Гришине було приблизно засноване на початку 90-х років XVIII ст.. Цей висновок підтверджують дані, які наводяться в збірнику « Історії міст та сел Української РСР, Донецька область». Там сказано: « Приблизно між 1780 і 1790 роками на місці колишнього козацького зимівника виникла казенна слобода Гришине, заснована козаками і селянами-переселенцями з півночі України. Пізніше сюди було переселено кілька десятків польських родин. У 1799 році в ній налічувалося близько 100 дворів, проживало 250 душ чоловічої статі. Відповідно з існуючим положенням казенні селяни Гришина отримували в подворно-спадкове землекористування ділянки по 30 десятин ».[16] На користь цієї версії свідчать і дані за 1797 рік – кількість населення у слободі - 241 мешканець. Можливо слобода створювалася за невеликий проміжок часу (5-7 років). Вже у серпні 1803 року в селі Гришине мешкало 613 жителів. [42] Важливим аргументом є дослідження А.Бойко у книзі « Описи Степової України в останньої чверті XVIII – початку XIX століття », де в атласі Катеринославського намісництва за 1787 рік наводяться данні, щодо існуючих населених пунктів губернії у Бахмутському та Павлоградському повітах, які і до сьогодні зберегли свої назви:

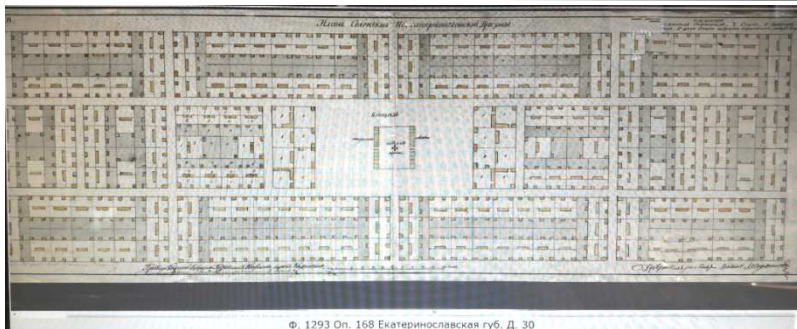
Д. Николавки секу. ма. Варавкина	85	64	7200	486
Д. Криворожской пра. Шидловской	83	69	6400	219
Д. Зубовки порут Кобы	3	2	1500	231
Казенной де. Подгородной	79	32	12000	1000
Д. Славянки воинских поселян	249	239	12000	500
Д. Ильяшевки полкового обозного Шостака	12	8	3000	324
П. Горки капит. Корицкого	—	—	1500	17
Д. Юрьевки полкового хорунжего Быковского	15	9	1500	69

Але назви слободи Гришине у ті роки ми не знайдемо, її просто ще не існувало. Якщо, звернутися до планів дач генерального та спеціального межування 1746-1917рр. ч.І Бахмутського повіту Катеринославської губернії, то перший обмір селищної землі відбувався у 1808 році (проводив землемір Павловський, де кількість ревільських душ взагалі відсутня).[40] Всі ці свідчення теж можуть давати (побічний) привід вважати слободу Гришине – новонаселеною. І останнім аргументом можна вважати працю Ф.Макар'євського (Матеріали для історико-статистичного опису

Катеринославської Єпархії: Церкви та приходи минулого XVIII століття), який згадує слободу Гришине у документах при будівництві храма у селі Нове-економічне « ... в казенной новонаселенной слободе Гришиной 250 душ...», хоча такі села, як Гродівку, Селидове, Нове-економічне та інші, він описує досить ретельно. Уперше згадку про слободу Гришине ми знаходимо на Генеральній мапі Російської Імперії за 1799 рік. [8;9]

Що стосується існування зимівника, то документальних підтверджень його знаходження на території села немає, та і археологічні розкопки не дали позитивних результатів (немає згадок дослідників). Можна припустити, що село у цьому місці скоріше усього виникло, завдяки проходженню поштового тракту. А якщо взяти до уваги вимоги Потьомкіна при збудові нових поселень (будувати військові слободи біля шляхів), то верогідність цієї версії має право на існування. Забудова майбутніх слобід* відбувалася згідно розробленому плану, який був затверджений ще у 1776 році. У ЦДІА зберігся такий план, де видно забудову базарної площі, церкви, розташування базарних лавок, вулиць, домівок та ін.. За таким принципом будувалися усі слободи в Катеринославській губернії. Вже при царюванні Олександра I знову змінюються кордони повітів, і у 1802 році слобода Гришине вже входила до складу Бахмутського повіту Катеринославської губернії.[10]

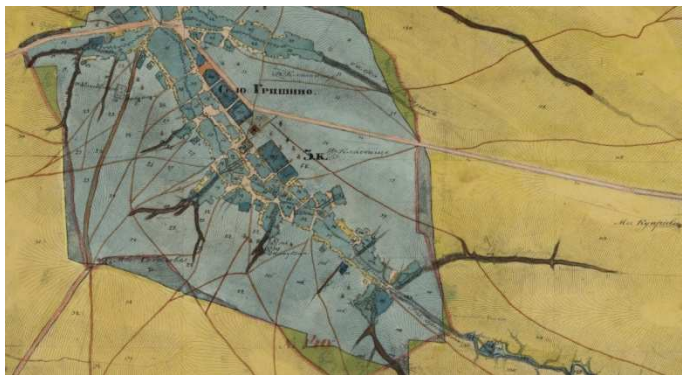

План розташування селищ Катеринославської губернії 1776 року

Після заснування слободи перші її мешканці звільнялися від сплати податків (якщо вони були військові), але з часом, коли вони залишали військову службу, то з них теж починали брати поземельний податок, як з усіх посполітих. Починаючи з 1818 року, вони сплачували щорічний оброк по 3 карб. з ревізської душі, який потім збільшився. Цікаві дані можна знайти РДІА, де наводяться дані казенного селища Гришине, Катеринославської губернії за 1818 рік: **« село Гришино, казенних поселян, однодворцев, козаков и воинских обывателей 928, дворов 254. Всего земли 13870 десятин, по 14 десятин на душу. Ветряных мельниц 21, кузня 1, розположено село на речке Гришина »**.^[42] Соціальний стан жителів слободи Гришине мав більше військового походження: **державні селяни** - особливий стан селянства в XVIII-XIX століття в Росії, які на відміну від поміщицьких селян вважалися вільними, хоча і були прикріпленими до землі; **однодворці** - особливий клас військових хліборобів, що жили на околицях Московської держави і зобов'язані були нести охорону прикордоння; **козаки і військові обивателі** - належали до числа державних селян. Це були нащадки людей, що служили в прикордонних слобідських або українських і ландмілітських полків, які набиралися з однодворців і малоросійських козаків. Ці дані знаходять побічне підтвердження і у подорожі ректора Катеринославської духовної семінарії Якова Вечеркова, який описував нашу місцевість так: **« між Гришине і село К на правому боці була земляна фортеця »**. Село К, мабуть малося на увазі – Каракове. Це знаходить підтвердження і на ландмапі 1750 року, де на оборонній лінії позначена фортеця приблизно в межах

майбутнього села Нове (не офіційна назва Каракове). Тому ймовірно, що гарнізон фортеці після її розформування був розселений у найближчі військові слободи, які тоді будувалися. Підводячи підсумок, слід зазначити, що село Гришине за 25 років (з 1797-1818 рр.) збільшило свої земельні володіння на 3820 десятин землі, це могло відбуватися при швидком заселенні слободи. Згідно з архівними даними у 1818 році жителі села мали 14 десятин на душу, а не по 60 та 30 десятин землі, як того передбачав спочатку царський наказ. Минав час, слобода розбудовувалася і почали з'являтися райони, назва яких тривала довгий час: **Щетинова** – приїздили торговці продавати щетину з Брянської губернії, а потім з часом і залишалися на постійне житло. **Байова** – поселився козак Баєв з товаришами. **Середяни** – мешкали у центрі села. **Галіщи** – невідомо. **Баси** – мешканці району співали басами. **Матяши** – невідомо. **Холошова** – невідомо. **Азова** – приїздили рибалки з Азова і торгували рибою. **Зуйовка** – район, де мешкало багато родин з прізвищем Зуйови. **Вершинова** – верхня вулиця розташовувалася на вершині (спогади місцевого краєзнавця Булавіної Н.І.). Слобода Гришина була завжди державною і тут ніколи не було кріпацтва.[11]

До уваги читача надається ексклюзивна мапа села Гришине 1842 року, яка дає уяву, щодо розташування вулиць, домівок, млинів, церкви, річки Гришина та ін..

Фрагмент мапи села Гришине 1842 року. Фото з архіву В.Кордюкова

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Дружинина Е.А. «Южная Украина в 1800-1822 годах» / Издательство Наука Москва 1970. – С.4; 70-101
2. Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719- 1858 гг.) Москва: Наука, 1976. – С. 49-77
3. Козацька спадщина. Альманах Інституту соціальних досліджень / випуск 4 / Дніпропетровськ «Пороги» 2008. – С.112-124; 167-172;
4. Скальковский А. А. Хронологическое обозрение Истории Новороссийского края часть I, 1731-1823 / Печатано в Городской Типографии Одесса 1836 – С.63-90; 111- 135; 147- 155; 167- 200; 260 – 286;
5. ЦДІА ф.1374 оп.1, спр.352
6. Адъюнкт Комарницкий Исторический очерк Общих гражданских учреждений Новороссийского края Речь / Типография Л.Витче Одесса 1849 – С.4-38;
7. Материалы для географии статистики России, собранные офицерами генерального штаба / Составил Генерального штаба полковник Павлович / Катеринославська губерния. Типография Департамента Генерального штаба / САНКТПЕТЕРБУРГ 1862. – С.13-19; 48-77;79-163;209-234; 243-256;
8. Макидонов А.В. Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века / Запорожье «Просвіта» 2011 – С.4-7;
9. Планы генерального межування (ПГМ) Екатеринославской губернии, Бахмутський повіт 1830 рік / л.31;32
10. ЦДІА ф.1293 оп.168, спр.№30
11. Списки Населенных мест Российской Империи, составленные и издаваемые Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. Вып. XIII./ Санктпетербург 1863. – С.49;

Носова Н.М.

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ НА
ПРИКЛАДІ ПОЕМИ ДЖ. Г.БАЙРОНА «МАЗЕПА»**

*Той, хто не любить свою країну,
нічого любити не може.
Джордж Гордон Байрон*

У статті пропонується для аналізу образ Мазепи з поеми Джорджа Гордона Байрона як приклад для формування національної свідомості молоді.

Ключові слова: Байрон, Мазепа, Україна

Постановка проблеми. Враховуючі нові суспільно-політичні реалії в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Тому одним із завдань зарубіжної літератури є виховання любові до української культури як органічної частки світової, прагнення до збереження рідної мови, національних традицій і цінностей. Національно-духовне життя молодого покоління повинно стати самосвідомим, і саме література допомагає виховувати справжніх українців, патріотів своєї держави. Українські школярі мають усвідомити, що вони є гідними нащадками незламного духу, свободи, національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні місце в цивілізованому світі.

На сучасному етапі становлення української державності побудова нового громадянського суспільства та його інтеграція в європейське і світове співтовариство є пріоритетними завданнями України. Ефективним засобом реалізації зазначеної мети є інтеграція українознавчого компоненту в роботу вчителя-філолога, і це є початковою потребою сьогодення.

Сучасна освіта потребує зростання ролі вчителя мови та літератури як посередника між культурами різних етносів, які населяють Україну, його активній участі у формуванні культури міжнаціонального спілкування та розвитку національної самосвідомості, у відродженні принципів патріотичного виховання.

Проблема формування національно свідомої особистості набула особливої актуальності на сучасному етапі, коли в нашій державі формуються демократичні цінності, коли ми переживаємо новий етап соціально-економічних відносин. Суспільству потрібна не тільки економічно освічена молодь, а й молодь з активною громадянською позицією. І саме література дає можливість сформувати загальнолюдські, демократичні цінності, прищепити їх молодому поколінню.

Дослідженню різноманітних українознавчих питань присвятили свої праці П.Кононенко, Л.Токар, Л. Маляренко, М. Стельмахович, Р.Скульський, О.Король, М. Сивачук, О. Семенов та інші. Але до цього часу проблема пошуку найоптимальніших і найефективніших виховних засобів залишається не розв'язаною.

Основна частина. Виховання громадянськості й патріотизму виявляється через любов до своєї країни, відданість їй, в усвідомленому бажанні та готовності стати на захист Вітчизни за прикладом своїх пращурів,

а також героїв художньої літератури. Наприклад, на уроках зарубіжної літератури при вивченні поеми Дж. Г. Байрона «Мазепа».

Організуючи на уроках навчальну діяльність, можна використовувати широкий потенціал сучасних форм, методів. В першу чергу, інтеграція предметів. Літературний образ і історична особистість мають певні відмінності. Це дев'ятикласники вже усвідомлюють. Але учні також розуміють, що між історичною і художньою постаттю є певні зв'язки. Для того, щоб було чітке бачення, на наш погляд логічно спиратися на історичні факти про Мазепу, зіставити історичний та літературний образ за допомогою кіл Вена:

Людина трагічної долі й складного характеру - таким увійшов гетьман Мазепа в історію та художню літературу. А Байрону вдалося створити емоційний, романтичний образ ніколи не баченої ним української землі, неординарного характеру героя. Англійський письменник одним із перших привернув увагу європейців до суперечливої особистості українського гетьмана. Залишаючись в рамках романтичної ідеалізації, Байрон мало цікавився історичним тлом, він створив новий тип ліричного героя, головними рисами якого стали бунтівний характер, прагнення до свободи, гідність, гордість, мужність та сила.

Емоційну складову уроку можна стимулювати за рахунок інтеграції художнього мистецтва та літератури. Наприклад, зіставити уривки з поеми «Мазепа» та картини Луї Буланже «Покарання Мазепи», або Ораса Верне «Мазепа, оточений табуном диких коней», і скласти порівняльну таблицю, в якій розкрити такі питання: «На які риси характеру акцентує увагу читача/глядача, а на які письменник? Який уривок з поеми ви би дібрали до

тієї чи іншої картини? До якого уривку з поеми Байрона ви би запропонували музику етюд Франца Листа?» тощо.

Ми знаємо, що любов до рідної природи – один із проявів любові до Батьківщини, і виховання його багато в чому залежить від вчителя, тому що саме він знайомить дітей з поетичним образом Батьківщини. І тому, вивчаючи поему англійського митця, продуктивним буде завдання у русі технології розвитку критичного мислення. Наприклад, асоціювання або гронування. Учні повинні знайти у поемі «Мазепа» уривки опису природи та вибрати центральні поняття з кожного уривку (всі поняття записуються на дошці), потім діти добирають асоціації до первинного поняття та встановлюють зв'язки, досліджують символічність образів природи. Такий вид роботи, при чому системної роботи, дозволяє перейти до складання власних творів на різні теми: «Мій улюблений куточок у рідному місті», «Моя Батьківщина», «Мій дім – моя фортеця» тощо.

Обов'язково потрібно враховувати складність і неоднозначність особистості Мазепи, різні оцінки як образу поеми, так і громадського діяча.

Великі можливості для цього дає використання проблемного методу, який має базуватися на основі взаємодії, діалогу. Учні пропонується зіставити діаметрально протилежні точки зору на образ Мазепи О. Пушкіна та Вольтера.

Вольтер у своїй «Історії Карла XII» у 1731р.: « Це був чоловік хоробрий, запобігливий, невтомний робітник, не дивлячись на свою старість ... він приніс королю надію підтримки своїм розумом... без його допомоги вся армія загинула б з голоду та бід.. при цих обставинах цар запропонував Мазепі повернутись до нього, але той залишився вірним своєму новому союзнику...».

Олександр Пушкін писав: «Байрон знав Мазепу тільки за Вольтерівською історією Карла XII. Він був вражений тільки картиною людини, яка прив'язана до дикого коня, який мчить по полях та степах...». В поемі «Полтава» Пушкін зобразив Мазепу як зрадника й негідника.

У руслі дискусії діти роблять висновок, що «вольтерівський» Мазепа хоробрий, розумний, енергійний, людина слова, тверезо мислить. Цей образ в інтерпретації Байрона «наближає» Мазепу до звичайного українського козака, автор називає його «козацьким князем», «козацьким сином». І дійсно, гетьман веде себе як типовий український козак: турбота про коня, догляд за зброєю. Зрештою, цю думку з акцентовано в описі зовнішності героя: «...похмурий і старий. І сам, як дуб той віковий...». До того ж, Байрон прагне відтворити натуру, риси психологічного портрета відомої історичної особи, тому повсякчас наголошує на життєстійкості, витривалості «козацького князя», його чуйності у ставленні до ближнього.

На цьому етапі взаємодія викладача й учнів допомагає формувати світогляд учнів, розвивати їх творчі здібності, учням надається можливість роботи узагальнення й висновки, презентувати власні думки, асоціації, інтерпретації.

Продуктивним методом рефлексії вважаю мозковий штурм, наприклад, відповідь на запитання: «Назвіть відомі вам заслуги гетьмана у розвитку держави і культури України? Які риси характеру Мазепи-політика вам відомі?», або запропонувати міні-диспут на тему «Чи вважаєте ви Мазепу видатною особистістю?».

Такий метод призводить до того, що учні з зацікавленістю опановують навички спілкування, які дозволять їм в майбутньому аргументовано відстоювати свою точку зору та вміти погоджуватися з переконливими доказами інших. Цей підхід стимулює активну діяльність учнів у процесі уроку, змушує їх робити свідомий вибір у визначенні своєї громадянської позиції.

Висновок. Таким чином, систематична робота в цьому напрямку дозволяє максимально підвищити ефективність навчально-виховного процесу, дає можливість до виваженого, самостійно сформованого ставлення до історичної постаті/художнього образу.

Список використаних джерел

1. Андреев В. Л. Педагогіка творчого саморозвитку: інноваційний курс. Книга 2. - К.: Вид-во Казанського університету, 1998. - 318с.
2. Байбородова Л.В., В. В. Белкіна. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. - Ярославль: вид-во ЯГПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. - 108 с.
3. Беспалько В.П. Складові педагогічної технології. М.: Педагогіка, 1989.- С. 12-14.
4. Богданова О.Ю. та інші. Методика викладання літератури: Підручник для студентів пед. вузів / О. Ю. Богданова, С. А. Леонов, В. Ф. Чортів; Під ред. О. Ю. Богданової М., Академія. 2002. - 397, [3] с.
5. <http://doshkolenok.kiev.ua/skazki-legendy/459-virshi-pro-ukrainu.html>
6. <http://dovidka.biz.ua/ivan-mazepa-tsikavi-fakti/>
7. <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printout.php?id=28&bookid=4>
8. <http://ndiu.org.ua/images/book/ukrainoznavstvo.pdf>

УДК 94(477)18

Яцюк М. М. (П ДВНЗ ДонНТУ)

ЗАДУНАЙСЬКІ ЗАПОРОЖЦІ В АЗОВСЬКОМУ ВІЙСЬКУ

Зруйнування царськими військами Запорозької Січі в 1775 р. ще не стало кінцем запорозького козацтва. Близько 5 тисяч найнепокірніших

запорожців на човнах по Дніпру і Чорному морю дісталися Дунаю, де з дозволу уряду Туреччини отримали право на поселення.

Запорожці-емігранти досить тривалий час мандрували в пошуках місця для господарювання. Впродовж 1775-1777 рр. вони влаштовували тимчасові Січі по річках Тілігулу та Березані, на місцях сучасного села Вилкове (Липованське), на «Пересипі», що стало передмістям майбутньої Одеси. Багато запорожців розселилося біля Очакова. В 1778 р. тут нараховувалось 7 тис. козаків, і число їх зростало з кожним роком.[1] Ще деяка частина запорожців отаборилась між Галацом і Браїловим, де займалася скотарством. Інші невеликими групами мандрували по Молдові.

В 1777 р. загострилися відносини між Туреччиною і Росією через втручання останньої в справи Кримського ханства. У відповідь уряд Туреччини дав згоду на прийняття запорожців в турецьке підданство. В серпні 1778 р. в Очаків надійшов султанський фірман, за яким один із запорозьких козаків, якийся Ігнатій, був проголошений кошовим отаманом і надіслано йому бунчук «...с тем, чтобы он старался завести Сечь, для которой место назначено между Бендерами и Аккерманом, по левую сторону Днестра, и обещано ему от султана, если войска под своим началом будет иметь до 30 тысяч, то получит и другой бунчук и таким образом уподобится в своём звании двубунчужному паше...»[2] 30 серпня 1778 р. придворі очаківського паші запорожці склали присягу «с таким обязательством, чтобы служили турецкому двору так верно и неотменно, как во многие бывшие войны служили России...»[3] Однак й після переходу на турецькі землі в гирлі Дунаю запорожцям ще довго не вдавалося відновити традиційну Січ. Після укладання в 1779 р. додаткової Айналі-Новакської конвенції до Кучук-Кайнарджійського мирного договору Туреччина зобов'язувалась «оних запорожцев по сю сторону Дуная перевести, и поселить внутри турецких областей столь далеко, сколь возможно будет от Черного моря».[4] Деякий час Січ перебувала при Георгієвському гирлі Дунаю, потім, коли почалися сутички з некрасовцями, запорожці влаштувались у поселенні Старі Сеймени біля турецької фортеці Гирсово.[5] І лише в 1812-1823 рр., вигнавши некрасовців, вони заснували постійну Січ у Великих Дунаївцях, на найбільш зручних землях в гирлі Дунаю.

Таке хитке становище задунайців призвело до того, що в 1785 р. від них відокремились 8 тис. чол., які за домовленістю з урядом Австрії поселились в Банаті, на р. Тисі.[6] Вони прийняли австрійське підданство, але зберегли свої виборність і демократичний устрій. Платню одержували від австрійського уряду. На новому місці набули право вільного володіння землею, а кошовий отаман прирівнювався до полковника австрійської армії. Проте запорожці незабаром не витримали над собою контролю австрійських властей і знову повернулись в Добруджу.

З погляду на військово-політичний і суспільний устрій, Задунайська Січ ніби копіювала останню Запорозьку Січ — Підпільненську. Такі ж укріплення, церква Покрови Божої матері і 38 куренів, у яких мешкали нежонаті козаки. Сімейні запорожці та багаточисельні переселенці з України жили в шести поселеннях навкруги Великих Дунаївців. Задунайська Січ стала надією та притулком для всіх, хто не хотів миритися з порядками російського царизму в Україні. Відомо, що посланці задунайців таємно їздили в Україну і повертались назад на чолі великих загонів нових втікачів, Запорожці в Туреччині отримали внутрішню автономію, яка мала в основі «давні права та звичаї». Діяло традиційне козацьке самоврядування. Найвищим органом вважалась загальновійськова Рада, в якій брали участь всі козаки. На чолі Задунайської Січі стояв кошовий отаман, який наділявся урядом Туреччини тотожними правами з господарями Молдови та Валахії. Кошовий і курінні отамани, а також осавул і писар були виборними. Запорожці не сплачували податків, а навпаки — отримували від султана платню: по 300 левів на кожний курінь в рік і 6 тис. фунтів муки.

Про рівень національної свідомості задунайців яскраво свідчить їх становлення до рідної мови. Цікавий такий факт. У своїх зносинах з представниками турецького уряду кошовий отаман під загрозою смерті повинен був користуватися тільки українською мовою, навіть якщо він знав і турецьку. Для цього січове товариство наймало драгомана (перекладача), який постійно жив у Січі.

Задунайська Січ поступово стала впливовим суб'єктом міжнародного життя. З нею змушені були рахуватись не тільки в самій Туреччині, а й інших державах: Франції, Австрії, Росії. Особливо велике занепокоєння сила і авторитет задунайських запорожців викликали в Росії. Царський уряд не був зацікавлений в існуванні на своїх південно-західних рубежах непідконтрольної йому військово-політичної організації запорожців, а тому перед ним не раз вставало питання: як домогтися ліквідації Задунайської Січі? Для досягнення цієї мети використовувались найрізноманітніші засоби: дипломатичний тиск на Туреччину (демарш російського резидента Стахієва в 1779 р.), «запрошувальні листи», адресовані запорожцям, маніфести Катерини II у 1779 і 1780 рр., в яких задунайським запорожцям пропонувалось повернутися назад з гарантією повної амністії і т. ін. Створюючи бузьке, чорноморське, усть-дунайське козацькі війська, російський уряд, переслідуючи певні колонізаційні цілі, намагався стимулювати відцентрові тенденції в середовищі задунайських запорожців. Ці військові формування з колишніх запорозьких козаків вже не мали ніякого політичного значення, але збереження ними ряду привілеїв робило їх привабливими для частини запорожців. Деякі з задунайців піддавалися на цю агітацію й переходили на бік Росії. Проте більша їх частина розуміла

справжні наміри царизму. Як повідомляв один з російських агентів, «...в российскую ж границу на прежние жилища возвращаться они желания не имеют, а приняли зловредное намерение оставаться под турком...»[7]

Під час російсько-турецької війни 1806-1810 рр. головнокомандуючий російською армією генерал Міхельсон знову звернувся до задунайських запорожців з «запрошувальним листом» (Маніфест від 18 лютого 1807 р.), де задунайцям пропонував перейти на бік Росії «...под названием войска усть-дунайского Буджацкого, которого основание и устройство, по примеру войска бывшего Запорожского, возлагается на бывшего в войске черноморском войскового писаря Подлесецкого старшиною...»[8] В результаті близько 500 козаків перейшли на бік російських військ, і з них було сформовано усть-дунайське козацьке військо. Але коли влітку 1807 р. Міхельсон захворів і помер усть-дунайське військо було розформоване. Новий головнокомандувач князь Прозоровський був типовим представником поміщицької політики, взагалі ворожої до козаччини. Він негайно скасував маніфест Міхельсона. Та й у Петербурзі цей маніфест викликав незадоволення Олександра I, який в своєму рескрипті від 20 липня 1807 р. написав «...поручаю вам заведение на Дунае Сечи оставить и все, что доселе было по сему предмету сделано, отменить...»[9] Частина запорожців при допомозі генерала Ланжерона перейшла на Кубань, частина утекла назад за Дунай або оселилась в Бесарабії. Історія з усть-дунайським військом ще раз показала задунайським запорожцям справжнє ставлення російського уряду до козацького руху взагалі й марність їх надій на відновлення запорозького козацтва в межах Російської імперії.

До початку 20-х рр. XIX ст. економічне і політичне становище задунайських запорожців залишалось достатньо міцним і стабільним. Проте, починаючи з 1821 р., відцентровані тенденції в середовищі задунайських козаків різко посилюються.

З одного боку, цьому сприяла затяжна війна Туреччини з грецькими повстанцями, в якій задунайські запорожці були вимушені брати участь на боці турків. Військові дії, які відбувалися протягом семи років (1821-1827 рр.), не тільки в значній мірі підірвали сили запорожців, але й привели до відновлення еміграційного потоку з Січі на російський берег Дунаю, так як чимало запорожців не бажали брати участь у війні з релігійних мотивів. Війна також дуже погіршила економічне становище Задунайської Січі через те, що негативно відбилась на торгівельних зв'язках з грецькими купцями, які були основними посередниками в торгівлі задунайських запорожців з населенням інших країн. Крім того, не припинялися спроби уряду Росії взагалі покласти край існуванню Задунайської Січі.

В 1828 р. австрійський консул в Галаці передав в запорозький кош листа російського коменданта в Ізмаїлі генерала Тучкова. В ньому

повідомлялося про можливість найближчим часом війни з Туреччиною і містилась чергова пропозиція козакам переходу на бік Росії. Перед цим у Задунайській Січі різко посилювався вплив прихильників повернення до Росії, котрим вдалося в 1827 р. під час виборів нового кошового отамана домогтись обрання свого ставленика — Й. Гладкого. Новоросійський генерал-губернатор Воронцов ще за рік до того повідомляв начальнику штабу російської армії Дібічу про наявність в Бесарабії «таких людей, котрі мають вплив на турецьких запорожців і яких можна використати для повернення в Росію, якщо на це буде отримано згоду уряду»[10].

Однак значна частина задунайців виступила проти повернення в Росію, враховуючи втрату чорноморським і усть-дунайським козацтвом традиційних прав і свобод запорожців, які вдалося зберегти навіть на території Туреччини.

Тоді кошовий отаман Гладкий вступив у таємні переговори з представниками російського уряду — комендантом Ізмаїлу Тучковим і помічником новоросійського генерал-губернатора Красовським. Справжні наміри Гладкого знали нечисленні оточуючі його особу з числа курінних отаманів і козацької старшини.

На початку травня 1828 р. російська армія розпочала підготовку до переправи через Дунай. 9 травня Гладкий та його небагаточисельні прибічники (близько 500 чоловік) покинули запорозький кош в Дунаївцях і на 42 човнах здійснили морем перехід у розташування російських військ під Ізмаїлом. 12 травня генерал Тучков у своєму донесенні генерал-ад'ютанту Кісельову повідомив, що Запорозька Січ на Дунаї «цілком там знищилась» і що кошовий отаман, всі курінні отамани і осавули з військовими клейнодами, бунчуками та султанськими грамотами перейшли на бік Росії.[11] Таким чином, це було не просто повернення частини запорожців в межі Російської імперії (а такі випадки мали місце й до цього), а політичний акт, який дозволяв турецькому уряду розглядати його як зраду. У відповідь турецькі війська зруйнували Задунайську Січ, інтернували козаків, котрі там ще залишились, і піддали репресіям українське населення в Добруджі. Пізніше колишнім задунайцям було дозволено повернутися на свої землі в гирлі Дунаю, але тільки як звичайним поселенцям.

Цар Микола I та його оточення не приховували свого задоволення з приводу переходу Гладкого і його прибічників у Росію та ліквідації Задунайської Січі. 19 травня 1828 р. імператор відвідав запорожців, що знаходилися в карантині, і вручив Гладкому медаль зі своїм зображенням.

Незабаром Гладкий став полковником і був нагороджений Георгіївським хрестом, а також отримав дворянський титул.

Задунайські козаки на своїх човнах брали активну участь в переправі російської армії через Дунай, зігравши вирішальну роль у висадці десанту на

турецький берег. 3 червня 1828 р. Микола I реформував запорожців у Дунайський козацький полк і нагородив їх прапором з написом: «За хоробрість і старанність, надані при переході через Дунай 27 травня 1828 р.»[12] Полк було передано під командування генерала Красовського, і в складі російської армії він брав участь в облозі і взятті турецької фортеці Сілістрії.

Після закінчення війни постало питання про подальшу долю Дунайського козацького полку. Микола I дозволив колишньому кошовому отаману Гладкому обрати землі для поселення задунайців на півдні Росії. На військовій раді більшість козаків висловились за приєднання до чорноморського козацького війська, і в 1830 р. Гладкий здійснив поїздку на Кавказ, щоб вибрати місце майбутнього поселення. Однак його, очевидно, не влаштував надалі статус командира полку в складі чорноморського війська. І Гладкому вдалося добитися від Миколи I дозволу на створення самостійного козацького війська з виділенням йому земель між ріками Бердой і Кальміусом.

5 серпня 1831 р. Сенат видав указ, за яким дунайському козацькому полку відводилось 74 тисячі десятин в Олександрівському повіті Катеринославської губернії, на колишніх землях Кальміуської паланки Запорозької Січі. Задунайським запорожцям надавалось найменування Азовського козацького війська, а Й. М. Гладкий в чині генерал-майора призначався наказним отаманом[13].

Гладкому вдалося зібрати і вивести на нові землі тільки 2 тис. чоловік. Тому до складу війська через малочисельність були додані Петровський міщанський посад, Новоспаське поселення казенних селян і Стародубська станиця, заснована переселенцями з Чернігівської губернії. «Корінні» запорожці заснували дві станиці — Нікольську та Покровську. До кінця 40-х рр. XIX ст. у станицях Азовського козацького війська проживало 9260 чоловік, в тому числі:

	чол.	жін.
Станиця Петровська	778	708
Станиця Нікольська	1430	1339
Станиця Новоспасовська	1452	1451
Станиця Покровська	693	621
Станиця Стародубська	379	370

Головною галуззю господарської діяльності азовських козаків було хліборобство, в меншій мірі — тваринництво і рибальство. Рядовим козакам давалось по 15 дес. землі на душу, обер-офіцерам відводилось в наділ 200 дес., а штаб-офіцерам — 400 дес. землі[14]. Близькість азовського узбережжя й портових міст Бердянська та Маріуполя створювали сприятливі умови для збуту виробленої продукції та здачі військових земель в аренду на досить вигідних умовах.

В обов'язки війська входило спостереження за східним узбережжям Чорного моря за допомогою озброєної флотилії з баркасів для боротьби з турецькими контрабандистами, а також участь у бойових діях на Кавказі проти горців.

Військо перебувало у веденні новоросійського генерал-губернатора, а внутрішнє управління знаходилося у руках наказного отамана і військової канцелярії (в посаді Петровським).

Таким чином, після повернення в Росію задунайські запорожці втратили свою традиційну військово-політичну організацію, традиційні права і вольності, а утворене з них Азовське козацьке військо перетворилося в іррегулярну частину царської армії.

1. Иванов П. А. К истории Запорожских казаков после уничтожения Сечи // Записки императорского Одесского общества истории и древностей — Одесса, 1904. - Т. 25 — С. 34.

2. Там же. - С. 33.

3. Там же. - С. 33.

4. Там же. - С. 35-36.

5. Короленко П. П. Азовцы. - К., 1891. - С. 4.

6. Лопулеску. Русские колонии в Добрудже // Киевская старина, 1889. - Т. 24. - С. 123.

7. Степовий В. До історії Задунайської січі // Україна. - 1914. - Кн. 3. - С. 17.

8. Рябінін -Скляревський О. З життя Задунайської Січі // Україна. - 1929, травень-червень. - С. 20.

9. Рябінін -Скляревський О. Задунайська Січ в народних переказах і письменстві // Науковий збірник за рік 1928. - Т. XXVIII. - С. 135.

10. Епанчин Н. Очерк похода 1829 года в Европейской Турции: В 2-х ч. - Ч. I. - СПб., 1905. - С. 169.

11. Столетие Военного Министерства 1802-1902. Царствование императора Николая I. - Т. 4. - СПб., 1908. - С. 246.

12. А. П. К. Русские в Южной Бессарабии // Русский архив. - 1902. - № 5. - С. 155.

13. Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. - Одесса, 1886. - Ч. 3. - С. 235.

14. Гаденко А. П. Азовское казачье войско (1830-1865 г.) - Кашира, 1912. - С. 27.

УДК [94:2-773] (447.63/.65) “18“

Яцюк М. М. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

Шелудько Ю. Ю. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

«МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ІСТОРИКО-СТАТИСТИЧНОГО ОПИСУ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ ГРЕЦЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПРИАЗОВ'І

У 1880 році у місті Катеринославі вийшла друком фундаментальна праця катеринославського єпископа Феодосія Макарієвського “Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії. Церкви і приходи минулого XVIII століття” (російською мовою). Це дослідження є цінним джерелом для вивчення історії виникнення і становлення в кінці XVIII ст. на південному сході України грецьких релігійних громад. Феодосій Макарієвський був прискіпливим дослідником, який досить ретельно опрацював архівні справи архірейського дому, консисторський архів і архіви Самарського монастиря. Цінність праці єпископа Феодосія обумовлюється також тим, що після переміщення в 1798 р. єпархіальної кафедри з Полтави в Новомиргород, а в 1804 р. останньої в Катеринославі архів опинився в надзвичайно поганому стані. За висловом самого Феодосія “...бумаги эти, перемешанные и перебитые, были уже во многих руках и потерпели немалую убыль”, тому дослідник добре розумів, що “...печатанием, обнаружением старинных бумаг... мы сохраним эти бумаги от порчи и тления”. Цілком справедливо буде визначити, що Макарієвський добре впорався з поставленим завданням.

У своїй праці Феодосій пов'язує становлення грецьких православних громад на півдні України із заснуванням у 1774 р. Азовської губернії і переселенням в її межі із Криму більше 30 тис. греків. Коли у 1775 році була відкрита Катеринославська єпархія (в той час під назвою Словенської і Херсонської), то для керівництва нею з Москви був направлений ієромонах Євген Булгарис, грек за походженням, який, отримавши сан архієпископа здійснив велику організаторську роботу зі створення єпархіального управління.

Досліджуючи становлення грецьких православних громад, необхідно враховувати також те, що на той час катеринославської єпархії в адміністративному відношенні підлягала територія Ростовського повіту, на землях якого оселилось чимало грецьких поселенців. За висловом самого Феодосія Макарієвського, “...об этом из местных документов мы имеем довольно обстоятельные, верные исторические сведения”.

Так, в 1770 році грецькі купці, промисловці й майстрові розпочинають інтенсивне заселення Таганрогу. У 1773 році комендант Таганрозької фортеці дає дозвіл грецькій громаді на заснування в її передмісті окремого грецького

кварталу. Феодосій повідомляє, що спочатку для задоволення релігійних потреб грецьких поселенців до Таганрогу прибув константинопольський ієромонах Герасим Белуш, якому дозволили відправляти службу в міській Архангело-Михайлівській церкві. Згодом постало питання про будівництво окремої грецької церкви, заснування якої Феодосій пов'язує з відвіданням у 1778 р. міста архієпископом Словенським та Херсонським Євгеном, який порадив таганрозьким грекам збудувати свою власну церкву і відкрити окремий приход. Єпископ Феодосій повідомляє прізвища 11 грецьких купців, фундаторів церкви, які в грудні 1780 р. звернулись до архієпископа Словенського і Херсонського Никифора з проханням дати дозвіл на спорудження грецької церкви в Таганрозі, на честь святих рівноапостольних царів Костянтина та Єлени. Грецькі поселенці, за свідченням Феодосія, власними силами заготовили будівельні матеріали, зібрали понад 1000 крб. грошей на оздоблення храму, а на утримання церковнослужителів впровадили податок з купецьких вагівниць і винних мір. На сторінках “Матеріалів ...” знаходимо докладний опис будівництва Царе-Костянтинівської грецької церкви: 18 лютого 1781 р. видана благословительна грамота на будівництво церкви, 18 березня цього ж року грецький архієпископ Неофіт Зарнатський освятив місце під церкву, а вже 27 січня 1782 р. архієпископ Словенський і Херсонський Никифор отримав повідомлення, що церква “...постройками и производством работ совершенно окончена, церковными утварями и сосудами, иконами и книгами снабжена достаточно и всеми потребностями приготовлена к освящению”. 13 березня 1782 р. Архієпископ Неофіт Зарнатський освятив Царе-Костянтинівську церкву і відкрив у ній богослужіння. Феодосій повідомляє також прізвища п'яти перших настоятелів храму, які відправляли в ньому богослужіння в 1781-1784 рр.

В архівних справах, які вдалося розшукати і опрацювати єпископу Феодосію, він знайшов цілий ряд цікавих свідчень, що розповідають про активну участь у будівництві православних храмів російських офіцерів грецького походження.

Так, у 1789 році секунд-майор Дмитро Алферакі, походженням з лакедемонських греків, придбав біля Міуського лиману маєток, в який переселилось багато його земляків з Таганрогу. Поміщик доручив своєму управителю побудувати в новонаселеному маєтку Лакедемонівці церкву на честь свого ангела-великомученика Дмитра Мироточивого. Управляючий маєтком Базилевський в жовтні 1794 р. звернувся до правителя Катеринославського намісництва з проханням про дозвіл щодо будівництва храму. 19 жовтня 1794 р. Маріупольське духовне правління отримало дозвіл катеринославського митрополита Гавриїла на будівництво церкви, а 24 липня 1795 р. Алферакі повідомив митрополита про закінчення будівельних робіт. У

серпні цього ж року таганрозький протоієрей Андреев освятив новозбудовану церкву.

Фундатором церкви в слободі Маргаритовці (поблизу Єйського містечка) став також російський офіцер грецького походження прем'єр майор Маргарит Блазо, який, придбавши в тутешніх місцях маєток, дав йому своє ім'я. У червні 1796 р. він звернувся з проханням до катеринославського єпископа Гавриїла дозволити будівництво церкви в слободі Маргаритовці. Восени 1797 р. будівельні роботи були закінчені, а 27 червня 1798 р. протоієрей Костянтин Схоларіус освятив новозбудовану Благовіщенську церкву і відкрив в ній богослужіння.

У своєму дослідженні Феодосій Макарієвський наводить дуже важливі свідчення щодо переселення греків з Криму на Кальміус і заснування ними православних приходів в новостворених поселеннях. Становлення грецьких релігійних громад на Маріупольщині Феодосій цілком слушно пов'язує з діяльністю головного організатора переселення греків з Крима в 1778 р. грецького митрополита Ігнатія Гозадінова. Завдяки його наполегливості і організаторським здібностям розпочалося будівництво храмів грецькими переселенцями в Маріуполі і його окрузі.

Спочатку митрополит Ігнатій змушений був відправляти богослужіння в колишньому запорозькому Свято-Миколаївському храмі Маріуполя. У 1780 р. греки почали будівництво міської соборної Харлампієвської церкви, відкритої для богослужіння в квітні 1782 р. У цьому ж 1780 р. для карасубазарських греків митрополит Ігнатій заклав церкву Різдва Пресвятої Богородиці.

На сторінках “Матеріалів ...” знаходимо також цікаві свідчення про заснування в Маріуполі Успенської церкви греками, які вийшли з Бахчисарайського передмістя селища Маріамі. Саме тут, в Успенському храмі Бахчисарая знаходилась релігійна святиня греків, чудотворна ікона Одігтрії Божої Матері. Після переселення в Маріуполь митрополит Ігнатій у 1780 р. заклав дерев'яну Успенську церкву, в якій і була виставлена чудотворна ікона. У 1794 р. парафіяни розпочали будівництво нової цегляної Успенської церкви. Досить детально єпископ Феодосій описує закладку і будівництво митрополитом Ігнатієм у 1780 р. Феодоро-Стратилатівської церкви для мешканців Кефайського кварталу в Маріуполі.

Деякий час у користуванні грецької громади Маріуполя перебувала Марії-Магдалинівська церква, будівництво якої розпочав Азовський губернатор Чертков. У 1791 р. церква була передана для богослужіння грецьким переселенцям на їх прохання. За свідченням Феодосія навколо цієї церкви навіть виник конфлікт між україно-російською і грецькими громадами. Врешті-решт грецька громада у 1793 р. поступилася Марії-

Магдалинівською. Церквою на користь своїх російських і українських одновітців.

Наприкінці XVIII ст. Місто Маріуполь і Маріупольський повіт стають справжніми центрами релігійного життя грецьких переселенців. Як відомо, греки заснували на берегах річки Калімус 20 своїх поселень. Займаючись будівництвом храмів в місті Маріуполі, митрополит Ігнатій весь час всіляко заохочував мешканців грецьких поселень до будівництва церков у своїх селах. На сторінках дослідження єпископа Феодосія знаходимо всебічну інформацію про фундаторів, церковнослужителів, обставини будівництва і відкриття храмів у таких грецьких поселеннях як Старий Крим, Сартана, Чермалик, Ласпі, Велика Каракуба, Бешеве, Стила, Чердакли, Улакли, Великий Янісоль, Константинополь, Богатирь, Великий Керменчик, Малий Янісон, Мангуш, Урзуф, Ялта.

В інших грецьких поселеннях, за свідченням Феодосія Макаревського, приходські церкви були споруджені на початку XIX ст.

Література:

1. Феодосий Макариевский. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. - Вып. 2. - Екатеринослав, 1880.
2. Гедьо А. До питання про церковний устрій маріупольських греків (80 рр. XVIII-XX ст.) // Збірник наукових статей та матеріалів. - Київ, 2001.
3. Піддубний А. С., Яцюк М. М. Будівництво приходських церков у грецьких общинах Донбасу в кінці XVIII століття. - Тези II Міжнародної конференції Греція: історія та сучасність (Київ, 22-24 лютого 1995 р.)

ФІЛОСОФІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

УДК 37.014.6(477)+(100)

Дяченко Н.І. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ

Забезпечення якості освіти при формуванні Зони європейської освіти є однією з головних умов мотивації молоді, довіри і мобільності, привабливості освіти і, врешті решт, ефективної кадрової політики держави. Не зважаючи на приєднання до Болонського процесу, значний інтерес освітян до європейського досвіду та процес реформування освіти в Україні,

ми маємо проблеми стосовно якості освіти як в сфері теоретичного обґрунтування, так і практичного застосування вимог надання освітніх послуг.

Метою статті є порівняльний аналіз національного і зарубіжного досвіду щодо забезпечення якості освіти.

Проблема якості освіти, її критеріїв, методик забезпечення тощо завжди була в центрі уваги науковців, педагогів, керівників освітянської галузі. В роботах В.Д. Шинкарука, М.Ф. Степко, Я.Я.Болубаша, В.Г. Креміня, К. Левківського та інших ця проблема набуває неабиякої гостроти і обґрунтування. Але час не стоїть на місці. Прийнято новий Закон України «Про освіту», який був довгоочікуваним, але не врахував деякі нагальні потреби освіти щодо її якості.

Згідно ст.1 ЗУ «Про освіту» «якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартам освіти та (або договором про надання освітніх послуг» [1]. Якість освіти забезпечує система якості. Згідно міжнародного стандарту ISO 8402-86 «система якості – це сукупність організаційної структури, відповідальності, процедур, процесів та ресурсів, які забезпечують здійснення загального керівництва якістю». [2] Державна характеристика системи якості згідно ДСТУ 3230-95 викладена трохи інакше, а саме «система якості – це сукупність організаційної структури, методик, процесів та ресурсів, які необхідні для здійснення управління якістю». [3] Зважаючи на те, що відповідальність – це здатність суб'єкта діяльності розуміти свої обов'язки та спеціальні відносини, а також відповідальність результатів своїх дій цілям, що поставлені, та нормам, що прийняті в суспільстві; - вилучення цієї складової значною мірою змінює сутність визначення і ефективність застосування вимог самої системи.

Декларативність суспільних інститутів пострадянського простору є перешкодою до позитивних змін соціального життя суспільства. Для європейського світогляду освіта є суспільним обов'язком громадян і суспільною відповідальністю держави, а якість розглядається як наріжний камінь освіти. Згідно ст.32 ЗУ «Про освіту» стандарт освіти визначає: вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти; інші складники, передбачені спеціальними законами.

Невизначеність останнього положення, безперечно, нівелює деякою мірою все визначення, а повинно чітко надати орієнтири щодо стандарту освіти.

Загалом стандарти освіти розробляє Міністерство освіти і науки України, затверджує Кабінет Міністрів на 10 років. Таким чином, якість освіти гарантується державою. Власне державні органи та установи розробляють нормативно-правові, організаційні, науково-методичні і фінансові документи; формують вимоги до якості освіти; розробляють державну систему атестації та сертифікації кадрів та здійснюють формування структури і критерії ДЕК. Для виконання багатьох функцій створена нова структура - Національне агентство кваліфікацій (ст.. 38 ЗУ «Про освіту»). Саме на нього покладаються надії і при розробленні нормативно правових актів, і координація ефективності державної політики в сфері кваліфікацій, і забезпечення прогнозування потреб ринку праці у кваліфікаціях, і акредитацію кваліфікаційних центрів та багато ще різних функцій. Склад Національного агентства досить широкий та постійно діючий, що передбачає нові організаційні структури, які будуть зосереджені на паперовій роботі.

В прикінцевих положеннях (ст..19) мова йде про створення ще одного органа, що буде керувати якістю освіти в Україні – це Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Двадцять три особи, обрані за конкурсом «з дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва», з свого числа утворюють комітет з питань етики, Апеляційний комітет та інші комітети. Цей орган має можливість залучати до своєї роботи міжнародних експертів тощо. Але в чому суть «забезпечення якості освіти» - таку ж назву має агентство. У звичних вже функціях виявлення та контролю: комітет з питань етики розглядає питання академічного плагіату, а апеляційний комітет розглядає звернення і скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих рад. Безперечно, що це «забезпечить» високий рівень якості вищої світи навіть на перспективу. Мабуть тому при визначенні системи забезпечення якості освіти та її характеристики (ст..41 ЗУ «Про освіту») немає вказівок щодо результатів працевлаштування випускників, їх кар'єрного зростання та успішності в професії. На нашу думку, для обов'язкової згідно Конституції України середньої освіти критерії оцінки якості є система ЗНО. Але для всіх інших навчальних закладів – це успішна здатність виконувати конкретні завдання та обов'язки в межах певного виду діяльності. Так, Міжнародна Стандартна

Класифікація Занять (МСКЗ – 88) в сфері праці «кваліфікацію» визначає як рівень підготовки, ступінь придатності до якого-небудь виду праці. При цьому підкреслюється, що фахівці однієї професії можуть мати різну кваліфікацію. Маючи освітню кваліфікацію випускник вищого навчального закладу в Європі має право працевлаштуватися в певній предметній області. В Україні термін «кваліфікація» змістовно більш наповнений та диференційований. Більш того, кваліфікації можуть бути повними і частковими, освітнім і професійними. Згідно ст.34 ЗУ України «Про освіту» професійна кваліфікація це не право особи, а дозвіл виконувати певні роботи. Тому іноді виникають проблеми при працевлаштуванні випускників вишів: якщо в дипломі кваліфікація – «механік» ти вже не можеш претендувати на посаду «електромеханік» тощо.

Забезпечення якісної освіти пов'язані з багатьма реаліями нашого життя, адже економічні критерії освіти витісняють критерії вимогливості; а це, свою чергу, може позначитися на довгостроковій перспективі. Тільки через 10-15 років роботодавці «оцінили» випускників комерційних та приватних вишів, які в переважній більшості мали низький рівень знань, але високий рівень домагань.

На думку ідеолога «японського чуда» К.Ісікави «управління якістю починається з підготовки кадрів і закінчується підготовкою кадрів». Так, у Франції дипломовані викладачі мають статус державних службовців з відповідною заробітною платою, правами та обов'язками.

Студенти педагогічних вишів та їх статус в Україні і, наприклад, у Франції мають значні відмінності. Так, навчання у Вищій педагогічній школі Франції триває 4 роки, протягом яких студенти отримують зарплату і вважаються службовцями-стажистами. Під час навчання студенти проводять одне або декілька стажувань. Щороку випускникам цієї школи виділяється значна кількість дворічних посад інструкторів школи, що може розглядатися як первинна посада для подальшого зростання і фактор мотивації до навчання.

Зниження соціального престижу учительської та наукової праці призвело до видимих суспільних наслідків. Не випадково в новому Законі ст. 42 проголошує «академічну доброчесність» а саме: недопущення плагіату і самоплагіату, фальсифікації і списування, обману, хабарництва, необ'єктивного оцінювання. Але руйнувати легше, ніж відновлювати і

будувати. Тому і продовжує в школі вчитель збирати кошти, але тепер як «благодійні внески батьків», а виші шукають шляхи «самоокупності» в умовах проголошеної автономії. В сучасній Європі багато уваги приділяється ієрархії навчальних закладів та селекції елітної частини випускників шкіл. Вже в незалежній Україні школи нового типу, орієнтовані на вмотивованого та відповідального учня з високим потенціалом, до цього часу виборюють свої права та долають перешкоди. Хоча, власне, вони є тими школами-лабораторіями, до створення яких прагне школа XXI століття. В сучасному світі, який так стрімко змінюється, базовими навичками молоді стають не просто знання і не знання в першу чергу, а вміння концентрувати увагу на справі, що виконуєш; здатність швидко знаходити потрібну інформацію, гнучкість мислення, бажання творчості та комунікативні навички. Так, в умовах реформування освіти Швеція в 2010 році перевела освітню галузь на принципово новий рівень – ціннісне навчання, проголосивши його основою 3 принципи: довіру, взаєморозуміння і партнерство. Головна мета реформи: виявити таланти кожного учня, переконавши його в доступності інформації, позитивності навколишнього світу і (за умов активної життєвої позиції та праці) легкості досягнення мети. Але для цієї доктрини потрібні необхідні кадрові і економічні умови.

Вищевикладене обумовило наступні висновки:

1. Підтримка високої якості освіти повинна формуватися за рахунок вдосконалення процедур, механізмів і високого рівня відповідальності суб'єктів освітнього процесу.
2. Необхідно подолати розрив між стандартами середньої і вищої освіти та забезпечити дійсно безперервний процес освіти.
3. Усунути термінологічні нагромадження понять, які заважають в спілкуванні з європейським освітнім середовищем.
4. Адаптувати на державному рівні систему освіти до сфери праці, оскільки працевлаштування випускників розглядається як інтегрований результат якості освіти і професійної підготовки.

Література

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145 – УІІ (Текст для друку) // Голос України – від 27.09.2017. - № 178 – 179.
2. Международная стандартная классификация занятий (ISCO-88): Пер. с англ. – М.: Финстатинформ, 1998.-352с.

3. ДСТУ ISO 9000-1-95: Стандарт по управлению качеством и обеспечению качества. – К.: Госстандарт Украины, 1995. – 36с.

УДК 338

Ляшок Н.Ю., Ляшок О.Я. (П ДВНЗ ДонНТУ)

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АУДИТ КАК СОСТАВЛЯЮЩИЕ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Устойчивое экономическое развитие региона представляет собой тип развития, удовлетворяющий потребностям настоящего времени и не ставящий под угрозу возможность будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности. Такая концепция устойчивого развития затрагивает все аспекты функционирования общества: политико-правовой, экономический, экологический, социальный, международный, информативный и др. При этом экологическая составляющая требует дополнительного внимания и воздействия, поскольку связана с ухудшающимся критическим состоянием среды обитания самого человека. Особенно остро ставится вопрос об экологическом состоянии таких сложных социально-экономических систем как города и промышленные регионы [1].

Переход к устойчивому развитию должен обеспечить сбалансированное решение проблем социально-экономического развития с учетом экологического фактора. При этом необходимо последовательно решить следующие задачи: стабилизировать экологическую ситуацию за счет экологизации экономической деятельности в рамках структурных преобразований; создать правовую систему перехода к устойчивому развитию, включая строгий контроль за выполнением действующего экологического законодательства; разработать систему стимулирования хозяйственной деятельности и установить пределы ответственности за ее экологические результаты. Особенно актуально использование концепции устойчивого развития в период рыночных преобразований для развития отдельных регионов, где остро стоят проблемы охраны природных ресурсов и экосистем. Для их практического решения необходимо расширение средств экономического механизма природопользования.

Концепция устойчивого экологического развития территории базируется на принципах: оптимального соответствия общества и природной среды, естественного равновесия биосферы, экологической чистоты человеческой деятельности, комплексности и экологической обоснованности принимаемых решений, обеспечения приоритета общественных интересов над частными. Перечисленные выше принципы сводятся к тому, что развитие

экономики не должно сопровождаться опасным загрязнением и разрушением природной среды. Это аксиома концепции устойчивого развития территорий.

В современных условиях, когда в промышленный оборот в огромных количествах включаются природные ресурсы и, в первую очередь, минерально-сырьевые, недра, не являющиеся продуктом человеческого труда, должны рассматриваться как потенциальное богатство общества, обладающее ценностью и имеющие потребительную стоимость, и, конечно, должны быть оценены. Кроме этого, экономические меры по обеспечению охраны окружающей природной среды должны предусматривать установление лимитов на использование природных ресурсов, на выбросы вредных веществ в атмосферу, на сбросы загрязняющих веществ в природные водные источники, на размещение промышленных, бытовых и других отходов в окружающей среде, а также установление нормативов и размеров платы за специальное использование и загрязнение природных ресурсов, определение источников финансирования природоохранных мероприятий, предоставление хозяйствующим субъектам и гражданам налоговых, кредитных и других льгот, стимулирующих природоохранную деятельность.

В Покровском районе, как и в целом по Донецкой области наблюдается сложная экологическая ситуация. Высокая концентрация промышленного, сельскохозяйственного производства, транспортной инфраструктуры оказывает большую нагрузку на биосферу. Самыми острыми проблемами данной территории являются загрязнение воздушного и водного бассейна, а также накопление вредных отходов. Основными загрязнителями окружающей природной среды являются предприятия угольной промышленности и машиностроения. В структуре выбросов преобладают пыль, сернистый ангидрид, оксиды углерода и азота, легкие органические соединения, которые составляют более 90% выбросов от стационарных источников загрязнения.

Предприятия неохотно занимаются природоохранной деятельностью по трем причинам: во-первых, природоохранная деятельность в её современном исполнении не приносит прибыли; во-вторых, действует принцип удаленности событий (несовпадение во времени момента загрязнения или нанесения вреда природе с моментом «расплаты» за него), и, в-третьих, интересы предприятий-загрязнителей и предприятий-реципиентов (здравоохранение, коммунальное хозяйство и др.) не совпадают [2].

Практически все отчеты об объемах выбросов загрязняющих веществ предприятиями Покровского района свидетельствуют о том, что фактические значения сбросов в природную среду меньше установленных лимитов. Однако экологическую ситуацию в районе нельзя назвать благоприятной. Поэтому перед регионом и обществом в целом стоит задача разработать

такие механизмы, которые не только поставят надежный барьер перед предприятиями в их попытках скрывать ущерб, наносимый природе, но и заставят их активно заниматься природоохранной деятельностью.

Эффективным средством улучшения экологической ситуации является разработка адекватных систем экоменеджмента, который охватывает планирование, управление и контроль всех видов деятельности, связанных с охраной окружающей среды на производстве. Необходимость экологически безопасного управления производством была осознана в промышленно развитых странах в середине 70-х годов и зафиксирована в «Повестке на 21^й век», принятой на конференции «Окружающая среда и развитие» (Рио-де-Жанейро, 1992 г.)

Практикой экологического менеджмента доказана возможность для любого предприятия снизить отрицательное воздействие на окружающую среду на 20—40% на основе использования простых, понятных, доступных и малозатратных подходов и методов, связанных с наведением экологического порядка на производстве [2].

Важным является то, что с экологическим менеджментом связывается создание более благоприятных условий и дополнительных возможностей для инвестиций в отрасль. Инвестиционная привлекательность предприятий стала определяться не только стоимостью их основных средств, экономическими показателями их хозяйственной деятельности, но и в значительной мере их экологичностью. Предприятия, которые являются экологически более убедительными, которые проводят эффективную деятельность в области экологического менеджмента, получают очевидные экономические преимущества и дополнительные перспективы для своего развития [3].

Возникает необходимость независимой объективной квалифицированной оценки результатов не только хозяйственной, но и природоохранной деятельности предприятия, деятельности по обеспечению рационального природопользования, его собственной защиты от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера. Рядом нормативных правовых актов закреплены организационно-правовые и экономико-правовые механизмы, целью применения которых являются оценка соответствия деятельности хозяйствующего субъекта законодательству и оценка достоверности информации, отраженной в бухгалтерской отчетности, финансовых обязательствах, налоговых декларациях и т.д. Одним из таких механизмов является аудит.

Объектами экологического аудита являются хозяйственная и иная деятельность, связанная с воздействием на окружающую среду, природные ресурсы, а также результаты такой деятельности. При проведении аудита проверяется степень соответствия процесса, характера деятельности,

процедуры, продукции, системы управления определенным критериям – экологическим требованиям, количественным или качественным показателям, установленным нормативными правовыми актами Украины, нормативными документами специально уполномоченных государственных органов в области охраны окружающей природной среды [3].

Экологический аудит проводится в разных целях. Для предприятия он означает возможность контролировать экологические показатели, для экологов – средство давления на предприятия. В отличие от финансового, экологический аудит является внутренним делом самого предприятия. Он необходим для того, чтобы найти пути совершенствования экологической политики предприятия, добиться лучших эколого-экономических показателей его деятельности.

Предметами рассмотрения при проведении экологического аудита являются: виды деятельности, связанные с охраной окружающей среды и природопользованием; состояние окружающей среды на производственном или природном объекте; системы управления окружающей средой; соблюдение природоохранного законодательства и установленных экологических требований; использование ресурсов; процесс обращения с отходами; финансовые риски, связанные с ответственностью за нарушение допустимого воздействия.

Задачами экологического аудита являются: обоснование экологической стратегии и политики предприятия; определение приоритетов при планировании природоохранной деятельности, выявление дополнительных возможностей ее осуществления; проверка соблюдения субъектом хозяйствования природоохранительного законодательства; повышение эффективности регулирования воздействия субъекта хозяйствования на окружающую среду; снижение риска возникновения чрезвычайных ситуаций, связанных с загрязнением окружающей среды.

Перспективы украинского рынка услуг по экологическому аудиту зависят от нормативно-правовой базы, которая в настоящее время только начинает прорабатываться. Проект закона «Об экологическом аудите», Закон «Об экологической (природно-техногенной) безопасности», Закон «Об объектах повышенной опасности», дополнения и изменения в законы «Об экологической экспертизе», «Об охране окружающей природной среды» (в части экологического аудита) находятся на различных стадиях разработки и согласования. Обычно эоаудит проводят исходя из потребностей предприятия с учетом международных стандартов серии 14000 (ISO 14010, ISO 14012, ISO 14013), инструкций Мирового банка, схемы экологического управления и аудита Европейского Союза и практики проведения аудита в других странах.

Одним из важнейших параметров, который отслеживается при проведении экологического аудита, является выявление нарушений требований экологической безопасности. В данном контексте аудит представляется важным инструментом в комплексе мер по защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера при осуществлении опасных видов деятельности. Основными задачами экологического аудита как правового организационно-управленческого инструмента системы обеспечения экологической безопасности аудируемого объекта являются не только оценка соответствия деятельности предприятия требованиям и стандартам охраны окружающей природной среды, но и защиты от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного происхождения. Для Украины такие новые механизмы управления качеством окружающей среды являются очень своевременными и актуальными исходя из ситуации экономического кризиса и все более сокращающихся бюджетных ассигнований на природоохранные программы с одной стороны, и роста числа чрезвычайных ситуаций из-за эксплуатации изношенного оборудования и несоблюдения мер экологической безопасности, с другой стороны.

Внедрение в практику управления механизма экологического аудита позволит иметь действенную экологическую политику, уменьшить экологические риски, повысить устойчивость предприятия и его финансовое благополучие.

В заключении следует отметить, что по данным Всемирного банка, возможное повышение стоимости проектов, связанное с проведением оценки воздействия на среду и последующим учетом экологических ограничений, окупается в среднем за 5-7 лет. Включение экологических факторов в процедуру принятия решений еще на стадии проектирования обходится в 3-4 раза дешевле последующей установки дополнительного очистного оборудования, а затраты на ликвидацию последствий от использования неэкологической технологии и оборудования оказываются в 30-35 раз выше расходов, которые потребовались бы для разработки экологически чистой технологии и применения экологически совершенного оборудования.

Список литературы:

1. Гогу В.Н. Экономический механизм и модели экологически устойчивого развития городов // Автореф. дисс. канд. экон. наук. – Ростов-на-Дону. – 2009.
- 2.. Основы экологии и природопользования. Учебное пособие / Дикань В.Л., Дейнека А.Г., Позднякова Л.А., Михайлов И.Д., Каграманян А.А. – Харьков: ООО «Олант», 2002. – 384 с.
3. Чернышев В.И. Системные основы экологического менеджмента: Учеб. пособие / Под. Ред. Ю.П. Козлова. – М.: Изд-во РУДН, 2001. – 341 с.

Parkhomenko M.M, Candidate of Juridical Sciences, PhD (Law Science), Senior Teacher Industrial Institute PHEI DonNTU

Sukhobrus L.S. Candidate of Philological Sciences, Senior Teacher Industrial Institute PHEI DonNTU

LEGAL ANALYSIS OF ENACTMENT LEGISLATION ON THE STATUS OF INHABITED LOCALITIES WHERE ANTI-TERRORIST OPERATION TOOL PLACE

In April 2014 escalation of violence was observed in the region. Armed groups of activists captured administrative facilities and police departments in cities of Donbass region in particular Slavyansk, Artemivsk and Kramatorsk.

At the same time at the border with Ukraine there was formation of Russian military forces. [1, p.84-85]

According to the Constitution of Ukraine [2], Law of Ukraine “On the fight with terrorism” [3] Ukrainian authority made a decision to conduct anti-terrorist operation on the territory of Donetsk and Luhansk regions with attraction of available armed forces, national guard and security service.

Initial phase of anti-terrorist operation made apparent a list of problems. They demonstrate lack of effectiveness of state authorities and law enforcement agencies towards resistance of particular risks and shortcomings in organization of their cooperation and management within anti-terrorist operation zone [1, p.84-85]. That is why topicality of this research is timely.

Reviewed studies and publications. Although legal and administrative status of civilian-military administrations has not been researched as a theory and methodology study by scientists in Ukraine, there are proceedings of the scientists in particular Y.P. Vakulenko, A.M. Lysenko, V.M. Tarasov, S.A. Trofymov and others.

The purpose of the research is analysis of legislation that regulates the legal status of inhabited localities where anti-terrorist operation took place including mutual relations of civil and military administrations on the territory of populated localities, defining their positive and negative signs.

Legislation changes on legal regulation of the emergency situation concerning occupied territories have been lasting since 2014:

- 1) Decree of the President of Ukraine "On Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of April 13, 2014, "On Urgent Measures to Suppress Terrorist Threat and Preserve Ukraine's Territorial Integrity"[4];
- 2) Law of Ukraine on Temporary measures for the period of the Anti-terrorist operation of 02.09.2014. This Law specifies temporary measures to support business entities operating within the anti-terror operation area and persons, who reside within the anti-terror operation zone or have resettled there from during the said operation [5];

- 3) Cabinet of Ministers of Ukraine Order "A list of settlements on territory temporarily uncontrolled by government authorities and list of landmarks located at contact line" dated 07.11.2014 [6].
- 4) Cabinet of Ministers of Ukraine order "A list of settlements on territory where anti-terrorist operation took place and defining as lost validity according to some of orders of Cabinet of Ministers" dated 02.12.2015 [7]. According to the order Pokrovsk town is defined to the list of settlements within which anti-terrorist operation has been carried out.
- 5) The law of Ukraine "On the civil-military administrations" dated 3 February 2015 [8];
- 6) Decree of the President of Ukraine "On creation of military and civil administrations" № 123/2015 dated 05.03..2015 [9];
- 7) Decree of the president of Ukraine "On creation of military and civil administrations" № 469/2015 dated 07.08.2015 [10];
- 8) Decree of the president of Ukraine "On creation of military and civil administrations" № 472/2015 dated 13.08.2015 [11];
- 9) Decree of the President of Ukraine "On suspension of authority of some military and civil administrations" № 125/2016 dated 04.04.2016 [12].

According to the law of Ukraine "About temporary measures for conducting anti-terrorist operation" – the territory of conduction anti-terrorist – the territory of Ukraine in which the settlements determined in the list approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine where the anti-terrorist operation begun according to the Presidential decree of Ukraine "About the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of April 13, 2014 "About urgent measures for overcoming terrorist threat and preserving territorial integrity of Ukraine" of April 14, 2014 No. 405/2014 was performed are located [5].

According to the law mentioned above Cabinet of Ministers of Ukraine approved the list of settlements where the anti-terrorist operation is carried out [7].

There are 28 cities of regional significance including Krasnoarmeysk city, modern name –Pokrovsk out of Donetsk region in the list [7].

But the legislation hasn't given an opportunity to fix all the current problems.

Bodies of local self-government have not managed to implement their authorities imposed by the Constitution and laws of Ukraine for a long period of time; in particular it is a result of their factual dissociation from implementation of their authorities. It has had an extremely adverse impact on security and life support in certain areas of Donetsk and Luhansk regions. Implementation of new methods of governance was caused by the mentioned problems. New focus area for implementation of executive authority in Ukraine became amending Ukrainian legislation as to creation of military and civil administrations [13, p.161].

According to the article of law of Ukraine "On the civil-military administrations" [8] civil-military administrations are temporary official body in villages, cities, districts and regions that are included in the Anti Terrorist Center at the Security Service of Ukraine. They are assigned to enforce the Constitution and the laws of Ukraine, ensure safety and normalization of day-to-day existence of the population, law and order, preventing humanitarian disaster in the districts where anti-terrorist operation is carried out.

To implement the law of Ukraine "About military and civil administrations" the President of Ukraine issued two decrees "On creation of military and civil administrations" № 469/2015 dated 06.08.2015 [10] and № 472/2015 dated 13.08.2015 [11]. According to them the following military and civil administrations were set up: Pershotravneva district civil-military administration of Donetsk region; civil-military administration of Mar`inka city and Pobeda vottage in Mar`inka district Donetsk region; civil-military administration of Kominterove, Vodyanove and Zaichenko villages in Volnovasikiy district Donetsk region; civil-military administration of Artemivsk district in Donetsk region; civil-military administration of Volodarsk district in Donetsk region; civil-military administration of Konstyantynivka district in Donetsk region; civil-military administration of Tel`minivski district in Donetsk region; civil-military administration of Yasynuvatski district in Donetsk region.

According to the decree of The President of Ukraine "On suspension of authority of some military and civil administrations" № 125/2016 dated 04.04.2016 [12] part eleven of Article 3 of the law of Ukraine "On civil-military administrations" [8] functioning of Artemivska, Volnovahska, Volodarska, Kostyantynivska, Mar`inska and Pershotravneva civil-military district administrations in Donetsk region was terminated.

According to parts 13-28 of the Law of Ukraine "On local state administrations" dated 09.04.1999 [14] local state administrations:

- 1) Plan programs on social and economic development and apply for approval in appropriate council, ensure their implementation, report on appropriate council for their implementation;
- 2) ensure effective use of natural, working and financial resources;
- 3) determine and establish consumption standards of housing and communal services and exert control of their maintenance;
- 4) implement management of the objects which of state ownership and within its control, facilitate quality control system establishment, systems of ecological control and other control systems in accordance with national or international standards, pass decisions on establishment, reorganization and liquidation of enterprises, organizations which belong to its management sphere and

implement delegated functions on estate administration by the particular council;

- 5) develop and conduct examination of city planning documentation of settlements according to government regulations and standards;
- 6) Carry out state policy on science , education, health care, culture, physical education and sport, motherhood and childhood, family and youth;
- 7) Implement state policy on social protection and social security of socially unprotected citizens. This category includes pensioners, disabled people, orphan children, single incapacitated people, children deprived of parental care, persons belonging to single mothers, large families, and other citizens who need social support from the State because of low material security level.

According to part four of the law of Ukraine “On civil-military administrations” [8] civil-military administrations have following authorities on defined inhabited settlements:

- 1) Planning and adoption of social-economic and cultural programmes of particular administrative territorial units, target programmes and other local governance issues;
- 2) Formulation of local tax rates according to Tax Code of Ukraine, if there is no particular councils` decision on the issues;
- 3) Decision making on benefits and payment of local taxes and charges according to the legislation if there is no particular council`s decision on the issues;
- 4) Setting of procedure within taxes on living, municipal, transport and other services (except heat energy, public water supply or drainage, treating domestic waste, central heating services, public hot water supply services , drainage services (using internal system of the dwelling) which are set by the national committee, that implement state control;
- 5) Fixing the amount of proceeds for enterprises and organizations which belong to municipal property of particular territorial communities to contribute to local budget;
- 6) Facilitation of extension of house building, providing citizens who require dwelling with assistance housing; providing owners of flat (houses) with assistance in restoration in case of damage after terrorist attacks or diversions; arrangement of building, reconstruction and repairs of the public infrastructure, social-cultural buildings, dwelling houses, roads of local significance at their own expense or on cost sharing basis; implementation or delegation of client`s functions on building, reconstruction and repair of dwellings and other objects of production and social infrastructure of

municipal property to the general building organizations or contractors on a competitive basis;

- 7) Reservation of jobs for people bound to military service in organizations according to the legislation;
- 8) According to the legislation decision making on providing army units, organizations, educational facilities of armed forces of Ukraine with service rooms, dwelling space and communal-general services; implementation of control;
- 9) Accomplishment of measures for making appropriate conditions for functioning of check-points across the border of Ukraine;
- 10) Accomplishment of measures for citizens` security and defense culture;
- 11) establishment of institutions for providing cost-free primary legal assistance with funding from the local budget, appointment, renewal and dismissal of the their heads, attraction of physical and judicial persons of private law to provide primary legal assistance in accordance with the law;
- 12) According to the legislation arrival at decisions on holding elections to central and local government, elections for chairpersons of authorities for local administration within particular administrative and territorial unit [8].

Having analyzed above mentioned authorities of local state administrations and civil-military administrations the author specifies civil-military administrations have substantially large powers on their territories concerning social economic and cultural spheres.

References :

1. Donbas and Crimea: return at what price? : monograph / under the General Editorship of V.Horbulin, O.Vlasiuk, E.Libanova, O.Liashenko; translated into English by P. Burkovskiy, N. Haluhan, N. Koval, V. Kravchenko, T. Isakova. – Kyiv : NISS, 2016. – 178 pages.
2. Constitution of Ukraine: law of Ukraine №254k/96-VR dated 28.06.1996 // Official web portal of Verkhovna Rada of Ukraine.- 1996.-№ 30.-p.141.
3. On fight against terrorism: Law of Ukraine of 20.03.2003/ Verkhovna Rada of Ukraine//VVR.-2003.-№25.- p.180.
4. Decree of the President of Ukraine "On Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of April 13, 2014, "On Urgent Measures to Suppress Terrorist Threat and Preserve Ukraine's Territorial Integrity" № 405/2014dated 14.04.2014 [Electronic resource] / President of Ukraine // Legislation of Ukraine : Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/405/2014>
5. About temporary measures for conducting anti-terrorist operation: law of Ukraine №1669-VII of 02.09.2014/ Verkhovna Rada of Ukraine//VVR.-2014.- №44.- p.2040.

6. A list of settlements on territory where "A list of settlements on territory temporarily uncontrolled by government authorities and list of landmarks located at contact line: Cabinet of Ministers of Ukraine Order № 1085-p dated 07.11.2014 [Electronic resource] / Cabinet of Ministers of Ukraine // Legislation of Ukraine : Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085>
7. A list of settlements on territory where anti-terrorist operation took place and defining as lost validity according to some of orders of Cabinet of Ministers: Cabinet of Ministers of Ukraine order № 1275 of 02.12.2015[Electronic resource]/Cabinet of Ministers of Ukraine// legislation of Ukraine: - Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015->
8. Raimov R.I. The definition and features of civil-military administrations/ R.I. Raimov// International scientific magazine.- 2016.-№6.V.3 – P.161-166.
9. On military and civil administrations: Law of Ukraine № 141-VIII dated 03.02.2015 / Verkhovna Rada of Ukraine // VVR. – 2015. - №13. – P. 87.
10. On creation of military and civil administrations: Decree of the President of Ukraine № 469/2015 dated 07.08.2015 [Electronic resource]/ The President of Ukraine // Legislation of Ukraine: - Access mode: // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/469/2015>
11. On creation of military and civil administrations: Decree of the President of Ukraine № 472/2015 dated 13.08.2015 [Electronic resource] / The president of Ukraine // Legislation of Ukraine: - access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/472/2015>
12. On suspension of authority of some military and civil administrations: Decree of the President of Ukraine № 125/2016 dated 04.04.2016 [Electronic resource]/ he president of Ukraine// Legislation of Ukraine: Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/125/2016>
13. On creation of military and civil administrations: Decree of the President of Ukraine №123/2015 dated 05.03.2015 [Electronic resource] // the President of Ukraine// Legislation of Ukraine: - Access mode:// <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/123/2015>

УДК 621.311.6

Тюлькин А. В. (ДВНЗ ДонНТУ)

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ И БЕЗРАБОТИЦЫ НА ВЫСШИЕ ОБРАЗОВАНИЕ УКРАИНЫ

Определяя уровень влияния миграции и безработицы на высшее образование. На начальном этапе исследования, первостепенное значение получают такие

ключевые вопросы. Каково же влияние на высшее образование украинцев, таких перемен? И, что необходимо предпринимать в таких случаях?

Для дополнительной информации вспомним, что Украина в период с 2014-го по 2018-й год, движется в сторону активных реформ, ставя перед собой цель, устранить недостатки в нашем государстве, преобразовать устаревший менталитет и направить систему правления на новый, лучший ориентир.

И одной из первоочередных трансформаций является сфера образования. Реформаторы, прогнозируют в конечном результате, выгодные последствия. А каков же срок выполнения реформ? Не вдаваясь во все подробности, понятны очевидные факты, что приложив не просто множество сил и мыслительной деятельности, система будет продолжать меняться, во-первых, пока население не будет довольное ею, дабы все было в разумных мерах. И, во-вторых, пока статистика уровня образования не возрастет, поднимая при этом другие показатели социальных сфер. Поэтому, непременно важно исследовать состояние безработицы в Украине, ее причину и дальнейшие последствия, что бы разузнать служит ли она задержкой роста статистики и уровня удовлетворения граждан. А так же, есть необходимость указать количество украинцев, которые уезжают за границу с целью заработка и в поисках лучшего социального статуса. На вопросы: Как это связано с высшим образованием? И какова философия образования в таких условиях? Именно, эти вопросы в дальнейшем указывают на основную тематику этой работы, раскрывая ее актуальность и ценность.

Сфера образования по конституции Украины, как и многое другое входит в важнейшие, охраняемые гарантом услуги. Очевидно, что удовлетворение естественных и социальных потребностей населения страны в приоритете у государства. Поскольку, общество – это совокупность отдельных личностей. То в случае ущемления отдельных представителей культуры, будет идти речь о некачественном выполнении своих обязанностей перед будущим рабочим населением государства.

Проявления чего видно в череде нынешних и будущих написанных законах, а также в результатах статистики о населении Украины. Методологически воспользуемся социальной философией Джона Локка, ученого, экономиста, врача, педагога, философа, достаточно умного человека, что б сопоставить реальные факты и официальные источники через «призму» философии французского ученого. Разузнаем, есть ли очевидные недостатки современного украинского управленческого аппарата.

Основываясь на данных 2014 - 2018 годов, одной из причин нынешних действий в реформе стало сокращение количество студентов бюджетников и университетов не получивших должную аккредитацию, из-за того что

необходимые денежные выплаты не приносили пользу в виде роста качества знаний.

Но проблема состоит не в том, что кадров было много, которые были бесполезны, а в том, что у них не было возможности приносить прибыль в свое государство. Через причину нехватки рабочих мест, лишаясь возможности, становится взаимовыгодным. Выходит что не количество студентов и институтов, университетов, колледжей... причина низкого качества знаний, а само качество образования и безработица. К тому же нынешняя система, выпуская достаточное число высококвалифицированных специалистов, не готова к тому, что им, просто не удастся устроиться на работу, через очередь на одно рабочее место. Где также будут стоять выпускники прошлых годов, которые были в избытке, а также сокращенные преподаватели. И что теперь? Развитие «связей» или коррупция? Где в государстве с ней хотят бороться. Выходит, что принятые меры не столь актуальны! Необходимо открывать рабочие места и предоставить их людям.

Нечто подобное высказывалось в статье юридического лица, Марией Репко в 2016 году, (Центр экономической стратегии (CES)). В статье, предоставленной в VoxUkraine, говорится: «Проще говоря, люди с высшим образованием могут годами работать парикмахерами или операторами колл-центров, из-за завышенного рыночного предложения специалистов с высшим образованием получать низкие зарплаты на должностях специалистов».[9] Сегодня вопрос о зарплатах относительно решен, но вопрос трудоустройства остается актуальным! Это не учитывая население, которое работает на частных предприятиях, где государственного стандарта, практически нет.

В тоже время для решения данной проблемы, многие украинцы открывают понятие – миграции. Из наблюдений и специальных исследований, опираясь на данные МОМ представителей в Украине «В соответствии с данными исследования, проведенного в рамках проекта МОМ в 2014-2015 гг., за рубежом находятся для осуществления трудовой деятельности около 700 тыс. граждан Украины »[1.стр12]. Не учитывая тысячи мигрантов, которые едут с другими предлогами, к примеру, в ту же Польшу.

А, за другими официальными демографическими данными «На 1 января 2017 года численность имеющегося населения Украины (по оценке) представляла 42.584 лица, из них в городских поселениях проживало 29482,3 тыс. лиц (69,2 в сельской местности - 13102,2 тыс. лиц.) В 2016 году численность населения Украины уменьшилась в результате естественного и миграционного движений населения на 176,0 тыс. лиц, в том числе городского - на 102,7 тыс., сельского - на 73,3 тыс.». [7]

Изучив данные, выходит, что количество эмигрантов, каждый год, увеличиваясь в разы, оповещает о потере ценных кадров, об отсутствии возможности, удовлетворить государством социальные потребности

украинцев, об уменьшении демографии Украины и об отсутствии желания у рабочего слоя общества, остаются в родных краях и поднимают экономику. Здесь еще уместно обратить внимание на то, что подобная участь ждет будущих выходцев из своих учебных заведений. Не учитывая о том, что пенсионный срок растет и служит своеобразной мотивацией людям для переселения. Так же безработица и миграция за границу непосредственно влияет, как на психический настрой студентов и школьников, так и на родителей этих людей, влечет недоверие к своему государству. Подталкивая на мысль о той же эмиграции, если есть возможность. Ведь в решениях законодательной власти, нет глобальных позитивных перемен в этих отраслях.

В свете сказанного важно отметить, что миграция в данном случае не выход, а наоборот негативное последствие безработицы. И теоретическим анализом философско-литературных источников, в исследовательской работе выделяется перспективное направления решения этих проблем. Через эмпирический и рациональный опыт, в том числе через гуманитарные науки. Как указано в вышеизложенном вступлении, полученные сведения и выводы о судьбе высшего образования и тех, кто его дает и получает, пройдет сквозь философию Джона Локка. Для поиска оптимального выхода из-под влияния миграции и безработицы на высшее образование Украины.

Но прежде определим для формальности по словарю справочнику, кем являлся Джон Локк, дабы у читателя не было вопросов по этому поводу. Джон Локк: «английский философ и политик, родоначальник либерализма. Возражая против учения Т. Гоббса об абсолютном, неограниченном характере государственной власти, Локк доказывал, что основной обязанностью государства, возникшего на основе договора, является соблюдение «естественного права», защита личной свободы и частной собственности граждан. В работе «Два трактата о государственном правлении» (1690) Локк рассматривает широкий комплекс проблем государства и гражданского общества, политических свобод, законности, собственности и др.» [4]

Дополнительно французский мыслитель в жизни еще был педагогом. И выдвигал концепции с целью воспитания, научить человека быть нравственно воспитанным, с развитой волей и стойким характером. Что бы воспитать достойную личность, которая в дальнейшем будет членом общества.

А главной поучением для всех, есть мысль в «его учении о человеке как *tabula rasa* (чистой доске) и следовавшим из такого представления порочным кругом: плохая среда «пишет» на этой доске таким образом, что создает плохого человека; последний же, будучи таковым, не может изменить плохую среду». [2]. Выходит, что прежде чем изменять серьезные

структуры, такие как образование. Необходимо в первую очередь помочь людям, а не государству. Ведь тут цикл, человек-государство и государство-человек. И, оба варианта стремятся создать жизнь для людей на высоком уровне. Но важность людей превышает важность государства. Ведь люди им правят. И, если люди лучше не делают, значит, они на себе не ощущают проблемы государства, значит социальный статус не одинаковый в Украине. У Локка несколько жизненных позиций, которые могут еще быть полезными. Но, как и участь других философов быть этапом новых фундаментальных идей, он стал переосмысленным в глазах и текстах иных деятелей культуры. Результаты проведенного нами анализа, создает такое умозаключение – что, есть необходимость брать мудрость у истории. Потому что история в некоем понимании циклична.

В заключении о сказанном становится очевидным то, что любые общественные перемены влекут за собой существенные изменения в жизни гражданина любого государства. Они могут быть внесены с любыми намерениями, будь то экономический рост, международные отношения или нечто прочее, но даже так, они не всегда приносят ожидаемую пользу. Следовательно, результат может быть как позитивный, так и негативный. Немалоизвестная фраза Шарля Монтескье, в которой говорится: «Самая жестокая тирания – та, которая выступает под сенью законности и под флагом справедливости», естественным образом подходит, лозунгом этой исследовательской работе. И говорит, что прежде чем менять что то, нужно реально оценивать более важные моменты. Потому необходимо ценить жизненный опыт мыслителей. Который за много лет назад видели обратную сторону права, когда в человеческих руках возможность управлять жизнями людей, становится не искусством управлять, а причиной появлений новых проблем.

Ранее такие вещи как безработица и миграция многим были известны. Многие не всегда обращают свое внимание на них. Но видно, что такие перемены вместе влияют на высшее образование, подвергая опасности будущее Украины. И это сигнализирует, что есть необходимость, решать проблему миграции и безработицы уже сейчас. Опять же цель этой научной работы полагалась в первую очередь на заострения вашего внимания к этой проблеме. Каждый должен знать о грядущих проблемах и основываясь на этих знаниях решать их, всем народом, а не запускать переселение на свой страх и риск со своего родного государства.

Источники

1. Международная организация по миграции (МОМ) представители в Украине «Миграция в Украине: факты и цифры» 2016 год.

2. Крапивенский Соломон Элиазарович «Социальная философия».
3. Сайт <http://www.ukrstat.gov.ua/> - государственная служба статистики Украины.
4. Политическая наука: Словарь-справочник. сост. проф пол наук Санжаревский И.И.. 2010., Политология. Словарь. — РГУ. В.Н. Коновалов. 2010.
5. В. Г. Графский, Н. М. Золотухина Л. С. Мамут, В. С. Нерсисянц, ««История политических и правовых учений» Краткий учебный курс. Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА•М) Москва • 2000. Гл 9 раздел 2.
6. Щербатенко. О. статья «Чемоданное настроение. Какими есть реальные масштабы украинской эмиграции» 2017
7. Сайт http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm - Доклад "Демографическая ситуация" 2016 год
8. Крашневая Ольга Евгеньевна диссертация «Философия образования :Социально-философский анализ предметной области» 2005 год.
9. Мария Репко, Центр экономической стратегии (CES). Статья предоставлена VoxUkraine «Дорого, плохо, зато для всех: высшее образование в Украине» 2016 год.
10. Элла Либанова статья «В ожидании зарплаты» 2018год.
11. В. Круглов: «три сценария развития образования в 2018 г.» 2018 год.

УДК 331.5.021

Т.М.Черкавская (Национальный Технический Университет « Днепропетровская Политехника»)

ОБРАЗОВАНИЕ – ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНОГО РЫНКА ТРУДА

Процессы глобализации приводят к существенному изменению целого ряда социально-экономических явлений. В современных условиях происходит трансформация содержания труда, изменение структуры производственных отношений, пересмотр системы образования и т.д. В частности, изменение структуры занятости сегодня приобретает ряд дополнительных характеристик:

1)источник производства и роста заключается в знании, распространяющемся на все области экономической деятельности посредством обработки информации;

2)экономическая деятельность смещается от производства товаров к производству услуг;

3) происходит быстрый рост информационной составляющей содержания труда в наиболее развитых экономиках;

4) в новой глобальной экономике возрастает роль профессионалов, владеющих информационными технологиями.

Приоритетным направлением в государственной политике занятости остается облегчение проблемы трудоустройства молодых людей, ибо они чаще взрослых оказываются в рядах безработных. Модернизация молодежного рынка труда предполагает реформирование всей системы трудовых отношений. Цель реформирования этой сферы – повысить гибкость рынка труда и мобильность рабочей силы, одновременно обеспечив реальную защиту прав наемных работников и расширение свободы маневра для работодателей. Для этого целесообразно провести следующие мероприятия: 1) расширить систему профориентации; 2) перейти к гибкой системе подготовки кадров на основе мониторинга и прогнозирования востребованности развития рынка труда. Среди направлений модернизации активной политики на молодежном рынке труда является система образования.

Уровень развития современных технологий в стране зависит в первую очередь от интеллектуального потенциала общества и, следовательно, от уровня развития высшего образования. Со всей очевидностью это требует роста уровня образованности и улучшения качества подготовки специалистов, а следовательно, и инвестиций в человеческий капитал, с которыми тесно связано функционирование рынка образовательных услуг. Последние играют основную роль в формировании квалификации рабочей силы. Обеспечивая наращивание человеческого капитала, развитый рынок образовательных услуг заметно влияет на рынок труда. Качественная, своевременно полученная подготовка по востребованной профессии делает человека конкурентоспособным на рынке труда, позволяя ему рассчитывать на трудоустройство с достойным уровнем оплаты. Здесь требуются совместные усилия работодателей, образовательных учреждений и службы занятости.

Серьезная модернизация системы образования должна осуществляться по следующим направлениям:

1. Качество образования, которое следует повышать за счет совершенствования учебных и образовательных программ, гармоничного

сочетания предоставления обучающимся энциклопедической информации и воспитания прикладных навыков, повышения профессионального уровня преподавателей, обеспечение гибких взаимосвязей между различными уровнями образования и возможности непрерывного образования, мониторинга и оценки долгосрочных результатов образования.

2. Доступность образования. Дифференциация в доходах населения и рост платности образования поставило на повестку дня вопрос о дешевом образовании. Это в первую очередь – дистанционное образование, которое является более доступным для молодых людей, а с другой стороны становится «зоной риска» для работодателей, поскольку существует опасность снижения качества образования.

3. Эффективность образования. Вопрос измерения образования упирается в отсутствие оценки «исходного уровня эффективности», который не может быть определен из-за отсутствия четких стратегий социально-экономического развития, содержательных долгосрочных прогнозов. Применительно к рынку образовательной системы и его эффективности необходимо уделять внимание маркетинговой деятельности вуза, которая охватывает:

- изучение востребованности в специалистах субъектов хозяйствования;

- проектирование подготовки специалистов и ее организацию.

Основными задачами должно стать:1) сбор информации о трудоустройстве и профессиональной судьбе выпускников после окончания вуза.2)выполнение роли «стола заказов»,организация и реализация договоров с работодателями на подготовку специалистов,3)анализ итогов трудоустройства выпускников и предоставление информации широкому кругу пользователей.

Активизация совместных действий правительства, соответствующих ведомств, учебных заведений, работников по данным направлениям позволит образованию стать гарантом конкурентоспособности отечественных специалистов на внутреннем и мировом рынке труда.

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 621.311.6

Костов О. В., Пронько А. М. (ДВНЗ ДонНТУ)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Підйом інтересу до релігії в незалежній Україні, залучення до релігії десятків мільйонів громадян і її зв'язок з провідними культурними і соціальними процесами в Україні особливо актуалізували залучення підростаючого покоління до наукових знань про місце і роль різних релігій в історії людства. Релігія знаходиться біля витоків багатьох сучасних інститутів, традицій, норм і цінностей. Без знань з історії релігій і про їх реальний внесок у культуру людина не має доступу до спадщини предків і не до кінця розуміє реальність сучасності, які пронизані «релігійним фактором». Людині практично незрозумілі багато смислів слів, величезна кількість творів фольклору, літератури і мистецтва, пов'язаних з релігійними ідеями та сюжетами.

Знання про релігію необхідні також для підтримки взаєморозуміння і цивільного співіснування між віруючими і невіруючими співгромадянами, для впровадження установок коректного, шанобливого ставлення між прихильниками різних конфесій. Взаєморозуміння, готовність до співпраці між представниками різних світоглядних орієнтацій – найважливіші критерії вихованості індивіда, незалежно від того, дотримується він установок релігійної віри або релігійного вільнодумства[1, с. 12]. Сприйняття і освоєння цих критеріїв сприяють об'єктивні, наукові знання про релігію. Без таких знань неможливо знайти усвідомлене світоглядне самовизначення. Немоżliвий і усвідомлений, вільний вибір власних переконань. Ці об'єктивні, наукові знання зосереджені в релігієзнавстві. Воно вільно від атеїстичної або релігійної заангажованості.

Викладання релігієзнавчих дисциплін у вузі покликане сприяти світоглядному і загальнокультурному формуванню особистості. Культурно-етичний потенціал релігієзнавчих дисциплін досить великий і глибоко гуманістичне за своєю спрямованістю. В органічному поєднанні з циклами інших навчальних предметів, насичених подібним потенціалом, релігієзнавчі дисципліни діяльно сприяють гуманітаризації освіти у вузі [1, с. 14].

Але перед викладачем-релігієзнавцем постають деякі труднощі. Наприклад, при викладі багатьох тем релігієзнавства та історії релігій викладач повинен піднятися над власними світоглядними (атеїстичними або релігійними) пристрастями, а то і над тими чи іншими своїми конфесійними уподобаннями або антипатіями. Звільнитися від цих пристрастей не можливо. Але в цьому і немає потреби: викладач, зрозуміло, теж має право на свободу переконань. Ніхто не має права вказувати, бути йому атеїстом або віруючим. Педагогу не слід сором'язливо приховувати власне бачення світу. Але в навчальному процесі, він не повинен афішувати, демонструвати і тим більше нав'язувати цю позицію своїм вихованцям [2, с. 33].

Спрямованість викладання релігієзнавчих дисциплін у вузі найбільше визначає їх нейтральна культурологічна парадигма, категорично дистанційована як від атеїстичних, так і від релігійних ідеологем. Культурологічна парадигма вимагає від викладача максимальної об'єктивності, стримування власних ідеологічних уподобань [2, с. 35]. Зрозуміло, що повне звільнення від властивих ідеологічних проявів неможливо. Однак культурна людина може і повинна усвідомлювати ці моменти, і по можливості нейтралізувати їх, підпорядковуючи етичним нормам терпимості і поваги до переконань оточуючих.

Релігієзнавство покликано формувати у студентів морально-психологічні якості і толерантність. Толерантність – терпимість до чужих переконань і вірувань – протистоїть упередженості і ксенофобії, а тому абсолютно необхідна у демократичному суспільстві, де плюралізм світоглядів є найважливішою умовою діалогу і співпраці громадян [3, с. 9]. Світоглядна нейтральність викладача в навчальному процесі – це і є толерантність, контроль своїх ідеологічних переконань.

Справжній педагог чітко усвідомлює спрямованість власних переконань, а головне, виділяє ті положення релігієзнавчих дисциплін, які слід викладати особливо тактовно і об'єктивно – так, щоб не зачепити почуття віруючих або невіруючих студентів.

Таким чином, релігія – багатий, екзотичний феномен культури, а її історія вже сама по собі – дивно цікавий шар загальної історії людства. При цьому викладачі-релігієзнавці стикаються з проблемами при викладанні релігієзнавства та історії релігій в вищій школі. Щоб уникнути цих проблем, треба висвітлювати ці дисципліни неупереджено, об'єктивно і цілісно, а не шляхом відбору окремо взятих фактів, які можна трактувати по-різному. Слід особливо виділяти реальний внесок релігій в скарбницю загальнолюдських цінностей, але в той же час не можна обходити і негативні прояви релігійного фанатизму (як і антирелігійного фанатизму). Для духовного збагачення студентів треба робити акцент на важливих соціально-моральних аспектах релігієзнавчого знання, а також навеличезному впливі

релігії на культуру, мораль, побут, традиції, звичаї та духовність різних етносів.

Література

1. Історія релігії в Україні : у 10 т. / за ред. А. Колодного ; редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. – К. : [б. в.], 2010. – Т. 8: Нові релігії України. – 2010. – 828 с.
2. Ковцуняк С. Проблеми методики викладання і вивчення релігієзнавства / С. Ковцуняк // Українське релігієзнавство. – № 53. Київ, 2010. – С. 27 – 37.
3. Яблоков, И. Н. Философия религии. Актуальные проблемы / И. Н. Яблоков. – М.: РАГС, 2007. – 248 с.

УДК 378.14

Новікова Ю.В. (П ДВНЗ «ДонНТУ»)

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Діяльність кожної людини координують специфічні, креативні або, іншими словами, творчі здібності, які проявляються здатністю пропонувати нестандартні ідеї, уникати типові логічні структури, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Основою креативності є дивергентне мислення, яке в свою чергу базується на творчості та неординарності.

Дивергентне мислення з точки зору Дж. Гілфорда, характеризується наступними особливостями:

- Легкість і продуктивність, тобто наскільки швидко індивід може створювати певні продукти творчості: ідеї, думки, об'єкти.
- Гнучкість – здатність швидко перемикається з однієї проблеми на іншу або об'єднувати їх.
- Оригінальність – своєрідність мислення, незвичайний підхід до проблеми, її нестандартне вирішення.
- Точність – витонченість розумових операцій щодо тієї чи іншої проблеми, вибір рішення, адекватного сформульованій меті.

Оскільки саме творчі люди створюють нове в усіх сферах людської діяльності, пошук творчих, обдарованих студентів та розвиток їх креативності набуває важливого значення у роботі викладача.

Студент високої творчої спрямованості здатний з головою заглибитися у те, що його цікавить. Він винахідливий у будь-якому виді діяльності, вміє використовувати довільні матеріали, продукує багато різних думок у будь-якій ситуації, володіє здатністю нетипово підійти до вирішення проблеми.

Творчий студент, зазвичай – енергійний, веселий, відрізняється стійкою пам'яттю і виявляє значну самостійність у вирішенні проблем та прийнятті рішень. Зрозуміло, що здатність до творчості в комплексі з високим інтелектуальним рівнем розвитку це рідкісне явище. Але творчість, як стверджують психологи притаманна кожній людині. Отже, завдання викладача – створити умови, в яких схильність студента до нового, нестандартного, отримає поштовх до розвитку.

Обдарованість – це властивість психіки, що розвивається протягом життя, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих, незвичайних та неабияких результатів в одному або декількох видах діяльності у порівнянні з іншими членами суспільства.

Обдарований студент – це людина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями або має внутрішні передумови для таких досягнень в тому чи іншому виді діяльності. Зрозуміло, що здібності бувають різні: вокальні, фізичні, гуманітарні, технічні, математичні та інші. Хотілося б зосередити увагу саме на математичних здібностях.

Студент, який володіє математичними здібностями, в першу чергу має пам'ять, яка допомагає йому розвивати і вдосконалювати свої математичні задатки. Математична пам'ять – це особливий тип пам'яті, який базується на чіткому фіксуванні математичних характеристик, форматованих структур, схем міркувань та доведень, методів вирішення задач і принципів підходу до них.

Студента, який володіє математичними здібностями можна легко помітити, так як він більшу частину часу приділяє саме розв'язуванню математичних задач часто підвищеної складності. Психолог Крутецький В.А. виділив кілька пунктів, які дають повну характеристику математично обдарованого студента.

По-перше, математична інформація швидко і легко сприймається як в конкретній, так і абстрактній задачах. Особистість вміє виражати та узагальнювати її у вигляді формул та теоретичних даних. По-друге, процес мислення проходить не розгорнутими повністю розумовими операціями в процесі математичного міркування, а узагальненими розумовими висновками на основі логічних зв'язків. Відбувається вибір найпростішого розв'язання математичної задачі.

Ще одним аспектом математичної обдарованості є гнучкість і критичність розумових прийомів. Легке і вільне перемикавання від однієї розумової операції до іншої. Перехід думки з прямого на зворотний хід, прагнення до ясності, простоти, економічності і витонченості суджень і рішень.

Наступним пунктом обдарованості є використання вільного часу для додаткової математичної освіти. Любов до математичних парадоксів, софізмів, отримання задоволення від їх вирішення, від вирішення складних

математичних задач. Характерним для талановитого студента є наполегливе бажання знайти нове доведення тієї чи іншої математичної залежності, відомої теореми, а також потреба описувати явища математичною мовою, тобто за допомогою формул, відношень та залежностей.

Природою математичної обдарованості є вельми раннє формування здібностей до математики навіть при відсутності систематичного і цілеспрямованого навчання. Гострий інтерес і схильність до занять математикою не проходять і найчастіше проявляються у ранньому віці. Велика працездатність у математичній сфері, пов'язана з відносно малою стомлюваністю в процесі напружених занять математикою. Характеризує дуже здібних до математики людей математична спрямованість розуму як своєрідна тенденція сприймати багато явищ через призму математичних відносин, усвідомлювати їх у плані математичних категорій.

До основних компонентів математичних здібностей, які впливають з основних характеристик математичного мислення можна віднести:

- вміння формально представляти математичний матеріал.
- здатність розділяти форму та зміст.
- здатність відходити від кількісних характеристик та просторових структур.
- можливість ефективно застосувати загальні поняття та зв'язки.
- здатність узагальнювати математичний матеріал, виокреслювати головне, відкидаючи при цьому несуттєве.
- вміння застосовувати математичні символи та позначення.
- здатність мислити математичними формами.
- здатність до послідовного, правильно розділеногологічного міркування.

Цікавим є той факт, що необов'язковими компонентами в структурі математичної обдарованості є швидкість розумових процесів; обчислювальні здібності та здібності до швидких і точних обчислень в «голові»; пам'ять на цифри, числа і формули; здатність наочно уявити абстрактні математичні відносини і залежності.

Отже, якими якостями повинен володіти студент з математичними здібностями ми з'ясували, але як визначити, наприклад, молодому недосвідченому викладачеві, що студент, з яким йому доведеться працювати має такі здібності, адже часто батьки не можуть сказати про схильності своєї дитини. На допомогу освітянам у вирішенні цього питання прийшли психологи, які розробили чимало тестів для визначення рівня математичних здібностей студентів.

У даний час розвиток творчого обдарованого студента є однією з основних вимог, які життя та освіта ставить перед викладачами. Зміни у всіх сферах життя відбуваються надто стрімко. Обсяг інформації збільшується з неймовірною швидкістю. Знання застарівають швидше, ніж

людина встигає їх використовувати. Для того щоб успішно жити і діяти в сучасному світі, необхідно бути постійно готовим до змін, зберігаючи при цьому свою неповторність.

Таким чином, розвиток обдарованості стає одним з основних завдань сучасної вищої освіти. Для цього необхідна спеціальна освітня технологія, яка б дозволяла розвивати унікальний творчий потенціал кожного студента, зберігаючи при цьому масовість освіти. Таку технологію забезпечує один з підходів до розвитку творчої обдарованості особистості. В основі даної технології лежить новий підхід до розуміння творчості. Прийнято вважати, що творчість проявляється у створенні деякого продукту (матеріального або розумового, наприклад, рішення задачі), якщо цей продукт є новим, оригінальним, тобто творчим. Але з іншого боку творчість – це реалізація людиною власної індивідуальності; при цьому зовсім не обов'язковим є створення якогось продукту.

Саме поняття «індивідуальність» має кільказмистів. По-перше, індивідуальність вказує на факт існування індивіда; індивідуальність – це деяка жива цілісність. Саме так вона інтерпретується в біологічних науках. По-друге, поняття індивідуальності вказує на те, що один індивід не схожий на іншого; ці відмінності між людьми вивчаються в психології як індивідуальні. По-третє, поняття індивідуальності вказує на те, що кожна людина унікальна і неповторна. Таким чином, розуміння своєї індивідуальності самою людиною та представлення іншим людям саме по собі вже є творчим процесом. А завдання викладача – допомогти студенту розкрити свої особливості та навчити користуватися ними.

Література

1. Одаренные дети. Под ред. Бурменской Г.В., Слуцкого В.М. – М.: Прогресс, 1991. – 234с.
2. Мелхори Х. Гениями не рождаются. – М.: Просвещение, 1989. – 226с.
3. Матюшкин А.М. Загадки одаренности. – М.: Педагогика-Пресс, 1993. – 167с.

УДК 796.011.3

Романій С.М. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Теорія і методика фізичного виховання як наукова і навчальна дисципліна формує систему фундаментальних знань, що визначають професійну діяльність в галузі фізичного виховання. Знання вчителем теорії і

методики фізичного виховання є провідною умовою розвитку його педагогічного мислення. У загальних основах теорії та методики фізичного виховання існують такі розділи: фізичне виховання в системі освіти, засоби і методи фізичного виховання, теорія та методика розвитку рухових здібностей, теорія та методика навчання фізичним вправам. [2] Володіючи теорією, на практиці педагог повинен застосовувати набуті знання, здобувати досвід, аналізувати його, робити висновки і надалі вибирати для себе і своїх умов викладання більш прийнятні положення. На заняттях з дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах застосовуються різні способи виконання фізичних вправ та методи організації діяльності студентів. Залежно від завдань конкретного заняття, викладач використовує той чи інший метод, що дозволяє найбільш ефективно вирішувати ці завдання.

Одним із найдієвіших методів фізичного виховання є метод колового тренування. Цей метод полягає у виконанні строго регламентованих вправ, рухаючись від однієї так званої «станції» до іншої, що розташовані по колу (звідси і назва «колове тренування»). Така форма організації занять володіє багатьма гідними перевагами та заслуговує на широке використання серед працівників сфери фізичної культури, а саме: забезпечує оптимальне фізичне навантаження і високу щільність заняття, впливає на емоційний стан тих, хто займається, виховує позитивні морально-вольові якості особистості, привчає до самостійності і за рахунок цього підвищує загальний рівень фізичної підготовленості, розвиток основних фізичних якостей (сила, швидкість, спритність, гнучкість, витривалість). Фізичні вправи, що включаються в колове тренування, не тільки сприяють вирішенню вищеназваних завдань, але й підвищують стійкість навичок, сприяють їх позитивному переносу, що дозволяє розширити людині сферу своїх рухових можливостей. А це, в свою чергу, доводить, що різноманітні фізичні та професійні навички формуються у взаємодії однієї з іншою. Розвиток професійно-прикладних навичок завжди зумовлений розвитком певних фізичних якостей. [1]

Організація заняття із застосуванням методу колового тренування потребує певних умов, пов'язаних з місцем проведення такого тренування, наявності обладнання та інвентаря. Не слід забувати, чим різноманітнішими будуть запропоновані вправи, тим ефективнішим буде результат таких занять. Можливість задіяти більше різних площин для занять теж відіграє неабияку роль: ігровий спортивний зал, зал для занять вправами загальної фізичної підготовки, майданчик з нестандартним тренажерним обладнанням і т.д..

В умовах заняття із застосуванням колового методу у студентів розвивається здатність до самостійності у виконанні поставлених завдань, контролювати техніку фізичної вправи, інтенсивність її виконання,

прислухатись до самопочуття і реакцій свого організму до фізичних навантажень різної спрямованості і інтенсивності, надавати допомогу іншим студентам, що працюють поруч. Також цей метод дозволяє більшій кількості студентів займатись одночасно, що дуже важливо при плануванні заняття. Колове тренування залежно від кількості станцій вкладається у певний проміжок часу при певній моторній щільності.

Залежно від завдань заняття метод колового тренування можна застосовувати у будь-якій частині. Але на мою особисту думку, застосування цього методу більш ефективно в основній частині заняття, коли організм готовий до сприйняття фізичних навантажень різної інтенсивності і м'язи здатні реагувати так, як необхідно для розвитку основних фізичних якостей. Завжди слід враховувати контингент, рівень фізичної та технічної підготовленості тих, хто займається.

Важливо згадати існуючий в теорії фізичного виховання принцип варіативності. Як раз метод колового тренування дає можливість педагогу варіювати у виборі фізичних вправ, що застосовуються на занятті: з інвентарем і без нього, самостійно або в парах, в різних вихідних положеннях і з різним інвентарем.

Література:

1. Гуревич И.А. 1500 упражнений для круговой тренировки. – Минск: «Высшая школа», 1976. – 391 с.
2. Худолій О.М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: Навч. посібник. – 2-е вид., випр. – Харків: «ОВС», 2008.— 406 с.: іл.

УДК 37.015.3:796(477)

Романій С.М. (ДВНЗ «ДонНТУ»)

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС І «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Вища освіта в Україні має багату історію. Українських науковців знають і шанують в усьому світі. За даними Державної служби статистики України у 2017 році на території України розташовані 657 вищих навчальних закладів. [2]

1 серпня 2014 року Президент України Петро Порошенко підписав новий Закон про вищу освіту, який визначає концептуальні засади модернізації вищої освіти, а саме інтеграцію вищої освіти України до Європейського простору шляхом реалізації положень та принципів Болонського процесу – процесу структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи.

[1,3] Його метою є створення європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці [3].

Мене, як фахівця в сфері фізичної культури, бентежить питання дисципліни «Фізичне виховання» у вишах України. З огляду на зміст та основні положення Болонського процесу, можна з впевненістю сказати, що вузівське «Фізичне виховання» «відчуло на собі» започатковані зміни в українській вищій школі. Виявляється, що в країнах Європи не вважається необхідним включення дисципліни «Фізичне виховання» як такої до програми підготовки майбутніх фахівців. [4] Що ж до людей країн пострадянського простору, зокрема України, то їм важко усвідомити, що в програмі підготовки студентів вищих навчальних закладів немає звичної так званої фізкультури.

Працюючи викладачем фізичного виховання у вищому навчальному закладі, я маю змогу спостерігати всі позитивні моменти змін, що відбуваються та наслідки, які, м'яко кажучи, призводять до безвиході. Як ланка з ланкою у ланцюгу, так і всі дії в сфері фізичної культури взаємопов'язані: робота одних працівників залежить від дій інших, існування фізичної культури та спорту взагалі складається з сукупності певних ієрархічних відносин. Що ж до конкретики... Ні для кого не секрет, що з перебудовою системи вищої освіти змінилась кількість годин, відведена на дисципліни. Дисципліна «Фізичне виховання» поступово скоротилась з чотирьох років викладання до одного. Це призвело до зменшення кількості «охоплених» даною дисципліною студентів. Звідси і зменшення учасників спортивно-масових заходів. Дозволю у вигляді пояснювального прикладу навести поширене висловлювання серед всіх учнів різних вікових груп – здав і забув. Немає «подразника», немає і рефлексу! Грубо, але правда. В останні роки учасниками змагань становляться майже тільки першокурсники, бо є практичні заняття з фізичного виховання, де між студентами виникають взаємовідносини з усіма наслідками цих взаємодій: і фізичними, і психологічними.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про щорічне оцінювання фізичної підготовленості населення України» студенти вищих навчальних закладів повинні обов'язково брати участь у даному заході, але за умови систематичних занять фізичними вправами та медичного дозволу. Шляхом деяких логічних розмірковувань, стає очевидним, що у тестуванні можуть взяти участь тільки першокурсники. То як же можна охопити велику кількість населення, коли в державі спостерігається зменшення створення умов для активної фізичної дії такого прошарку населення, як студентство.

І це ще далеко не всі проблеми, які випливають із існуючої ситуації. Спостерігаються недостатня обізнаність викладачів стосовно здібностей і талантів студентів, несприятливі умови для участі в змаганнях різного рівня, скорочення кількості вакантних посад для фахівців в сфері фізичної культури, які щойно закінчили виш і отримали кваліфікацію викладача фізичної культури і тих, що мають величезний досвід викладання. З кожним роком все більше листів надходить від різних структурних підрозділів влади з проханням звітувати стосовно роботи в сфері фізичної культури. І звітувати є чим. Та чи очікувані ці результати діяльності, чи достатньо працюють викладачі в умовах, що склалися.

Наприкінці своїх особистих міркувань, хотілося висловити таку думку і я маю надію, що значна більшість викладачів зі мною погодяться: те, що відбулося з дисципліною «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах має і не зовсім позитивні наслідки. І найголовнішою проблемою залишається зростання гіподинамії серед студентської молоді, наслідки якої відображаються на її здоров'ї. А як звісно: здорова молодь – здорова нація.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_України_«Про_вищу_освіту»_\(2014\)#,](https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_України_«Про_вищу_освіту»_(2014)#,) вільний.
2. Статистика за кількістю вищих навчальних закладів в Україні [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <https://uk.nure.info/novyny/148-statystyka-za-kilkistyu-vyschux-navchalnyx-zakladiv-v-ukrayini.html>, вільний.
3. Болонський процес [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81, вільний.
4. Болонський процес і майбутнє вузівського «Фізичного виховання» [Електронний ресурс] / Електрон. текстові дані – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5082709/page:5/>, вільний.

УДК 378.147

Сергієнко Л.Г. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИСТЕМ

Автоматизоване моделювання, розробка і впровадження дидактичних і психолого-педагогічних основ навчальних систем, їхнє застосування у

вузівському навчальному процесі – є сьогодні **однією з актуальних задач** вищої освіти України, особливо в контексті Болонського процесу. Причому цей процес повинний повністю відповідати цілям і задачам навчання для забезпечення високої якості підготовки фахівців і їхній конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках праці.

Як показує практика, при формуванні програм для автоматизованих навчальних систем важливо орієнтуватися на те, якого рівня підготовки повинний досягти студент на кожному етапі навчання. Тобто, потрібно скласти структурно-логічну модель рівнів формування знань, умінь і навичок, відповідно до якої і будуть розроблятися і використовуватися певні навчальні програми.

Проблеми диференціації і систематизації рівнів підготовки навчання розробляли багато фахівців: П.Я. Гальперин, Н.Ф. Тализіна, С.И. Архангельський, И.Я. Лернер тощо [1,2]. Базуючись на їхніх висновках і спираючись на власний досвід вивчення і впровадження процесів формування знань, умінь і навичок у індустріальному інституті, ми пропонуємо наступну структурно-логічну модель рівнів формування знань. Цю модель, на наш погляд, можна покласти в основу створення автоматизованих навчальних систем і оптимально сполучити з традиційними технологіями навчання. Більш того, кількість цих рівнів може бути відкритим числом за аналогією з переліком основних дидактичних принципів і поповнюватися, у залежності від зміни цілей і задач навчання.

Пропонуємо в ході вивчення визначеної теми чи дисципліни виділити кілька основних рівнів підготовленості студентів. Природно, що в кожному конкретному випадку в ході навчального процесу викладач може вносити в модель свої корективи в залежності від своїх уявлень про цілі вивчення даного матеріалу (суб'єктивний фактор навчання).

Перший рівень, що ми пропонуємо – **вхідний**. Практика показує, що життєвий досвід тих, кого ми навчаємо, початкові уміння і навички, а також спонукальні мотиви - різні. Тому, перш ніж почати вивчення нової дисципліни чи нової теми, пропонується з'ясувати вхідний рівень знань, умінь і навичок тих, яких навчають. Це можна проводити як звичайними традиційними методами (наприклад, за допомогою експрес-контролю), так і за допомогою автоматизованих навчальних систем, причому, як показує досвід, останнє набагато ефективніше і більш економічно в часі. Для цього спеціально розробляються дидактичні пакети контролюючих і коригувальних програм, у яких обов'язково повинні бути простежені прямі і зворотні зв'язки.

Другий рівень знань – **первісний**. Даний рівень припускає первісне ознайомлення студента з новою дисципліною чи новим навчальним матеріалом визначеної дисципліни, в результаті чого у студента виникає мотивація до подальшого навчання. Щоб викликати в студента інтерес до

нової дисципліни чи нової теми і тим самим створити в нього загальну мотивацію і прагнення до вивчення нового матеріалу, важливо підкреслити наукове і прикладне (практичне) значення досліджуваної інформації. Як правило, другий рівень досягається на лекціях, де також з успіхом можна застосувати автоматизовані навчальні системи. Для цієї мети потрібні визначені первісні інформаційні програми, що містять ілюстрований матеріал.

Третій рівень знань – послідовний, тобто він простежує послідовне пізнання студентом сутності навчального матеріалу в ході вивчення головних питань теми. Послідовний рівень формується на практичних і лабораторних заняттях, а також в ході виконання індивідуальних завдань. Більшість автоматизованих навчальних програм розраховано на досягнення саме цього рівня. На наш погляд, запорукою успіху при складанні програм такого типу є виділення в них головного, найбільш значимого матеріалу, тобто питань, що є фундаментом для вивчення даної теми і всього курсу в цілому, для самонавчання студентів і удосконалювання ними загальних фундаментальних і професійних знань, умінь і навичок. Причому, на цьому етапі, правильність пізнання студентами навчального матеріалу необхідно ретельно і систематично перевіряти. тому в програмах цього типу повинні бути передбачені як прямі, так і зворотні зв'язки.

Четвертий рівень – репродуктивний, на якому у студента відбувається усна і письмова репродукція сприйнятого й осмисленого матеріалу. На цьому рівні у студентів повинна сформуватися можливість часткового відтворення теми по головних і основних питаннях, а також можливість цілісного відтворення вивченого матеріалу. Це цілком можна здійснювати за допомогою автоматизованих навчальних систем, причому в цьому випадку необхідні контролюючі програми, що тренують, із прямим і зворотним зв'язком.

П'ятий рівень – ситуативний, на якому відбувається застосування отриманих знань, умінь і навичок у знайомій студенту ситуації. При цьому студентам під силу рішення відносно легких прикладів і задач, написання рефератів, виконання нескладних самостійних індивідуальних завдань.

Шостий рівень – відтворюючий. Це рівень переносу знань, умінь і навичок на нові ситуації. При цьому студенти можуть справлятися з рішенням складних задач і прикладів, займатися підготовкою складних рефератів, виконанням складних лабораторних робіт тощо.

Ці два рівні навчання студентів – досягаються, звичайно, на практичних і лабораторних заняттях. Тому перевірка знань, умінь та навичок студентів проводиться за допомогою автоматизованих засобів, і це дуже ефективно. Програми обох рівнів повинні трохи відрізнятися в дидактичному плані, зберігаючи при цьому наступність, тобто, те що отримані знання

інструктуються і оцінюються в п'ятому рівні – повинні являти собою ускладнений варіант - у шостому.

Сьомий рівень знань – дослідницький. Даний рівень відповідає глибокому розвитку пізнавальних, творчих і професійних здібностей студентів. При цьому необхідно формувати розвиток здібностей студентів не тільки по технологічних питаннях, але і з питань історії науки, а головне – розвивати здатності студентів і їхнє прагнення до виконання наукових експериментів, до створення нових приладів, лабораторних і стендових установок і т.д. В даний час студенти залучаються до дослідницької роботи, починаючи з першого, другого курсів. Значну допомогу при цьому можуть зробити автоматизовані навчальні системи, якщо вони будуть забезпечені відповідними програмами – контролюючими і довідковими з мінімальним зворотним зв'язком.

Восьмий рівень – що резюмує, тобто визначає глибоке і довгострокове засвоєння основних питань даної теми чи курсу. Цей рівень має на увазі тривале володіння найважливішими умінями і навичками, тривале запам'ятовування зведень по головних теоретичних питаннях тощо.

Навчальний процес при цьому, на наш погляд, повинний бути організований так, щоб по кожній дисципліні в пам'яті студентів залишалися самі головні зведення, необхідні для подальшої трудової діяльності. Велику допомогу в цьому змісті можуть зробити періодично проведені повторення матеріалу курсу і перевірки знань, умінь і навичок студентів [3]. Роль автоматизованих навчальних систем тут може бути дуже великий. Зрозуміло, потрібні спеціальні тренувальні і контролюючі програми для повторення і поглиблення знань, умінь і навичок. У сполученні з традиційними методами навчальної роботи такі заняття з застосуванням автоматизованих навчальних систем дуже корисні перед початком практичних і лабораторних занять, а також виробничої практики...

Таким чином, автоматизовані навчальні системи поступово, але неухильно розширюють сферу свого використання в житті вищої школи. Розробляються педагогічні, методичні і технологічні проблеми діяльності автоматизованих навчальних систем. Тому, другою важливою і тому потребуючою невідкладного рішення проблемою, є визначення ролі викладача в умовах функціонування автоматизованих навчальних систем. Справа в тім, що якщо розглядати навчальний процес як взаємодію викладача і того, якого навчають, то автоматизовані навчальні системи відносяться до сфери того який навчає. Тому дуже важливо чітко виявити характер розподілу функцій між викладачем і автоматизованою навчальною системою.

Вирішуючи цю проблему, ми, насамперед, визначили ті основні функції, що виконує викладач, керуючи навчальним процесом. Цих функцій ми також отримали декілька. Основні з них наступні:

- а) визначення цілей і задач навчання;
- б) попередній добір навчального матеріалу з урахуванням його значимості, особливо в професійному плані;
- в) раціональний вибір методики викладання, чи сполучення традиційної методики з інноваційною (інтерактивною) методикою;
- г) проектування нової навчальної програми чи використання найбільш прийнятної стандартної автоматизованої програми;
- д) розробка дидактичного навчального пакета;
- є) забезпечення доступу тих, яких навчають, до цього дидактичного пакета, наприклад, організація дистанційного навчання чи створення електронних інтерактивних бібліотек або інформаційних центрів;
- ж) забезпечення контролю навчання, для чого також використовуються різні не тільки традиційні, але також і інноваційні методи;
- з) забезпечення індивідуальних і групових консультацій;
- і) аналіз і обробка даних про динаміку процесу навчання;
- к) адаптація програми навчання до рівня знань тих, яких навчають;
- л) можливість коректування програми і методики навчання.

Як показує аналіз, найкращі вітчизняні і закордонні автоматизовані навчальні системи успішно виконують тільки частково четверту функцію, цілком - шосту, сьому, дев'яту і десяту функції. Що стосується визначення цілей і задач навчання, добору навчальної інформації, вироблення методики проведення заняття і можливості коректування самої програми, то все це може виконати тільки викладач, тому що така робота вимагає великої аналітичної, розумової діяльності, узагальнення викладачем свого досвіду і досвіду кращих педагогів, а також творчого визначення факторів виховного й емоційного впливу на студентів. Інакше кажучи, функції викладача як і раніше залишаються його прерогативою.

Самою складною, на наш погляд, але дидактично необхідною функцією викладача є адаптація навчального матеріалу і плану заняття до індивідуальних здібностей окремого студента. Без допомоги автоматизованих навчальних систем таку повну індивідуалізацію навчання викладач забезпечити не може. Якщо студенти погано справляються з запропонованими їм завданнями, то викладач на основі аналітичних даних, оперативно приймає рішення про доцільність зміни методики заняття, «вибракуванню» визначених задач і введення нових і т.д.

Іноді звучать побоювання наших колег із приводу того, що автоматизовані навчальні системи виключають нормальне, безпосереднє спілкування викладача зі студентами, тому що всі практичні і лабораторні будуть проводитися з їхньою допомогою, а на лекціях і консультаціях ці контакти явно недостатні, тому що зведені до мінімуму. Існує також думка, що автоматизовані навчальні системи придушують творчу ініціативу

студента своєю безпомилковістю і швидкістю реакції на будь-які його дії, що часто жадають від його тривалої напруженої розумової роботи.

Наша думка така: автоматизовані навчальні системи не замінюють викладача на заняттях, а лише допомагають йому в проведенні тих з них, на яких можливості людини виявляються обмеженими чи недостатніми для здійснення індивідуалізації навчання, повного контролю результатів роботи кожного студента. Частку таких занять визначає сам викладач емпіричним способом, виходячи з необхідності ефективного рішення поставлених їм дидактичних задач, а також керуючись робочою програмою і навчально-методичною картою дисципліни. У середньому обсяг занять з використанням автоматизованих навчальних систем не перевищує 15-20% від загального аудиторного фонду практичних і лабораторних занять.

У результаті використання автоматизованих навчальних систем у викладача з'являється більше можливостей для об'єктивної оцінки індивідуальних якостей кожного студента, вивільняється час для підвищення своєї професійної майстерності. Таким чином, якщо розглянути структурну схему процесу навчання з використанням автоматизованих навчальних систем, то з безсумнівною виявиться ведуча роль викладача в ньому як організатора і керівника. Викладач безпосередньо бере участь у таких формах навчального процесу, як лекції, семінари, консультації, іспити, заліки, захисти курсових і дипломних проєктів, тобто є присутнім там, де необхідні безпосередній контакт і виховний вплив його на студента. Особливо великі в цьому змісті можливості лекційної форми викладання, що, як відомо, відіграє ведучу роль у навчальному процесі. Це найбільш економічна форма пред'явлення навчального матеріалу масової аудиторії; тут викладач своєю переконаністю, живим спілкуванням і особистим відношенням до процесу навчання виховує студентів, забезпечує психологічну підготовку аудиторії до сприйняття матеріалу, впливає на неї з метою розвитку в майбутніх фахівців творчого підходу до навчання, підвищення їхньої активності й інтересу. Саме тому використання автоматизованих систем на лекційних заняттях можливо, але недоцільно! Мова може йти тільки про застосування автоматизованих навчальних системах як засобу, що підсилює наочність і доступність матеріалу, що викладається викладачем.

Отже, автоматизовані навчальні системи визнані необхідним і перспективним засобом удосконалення та інтенсифікації навчального процесу. Викладачі, які розробляють і застосовують автоматизовані навчальні системи, вважають їх корисними та ефективними. А як відносяться до них студенти? На загальне питання: "Чи не краще вивчати матеріал тільки звичайними традиційними засобами, за допомогою тільки викладача?" – 75% студентів відповіли: "Ні, не краще". Треба відзначити також такі відповіді

студентів на питання спеціальної анкети стосовно доцільності використання автоматизованих навчальних систем: “З викладачем займатися краще, якщо заняття будуть індивідуальними, а групові заняття краще проводити з ЕОМ.”

Висновки

В якості резюме треба відзначити, що доцільність, а часом і необхідність продуманого застосування автоматизованих навчальних систем у сполученні з традиційними методиками навчання очевидні. Це підтверджується досвідом роботи авторів і їхніх колег, що використовують автоматизовані навчальні й інформаційні системи в навчальному процесі індустріального інституту ДВНЗ ДонНТУ по фізиці, системам автоматизованого проектування енергомеханічних систем та енергомеханічного обладнання, автоматизація наукових досліджень, комп’ютерного проектування та моделювання енергомеханічних систем та енергомеханічного обладнання і на цій основі підвищують ефективність і якість підготовки фахівців, що особливо важливо зараз. А у зв’язку із широким застосуванням автоматизованих навчальних систем, безсумнівно, зростає роль викладача в підготовці навчальних програм, у цільовому плануванні навчального процесу.

Література

1. Гальперин П.Я. Дослідження мислення в психології. М., Наука, 1976. – 476 с.
2. Лернер И.Я. Дидактичні основи методів навчання. М., Наука, 1981. – 185 с.
3. Свиридов А.П. Основи статистичної теорії навчання і контролю знань. – М., Вища школа, 1991.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК 37.016:811

Завгородня Н.В. (Комунальний заклад «Покровський педагогічний коледж»)
**ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Стрімкий розвиток комп’ютерних технологій зумовив інтенсивну інформатизацію всіх сфер суспільства, у тому числі освіти. Інформаційні мережеві технології є невід’ємною частиною сучасних систем дистанційного та електронного навчання (e-learning). Саме з розвитком e-learning пов’язане виникнення нового напрямку - змішаного навчання (blended learning).

Сучасний етап розвитку мовної освіти у ЗВО визначається домінуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють інтенсифікувати форми й методи традиційних підходів до навчання і, тим самим, здійснювати позитивний вплив на процес вивчення іноземної мови в цілому.

Зарубіжні фахівці визначають змішане навчання як:

- поєднання технологій і традиційного навчання в аудиторії на основі гнучкого підходу до навчання, який враховує переваги тренувальних і контрольних завдань у мережі, але також використовує інші методи, які можуть покращити результати здобувачів вищої освіти і заощадити витрати на навчання [1];

- поєднання навчання в ході особистого спілкування (Face-to-Face) і програмованого навчання (Computer-Aided Learning) в єдиному освітньому просторі [5];

- мовний курс, що поєднує навчання в ході особистого спілкування з відповідним використанням технологій [3, 4].

Часто вживаються такі синонімічні назви цього підходу до навчання іноземним мовам, як Hybrid Learning (гібридне навчання), Technology-Mediated Instruction (навчання за допомогою технологій), Web-Enhanced Instruction (навчання, що підкріплюється можливостями Інтернету) і Mixed-Model Instruction (навчання в змішаному режимі).

Американські професори Грехем (Graham C.) і Бонк (Bonk C.) виділяють три компоненти змішаного навчання:

- безпосереднє навчання за наявності особистого контакту здобувачів і викладача у формі традиційного аудиторного заняття;

- самостійна робота здобувачів, що включає різні види діяльності (пошукові завдання в мережі Інтернет, веб-квести тощо) без допомоги з боку викладача;

- сумісне електронне навчання, що полягає у виконанні різних завдань у мережі, участі у вебінарах, онлайн конференціях, вікі і так далі [2].

Таким чином, концепція змішаного навчання є поєднанням трьох складових: дистанційної освіти (Distance Learning), аудиторного навчання (Face-To-Face Learning) і навчання через Інтернет (Online Learning). Здобувачі вищої освіти працюють в аудиторії під час занять, отримують інструктаж для самостійної роботи в комп'ютерних навчальних програмах та у віртуальному навчальному середовищі в позааудиторний час. Дистанційна робота над темою може проводитися як індивідуально, так і з групами здобувачів. При цьому викладач здійснює частковий контроль їх діяльності і, у разі необхідності, виконує функцію консультанта.

Основне завдання викладача - грамотно скласти курс і розподілити навчальний матеріал. Необхідно вирішити, який матеріал розглянути в

аудиторії, що винести на самостійне опрацювання, визначитися з тематикою індивідуальних і групових завдань. Як правило, основний курс викладається на аудиторних заняттях, а його розширена версія засвоюється під час дистанційного та онлайн-навчання. Завдання для дистанційної роботи повинні містити проекти для роботи в групах, творчі, лабораторні та практичні завдання, довідкові матеріали та посилання на корисні Інтернет-ресурси, тести, а також завдання підвищеної складності для здобувачів освіти з високим рівнем підготовки. Контроль знань, умінь і навичок може проводитися в ході аудиторного заняття, в режимі онлайн та на спеціальній навчальній платформі.

Розглянемо, які переваги виділяються експертами при використанні методу змішаного навчання у викладанні іноземних мов. До них належать:

- можливість користуватися відкритими навчальними онлайн-ресурсами з усього світу;
- постійний доступ здобувачів вищої освіти до навчальних матеріалів, розміщених у відкритому навчальному просторі через комп'ютер або смартфон і, як наслідок, можливість удосконалювати свої знання, відновлювати в пам'яті вивчений матеріал у будь-який час;
- заощадження часу на занятті за допомогою винесення певних тем на самостійне вивчення або деяких видів завдань на виконання в позааудиторний час;
- організація контролю з боку викладача і самоконтролю з боку здобувача вищої освіти (наприклад, можливість фіксувати точну дату виконання завдань, здавати роботи на перевірку з будь-якої точки земної кулі);
- можливість враховувати індивідуальні особливості здобувачів щодо сприйняття інформації (наприклад, у тому випадку, якщо здобувачу потрібно більше часу на засвоєння нового матеріалу, він має можливість детальніше та ефективніше вивчити його самостійно);
- отримання зворотного зв'язку (що є цінним як для здобувача, так і для викладача);
- формування навичок самоосвіти та самовдосконалення, а також навичок пошуку й відбору інформації, що, у свою чергу, дозволяє підвищити успішність здобувачів вищої освіти.

Саме при викладанні іноземних мов стає очевидним те, що змішане навчання поєднує в собі найкращі аспекти електронної та традиційної освіти. Зручність і гнучкість роботи з електронними навчальними інструментами доповнюється безпосереднім, живим контактом між групою та викладачем на занятті в аудиторії.

У змішаному курсі електронне й традиційне навчання повинні йти паралельно: кожному розділу, розглянутому на занятті, повинен відповідати

блок завдань у мережі. Ці завдання можуть бути розміщені у віртуальному навчальному середовищі (Virtual Learning Environment), наприклад, Moodle, або ж на блозі викладача.

Електронний курс не замінює, а доповнює основне заняття. У мережі можуть бути викладені довідкові матеріали, які не ввійшли до основного підручника в силу обмеженого об'єму. Різноманітні вправи та тестові завдання на закріплення лексики і граматики з автоматизованою перевіркою й оцінкою заощадять час заняття, дозволяючи приділити більше уваги безпосередньо розвитку навичок усного спілкування. Робота з відео та аудіо матеріалами в режимі індивідуального перегляду сприятиме детальному опрацюванню мовних явищ за рахунок індивідуального темпу роботи, реалізувати який у рамках аудиторного заняття складно. Крім того, електронний курс може містити особливі форми та види робіт, які не доступні на звичайному занятті, такі як відео- та аудіоконференції, вебінари, творча робота в групах із використанням вікі-технологій (Collaborative Writing), онлайн-опитування, роботу з різними електронними навчальними інструментами (Learning Tools), ведення здобувачами власних блогів і таке інше. Як бачимо, електронний компонент змішаного курсу дозволяє створити оптимальні умови для реалізації індивідуального потенціалу здобувачів вищої освіти.

Таким чином, можна зробити висновок, що змішане навчання поєднує кращий досвід традиційного навчання та інтерактивної взаємодії в мережі Інтернет і є системою, яка працює в постійній кореляції та утворює єдине ціле.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Banados E. A blended-learning pedagogical model for teaching and learning EFL successfully through an online interactive multimedia environment // CALICO Journal. 2006. №23 (3). P. 533–550.
2. Bonk C. J. & Graham C. R. Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 2005.
3. Dudeney G., Hockly N. How to... Teach English with Technology. Harlow: Pearson Education Limited, 2007.
4. Sharma P., Barrett B. Blended Learning. Oxford: Macmillan, 2007.
5. Stracke E. A road to understanding: A qualitative study into why learners drop out of a blended language learning (BLL) environment // ReCALL. 2010. №19 (1). P. 57–78.

УДК 378.146

Ісаєнков О.О., Ісаєнков К.О., Ісаєнков Я.О. (П ДВНЗ ДонНТУ)

СИСТЕМА АНАЛІЗУ ТЕСТУВАННЯ СТУДЕНТІВ

1 ВСТУП

Сьогодні процес вдосконалення викладання матеріалу студентам є невід’ємною частиною навчального процесу. Важливо, щоб викладач постійно корегував курс своїх лекцій, залежно від того, які слабкі місця є в матеріалі та які з його частин сприймаються аудиторією складніше за інші.

Основним методом перевірки знань студентів є проведення тестування. Однак, у більшості випадків мало хто приділяє увагу результатам поточного тестування. Саме з них можна отримати інформацію, яка може допомогти скорегувати курс для його кращого розуміння.

У роботі описано програмний інструментарій, роботу якого направлено на виявлення закономірностей в даних з тестування студентів для виявлення «слабких зон» в курсі, що викладався. В програмі використовуються методи статистичного та інтелектуального аналізу даних, а також алгоритми машинного навчання.

Матеріал роботи розподілено наступним чином: у другому розділі наведено короткий опис існуючих методів вирішення задачі; у третьому розділі описані особливості реалізації системи; в четвертому розділі наведено результати перевірки програми; завершають роботу висновки.

2 КОРОТКИЙ ОПИС ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧІ

Задача є актуальною, тому існують альтернативні рішення проблеми виявлення залежностей в даних, що отримуються під час проведення тестування. В [1] описано використання можливостей платформи Moodle для аналізу проведеного тестування. В [2, 3] запропоновано процедури підрахунку якості тестування за його результатами, що базується на статистичних розрахунках. В [2] також описано спосіб обчислення кількості студентів, які вгадують правильну відповідь.

В даній роботі разом зі статистичними розрахунками використовуються сучасні технології машинного навчання. Також реалізовано зручне програмне забезпечення, яке може в будь-який момент бути доповнено новим необхідним функціоналом.

3 ОПИС ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ

Програмний комплекс реалізовано засобами мови програмування Python. Користувач повинен загрузити в неї два файли з розширенням .csv. Кожен рядок першого файлу має індекс студента та його відповідь на кожне з

питань тесту. В другому файлі для кожного з питань описана його тема, та правильна відповідь.

Загрузивши файли в програму, виконується обробка даних. Вона включає в себе наступні етапи:

1. Очищення даних. Мета даного етапу – відокремити дані, важливі для підведення підсумку від тих, що можуть створити проблеми під час обробки (так звані шуми). До цього етапу входять наступні дії:

1) Виявлення аномалій. В даній роботі під аномаліями розуміються студенти, що мають дуже погані результати тестування. Такі роботи не можуть розглядатися для підведення підсумків, бо, як правило, в таких ситуаціях студенти не готуються до тестування за власною ініціативою, а не через те, що матеріал предмету викладався на незадовільному рівні.

2) Виявлення дублікатів. Списування під час тестів та екзаменів – достатньо поширене явище в сучасній освіті. Для роботи програми, що описується, однакові роботи можуть надати додаткову інформацію, яка може сильно зіграти на підсумковому звіті по тестуванню.

Не існує алгоритму, який без попередніх даних зможе визначити, який студент списував у якого, тому викладач має можливість встановити так званий «коефіцієнт плагіату», який з обраним значенням буде видаляти дублікати робіт з вибірки.

2. Обробка даних. На цьому етапі відбувається повний аналіз вибірки, яка залишилась після видалення шумів. Виконуються наступні роботи:

1) Підрахунок проценту правильних відповідей на кожне з питань тесту.

2) Візуалізація груп відповідей для кожного з питань. Це дуже важливо з приводу розуміння, чому студенти відповідають невірно на те чи інше питання.

3) Підрахунок проценту правильних відповідей для кожної підтеми тестування. Частіше за все в тестуванні містяться групи питань по різних темах, тому ця функція може дати можливість побачити, на які з тем правильних відповідей надійшло менше за інші.

4) Виявлення аномалій серед процентів відповідей по темах. Ця функція допоможе виявити теми, які студенти засвоїли набагато краще та гірше від інших.

5) Застосування фільтру «відмінника». Роботи з багатьма правильними відповідями можуть сильно підняти загальний рівень та створити помилкове судження. З цього приводу користувач має змогу видаляти з аналізу кращі роботи, кількістю, яку вважає за необхідну.

4 ОПИС ЕКСПЕРИМЕНТІВ

Для перевірки роботи системи було створено штучний набір даних, який складається з двадцяти студентів, кожен з яких давав відповіді на десять тестових запитань з чотирма варіантами відповідей.

На рисунку 1 відображено результат етапу виявлення аномалій. Для цього використані алгоритм dbscan [4] (кластеризація на 2 кластери) та алгоритм зменшення розмірності даних PCA [5] (для зручної візуалізації в декартовій системі координат).

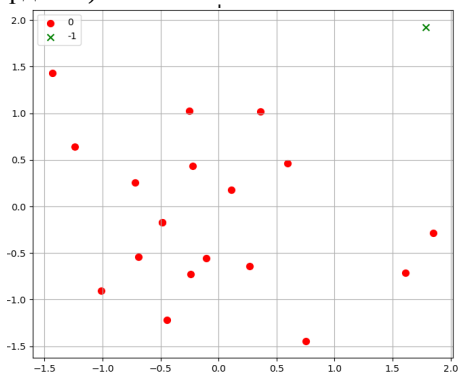

Рис. 1 Результат виявлення аномалій

Алгоритм обрав в якості аномалії студента, в якого лише 30% правильних відповідей. Варто зазначити, що у інших студентів не менше 50%.

Серед студентів немає однакових результатів, тому алгоритм пошуку плагіату в даному випадку залишив усі дев'ятнадцять точок.

У таблиці 1 наведено відсотки правильних відповідей для всіх студентів, у таблиці 2 для дев'ятнадцяти (окрім аномального).

Таблиця 1. Проценти правильних відповідей

Номер тесту	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відсоток (%)	70	65	75	60	60	75	70	70	60	80

Таблиця 2. Проценти правильних відповідей без аномалій

Номер тесту	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відсоток (%)	73.6	63.1	78.9	63.1	63.1	73.6	73.6	73.6	57.8	84.2

Як можна побачити з таблиць, студент, чий відповіді є аномальними, дав правильну відповідь на питання 9, що має найменший відсоток. Це негативно вплигло на загальну картину.

На рисунку 2 відображена робота функції розподілення відповідей на конкретне питання.

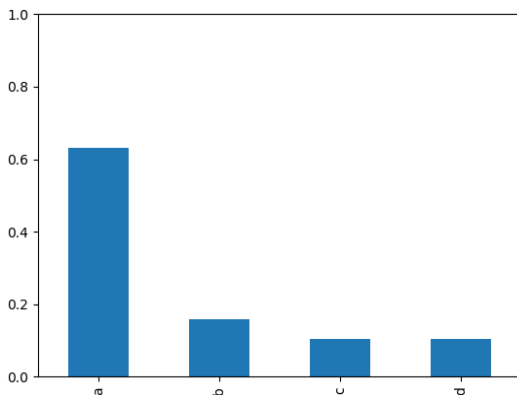

Рис. 2 Розподілення відповідей на друге питання

На рисунку 3 показано розподілення правильних відповідей на питання за темами. Як можна побачити з рисунку, теми мають практично однаковий рівень правильних відповідей, що може говорити про відсутність тем, що засвоюються погано.

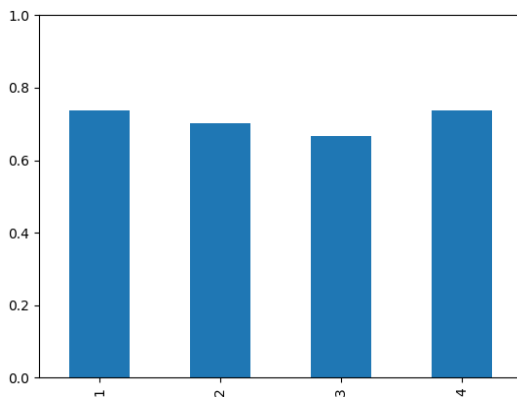

Рис. 3 Статистика за темами

У таблиці 3 наведено розподілення відсотків правильних відповідей на кожне питання з використанням фільтру відмінника. З набору даних було видалено 2 кращих результати.

Таблиця 3. Проценти правильних відповідей з фільтром відмінника

Номер тесту	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відсоток (%)	70.5	58.8	76.4	58.8	58.8	70.5	70.5	70.5	52.9	82.3

Як можна побачити з таблиці, питання 9 є найбільш проблемним та отримало лише 50 відсотків правильних відповідей.

5 Висновки

В даній роботі розроблено програмне забезпечення, яке направлено на допомогу в корегуванні навчальних курсів. За допомогою статистичного та інтелектуального аналізу тестувань, створюється висновок в якому відображаються потенційні слабкі місця курсу. На основі цього викладачеві потрібно робити власний висновок щодо доречності сформованого програмно звіту.

Програмне забезпечення тестувалось на штучному наборі даних з групи студентів чисельністю в двадцять осіб та десятьма тестовими питаннями, кожне з яких містить чотири варіанти відповідей.

Тестування показало, що програмне забезпечення здатне виявляти теми тестування з найбільшою вірогідністю того, що студенти її не розуміють. Це надає можливості по корегуванню курсу та акцентуванню уваги саме на складніші теми.

Під час розробки програми використовувалися мова програмування Python версія 3, середа розробки PyCharm. Програма може бути використана як викладачами вищих навчальних закладів, так і шкільними вчителями.

Література

1. V. O. Koretska, S. O. Shlianchak. Use of moodle-based informational technologies for test tasks analysis// Information Technologies and Learning Tools, 2017, Vol 62, №6.
2. О.В.Григораш. Тестовые задания один из эффективных способов оценки качества знаний студентов// Научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. №101(7), 2014.
3. Статистический анализ качества тестовых заданий и тестов [Електронний ресурс].
Режим доступу:
http://www.plam.ru/ucebnik/kontrol_kachestva_obucheniya_pri_attestacii_kompetentnostnyi_podhod/p8.php - Дата доступу: 07.02.2017.
4. DBSCAN [Електронний ресурс].
Режим доступу:

<https://en.wikipedia.org/wiki/DBSCAN> - Дата доступу: 07.02.2017.

5. Principal component analysis [Електронний ресурс].

Режим доступу:

https://en.wikipedia.org/wiki/Principal_component_analysis - Дата доступу: 07.02.2017.

УДК 621.311.6

Корнієнко В.Р (ДВНЗ ДонНТУ)

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

З кожним днем роль технологій стає все більш вагомою для всіх сфер нашого життя.. Як і у всіх галузях промисловості, сектор освіти відчуває швидкі зміни, зумовлені впливом нових технологій і тим, що часто називають «цифровим збосм». Але в той час як зміни несуть захоплюючий характер, здається, що як і раніше існують серйозні проблеми, які необхідно вирішити, якщо ми йдемо до того щоб останні «картонні картки» повинні пройти.

Школи та університети відчувають дедалі більший тиск, щоб забезпечити вдосконалення технологій навчання. Ось наші думки про те, які технології вже доступні для України, і які ми очікуємо побачити в близькому майбутньому.

1.Віртуальна реальність

Завдяки глибшому залученню, ніж традиційний підручник, віртуальна реальність усередині класу сприяє більш практичному навчанню та соціальній взаємодії. Візуальний елемент віртуальної реальності покращує взаємозв'язок між поняттями та інформацією набагато краще, ніж лише читання. Тобто те що ми могли раніше побачити, тільки доклавши зусиль, тепер в нас просто під рукою. З віртуальною реальністю ми отримаємо більш кваліфікованих випускників, зникнуть такі вимоги від роботодавців як: досвід роботи, та довге стажування, адже дипломовані працівники все будуть ознайомлені з усіма деталями обраної професії.

2.Технологія співпраці

Забезпечення новими технологіями та швидкісним інтернетом сільські навчальні заклади. Коли це станеться, очікуйте величезних змін у тому, як освіта видається студентам, зокрема тим, хто не входить до міських районів. Підвищення справедливості доступу означатиме більше можливостей для навчання, включаючи можливість студентам-віддаленим від міст отримувати таку ж освіту, що й їхні однолітки на рівні мегаполісів. Це встановить баланс та рівність в освіті, а також частково вирішить проблему відпливу населення з сільських територій.

3.Гейміфікація

Гейміфікація— використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для залучення кінцевих користувачів до вирішення проблем.

Комп'ютерні ігри продовжують винаходити себе як надійні інструменти навчання. Популярні ігри, викладають творчість, співпрацю та вирішення проблем. Гейміфікація навчання є освітнім підходом для мотивації студентів, що перенесе дизайн гри та елементи в середовище навчання. , Ігрові аксесуари перетворюють будь-який iPad на навчальний пристрій, який дозволяє учням знаходити та вивчати широкий спектр предметів, від математики до кодування, інструкції мистецтва до критичного мислення.

4.Кодування

Кодування продовжує зростати у популярності, оскільки навчальна програма підхоплює інновації в освіті. Навчання навичкам кодування допомагає студентам розвивати навички критичного мислення та процеси вирішення проблем, що важливі як в комп'ютерній науці, так і в житті. Кодування вчить , як дивитися на більшу картину і розбити великі проблеми на більш дрібні й більш керовані завдання. Більше уваги очікується на таких сферах, як кодування та програмування, щоб студенти зрозуміли, як програмувати та взаємодіяти з технологією.

5.Механізм руху

Це стосується студентів, які будуть творцями та винахідниками завтрашнього дня. Вже зараз вони використовують технологію як інструмент для того, щоб довести їхні інноваційні концепції та ідеї до життя. Наявність інструментів для розробників, таких як 3D-принтери відіграє ключову роль в цьому русі. Це дозволяє учням приймати те, що вони навчилися у процесі навчання , і протестувати свої теорії шляхом створення прототипів або реальних моделей їхнього бачення. Рух виробника також підтримує критичне мислення під час фази створення - послідовність виробничих дій, робочого процесу та відмов! Навчання на невдачах теж дуже важливо.

Як видно з наведених вище тенденцій розвитку освіти, спосіб професійної підготовки фахівців у навчанні суттєво зміниться. Звичайно є і інші важливі винаходи у сфері освіти, але в даній статті ми перерахували саме ті які з яких повинні почати Україні вже зараз. Такі зміни повинні частково виправити ситуацію з впливом населення, більш кваліфіковані кадри посприяють поліпшенню економічної ситуації в країні. Ми почнемо втілювати свої ідеї не в інших країнах, як це було протягом багатьох років, а при наявності необхідних технологій в Україні, ми зможемо розвиватися паралельно з передовими країнами, але модернізацію треба проводити не лише в освіті, а в усіх сферах нашого життя, адже ланцюг розвитку повинен бути міцно закріпленим.

УДК 534

Лесіна Є.В. (ДонНТУ)

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ДИНАМІЧНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ В СЕРЕДОВИЩІ MATLAB

В сучасному світі існує тенденція впровадження засобів автоматизації та автоматизованих систем управління (АСУ) в усі сфери людського життя. Цей процес потребує вирішення задач математичного та програмного забезпечення для повноцінного узгодження технічних можливостей з можливостями людини.

Професійна діяльність оператора АСУ тісно пов'язана з моделюванням досліджуваного об'єкту. Математичне моделювання процесів є одним із основних засобів у сучасній науці і техніці. Застосування математичних методів дозволяє отримати важливу інформацію щодо характеристик процесу, який вивчається.

Математична модель – це математичний опис співвідношень постановки задачі. Такий опис можливий лише на ґрунті попередньо одержаних знань про поведінку об'єкта, що вивчається, і про способи правильного й ефективного опису цього поведінки у математичних термінах. В одних випадках утворення математичної моделі не складає труднощів (наприклад, модель є відомою заздалегідь за результатами раніше проведених досліджень), а в інших потрібно неодноразове уточнення постановки задачі, виділення головних визначальних чинників, відкидання чинників, які незначно впливають на результат і т.д.

Сучасні програмні засоби дають великі можливості інженеру для швидкого проведення процесу обчислення математичних моделей. Одним з найбільш поширених є пакет програм MATLAB. Імітаційне моделювання за допомогою пакета прикладних програм MATLAB не замінює і не виключає методологію математичного моделювання, а лише доповнює її завдяки своєму інструментарію, що відповідно дозволяє візуалізувати різноманітні складні процеси.

Система MATLAB підтримує виконання операцій з векторами, матрицями і масивами даних, виконує розрахунки характеристик матриць, операції з алгебраїчними поліномами, розв'язання нелінійних рівнянь та задач оптимізації, інтегрування функції, чисельне розв'язання диференціальних рівнянь, побудову графіків, поверхонь та ліній рівня, та ін.

Головний об'єкт системи MATLAB – матриця (прямокутний числовий масив), елементами якої можуть бути дійсні та комплексні числа. Використання матриць не потребує явного посилання на їх розміри. Середовище MATLAB забезпечує виконання операцій у режимі безпосереднього обчислювання. MATLAB може використовуватися як

міцний математичний калькулятор, який дозволяє швидко виконувати велику кількість складних математичних операцій.

Динамічною системою зазвичай називають реальний об'єкт, поведінку якого з задовільною для практичних потреб точністю може бути описано системою звичайних диференціальних рівнянь, аргументом яких є час. У сфері управління технічними об'єктами широко використовуються такі моделі динаміки систем, як їх передаточні функції і частотні характеристики.

Визначимо такі моделі для багатовимірних стаціонарних лінійних систем [1]. Рух неперервних нестаціонарних лінійних систем описується системою диференціальних рівнянь стану:

$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{A}(t)\mathbf{x}(t) + \mathbf{B}(t)\mathbf{u}(t) + \mathbf{v}(t), \quad (1)$$

де $\mathbf{x}(t)$ – n -вимірний вектор стану системи; $\mathbf{u}(t)$ – m -вимірний вектор управління чи збурень; $\mathbf{A}(t)$ і $\mathbf{B}(t)$ – матриці відповідних розмірів ($n \times n$ і $n \times m$). Коли матриці $\mathbf{A}$ і $\mathbf{B}$ – постійні, система, що описується рівнянням (1), стаціонарна.

Як відомо, перетворення Лапласа вектор-функції $\mathbf{x}(t)$ можна записати наступним чином:

$$\mathbf{x}(p) = \int_0^{\infty} e^{-pt} \mathbf{x}(t) dt,$$

де p – аргумент у перетворенні Лапласа.

Перетворивши за Лапласом рівняння (1), одержимо вираз:

$$p\mathbf{x}(p) - \mathbf{x}(0) = \mathbf{A}\mathbf{x}(p) + \mathbf{B}\mathbf{u}(p) + \mathbf{v}(p), \quad (2)$$

де $\mathbf{A}$ і $\mathbf{B}$ – числові матриці. З виразу (2) випливає, що

$$\mathbf{x}(p) = (p\mathbf{E}_n - \mathbf{A})^{-1}[\mathbf{x}(0) + \mathbf{B}\mathbf{u}(p) + \mathbf{v}(p)]. \quad (3)$$

Тут $\mathbf{x}(0)$ – перетворення Лапласа від початкових умов, котрів більшості випадків вважаються нульовими; $\mathbf{E}_n$ – матриця-одиниця розміру $n \times n$; $\mathbf{u}(p)$ – перетворення Лапласа від вектору управління; $\mathbf{v}(p)$ – перетворення Лапласа від вектору збурень.

З рівняння (3) видно, що матриця передаточних функцій системи з управління має вид

$$\mathbf{F}_x^u(p) = (p\mathbf{E}_n - \mathbf{A})^{-1}\mathbf{B},$$

а матриця передаточних функцій системи зі збурення –

$$\mathbf{F}_x^v(p) = (p\mathbf{E}_n - \mathbf{A})^{-1}.$$

Коли вхідний сигнал системи має вигляд

$$\mathbf{u}(t) = \mathbf{u}_0 e^{j\omega t}, t \geq 0,$$

де $\mathbf{u}_0$ – вектор постійних сигналів, то, наприклад, матрицю $\mathbf{F}_x^\Psi$, отриману з рівняння (3), можна переписати у вигляді

$$\mathbf{F}_x^u(j\omega) = (j\omega \mathbf{E}_n - \mathbf{A})^{-1} \mathbf{B},$$

що є матрицею частотних характеристик системи з управлінням.

Для моделювання неперервних та дискретних динамічних моделей систем управління з постійними параметрами в MATLAB використовують окремий клас об'єктів – lti-об'єкти (linear time invariant objects). Моделі динаміки lti-об'єктів (систем) подаються у наступних формах: tf – форма передавальних функцій, zpk – форма нулів, полюсів та узагальненого коефіцієнта передачі; ss – форма простору стану; frd – форма частотної характеристики. Модель системи, що задана в одній формі, може бути перетворена в іншу.

Модель у формі передаточної функції (tf-форма, transfer function) має вигляд:

$$H(s) = \frac{b_1 s^m + b_2 s^{m-1} + \dots + b_m s + b_{m+1}}{a_1 s^n + a_2 s^{n-1} + \dots + a_n s + a_{n+1}} = \frac{\text{num}(s)}{\text{den}(s)}, \quad m \leq n. \quad (4)$$

Одновимірну передаточну функцію задають поліномом чисельника та знаменника. Поліноми подаються як вектори-рядки, складені з коефіцієнтів поліному в порядку зменшення степені змінної s . Передаточні функції багатовимірних систем складаються з передаточних функцій одновимірних систем.

Модель у формі передаточної функції виду (4) (tf-модель) можна створити двома способами:

- 1) використанням команди tf(num, den), де num, den – вектори коефіцієнтів передаточної функції моделі;
- 2) використанням раціональних виразів від оператора Лапласа s , який представлений у формі tf-моделі.

Приклад 1. Створення моделі з передаточною функцією

$$W(s) = \frac{s + 0.2}{s^2 + 0.5s + 2}.$$

Перший спосіб реалізують командою:

$$W = \text{tf}([1 \ 0.2], [1 \ 0.5 \ 2])$$

Другий спосіб реалізують так:

$$s = \text{tf}('s');$$

$$W = (s+0.2)/(s^2+0.5*s+2)$$

При необхідності створення багатовимірних моделей можна виконати конкатенацію одновимірних моделей або скористатися функцією tf з аргументами у формі комірок з векторами коефіцієнтів передаточних функцій.

Приклад 2. Створення моделі з матрицею передаточних функцій

$$W(s) = \begin{bmatrix} W_{11}(s) \\ W_{21}(s) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{s + 0.2}{s^2 + 0.5s + 2} \\ \frac{8s + 1}{s^2 + 2s + 16} \end{bmatrix}.$$

Для створення моделі першим способом використовують команди

w11 = tf([1 0.2],[1 0.5 2]);

w21 = tf([8 1],[1 2 16]);

W = [w11; w21]

Другий спосіб:

N = {[1 0.2]; [8 1]};

D = {[1 0.5 2]; [1 2 16]};

W = tf(N, D).

Створити об'єкт у формі матриці коефіцієнтів можна командою tf(G) з одним аргументом у вигляді заданої числової матриці.

Приклад 3. Створення tf-об'єкта – числової матриці

$$G = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 2 & 1 \end{bmatrix}$$

виконується командою G = tf([1 0; 2 1]).

Модель у формі нулів, полюсів та узагальненого коефіцієнта передачі (zpk-форма, zero/pole/gain) має вигляд:

$$H(s) = k \frac{(s - z_1)(s - z_2) \dots (s - z_m)}{(s - p_1)(s - p_2) \dots (s - p_n)}, \quad (5)$$

де $z_1, z_2, \dots, z_m$ – нулі системи; $p_1, p_2, \dots, p_n$ – полюси системи; k – узагальнений коефіцієнт передачі. Модель (5) також можна створити двома способами:

- 1) використанням команди zpk(z, p, k), де z, p – вектори нулів та полюсів передаточної функції моделі; k – узагальнений коефіцієнт передачі;
- 2) використанням раціональних виразів від оператора Лапласа s, який представлений у формі zpk-моделі.

При відсутності в моделі нулів та полюсів використовують zpk(k).

Приклад 4. Створення моделі з передаточною функцією

$$W(s) = \frac{2s}{(s + 2)(s^2 + 2s + 2)}.$$

Перший спосіб реалізують командою:

W = zpk(0, [-1-i -1+i 2], 2).

Другий спосіб реалізують так:

s = zpk('s');

$$W = 2*s/((s+2)*(s^2+2*s+2)).$$

Зауважимо, що для створення багатовимірної $n \times m$ zpk-моделі використовують команду $H = \text{zpk}(Z, P, K)$, де Z – комірка $n \times m$ масивів нулів, $Z\{i, j\}$ – нулі елементів $H_{ij}(s)$; P – комірка $n \times m$ масивів полюсів, $P\{i, j\}$ – нулі елементів $H_{ij}(s)$; K – $n \times m$ матриця коефіцієнтів $K(i, j)$ – коефіцієнти елементів $H_{ij}(s)$.

Приклад 5. Створення моделі розмірності 2×2 з матрицею передаточних функцій

$$H(s) = \begin{bmatrix} \frac{-1}{s} & \frac{3(s+5)}{(s+1)^2} \\ \frac{2(s^2-2s+2)}{(s-1)(s-2)(s-3)} & 0 \end{bmatrix}$$

виконується командами

$$Z = \{[], -5; [-1-i \quad -1+i], []\};$$

$$P = \{0, [-1 \quad -1]; [-1 \quad -2 \quad -3], []\};$$

$$K = [-1 \quad 3; 2 \quad 0];$$

$$H = \text{zpk}(Z, P, K).$$

MATLAB отримав найбільш поширене застосування в інженерній практиці, його можна віднести до числа універсальних пакетів програм, які не орієнтовані на конкретні прикладні області моделювання технічних систем. Даний прикладний пакет призначений для аналітичного і чисельного розв'язання різноманітних математичних задач і дослідження динамічних систем, в тому числі дискретних, неперервних і гібридних моделей.

Література:

1. Блохін Л.М., Буриченко М.Ю. та ін. *Статистична динаміка систем управління / Підручник.* – К.: НАУ, 2010.

УДК 378.147

Нємцева Н.С., Нємцев Е.М. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ

Сьогодні усе більш стає очевидним, що професійне становлення студентів відбувається не лише у результаті цілеспрямованої педагогічної діяльності викладача, але й під впливом самого життя, навколишньої дійсності, середовища. Не виникає сумніву в тому, що найбільш важливу роль у професійному становленні студентів відіграють змістові й процесуальні аспекти інноваційності освітнього процесу у вищій професійній школі, які можуть бути забезпечені освітнім середовищем.

Таким чином, перед вищою школою постає завдання здійснювати професійне становлення студентів, щоб освітнє середовище ВНЗ значною

мірою забезпечувало б вироблення якостей особистості майбутнього фахівця, необхідних у період навчання, для міжособистісної взаємодії і творчої побудови майбутньої професійної діяльності.

Тому основним протиріччям, що впливає на розвиток особистості, є протиріччя між властивостями, та якостями особистості й об'єктивними вимогами професійної діяльності.

На наш погляд, для майбутніх інженерів рішенням проблеми є забезпечення ефективної зміни освітнього середовища вищого навчального закладу. Ця зміна сприятиме формуванню необхідних для майбутньої професійної діяльності властивостей і якостей особистості студентів.

Важливим фактором у становленні особистості студента є відкриття власного світу, яке, за визначенням І. Кона, для юнака рівнозначне «справжній коперніківській революції» і проявляється у формі переживання своєї індивідуальної цілісності та неповторності. Внутрішній світ стає для нього цінністю. Здійснюється бурхливий розвиток самосвідомості [1, с. 217]. На думку Е. Еріксона [2] юнацький вік будується навколо кризи особистісної ідентичності – почуття індивідуальної самототожності, єдності. Індивід знаходиться у процесі нормативної кризи самовизначення, обирає із варіантів розвитку той єдиний, який може вважати своїм. Рівень ідентичності тісно пов'язаний з індивідуально-особистісними рисами студентів. Для студента характерний глибокий самоаналіз, самооцінка всіх якостей і здібностей. Студенти оцінюють себе з позиції своєї внутрішньої шкали цінностей. Тому, професійна підготовка студентів з урахуванням психологічних особливостей передбачає радикальну перебудову змісту і методів навчання, максимальне врахування індивідуальних особливостей та інтересів, що розширює їх простір у власній розумовій і соціальній ініціативі. Розумовий розвиток студента полягає у формуванні індивідуального стилю розумової діяльності. У навчанні формуються загальні інтелектуальні здібності, понятійне теоретичне мислення. Студентське мислення характеризується схильністю до теоретизування, створення абстрактних узагальнень, захоплення філософськими побудовами. Абстрактна можливість здається студенту більш цікавою і важливою, ніж дійсність. У думках студенти програють різні варіанти свого майбутнього: професійного та життєвого шляху. Збільшується обсяг уваги, здатність довго зберігати її інтенсивність і переключатися з одного предмета на інший. Разом із тим, увага стає більш вибірковою, залежить від спрямованості інтересів. У той же час, щоб стати творчо продуктивним, професійно продуктивним студент потребує більш інтелектуальних дисциплін.

Тому, організовуючи процес професійного становлення особистості, можливо впливати як на розвиток окремих якостей, так і на розвиток особистості загалом.

Спираючись на наведені вище теоретичні положення, під якістю особистості ми будемо розуміти узагальнені властивості особистості, що перебувають у взаємозв'язку й від яких залежать можливість здійснення й ступінь успішності професійного становлення.

У науці не існує однозначного терміну для визначення якостей, що впливають на освітнє середовище та пов'язані із професійною діяльністю. Різні автори називають «професійні», «професійно-значущі», «професійно-ділові» якості. Різна і ступінь «прихильності» цих якостей до певної професії. Л. Михальовою виділені три основні тенденції в розумінні цього питання [3]. Перша визначає професійні якості як властивості особистості, необхідні в конкретній професійній діяльності. Друга відзначає, що не може бути отриманий список якостей спеціаліста, які повинні лежати в основі ефективності його діяльності та не залежати від специфіки тих або інших виробничих систем, у які цей спеціаліст включений. Третя позиція розглядає професійні якості як прояв психологічних особливостей особистості, необхідних для досягнення ефективності у професійній праці як такої. Вивчаючи сутність професійних якостей, Л. Михальова відзначає їхню найважливішу характеристику – поліпрофесійність (застосовність однієї групи якостей для багатьох професій). Причому, якщо професійно-значущі якості більшою або меншою мірою пов'язані з певною професійною діяльністю, то міжособистісна взаємодія як професійно-ділові якості не має такої прямої залежності. Ця характеристика була покладена нами в основу дослідження сутності професійно-особистісних якостей майбутнього інженера в контексті професійно-особистісного становлення студента.

На нашу думку, професійно-ділова людина – це людина-професіонал у своїй сфері діяльності, яка здатна ставити мету й досягати її, працювати в команді з використанням особливостей ділового та міжособистісного спілкування, взаємодії, сполучати конструктивне, творче мислення з високоморальними людськими якостями для перетворення дійсності. А студент-майбутній інженер як професіонал – це особистість, яка має не просто знання й навички, але й комплекс якостей спілкування та міжособистісної ділової взаємодії які допомагають перетворити професійну діяльність у суспільне благо.

Дослідник І. Чечель підкреслює, що в сучасних альтернативних освітніх просторах ВНЗ акцент робиться не на пояснення студентам знання, а на зростання і продуктивне розширення їх пізнавальних інтересів і (на цій базі) систематизацію індивідуально-значущого знання (у студента і викладача – свого власного) у процесі продуктивної діяльності. Тобто, практичне застосування знання не на повторення заданого викладачем алгоритму засвоєння інформації, а на осмислену студентом потребу придбати ту або іншу інформацію, необхідне йому для просування у власному полі освіти [4].

Цей підхід до змісту освіти може бути тільки культуруозгоджуючим, отже, він вимагає від викладача абсолютно іншої системи здібностей (і навіть не предметно-спеціальних, в першу чергу), загальної розвиненої культури і творчих здібностей, без яких він не зможе працювати в методології співпраці із студентом і бути фасилітатором його інтересів і творчих здібностей. У цьому сенсі він перестас бути «учителем-наочником», а стає викладачем широкого профілю [5].

Основними формами освіти при такому підході стають творча діяльність і спілкування викладача і студента (у рамках проектної роботи), оскільки саме в процесах співпраці і товариської взаємодії (а не в формально-ролевих і нерівноправних взаєминах) можливі і освоєння студентом традиційних норм культури і нових для нього культурних зразків, і самовизначення, і розвиток індивідуальних культурних інтересів, і спільна рефлексія, і багато інших феноменів саморозвитку і становлення автономного душевного життя людини, на яких традиційна педагогіка не орієнтована.

У результаті зміни дисциплінарно-знаннєвої і примусово-нормативної домінанти освіти на домінанту культурної діяльності і творчості головним освітнім простором стає самостійна, творча (продуктивна і практична, а не тільки пізнавальна) робота студента. Пізнавальна діяльність включається як частина в самостійну проектну роботу студента, яку він виконує на основі власного мотивованого вибору

Передбачається, що освітнє середовище тією чи іншою мірою спрямоване на покращення професійної дійсності і має прагматичну спрямованість на результат. І. Єрмаков зазначає, що «...треба навчити дитину використовувати засвоєні знання для практичного життя як професійного, так і громадського. У такому разі знання перетворюються на безпосередню основу діяльності, що врешті-решт лежить в основі інноваційного розвитку в будь-якій сфері» [6, с. 34]. Тільки так, на думку академіка В. Кременя, підготовлена людина зможе суб'єктивно забезпечити об'єктивно зумовлений процес інноваційного розвитку [7].

Беручи до уваги думку дослідника М. Запрудського, ми визначаємо, що принципи професійної підготовки щодо організації освітнього процесу особистісного становлення майбутнього інженера в освітньому середовищі:

- принцип урахування індивідуальності студентів: урахування інтересів, темпу роботи, рівня компетенції, ділових якостей;
- принцип опори на суб'єктивний досвід студентів: кожен студент, працюючи над проектом, має можливість застосувати власний досвід і знання;
- принцип кооперації: у процесі роботи над проектом здійснюється широка взаємодія студентів з викладачем й між собою в проектних групах;

можливе залучення консультантів із різних сфер діяльності.

- принцип зв'язку дослідження з реальним життям: відбувається органічне поєднання теорії з практикою.

Усе вище зазначене дозволяє зробити висновок, що у сучасних умовах освітнє середовище спрямоване на спільну діяльність викладача й студента, на проектну діяльність студентів. Одним із важливих факторів якого є вплив на успішність особистісного становлення студентів, коли студент випробовує почуття радості, емоційного підйому від процесу пізнання. Така ситуація – результат діяльності викладача, його вміння спілкуватися й здатності передати це вміння студентам. Завдання викладача – створити «ситуацію успіху» на занятті. «Ситуація успіху» особливо важлива у професійній діяльності, що є самостійною діяльністю. Студентам важливо вселити впевненість у їхніх силах, налаштувати на успішну роботу, перебороти невпевненість, страх. Переживання успіху дає відчуття благополуччя, внутрішньої волі, підвищує мотивацію до професійної діяльності. У результаті у студентів розвивається впевненість у тому, що вони здатні самореалізуватися у професійної діяльності. Це приводить у першу чергу до підвищення самооцінки, до бажання досягти гарних результатів. Саме завдяки проектній діяльності студенти отримують своєрідний динамізм у своєму професійному становленні як майбутніх фахівців.

Література

1. Кон И.С. Психология ранней юности. Книга для учителя / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э.Г. Эриксон; пер. с англ. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. – 342 с.

3. Методы системного педагогического исследования / Под ред. Н.В.Кузьминой. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.

4. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Ягоднікова Вікторія Вікторівна. – Одеса, 2005. – 202 с.

5. Шими́на А.Н. Философские основы образования: Монография / Шими́на А.Н. – Воронеж: Воронеж, гос. пед. ун-т, 1999. – 118 с.

6. Новиков А.М. Методология образования/А.М. Новиков. – М.: «Эгвес», 2002. – 320 с.

7. Кравченко Т.В. Осорбистість і соціальне середовище: проблеми взаємодії /Т.В. Кравченко// Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – збірник наукових праць. – Київ-Житомир: Вид-во Волинь, 2006. – Кн. I. – С. 132-137.

УДК 621.311.6

Федоренко В. В. (ПДВНЗ ДонНТУ)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ВНЗ

Відомо, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидким зростанням розвитку та використанням інноваційних технологій в усіх суспільних сферах. Насамперед, це економічна сфера, соціальна, політична тощо. Але, варто наголосити, що і сфера освіти сьогодні використовує безліч нових підходів, які покращують ефективність навчально-виховного процесу. Вимоги до вищої освіти зараз формулюються державою та ситуацією, яка в ній склалася. Актуальність теми полягає в тому, що сьогодні головне завдання вищої освіти – забезпечити такий розвиток потенціалу особистості, який буде направлений на покращення та підвищення рівня життя, а такий розвиток можливий лише при розумному використанні всіх сучасних технологій навчання, які доступні сьогодні.

Звичайно, що система державних ВУЗів на сьогоднішній день зовсім не досконала, але треба врахувати той факт, що на меті вищої освіти є насамперед ефективність створюваного навчального процесу, який потребує оновлення. Це передбачає нестандартні підходи, які будуть опиратися на розробки як вітчизняних, так і зарубіжних освітніх центрів.

Мета роботи – проаналізувати сучасні технології навчання та показати, як вони застосовуються і можуть застосовуватися в навчальному процесі ВНЗ.

Перш за все, треба розуміти, що інноваційні технології мають використовуватися доречно і задовольняти основні методологічні принципи. До них відносяться:

- концептуальність – в кожній технології має бути опора на певну наукову концепцію, яка може включати в себе психологічне, філософське, дидактичне та педагогічне обґрунтування досягнення очікуваних цілей;

- системність – технологія безпосередньо має мати ознаки системності: логіка, взаємозв'язок між усіма частинами тощо;

- керованість – має на увазі можливість планування, корегування, діагностику навчального процесу;

- ефективність – використання інноваційних технологій має мати ефективний результат і мати на меті досягнення певних окреслених цілей освітнього процесу;

- відтворюваність – можливість повторення використання технології в інших навчальних закладах й іншими суб'єктами. [2, с. 165]

Нова освітня парадигма, яка ставить на меті формування свідомої, освіченої особистості, ґрунтується на запитах та потребах в освіті. А вони, в свою чергу, висувають на перший план формування активності студентів в

учбовому процесі. Адже активна участь студента в навчанні – перш за все, запорука не лише результативності, а й формування більш високого інтелектуального рівня, ефективності освітнього процесу та зростання професіоналізму майбутніх спеціалістів.

Тому одними із перших та основних технологій сучасної освіти є активні технології навчання. Це ті технології, які спонукають студентів до активної розумової та практичної діяльності в процесі оволодіння навчальним матеріалом. Виникнення таких технологій поставило перед навчанням нові завдання. Якщо раніше знання, які отримувалися в ВУЗі, могли слугувати людині протягом всього життя, то сьогодні, в час постійного інформаційного напливу, ці знання треба постійно оновлювати та доповнювати.

Але як саме треба організовувати навчальний процесів, аби спонукати студентів до активної діяльності та створення нових особистісних орієнтирів?

Однією із відомих форм активних технологій навчання є проблемна лекція. Проблема лекція – форма лекційного заняття, в якій процес пізнання і активного мислення студентів наближено до пошукової та дослідницької діяльності. Досягти ефективності такої лекції можна лише спільними зусиллями викладача та студентів. Вона значно відрізняється від традиційної інформаційної лекції. Якщо інформаційна лекція лише передає нову інформацію, то проблемна долучає студента до протиставлень розвитку наукових знань та методів та способів їх розв'язання. [4, с. 57]

Функція студента на такій лекції не просто прослухати нову інформацію, а й взяти участь у відкритті нового, невідомого до цього моменту. Основним дидактичним прийомом на такому занятті є створення проблемної ситуації, яка має на меті знайти певні протиставлення та питання, відповідь на яке розв'язує це протиставлення.

В Донецькому національному університеті на спеціальності «Філософія» активно використовуються проблемні лекції на заняттях, створюються проблемні ситуації з використанням проблемних питань, на які студенти мають дати відповідь протягом заняття.

Ще одним із методів активної технології навчання є «круглий стіл». Метод «круглого столу» орієнтується на особистісне навчання та є однією із форм, яка дозволяє закріпити отримані раніше знання, актуалізувати попередній досвід, сформулювати правильне вирішення проблемної ситуації, вдосконалити досвід ведення дискусії. Особлива увага приділяється цьому методу ще й тому, що в ньому поєднується певна тематична дискусія з груповою консультацією. Оскільки студенти не лише можуть обмінюватися знаннями та думками, а й професійно викладати свої думки, логічно будувати міркування, відстоювати свою точку зору та правильно ставити запитання.

Важливою умовою використання технології «круглого столу» є те, що стіл має бути дійсно круглим. Згідно психологічних методик, всі учасники мають сидіти обличчям один до одного і бачити очі своїх колег. Така робота сприяє збільшенню розумової активності, включення всіх учасників в обговорення, стимулює мотивацію для отримання нових знань, а також включає невербальні засоби спілкування, такі як жести, міміка тощо.

Але варто знати, що у кожного круглого стола має бути ведучий. Звісно, це має бути такий учасник, який володіє певними навичками. До них можна віднести такі:

1.Бути спеціалістом в обговорюваному питанні.

2. Мати якості лідера .

3.Вміти виконувати управлінські функції (організація, робота з інформацією, комунікативний контроль).

До речі, такі технології широко використовуються на наукових конференціях та форумах, де беруть участь представники різних вищих навчальних закладів, вікових категорій.

Сьогодні таких метод є одним із найпопулярніших. Адже він формує у майбутніх спеціалістів ряд якостей, які дозволяють стати впевненими, інтелектуально-освіченими та вмотивованими.

Наступною, не менш важливою технологією навчання в ВНЗ є використання ігрових технологій.

Гра – вид діяльності, який створюється в природних або штучних умовах, а також направлений на засвоєння суспільного досвіду, де здійснюється саморегулювання та вдосконалення якостей власної поведінки.

Виділяють такі функції педагогічної гри:

Соціальна функція. Гра - засіб включення студентів в суспільні відносини.

Комунікативна функція. За допомогою гри студенти засвоюють культуру мовлення та її цінності.

Діагностична функція. Гра дозволяє викладачу діагностувати певні якості поведінки студентів в конкретних ситуаціях. Адже в ній студент само реалізуються, поводить себе вільно та має можливість спробувати власні сили.

Терапевтична функція. Гра є засобом долання певних перешкод, які можуть виникнути у студента в навчанні, спілкуванні, поведінці, самореалізації.[1, с. 134]

В Донецькому національному технічному університеті на спеціальності «Філософія» активно використовуються педагогічні ігри. Їх можна використовувати як на лекційних, так і семінарських заняття. Особливо в нашому ВНЗ ігри використовуються в таких випадках:

- в якості самостійних технологій для засвоєння нових тем, понять, методів;
- в якості засвоєння окремих елементів більш широких понять;
- в якості окремої частини заняття (введення, засвоєння знань, вправи, методи контролю);
- в якості технологій колективної роботи (колективні аудиторські ігри).

Ще однією причиною використовувати на заняттях педагогічні ігри є те, що функцію оцінювання студентів може виконувати не лише викладач, а й самі студенти. Це розвиває логічне мислення, вміння аналізувати як свої результати, а й результати колег.

Раціональне їх застосування підвищує активність студентів, стимулює розумову діяльність, викликає інтерес та має досить ефективний вплив у навчанні.

Пошук нових технологій навчання та оновлення вже існуючих – шлях до сучасної та ефективної організації навчального процесу в ВНЗ. Особливо це важливо сьогодні – в часи швидкого розвитку комп'ютеризації та збільшення нової інформації. Тому з'являється потреба у підготовці реально освічених висококваліфікованих кадрів. Адже зараз роль викладача не лише дати знання, а й навчити самостійно працювати, переробляти нову інформацію, раціонально підходити до отримання знань та використовувати їх в майбутній професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи : Навчально-методичний посібник: Інтерактивні технології в курсах навчальних дисциплін. - К. : Кондор, 2008. - 272 с.
2. Білоконна Н. І. До проблеми використання інформаційних технологій у навчальному процесі / Н. І. Білоконна, С. П. Білоконний // II Славянские педагогические чтения: Тез. докл. междунар. конф., 16 - 18 окт. 2003г. – Тирасполь. - 2003. – 267 с.
3. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні технології в системі особистісно – зорієнтованої освіти / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. - 2006. - № 4. – 58 с.
4. Захаров І. Г. Інформаційні технології в освіті / І. Г. Захаров. – М.: Академія. – 2003. – 247 с.

МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК УМОВА ЕТНІЧНОГО РОЗВИТКУ І ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

УДК 378.147:162.2

Давидов П.Г.(ДонНМУ м. Лиман)

ЗНАЧЕННЯ МОВИ, У ПІЗНАННІ, СПІЛКУВАННІ ТА МИСЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА

Актуальність теми дослідження. Людська думка завжди оформлена мовою. Мова являє собою систему знаків, комбінація яких використовується для пізнання нової інформації, комунікації з людьми та мислення. Проблема правильності мовлення – одна з основних, дослідженням якої займаються філологи, лінгвісти й філософи.

Мета дослідження. Довести необхідність високого рівня володіння мовою в медичній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Максим Рильський писав: «Кожне слово людську історію чудово, як чиста крапля, відбиває»[1]. Цей вираз показує надзвичайну функцію мови – вона зберігає знання про історію, без якої жодна країна не може існувати. Причому мов в світі багато, і кожна мова дає певне уявлення про світ загалом, якусь мовну картину світу. Адже мова – це не лише спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мелодика, барви буття, сучасна художня, інтелектуальна й розумова діяльність народу [3].

Завдяки роботі вчених-лінгвістів і дослідників мови було структуроване значення слова. На сьогоднішній день можна виділити його внутрішню та зовнішню форми [3]. Зовнішня форма слова передбачає звукове оформлення. Для рідної мови воно є дуже легким і звичним, проте при вивченні іноземних мов, спершу, правильність мовлення дається не швидко, але це лише питання наполегливості й терпіння. Наприклад, слово «мир» – читаючи його, людина, для якої українська є рідною, навіть не замислюється над милозвучністю, бо вважає його звичним. А для порівняння, те ж саме слово «мир», проте англійською мовою – «world» – вже може викликати почуття невпевненості при вимові, оскільки ця мова менш вживана в буденному житті. Щодо внутрішньої форми – це мовне світосприйняття, та ознака, яка закладається в основу, художнє відображення, що зберігається в мові. Промовляючи слово «лебідь», обов'язково виникає картина граціозної, витонченої істоти, яка символізує справжню любов, відданість, вірність. Та корейці, як це не здавалося б дивним, порівнюють з лебедем ту людину, яка при зовнішній привабливості володіє жакликим внутрішнім світом. Є й слова, які схожі за внутрішньою формою: для нас «ластівка» – символ

воскресіння, так як, кожного року повертаючись з приходом весни, вона приносить нове життя, надію, віру в світле майбутнє. В Ольденбурзі (Німеччина) було таке повір'я: якщо ластівки залишають гніздо, значить слід чекати нещастя. Не дивлячись на це, у японців ластівка уособлює і невірність, і прихильність дому одночасно. При вивченні латинської мови в медичних вузах, студентам також закладаються певні внутрішні форми слів. Не дарма до списку предметів включені біоетика, українська мова за професійним спрямуванням, філософія – вони визначають професію лікаря та значення його діяльності.

Розбираючи медичну практику, неможливо не сказати про спілкування з пацієнтом. Паліативна медицина дозволяє правильно постановити діагноз, тобто ще й тактику, стратегію та оптимальний шлях самого лікування – на що в основному націлена робота лікаря. Від нього пацієнт чекає розуміння та співпереживання, тому і потрібно шукати найточніші і найвиразніші слова, тим самим активно впливаючи на його настрій, самопочуття [5]. «Слова, як і ліки, – підкреслював письменник і лікар П. Бейлін, – мають пряму токсичну чи побічну дію. На окремі слова виробляється несприйняття – вони можуть викликати «алергію», шок. А передозуєш, хай навіть за змістом своїм лікувальні слова, може розвинутися «лікарська хвороба». Балакуча людина може викликати у своїх слухачів головний біль і втому». Лікування для медика завжди залишатиметься мистецтвом, а тому, як мистецтво, вимагатиме від нього розвиненої уяви, інтуїції, гармонії розуму і серця, вміння впоратися зі своїми словами, лаконічного й зрозумілого донесення інформації до пацієнта.

Тому, досконале знання мови покликане допомогти лікарю у повсякденній роботі: у накопиченні та передачі професійних знань, оформленні медичної документації, опрацюванні фахової інформації і, відповідно, у підвищенні власної кваліфікації, спілкуванні з колегами, пацієнтами та представниками суміжних галузей.

Адже ніхто не буде заперечувати, що лікар має володіти вірцевою українською мовою, дотримуватися ustalених літературних норм і тим самим пропагувати зразкову літературну мову як ознаку високої культури спілкування. Бо основною необхідною якістю носія (споживача) цієї мови стає професіоналізм, що вимагає володіння понятійно-категоріальним апаратом певної сфери діяльності та відповідною системою термінів. Б.М. Головін визначає термін як «слово чи словосполучення, що має професійне поняття й застосовується в процесі (і для) пізнання та освоєння певного кола об'єктів і відношень між ними – під кутом певної професії» [2].

Здійснення найважливішої соціальної функції мови, спеціального професійного спілкування забезпечує термінологія. Використання термінів представниками однієї професії забезпечує спілкування під час спільної діяльності та впливає на її ефективність.

Філософія мови – один з найвпливовіших напрямів в сучасній західній філософії, в центрі уваги якого уявлення про мову як ключ до розуміння мислення і знання [6]. Мислення нерозривно пов'язане з мовою та мовленням. Мовлення є способом, а мова виступає засобом вираження думки і формою її існування [7]. Будь-яка думка виникає і набуває свого розвитку у слові, а вдало дібране слово вдосконалює, уточнює думку [8]. Можна зробити висновок, що мова й мислення сприяють взаємному розвитку [9]. Є багато випадків, продумана думка, її чітке вираження в мовленні – рятувало життя пацієнту. Розумний лікар, який не тільки медикаментозно, а й філософськи поставиться до хвороби, знайде підхід к лікуванню завдяки змозі правильно мислити. Пацієнт, що відчуває підтримку, автоматично налаштований на одужання. Значна кількість хвороб «живе» у нашій голові, потрібно вміти бути володарем своїх думок.

Висновок. Мова є найважливішою складовою повсякденного життя. Саме вона визначає різницю між людиною та твариною. Без неї неможливе ні пізнання світу, ні спілкування з оточуючими людьми, ні мислення. Всіх цих аспектів не існує поза мовою. Лікарська практика потребує високого рівня володіння мовою, бо від цього на пряму залежить людське життя. Саме мова поєднує усі якості лікаря й надає йому поваги.

Список використаних джерел:

1. Вислови про мову. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/vislovi-pro-movu/>. Заголовок з екрану.
2. Головин Б.Н. Термин и слово / Б.Н. Головин. – Горький: Изд-во Горьковского у-ту, 1982. –132 с.
3. Огурцов О. П. Философия языка / Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – Т. 3. – М.: «Мысль», 2000-2001. – 438 с.
4. Внутрішня форма слова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Внутренняя_форма_слова. Заголовок з екрану.
5. Паліативне лікування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhistratig.in.ua/2011/07/11/paliativne-likuvannya/>. Заголовок з екрану.
6. Лінгвістична філософія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tapemark.narod.ru/les/269c.html>. Заголовок з екрану.
7. Мова та філософія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/YAZIK_I_FILOSOFIYA.html. Заголовок з екрану.
8. Співвідношення мови та мислення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/logika-2/17.html>. Заголовок з екрану.
9. Мова як засіб пізнання дійсності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirznanii.com/a/54594/yazyk-kak-sredstvo-poznanie-deystvitelnosti>. Заголовок з екрану.

УДК 811.161.2:37

Мацюкіна Н.Г. (КЗ «Покровський педагогічний коледж»)

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Проблема функціонування української мови в сучасній освіті є особливо актуальною, оскільки безпосередньо стосується підготовки інтелектуального потенціалу Української держави – її інтелігенції. Мовні проблеми в освіті стосуються кількох аспектів: знання з мови, культура мовлення та мова спілкування здобувачів освіти. Ознакою освіченості й інтелігентності фахівця є досконале володіння українською літературною мовою, високою культурою спілкування на різних рівнях у різних сферах, зокрема в науковій, офіційно-діловій, навчальній, виробничо-професійній та побутовій. Людина реалізує себе в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Адже мова – це поєднання понять, образів, відомостей про людину і її світ, світогляд народу, набутий досвідом багатьох поколінь. Рідна мова формує погляди на світ, визначає взаємини між людьми. Вищі психічні функції: мислення, пам'ять, уява – також формуються та розвиваються на основі мови й за її допомогою. Головне завдання мовників має полягати у формуванні у здобувачів освіти життєвої потреби знати сучасну українську літературну мову, досконало володіти нею у всіх сферах суспільного життя. Тому основою вивчення й функціонування української мови має бути усвідомлення її глибинної значущості, що здебільшого відсутнє в молодіжному середовищі.

Проблему функціонування державної мови в Україні та серед українців досліджували С.Я. Єрмоленко, П.П. Кононенко, Л.І. Мацько, Н.Ф. Непійвода, В.Д. Радчук, І. Дзюба та інші.

Завданням нашого дослідження є вивчення стану функціонування української мови в сучасних закладах освіти.

Аналіз анкет для здобувачів вищої освіти та викладачів свідчить про таке. Рівень культури усної й писемної мови випускників закладів загальної середньої освіти залишається низьким. Рівень володіння українською мовою студентства, як вважають викладачі закладів вищої освіти (63%), також потребує вдосконалення. Рівень знання мови залежить здебільшого від мовної практики. Згідно з результатами соціолінгвістичного дослідження більшість учнів українських шкіл послуговуються українською мовою для

спілкування з учителями в школі – 90% опитаних, а з друзями – лише 49%. Цікавим є також і той факт, що з бабусею (тобто з представниками старшого покоління) українською мовою спілкується більше опитаних учнів (63%), ніж із батьками (з матір'ю – 53%, з татом – 51%). У студентському середовищі тільки 32% опитаних послуговується українською мовою як у навчанні, так і в побутовому спілкуванні, але немало здобувачів вищої освіти, що перебувають у російськомовному оточенні, своїм спілкуванням недержавною мовою провокують викладачів до лекційної й семінарської роботи в аудиторіях російською мовою.

Така ситуація зумовлена не лише постійним перебуванням здобувачів освіти в російськомовному середовищі, а й дефіцитом української, а не просто україномовної навчальної, науково-методичної та художньої літератури, брак україномовного програмного забезпечення комп'ютерів, україномовних ресурсів Інтернету. Так, функціонування української мови в навчальній літературі повністю задовольняє 35% опитаних викладачів, у науково-методичній літературі – 26%, у художній літературі – 16%, у мережі Інтернет – 9%, у масмедіа-просторі України – 16% викладачів. У сфері вищої освіти серед спеціальної літератури, необхідної і викладачам, і здобувачам освіти, переважає російськомовна.

За таких умов викладачі змушені самостійно перекладати українською мовою навчальну літературу, а якщо викладач – не мовник, то проблема подвоюється, оскільки знижується якість викладання. 31% здобувачів освіти, які взяли участь в анкетуванні, у комп'ютерному класі працюють з програмами українською мовою і лише 19% розважаються україномовними іграми.

Тому українській мові конче необхідна підтримка. 85% викладачів вважають, що підтримка українській мові як державній потрібна з боку батьків так само, як і з боку вчителів. Проте за свідченнями здобувачів освіти й самих викладачів, українська мова функціонує як мова міжособистісних комунікацій лише на 57%, як мова освітнього процесу – на 79%.

На думку М. Наєнка, «весь народ у кожній державі заговорить державною мовою лише тоді, коли нею заговорять університети і церква» [3]. Та, на жаль, сьогодні фахівці з вищою освітою нерідко послуговуються суржилом (не тільки в побутовій, а й у науковій, навчальній, професійній та інших сферах), що прикро вражає наочним свідченням низької культури їх

мови, незнанням української літературної мови, її норм, багатства її словника, невмінням користуватися нею залежно від сфери й ситуації спілкування тощо. Але не можна виховати повноцінного словака англійською мовою, так само й духовно багатого українця-патріота – російською. Щоб дитина успадкувала духовність і спосіб мислення свого народу, її треба виховувати саме рідною мовою. Тому цілком закономірно, що потреба вивчення української мови, на думку більшості абітурієнтів, зумовлена вступом до закладу вищої освіти та майбутньою професійною діяльністю (відповідно 86% та 85%).

Тому доцільно було б підвищувати культуру мови вчителів, змінювати їх ставлення до української мови не лише як до державної, офіційної мови освітнього процесу, а й через красу та самобутність рідного слова долучатися самим і долучати своїх вихованців до здобутків вітчизняної і світової культури, часткою якої та носієм інформації про яку є мова. Українська мова є скарбницею культурних і духовних надбань українського народу, його історичного минулого.

Надзвичайно важливо, щоб здобувачі освіти мали можливість відчутти красу й велич рідної мови, її багатство, багатогранність. Слід створити такі умови, щоб знати українську мову, говорити нею, активно поширювати її було вигідно й зручно всім громадянам України, адже багато людей знають українську мову, але нею не послуговуються.

На думку ж більшості опитаних викладачів, для піднесення соціального престижу державної мови варто збільшити кількість годин для ґрунтовнішого вивчення української мови та українознавчих предметів. Вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти вимагає докорінної перебудови. Доцільно ліквідувати прогалини в навчанні, сприяти підготовці фахівців нової генерації належного професійного й інтелектуального рівнів. Важливим є усвідомлення здобувачем освіти себе як громадянина України, відчуття потреби знати українську мову і культуру своїх предків, їх історію, бути причетним до народних надбань, традицій, звичаїв.

Навчання рідної мови – першочергове завдання, тільки так засвоюється культура мовлення, загальнонародська культура. Мовленнєве спілкування має бути добре продуманим і носити пізнавальний характер. Керуючись загальнодидактичними й методичними принципами, значну увагу доцільно приділяти говорінню, активному спілкуванню, а не лише слуханню.

Комунікативне спрямування навчання допомагає здобувачам освіти засвоювати мову в процесі мовленнєвої діяльності. Говоріння активізує мислення, мовлення, сприяє розвитку індивідуальних особливостей кожної дитини, підвищенню рівня її мовного розвитку.

Навчальна література має бути не перекладною з малозрозумілим чужим змістом і мовними штампами російською калькою, як це є сьогодні, а по-справжньому українською: з красою українського довілля, звичаїв, традицій. Кожне слово українського підручника має бути виваженим, розкривати дивосвіт української мови, її велич, красу, багатство. Зміст підручника має бути насиченим перлинами української народної творчості і рядками лише талановитих поетів, прозаїків. Мова, якою написаний підручник, має сприяти усвідомленню здобувачем освіти себе представником однієї з найдавніших і найбагатших культур світу та спонукати до вивчення національних звичаїв, традицій, надбань культури і науки, до творчого саморозвитку.

На нашу думку, для вирішення проблем функціонування української мови в закладах освіти необхідно:

- мати в достатній кількості українські книжки, журнали, дитячі студії, позааудиторні та міські об'єднання з функціонуванням у них державної мови;
- мати комп'ютери лише з україномовним забезпеченням;
- створити умови, у яких мовний простір здобувача освіти не міг би перевищувати 30% російською мовою;
- впроваджувати в заклади освіти літературну українську мову не на формальному, а на функціональному рівні;
- кожен учитель і викладач має проходити сертифікацію на право викладання українською мовою;
- вилучити з ужитку навчальну літературу, написану суржилом, де переважає російська калька та міститься спотворена інформація про Україну, її історію, культуру, всесвітньовідомих українських учених;
- забезпечити всі заклади освіти досконалими словниками, довідковою, навчальною, методичною та спеціальною літературою українською мовою.

Але найперше, що потрібно змінювати, – це ставлення українців та національних меншин, що проживають в Україні, до української мови, і

починати необхідно з освіти, «бо в невинному русі шляхом розвитку й самовдосконалення людство не винайшло інших більш універсальних і в той же час конкретних засобів» [6]. Функціонування української мови, її подальший розвиток чи занепад залежить від рівня свідомості сучасних освітян, діяльність яких визначає «долю національної освіти, рівень гуманізації суспільства і майбутнє Української незалежної держави» [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вівчарик М. Урок української. – 2003. – № 1. – С. 2.
2. Кононенко П.П. Мова і майбутнє України // Збірник наукових праць НДІУ. – К., 2003. – С. 297.
3. Насенко М. Про державну мову в українських університетах // Державність української мови і мовний досвід світу: Матеріали міжнар. конф. – К., 2000. – 444 с.
4. Пасько В. На основі даних Рахункової палати України. – 2004. – № 35. – С. 22.
5. Сазоненко Г.С., Головай І.А. Українознавча наука в освітньому процесі // Збірник наукових праць НДІУ. – К., 2003. – С. 216.
6. Токар Л.К. Українознавство в розвитку національної освіти і виховання // Збірник наукових праць НДІУ. – К., 2003. – С. 200.

Ненад Ю. М. Красноармійський міський ліцей «Надія»

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА СХІДНОСТЕПОВОЇ ГОВІРКИ

Одним із найбільш актуальних завдань української діалектології на сучасному етапі є укладання Лексичного атласу української мови та Словника української діалектної лексики, і це обумовлює необхідність повного і докладного вивчення лексики усіх тематичних груп на всій території поширення української мови.

Дослідження є спробою укладання словника побутової лексики.

У словнику використані записи, зроблені в м. Родинське Донецької області самим автором під час діалектологічних експедицій за спеціально розробленим питальником та за «Програмою для збирання матеріалів до Лексичного Атласу української мови» Й. О. Дзендзелівського [2].

Пропоновані «Матеріали до словника українських східностепових говірок» є частиною диференційного тематичного словника, що не охоплює

всієї лексики, яка функціонує в донецьких говірках, а подає лише діалектні слова, що не увійшли до основного словникового складу української літературної мови й репрезентують різні фонетичні, структурно-семантичні різновиди діалектної лексики, уживаної в східностепових говірках, що є одним з основних принципів роботи над Словником східностепових говірок [7, с.5].

Реєстр словника охоплює: специфічно східностепові слова (*кавгáнка* «газовий ліхтар», *міша* «газова лампа зі склом», *налі́сник* «тонкий млинець, у який загортають начинку»), слова, поширені в інших південно-східних говорах (*го^арбу́шка* «відрізаний ножем перший кусок хліба», *хло́палка* «пристосування для знищування мух», *п'ідно́с (падно́с)* «плаский посуд для перенесення страв; таця»). Серед останніх чимало назв, які відрізняються від загальнонародних найчастіше фонетичними, рідше словотвірними або граматичними особливостями (*грудн'і́на* «передня частина туші з ребрами», *канхве́та* «цукерка»). У матеріалах до словника уміщено й загальновідомі слова, які в говірках Донецької області виступають з іншим значенням, ніж в літературній мові або в інших українських говорах (*гбйдалка* «дерев'яне ліжечко, що стоїть на підлозі»)

Усі реєстрові слова записано спрощеною фонетичною транскрипцією й розташовано в алфавітному порядку. Тлумачення значення слова здійснюється описово.

Запропонована лексика є переважно іменниковою. При відмінюваних іменниках, записаних у називному відмінку однини, указано закінчення родового відмінка однини та рід. Якщо іменник уживається тільки в однині, це позначається скороченням *одн.*, якщо слово вживається тільки у множині, на це вказує ремарка *мн.*, збірні іменники позначаються скороченням *збірн.*

Кожне реєстрове слово, крім односкладових, подається з наголосом.

Обов'язковим елементом словникової статті, є ілюстративний матеріал, що підтверджує факт побутування слова в обстежених говірках і розкриває його семантику, ілюструє граматичні ознаки, стилістичні особливості функціонування слова у говірці. Він дається у вигляді окремих речень, записаних із уст місцевих жителів, спрощеною фонетичною транскрипцією: *по^ас'т'ілка*, *-и*, *ж.* Тканий, найчастіше ворсистий, з візерунками виріб для вкривання підлоги, оздоблювання стін тощо.

По^аст'ілка шо лажі́ли пад но́ги / і це́пл'а́ли дл'а красо^аті́ на ст'е́нку //

Синонімічні номени розміщуються в окремих словникових статтях. Синоніми до певної лексики подаються в алфавітному порядку тільки в кінці тієї словникової статті, в якій є виклад значення слова за допомогою позначки *: *р'апч'уні, -ів, мн.* Полотнище із різнокольорових поперечних смуг для покриття ліжка.

** л'іжники, р'ад'ушки.*

Пропоновані матеріали є черговим етапом роботи над Словником східностепових говірок [7, с.114; 5, с.166-172]. Збирання діалектної лексики, яке набрало тепер широкого розмаху, і публікація її у вигляді словничків є підготовчим етапом до створення узагальненої лексикографічної праці – зведеного діалектного словника української мови [1, с.214].

блин, -а, ч. Тонкий млинець, у який загортають начинку.

блині / йакби хто пік / йів би кáждий ден' і з гриба́ми / і с:і́ром / і чим хóч'еш то^ане́н'ко ш зака́лч'уйеш малач'ко́ / на́дайáйц'а / і пекті́ то^ане́н'к'і / шоб пекті́ / тоже на скаваро́дач'ке печ'у́ц':а налі́сники //

***налі́сник.**

го^арбу́шка, -и, ж. Відрізаний ножем перший кусок хліба.

го^арбу́шка називáйец':а // скі́бач'ка адр'і́зана / го^арбу́шка //

***шка́рі́нка.**

грудн'і́на, -и, ж. Передня частина туші з ребрами.

грудн'і́на // то́же грудн'і́на вона́ ж мо́же бут' із ку́рач'ки / с каба́н'ч'і́ка / с кро́л'ка грудн'і́нка // пе́редн'а ч'аст' там / р'о́бришки та́ке все //

канхве́та, -и, ж. Цукерка.

канхве́ти / до́бр'і са^оло́тк'і / та й усе́ // ну́ йе сма^окта́л'н'і / йе кара́м'ел'к'і / йе шека́ла́д'н'і //

кєрас'і́нка, -и, ж. Гасовий ліхтар.

кєрас'і́нка // ма́сло / бл'у́д'іч'ко // ма́сло ч'ут' у бл'у́д'іч'ко / карташи́на / дірач'ка в карташи́н'і / ватка пра́д'і́ли туди́ / хоп / п'і́тпалі́ли

***кавга́нка.**

ко^алі́ска, -и, ж. Дерев'яне ліжечко, що стоїть на підлозі (ніжки попарно сполучені закругленими планками, завдяки чому вона може погойдуватися).

в Їри́ мойе́йі та́ка бу́ла ко^алі́ска //

*** го́йда́лка.**

крайо́к, -а, ч. Перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини.

крайо́к шч'е ка́жут' // то́же так же упатр'ебл'а́ют' //

***окра́йец'.**

ладо́шка, -и, ж. Пристосування для знищування мух.

зна́ч'іт' назива́лас' ладо́шка // д'ед Валод'ка сам д'элав / о / ладо́шка //

***хло́палка.**

мі́ша, -і, ж. Гасова лампа зі склом.

зна́ч'іт' ла́мпа вона́ у нас до́с'і висі́т' у шалаши́ / назива́лас'а мі́ша з йазичко́м тако́м / закрути́в ві́крути́в //

п'і́днoс (паднoс), -а, ч. Плаский посуд для перенесення страв; таця.
п'і́днoс / паднoс д'л'а хл'е́ба / д'л'а то́рту / ну хто б'і́л'а чо́го при м'і́не йогó //

по^ас'т'і́лка, -и, ж. Тканий, найчастіше ворсистий, з візерунками виріб для вкривання підлоги, оздоблювання стін тощо.

по^ас'т'і́лка шо лажі́ли пад но́ги / і це́пл'а́ли дл'а красо^аті́ на ст'е́нку //

прі́скрин'ок, -а, ч. Ящикок у скрині для дрібних речей.

ну крас'і́в'і на йаши́ч'ека́х д'э́лали вс'і / тач'о́ні ві́роби так'і́ бу́лі крас'і́в'іш'е́ в середі́н'і так'і́ ма́лен'к'і ч'а́шеч'ки д'э́лали в:ерху́ назива́ли прискрі́н'ки //

р'апч'у́ні, -ів, мн. Полотнище із різнокольорових поперечних смуг для покриття ліжка.

ці́ бу́лі ш прóсто / ц'і́ ш / р'апч'у́ні р'ад'у́шки //

***л'і́жники, р'ад'у́шки.**

ред'у́шка, -и, ж. Домоткане грубе полотнище із різнокольорових поперечних смуг для покриття ліжка.

ну це б'і́л'ше вс'огó шо ред'у́шка //

со^ал'а́нка, -и, ж. Солянка, невеличка посудина для солі, яку подають до столу.

со^ал'а́но^ач'ка́ круго́м же ж на стал'і́стайі́т' / сал'а́нка при аб'і́ді пастайа́н:о //

***со^ал'а́но^ач'ка.**

три^ено́ж^шка, -и, ж. Таган, металева підставка на трьох ніжках, на яку ставлятьказан, чавун, готуючи їжу на багатті.

постáвили на три^ено́ж^шку́ кашу́ / бі́л'ше сви́а́м л'і́том ва́р'ут' на три^ено́шках //

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурячок А.А. Інструкція для складання регіональних діалектних словників // Праці XI Респ. діал. наради. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 214-226.
2. Дзендзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного Атласу української мови – К.: Наук. думка, 1987. – 300 с.
3. Омельченко З.Л., Клименко Н.Б. Матеріали до словника східноstepових українських говірок. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2006. – 114 с.

УДК 37.09:811

Норенко М.С. (КЗ «Покровський педагогічний коледж»)

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЗІ ЗМІСТУ ТА МОВИ – CONTENTAND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING

Інтегроване навчання зі змісту та мови (Contentand Language Integrated Learning - CLIL) стало ключовим поняттям, що описує як вивчення іншого предмету (тобто змісту), наприклад, фізики чи географії за допомогою іноземної мови, так і вивчення іноземної мови через вивчення предмету, орієнтованого на зміст.

Із розширенням Європейського Союзу різномовність і необхідність спілкування розглядаються як ключові задачі. Навіть якщо англійська мова стане основною мовою спілкування, навряд чи інші мови зникнуть. Деякі країни мають усталені погляди щодо використання інших мов у межах своїх кордонів. Із посиленням контактів між країнами зростатиме потреба в комунікативних навичках другої чи третьої мови.

Мови будуть відігравати ключову роль у навчальних програмах усієї Європи. Необхідно звернути увагу на підготовку викладачів та розробку структур і методів, які підвищать якість мовної освіти.

Європейська Комісія вивчає стан двомовності (білінгвальності) та мовної освіти з 1990-х років і має вже чітке бачення багатомовної Європи, у якій люди зможуть спілкуватися на двох-трьох мовах.

Основою CLIL є те, що основні (змістовні) предмети викладаються та вивчаються мовою, яка не є рідною для учнів.

- Знання мови стає засобом вивчення змісту.
- Мова інтегрується в основну освітню програму.
- Навчання покращується завдяки підвищенню мотивації та вивченню природної мови в контексті. Коли здобувачі освіти зацікавлені в темі, вони мають мотивацію вивчати мову для спілкування.
- Технологія CLIL базується на здобутті мови, а не на примусовому навчанні.

- Мова використовується в реальних ситуаціях, коли здобувачі освіти можуть опановувати її. Це розвиток природної мови, який спирається на інші форми навчання.

- CLIL - це довготривале навчання. Здобувачі освіти одержують академічну кваліфікацію з англійської мови через 5-7 років у якісній двомовній програмі.

- Володіння мовою є більш важливим, ніж точність, а помилки є природними у вивченні мови. Здобувачі освіти розвивають володіння англійською мовою, спілкуючись у різних ситуаціях. Читання є найважливішою з усіх навичок.

CLIL допомагає:

- Упровадженню більш широкого культурного контексту.
- Підготовці до інтернаціоналізації.
- Доступу до міжнародної сертифікації та вдосконалення профілю закладу освіти.

- Поліпшенню загальної та спеціальної мовної компетенції.
- Підготовці до майбутніх досліджень та / або самостійного життя.
- Розвитку багатомовних інтересів.
- Урізноманітненню методів і форм викладання та навчання на занятті.
- Підвищенню мотивації здобувача освіти.

Принципи CLIL включають у себе таке загальне твердження, як «усі викладачі - викладачі мови» (The Bullock Report - A Language for Life, 1975) із широкими перевагами міжкультурного двомовного навчання. Переваги CLIL можна побачити з погляду культурної свідомості, інтернаціоналізації, мовної компетенції, підготовки як до навчання, так і до професійної діяльності, а також для посилення мотивації.

Незважаючи на те, що CLIL може бути найкращою методологією для навчання та вивчення мов у багатомовній Європі, огляд літератури дає підстави вважати, що існує дефіцит матеріалів методології CLIL, а також програм підготовки мовників. Теорія може бути сталою, але залишаються питання про те, яким чином теорія переходить у практику на занятті.

Деякі основні принципи CLIL полягають у тому, що на занятті технологія CLIL передбачає:

- Використання мови як для навчання, так і для спілкування.
- Визначення змісту предмету завдяки мові, необхідній для навчання.

Отже, заняття CLIL не є мовним заняттям, а також тестом предмету, який передається іноземною мовою. Згідно з навчальним планом 4Cs (Coyle 1999), успішний урок CLIL повинен поєднувати такі елементи:

- Зміст (Content) - підвищення рівня знань, навичок і уявлень, пов'язаних із конкретними елементами певного навчального плану.

- Зв'язок (Communication) - використання мови для навчання.
- Пізнання (Cognition) - розвиток навичок мислення, що поєднують формування поняття (абстрактне та конкретне), розуміння й мову.

- Культура (Culture) - вплив на альтернативні перспективи, які поглиблюють усвідомлення нового та самопізнання.

На занятті CLIL всі чотири мовні навички повинні бути об'єднані. Навички розглядаються таким чином:

- Аудіювання – звична активність, важлива для вивчення мови.
- Читання – використання значущих матеріалів є основним джерелом введення
- Говоріння – у фокусі є володіння мовою.
- Написання – серія лексичних завдань, за допомогою яких граматики стає зрозумілою.

CLIL передбачає, що навчальні дисципліни можуть використовувати можливості вивчення мови. Найкращі та найширші можливості виникають через читання текстів. CLIL спирається на лексичний підхід, заохочуючи здобувачів освіти до читання іноземною мовою.

Ця лексична технологія має такі особливості:

- Спостереження за мовою здобувачів вищої освіти.
- Зосередженість на лексиці, а не на граматиці.
- Зосередженість на термінології, пов'язаній із предметом. Рівень і оцінка не важливі.

- Передтекстове і післятекстове завдання є відповідними в предметному контексті, як у контексті мови.

Немає сумніву, що вивчення мови та навчання через мову - це одночасні процеси, але для реалізації CLIL потрібне переосмислення традиційних концепцій мовної групи та викладача. Безпосередні перешкоди, звичайно, існують:

- Негативне ставлення до викладання мови викладачами інших предметів може виникати з боку самих мовників.

- Викладачі-предметники можуть не виявляти бажання брати на себе таку відповідальність.

- Найбільш сучасні програми CLIL є експериментальними.

- Заняття засноване на вивченні мови, однак у монолінгвальних ситуаціях багато в чому залежить від усвідомленого викладу матеріалу, що вимагає досконалості саме від викладача-предметника.

- Відсутність підготовки викладачів за програмою CLIL наводить на думку, що більшість таких педагогів, які працюють над двомовними програмами, можуть не мати відповідних навичок для професійного виконання своєї роботи.

- Існує мало свідчень того, що розуміння предмету не знижується через відсутність мовної компетенції. Сучасна думка, здається, полягає в тому, що здатність до мовлення може бути збільшена лише за допомогою поглиблення змісту на певному етапі навчання.

- Деякі аспекти CLIL є неприродними; наприклад, оцінювання літератури та культури власної країни здобувачів освіти за допомогою іншої мови.

До тих пір, поки не буде організовано тренінг для викладачів і підготовка відповідного матеріалу, буде досягнуто паралельний, а не інтегрований зміст вивчення мови. Проте необхідність реформування мовної освіти в контексті європеїзації може зробити CLIL спільною рисою багатьох європейських систем освіти в майбутньому.

Використання CLIL має прецеденти в поглиблених програмах (Північна Америка) і освіти через національну мову (Іспанія, Уельс, Франція) та багато варіантів освіти через «іноземну» мову. Проекти, які фінансуються Європою, показують, що CLIL або аналогічні системи застосовуються в деяких країнах, але не є складовою програм підготовки викладачів. Збільшилася кількість закладів освіти, які пропонують «альтернативні» двомовні освітні програми, а також деякі дослідження з питань підготовки й методології.

З мовної точки зору підхід CLIL не містить нічого нового для викладача іноземної мови. Завдання CLIL полягає в тому, щоб керувати процесом мовлення та «підтримувати продукування» мови таким же чином, як і викладач іноземної мови, викладання стратегій для читання та аудіювання, структури й лексики для розмовної та письмової мови. Відмінним є те, що викладач мови також є викладачем предмету, або те, що викладач предмету також може використовувати можливості для розвитку мовних навичок. Це і є суть проблеми підготовки викладачів закладів освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мовчан, Л. Г. Використання досвіду Швеції у вітчизняній практиці навчання іноземних мов [Електронний ресурс] / Л. Г. Мовчан // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2011. – Спец. вип. 7, ч. 2. – С. 214-220.
2. Руднік Ю.В. Впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання : за і проти (світовий досвід) [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/2896/1/Y_Rudnik_VOU_13_IMMUN_PI.pdf
3. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/content-language-integrated-learning>

4. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/clil-a-lesson-framework>
5. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/keith-kelly-coop-e-clil-collaboration-between-language-teachers-subject-teachers>
6. <https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/Language%20teachers%20working%20with%20subject%20teachers%20-%20TE.pdf>
7. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/keith-kelly-ingredients-successful-clil>

УДК 378.147:811

Самофалова Т.В. (ІІ ДВНЗ ДонНТУ)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному світі знання іноземної мови – це не просто показник освіченості, це життєва необхідність. Психологи виділяють шість основних мотивацій для вивчення іноземної мови, а саме: кар'єрне зростання, навчання за кордоном, бізнес, доступ до інформації, подорожі, особисті мотиви. Фахівці зі знаннями іноземної мови мають більше переваг при прийомі на роботу. Тому питання навчання іноземній мові студентів технічних спеціальностей набуває особливого значення.

Проблемою навчання іноземним мовам в технічному вузі опікувалося багато науковців, а саме Й. Берман, І. Нещадим, Ф. Рожкова, О. Тарнопольський. Поділяючи думку цих дослідників та спираючись на власний досвід роботи слід виділити деякі особливості навчання іноземній мові студентів технічних спеціальностей.

Практика переконує, що особливостями викладання іноземної мови в технічному вузі є: обмежена програмою кількість годин, що відводиться на вивчення іноземної мови і, водночас, високі вимоги до володіння мовою після закінчення курсу; наявність у студентів різного рівня мовної підготовки; професійно-орієнтоване навчання іноземній мові майбутніх фахівців та пріоритет усного мовного спілкування в процесі навчання іноземній мові.

Однією з основних особливостей є обмежений (короткий) термін курсу вивчення іноземної мови. За навчальним планом дисципліна “Іноземна мова” вивчається тільки на першому курсі і закінчується складанням іспиту. Тому, викладачеві доводиться присвячувати аудиторні заняття в основному вивченню граматичного та лексичного матеріалу, спираючись на знання, набуті студентами у школі. Різний рівень їх підготовки ускладнює формування іншомовної комунікативної компетенції. А оволодіння

навичками читання, письма, усного мовлення вимагає великих затрат часу при виконанні різноманітних тренувальних вправ.

Безумовно за такий короткий термін навчання та, враховуючи різний рівень знань іноземної мови студентами, вони можуть досягти тільки мінімального рівня володіння іноземною мовою. В Загальноєвропейських стандартах володіння мовою надаються такі вимоги до мінімального рівня (це рівень A2) :

- здатність розуміти речення і часто вживані вислови, пов'язані з безпосередньо знайомими сферами(наприклад – інформація про особу і сім'ю,покупки, робота, близьке оточення).

- вміння порозумітись у простих, рутинних ситуаціях, де йдеться про простий і прямий обмін інформацією про відомі речі.

- вміння простими засобами описати власне походження, освіту, безпосереднє оточення і речі безпосередньої необхідності.

Але досягнувши мінімального рівня володіння іноземною мовою, студенти старших курсів не мають можливості покращити свої знання, тому що дисципліна більше не викладається. Для студентів, які планують продовжити навчання в магістратурі (а для цього треба скласти вступний іспит з іноземної мови) було б доцільним введення факультативних курсів для поглибленого вивчення іноземної мови та підготовки до іспиту.

В зв'язку з такими суперечностями особового значення набуває планування і контроль самостійної роботи студентів. Організація самостійної роботи студентів передбачає єдність слідує форм: аудиторної, позааудиторної і творчої самостійної роботи. Ефективним є надання студентам таких завдань для самостійної роботи: навчальних - це коли викладач пояснює, як їх виконувати; тренувальних – це виконання завдання за зразком;творчих – це завдання, що самостійно виконані студентом. Важливо навчити студентів самостійній роботі зі словниками та довідковими матеріалами. Під час навчання для організації самостійної роботи особливого значення набуває розробка методичних вказівок та рекомендацій для самостійної роботи студентів з метою полегшення засвоєння граматичного та лексичного матеріалу . Студентам слід також пояснювати, що тільки наполеглива , щоденна праця самого студента є запорукою оволодіння іноземною мовою . Адже, неможливо навчити мові , мові можна тільки навчитися. Результати самостійної роботи студентів обов`язково контролюються та оцінюються викладачем на консультаціях і враховуються при підсумковому контролі знань студентів.

Ще однією особливістю вивчення іноземної мови в технічному вузі є професійна спрямованість курсу іноземної мови у відповідності до обраного студентами фаху. Читання професійно – орієнтованих текстів вимагає від студента не вміння читати взагалі, а читання з метою подальшого

використання інформації тексту. Базові знання професійної мови, а саме лексичний та професійно-спрямований граматичний матеріал вивчаються студентами під час усного, письмового мовлення та читання. І завдання викладача полягає в тому, щоб гармонійно поєднувати на традиційних заняттях з іноземної мови інформаційні технології для розвитку навичок говоріння і створення мовних ситуацій. Електронні словники, енциклопедії, підручники допомагають студентам в отриманні інформації за фахом іноземною мовою.

Для вдосконалення своєї мовної підготовки, особливо в плані комунікативного та професійно-орієнтованого характеру навчання, студенти мають можливість в сучасних умовах широко використовувати різноманітні мультимедійні комп'ютерні програми та Інтернет. В мережі Інтернет існує велика кількість сайтів, які покликані допомогти студентам покращити свій рівень усної іноземної мови. Вони можуть спілкуватися з іншими користувачами мережі-Інтернет в режимі реального часу(чати, відео, телеконференції) або вибирати інші засоби, такі як електронна пошта, форуми, блоги, мовні ігри. Пройшовши різноманітні підрозділи сайтів, які направлені на вдосконалення вимови, розширення та збагачення лексичного запасу, граматичних навичок у студентів є можливість перевірити свої знання. Їм пропонуються різні тести, вікторини, ігри, а потім комп'ютер обробляє відповіді студента.

Таким чином, знання особливостей навчання іноземній мові студентів технічних спеціальностей дають можливість викладачеві використовувати як традиційні методи викладання іноземної мови, так і інтерактивні прийоми для розвитку мотивації вивчення іноземної мови. Без володіння іноземною мовою майбутньому фахівцю неможливо реалізувати свою професійну та соціальну мобільність.

Література:

- 1.Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах. – М.: Высшая школа. 1970.-230с.
- 2.Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К.: Ленвіт, 2003 .-273с.
- 3.Король С.В. Специфіка навчання іноземній мові студентів технічних університетів. Вісник запорізького національного університету. 2008, №1. с.127-132

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бабенко Марина Олегівна - Індустріальний інститут Держаного вищого навчального закладу «ДОННТУ», старший викладач кафедри ІМ, к.п.н.

Бабченко Раїса Петрівна - Донецька регіональна організація Всеукраїнської екологічної ліги, голова

Батицький В.М. - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Белицький П.В. - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Білоконь Діана Петрівна - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Блинова Дар'я Віталіївна - НВК №1 Покровської міської ради Донецької області, учениця

Бондаревська Анастасія Андріївна - Селидівська загальноосвітня гімназія учениця 11 класу

Гайворонський Петро Євгенович - НВК №1 м. Покровськ, учитель історії та правознавства

Давидов Павло Григорович - ВНЗ Донецький національний медичний університет (м.Лиман), доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філософських наук

Дяченко Наталія Іванівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри загальнонаукової підготовки

Завгородня Наталя Володимирівна - Комунальний заклад «Покровський педагогічний коледж», викладач англійської мови, методики навчання англійської мови

Ісаснков Костянтин Олександрович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студент

Ісаснков Олександр Олександрович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, старший викладач кафедри ГіОП

Ісаснков Ярослав Олександрович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студент

Кордюков Валерій Васильович - НІКО «Спадщина», м. Покровськ

Корнієнко Владислав Русланович - Донецький національний технічний університет, студент

Костов Олександр Вадимович - Донецький національний технічний університет, студент

Кулик Ірина Олександрівна - ЗОШ № 9 Мирноградської міської ради Донецької області, учениця

Лесіна Євгенія Вікторівна - Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, кандидат ф.-м. наук, доцент

Ляшок Наталія Юріївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», доцент кафедри менеджменту, кандидат економічних наук

Ляшок Олександр Ярославович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Мацюкіна Наталія Григорівна - Комунальний заклад «Покровський педагогічний коледж», методист, викладач української мови і літератури

Моїсєнко Анастасія Антонівна - Вінницький національний медичний університет (ВНМУ), студентка

Моїсєнко Лариса Миколаївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, заступник декана ФТОВ, доцент кафедри загальнонаукової підготовки, кандидат історичних наук

Ненад Юлія Миколаївна - Красноармійський міський ліцей «Надія» м. Покровськ, заступник директора з виховної роботи

Нємцев Едуард Миколайович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, старший викладач кафедри ЕМА.

Нємцева Наталія Сергіївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки

Новікова Юлія Вікторівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки

Норенко Марина Сергіївна - Комунальний заклад «Покровський педагогічний коледж», викладач англійської мови

Носова Наталія Миколаївна - Селидівська загальноосвітня гімназія Селидівської міської ради Донецької області, вчитель зарубіжної літератури

Пархоменко Марина Миколаївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Перепелиця Вікторія Олексіївна - НВК №1 Покровської міської ради Донецької області, учениця

Пронько Аліна Миколаївна - Донецький національний технічний університет, студентка

Романій Світлана Миколаївна - Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, старший викладач кафедри історії та права

Самофалова Тетяна Володимирівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровська, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки.

Сергієнко Людмила Григорівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ЕМА.

Сухобрус Людмила Станіславівна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки. кандидат філологічних наук.

Терехов Єгор Русланович - Загальноосвітня школа № 9 Мирноградської міської ради Донецької області, учень

Тюлькін Олександр Віталійович - Донецький національний технічний університет (м. Покровськ), студент

Федоренко Валерія Володимирівна - Донецький національний технічний університет, студентка

Черкавська Тетяна Михайлівна - Національний Технічний Університет «Дніпровська Політехніка», доцент, к.е.н.

Шашкіна Людмила Михайлівна - Селидівська загальноосвітня гімназія Селидівської міської ради Донецької області, вчитель історії та правознавства

Шелудько Юлія Юріївна - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, студентка

Штегельський Владислав Леонідович - Загальноосвітня школа № 9 Мирноградської міської ради Донецької області, вчитель історії

Яцок Микола Миколайович - Індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, заст. декана ФТОВ, старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Наукове видання

**ФІЛОСОФСЬКО - ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
СВІДОМОСТІ ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ**

Матеріали

II Всеукраїнських педагогічних читань

м. Покровськ, 14 березня 2018 р.

*Комп'ютерна верстка
та обкладинка:*

О.П.Пославська